

popi

NOSALTRES SOLS:

**LA REVOLTA IRLANDESA A CATALUNYA
(1910-1923)**

Joan-Carles Ferrer i Pont

Tesi Doctoral
Dirigida pel Doctor Josep Termes

Setembre 2001
Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives
Universitat Pompeu Fabra

NOSALTRES SOLS:

**LA REVOLTA IRLANDESA A CATALUNYA
(1910-1923)**

Joan-Carles Ferrer i Pont

Tesi Doctoral
Dirigida pel Doctor Josep Termes

Setembre 2001
Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives
Universitat Pompeu Fabra

Índex

PRÒLEG	3
1. INTRODUCCIÓ	8
2.1. Estats, Nacions, Regions: una qüestió de noms	11
2.2. Nació i Estat: Catalunya i Espanya	24
2.3. Obrer i Pàtria: El nacionalisme català i els altres	25
2. IRLANDESOS	32
2.1. La tradició anglo-irlandesa	32
2.2. Antecedents: de les societats secretes a O'Connell	38
2.3. El traïdor i el Patriota	41
2.4. La Nació per fer: Fenianisme i Constitucionalisme	45
2.5. La Lliga de la Terra: Michael Davitt i Charles Stewart Parnell	46
3. ELS CATALANISTES: LA RENAIXENÇA I EL MODEL IRLANDÈS	50
4. REDMOND I EL HOME RULE	61
4.1. John Redmond i el nou Partit Nacionalista	61
4.2. L'aliança Liberal-Nacionalista i el Tercer projecte de Home Rule	62
4.3. L'Unionisme i l'organització de la UVF	64
5. DEL HOME RULE A LA CAMPANYA DE L'AUTONOMIA	69
5.1. La Lliga Regionalista i el <i>Home Rule</i>	76
5.2. La complexitat d'Irlanda: el cas de l'Ulster	79
5.3. Espanya i l'Autonomia	81
5.4. Cambó: el Parnell Català	83
6. NOSALTRES SOLS	86
6.1. El <i>Revival</i> Gaèlic i la Renaixença	86
6.2. Arthur Griffith i el <i>Sinn Féin</i>	91
7. LES IDEES DEL SINN FÉIN A CATALUNYA	98
7.1. La moralitat	100
7.2. El "Grop Feminal" de la Unió Catalanista	101
7.3. Catalanisme cultural: Catalunya-Catalana	103
7.4. Catalunya-Nació versus Catalunya-Regió	104
8. JAMES LARKIN I ANDREU NIN: NACIONALISME I OBRERISME	109
8.1. James Connolly i la República dels Treballadors	109
8.1.1. La qüestió social: el <i>Sinn Féin</i> i el Moviment Republicà	112
8.1.2. Sindicalistes i <i>Home Rulers</i> : Lockout i Vaga General de 1913	117

8.2. Catalanisme i Obrerisme: Martí i Julià i Andreu Nin	122
8.2.1. <i>The Catalanian Revolt</i>	127
8.2.2. La Unió Catalanista i el Catalanisme Progressista	129
8.2.3. Autonomistes i Sindicalistes: la Campanya per l'autonomia de 1918	137
9. CATALUNYA I ALTRES POBLES D'EUROPA	142
9.1. L'Europa de les Minories i dels Imperis Colonials	146
9.1.1. El model escandinau	147
9.1.2. Quatre Nacions en una: el model britànic	148
9.1.3. França i les trenta-dues estrelles	151
9.1.4. El Model dual: La Monarquia Austro-Hongarès	153
9.1.6. Bèlgica i Flandes	156
9.1.7. Rússia i les nacionalitats	158
9.1.9. Espanya: Catalunya i <i>Euskal Herria</i>	161
9.2. Catalunya i la Guerra Gran	165
9.2.1. Els Voluntaris Catalans	169
9.3. De Wilson i l'Europa de les Nacionalitats	174
10. IRLANDA I EL MODEL INSURRECCIONAL	181
10.1. Els Voluntaris Irlandesos	182
10.2. L'Aixecament de Pasqua de 1916: del fracàs al mite	187
10.3. El ressò de la Revolta dels Poetes a Catalunya	197
10.4. La Petita Irlanda contra Anglaterra: de la guerra per la independència a la guerra civil	205
10.4.1. Eamon de Valera i el nou <i>Sinn Féin</i>	205
10.4.2. Del Primer <i>Dáil Eireann</i> a la Guerra per la Independència	209
10.4.3. La Guerra Civil i la Formació de l'Estat Lliure d'Irlanda	213
10. 5. El "Gest" de la Petita Irlanda: el ressò a Catalunya de la Guerra per la independència	223
11. LA FIGURA DE MACIÀ: L'INTENT DE PRATS DE MOLLÓ I LA IDEA DEL SACRIFICI DE SANG	240
CONCLUSIONS	254
CLOENDA	273
APÈNDIX 1. Catalanisme i Socialisme: textos	284
APÈNDIX 2. El Nacionalisme radical: textos patriòtics i revolucionaris	294
BIBLIOGRAFIA	299

PRÒLEG

Aquesta tesi doctoral és el resultat d'un procés llarg que s'inicia en els darrers anys de la meva llicenciatura quan vaig començar a interessar-me per la qüestió irlandesa. La lectura d'un dels clàssics en la historiografia irlandesa, *Culture and Anarchy in Ireland, 1890-1910* de F.S.L. Lyons, va fer augmentar encara més la meva curiositat pel període *revolucionari* irlandès. La qüestió social i la qüestió nacional es presentaven a Irlanda d'una manera ben singular, culminant en un moviment independentista que era capaç de desafiar el tot poderós imperi britànic. El relatiu desconeixement sobre aquest procés a casa nostra contrastava amb la presència mediàtica de la qüestió de l'Ulster. L'enfrontament violent entre catòlics i protestants, o si voleu entre republicans (o nacionalistes) i unionistes, era presentat sovint com un mal endèmic al cor de l'Europa occidental. Les arrels d'aquest conflicte, sens dubte, havien d'estar en el període que va de finals del segle XIX fins al primer terç del segle XX, amb el desenllaç de la creació d'un estat irlandès i el manteniment de l'Ulster com a part de l'imperi britànic.

Val a dir que aquest període ha merescut un tractament extensíssim a la historiografia anglosaxona, sobretot a Irlanda i a la Gran Bretanya, fet que em va animar a plantejar un projecte d'investigació que va merèixer una beca per a l'estada d'un any al *University College Dublin*, el curs 1990-1991. La idea era arribar a un estat de la qüestió de la bibliografia irlandesa del període revolucionari, per tal de poder plantejar les semblances i les diferències amb la Catalunya contemporània. Aquest projecte, de fet, estaria a l'origen de la present tesi doctoral. L'estada a Dublín, a més, em va donar l'oportunitat de seguir un curs post-doctoral,

M.A. in Irish history, que comportava la realització d'una tesina -o *minor thesis*- en anglès. El resultat va ser un estudi de la vaga i locaut de 1913 a Dublín que va enfrontar a sindicalistes i a nacionalistes (*The Harp before the Plough: The 1913 Strike and lock-out and the Nationalist Movement*). Aquest treball abordava una qüestió poc tractada en la bibliografia irlandesa i plantejava un seguit de contradiccions que, des de la perspectiva historiogràfica catalana, resultaven força atractives. Aquesta tesina en anglès era, si descomptem altres treballs menors, el meu primer treball d'investigació concretat en un material consultable (University College Dublin). Val a dir que la recerca, feta sobretot a partir de l'anàlisi de la bibliografia i la premsa contemporània, em va permetre d'acostar-me a un fet concret de la història d'Irlanda i anar més enllà de la simple consulta del material bibliogràfic. Em sentia, si se'm permet la immodèstia, un *expert* català en història irlandesa contemporània. En canvi, el meu acostament a la història catalana contemporània estava mancat d'un coneixement tan directe; la formació universitària a Barcelona no m'havia posat en contacte amb les fonts directes.

El resultat d'aquesta estada a Irlanda fou, doncs, una memòria que era, de fet, un petit resum de la història d'Irlanda, amb la simple juxtaposició d'aquest amb generalitats de la història de Catalunya contemporània. S'hi plantejaven unes conclusions que, de fet, no responien a una veritable anàlisi comparativa entre les dues realitats. Al llarg de dos anys, en el marc dels cursos de doctorat *Catalunya i l'Europa Moderna*, a l'Institut Jaume Vicenç Vives, vaig anar replantejant la idea originària sobre la tesi doctoral. El contacte amb la premsa catalana de l'època em va fer adonar de l'enorme ressò a Catalunya del període revolucionari irlandès. Les referències a Irlanda esdevenien un referent per al catalanisme i centraven sovint el debat sobre la qüestió nacional. El treball de nou crèdits, *Revolució Nacional i Guerra Civil a Irlanda, el seu ressò a Catalunya*, ja acotava el treball d'investigació. Evidentment, en la

present tesi doctoral hi ha elements de comparació entre les dues realitats, però el gruix del treball se centra en la repercussió a Catalunya dels fets a Irlanda i en el debat que es produí en el si del catalanisme.

Ja des de finals de segle passat trobem a la historiografia catalana anàlisis d'altres moviments nacionals que hom equipara al catalanisme. Antoni Rovira i Virgili esdevindrà un dels màxims propagadors de models nacionalistes foranis, evidenciant la necessitat que sentia el catalanisme de buscar models i establir anàlisis comparatives amb d'altres casos. Negre i Balet farà el 1921 un panagíric de la revolta irlandesa, *Irlanda, el batlle de Cork i Catalunya*, en què plantejarà la validesa del model irlandès per a Catalunya. De la mateixa manera, uns anys més tard, Ramon Fabregat reivindicarà el fet nacional català a partir de Flandes, amb el suggerent títol de *Flandes, la Catalunya del Nord*. I. Ribera i Rovira, per la seva part, amb *Catalunya i la guerra de les Nacions*, voldrà equiparar Catalunya amb les *nacionalitats oprimides* en el context de la primera guerra mundial. Seran moltíssims els escriptors, periodistes i polítics que intentaran establir analogies amb d'altres qüestions nacionals. En qualsevol cas, Irlanda serà, sens dubte, la qüestió nacional per excel·lència en aquest període.

La historiografia catalana recent, tal vegada, ha deixat una mica de banda la recerca de models exteriors. Sovint les anàlisis del catalanisme o d'altres moviments socials s'han limitat a l'anàlisi de la pròpia realitat sense fer massa referència a d'altres casos. En concret, l'estudi del catalanisme ha restat sovint aïllat del context europeu, fins i tot del context espanyol –les referències als nacionalismes gallec i basc han estat comptades. Darrerament, però, han començat a aparèixer publicacions que intenten omplir aquest buit, també pel que fa a l'experiència de la guerra europea i la participació catalana ¹. Pel que fa a Irlanda, si bé

¹ Victor Martínez-Gil, *El naixement del l'iberisme Catalanista*, Curial, Barcelona, 1997.

trobem sovint referències a la qüestió irlandesa, no hi ha fins l'actualitat cap treball que hagi abordat el tema en profunditat ². Aquesta tesi és, doncs, un primer intent que intenta omplir un buit en la historiografia catalana, sobretot tenint en compte la gran repercussió de la revolució irlandesa a la catalunya d'abans de la guerra civil.

La tesi fa, en primer terme, un resum de l'evolució històrica irlandesa. És un intent d'acostar al lector català una informació indispensable per a poder entendre la situació a Irlanda i poder-la comparar amb la interpretació contemporània que se'n fa des de Catalunya. En alguns casos, la narració pot resultar un xic feixuga al limitar-se a repetir uns fets que poden patir d'un excessiu estil enciclopèdic. Tanmateix, en d'altres casos les referències a Irlanda responen a una interpretació personal a partir de l'anàlisi de fonts directes. A tall d'exemple, podem esmentar aquí les referències a la qüestió social i a les contradiccions entre nacionalisme i socialisme. I és que aquesta tesi no és únicament una tesi sobre catalanisme, o sobre nacionalisme si s'escau; hom pretén situar el catalanisme i el nacionalisme irlandès en el context dels moviments socials contemporanis. La qüestió social, el socialisme i l'obrerisme seran fenòmens que s'influiran els uns als altres, essent impossible de separar un aspecte de l'altre en la seva totalitat. A més, un dels apartats de la recerca se centra precisament en l'anàlisi comparat, a Catalunya i a Irlanda, de la interrelació entre obrerisme i nacionalisme.

El gruix del treball, com ja hem esmentat abans, és recollir i aplegar el ressò de la revolució irlandesa a Catalunya. Val a dir que ens hem limitat a la premsa catalanista, per una qüestió de temps i d'acotament de la investigació. No ens limitem, però, a recopilar reaccions sinó que analitzem el debat que suscitaren en el si del catalanisme i fins i tot en altres moviments

² Toni Strubell i Trueta, Josep Roca i Ferreras i l'origen del Nacionalisme d'esquerreres, Arenys de Mar, 2000.

socials. Les referències a Irlanda ens aporten un munt d'informació sobre el catalanisme, o potser caldria dir sobre els catalanismes, i el seu posicionament davant la qüestió nacional i altres qüestions socials com l'obrerisme. En el fons, abordem el catalanisme amb la pretensió de no fer-ho tancats en nosaltres mateixos, sinó de situar els seus plantejaments i discursos ideològics en un context més ampli, que en aquest cas se centren en la constatació de la diferència o la semblança amb el nacionalisme irlandès contemporani.

1. INTRODUCCIÓ

Som a les acaballes del segle XX, a punt de començar un nou mil·lenni, i sembla que per fi s'albiri una solució definitiva per al problema irlandès. El segle que ara deixem enrere ha vist com Irlanda protagonitzava el moviment nacionalista anti-estat més significatiu de l'Europa occidental. De fet, la illa d'*Erin* ha estat el punt de mira de tots els moviments nacionalistes del seu entorn i, de fet, encara ho segueix essent. Només falta seguir la premsa basca dels darrers anys: les referències continuades a la qüestió de l'Ulster en són una mostra palpable. Podríem dir que el cas irlandès ha estat l'exponent màxim de l'Europa occidental d'un problema nacional no resolt, amb l'altaveu gens menyspreable dels *lobbies* irlandesos-americans. Hom pot distingir clarament dos moments claus de desvetllament de les *petites* nacions: un a principis de segle –coincidint amb el període d'entreguerres– i un altre que s'inicia a les darreries dels anys seixanta –coincidint amb la crisi dels valors burgesos i l'estat del benestar de l'Europa de postguerra. En ambdós moments, Irlanda esdevé el fet nacional per excel·lència que serveix de model a d'altres moviments d'oposició als estats establerts. Es evident que el caràcter violent que pren el problema irlandès li dona una espectacularitat i un ressò del que no gaudeixen altres conflictes nacionalistes o identitaris. En contraposició, la imatge romàntica de l'illa que el cine i la literatura ajuden a bastir, és un altre element que ens permet entendre l'interès que desperta el cas irlandès. Així, els irlandesos són vistos com el poble irredempt per excel·lència, i els seus habitants com els dipositaris d'una tradició mil·lenària. El passat colonial de l'illa ha estat un element fonamental que també ha ajudat a bastir aquesta visió d'Irlanda. Així, la doctrina nacionalista moderna ha trobat en el domini colonial britànic la clau de volta que li ha permès enllaçar amb l'irredemptisme secular irlandès. Si el cas irlandès és un model emblemàtic ho és sobretot per la capacitat de fer una lectura *nacional* del passat i del pes que aquesta interpretació del passat ha tingut en el debat polític i ideològic del present.

Un estudi de la revolta nacionalista irlandesa de principis de segle pot servir de manual a qualsevol persona que vulgui entendre el funcionament de la doctrina nacionalista. Des de finals del segle XIX

veiem la construcció d'un llegat ideològic que reunirà tots els elements característics que trobarem a d'altres nacionalismes contemporanis i fins i tot posteriors. Per tant, entendre la història d'Irlanda d'aquest període ens pot ajudar a entendre la nostra pròpia història. Una realitat tan diferent de la nostra com la irlandesa –però per això no menys complexa– ens ofereix uns plantejaments polítics i ideològics que retrobarem –en major o menor mesura– a la Catalunya contemporània. A Irlanda apareixeran moviments insurreccionals republicans oposats a la monarquia britànica, també veurem un corrent d'opinió favorable a un autonomisme dins l'imperi britànic, una revolució nacional plena d'*herois* i màrtirs, una sagnant guerra civil que enfrontarà els mateixos nacionalistes irlandesos i un moviment d'oposició al nacionalisme *verd* i catòlic protagonitzat pels protestants unionistes de l'Ulster. Hi podem trobar elements de lluita religiosa, cultural –entre d'altres la llengua– i social. A més, la solució donada al conflicte amb la partició de l'illa el 1921 farà del cas irlandès una qüestió irresolta, un problema pendent que ens ha arribat fins a l'actualitat. Sense la qüestió de l'Ulster Irlanda hauria deixat d'aparèixer en els llibres d'història; la jove república d'Irlanda hauria passat –com de fet així ha estat– totalment desaparebuda en el concert dels Estats. La Irlanda *del sud* no ha protagonitzat des de llavors cap lideratge en cap doctrina social o econòmica. Tanmateix, el petit territori que va restar sota el domini britànic esdevindrà, les darreres dècades d'aquest segle, l'escenari d'unes lluites socials i polítiques que bastiran un model insurreccional per a la resta del món. Així, el moviment pels *drets civils* de Bernadette Devlin (a les acaballes dels anys seixanta) posaran les bases arreu per altres moviments en favor de les minories. Després, amb la represa del conflicte violent, les sigles de l'IRA (Exèrcit Republicà Irlandès) esdevindran un altre cop emblemàtiques de la lluita revolucionària cap a la independència. Aquest *nacionalisme* serà, és clar, diferent del de principis de segle, però mantindrà molts elements de l'anterior. La solució que en aquests moments sembla albirar-se a l'anomenada Irlanda del Nord torna a acostar-se, però, a les tesis de Parnell o O'Connell basades en el diàleg i la negociació. També veurem que la Gran Bretanya (el Regne Unit) tindrà un paper fonamental en el desenllaç dels esdeveniments. Entendre la història d'Irlanda és un mirall de la història de la *Gran Anglaterra*, de l'imperi britànic. També en aquest punt, l'actuació del govern britànic serà per a nosaltres un model de resposta a un moviment d'*alliberament nacional*.

Irlanda no serà, però, tan sols un mirall en què ens podem veure nosaltres mateixos (reconèixer-nos o diferenciar-nos), sinó que hi haurà fins i tot un contacte directe. Catalanistes com Francesc Macià estaran en contacte amb dirigents irlandesos, i la qüestió irlandesa serà moneda de canvi del debat polític a Catalunya i a Espanya. En aquesta recerca, però, donarem primacia al relat dels fets i les idees de la revolució irlandesa; la història d'Irlanda en serà la protagonista. El que pretenem és oferir una interpretació de l'evolució social i política de la Irlanda d'entreguerres, per tal que podem tenir una visió d'una altra realitat que ens pugui servir per establir comparacions amb la nostra i, a partir d'aquí, poder analitzar la dicotomia Catalunya-Espanya amb un bagatge més universal, menys tancat en nosaltres mateixos. De fet, aquest treball és tan sols un començament, una porta oberta, que ha de servir als lectors per treure'n les seves pròpies conclusions o plantejar-se qüestions o dubtes que fins llavors semblaven no existir. En definitiva, entendre el d'allà ens pot ajudar a entendre el d'aquí; les diferències –que són moltes- no ens han d'impedir de veure les semblances o –si més no- d'entendre'n els mecanismes que fan diferents ambdues realitats.

Un dels objectius primordials d'aquest treball es veure el ressò a Catalunya dels esdeveniments a Irlanda i la interpretació que en faran els diferents sectors del catalanisme contemporani. El gruix de les referències a Irlanda que trobem en la premsa i en la literatura de l'època fan ben palès que Irlanda era en aquest període el model *nacional* més important i conegut a la Catalunya de principis de segle. Amb aquest estudi, de fet, volem fer conèixer l'abast del ressò que van tenir a Catalunya els esdeveniments a Irlanda. Aquesta és una aportació humil, la de reproduir textos i comentaris, però que no deixa de ser important a l'hora d'entendre la manera de pensar i raonar dels catalanistes en aquest moment històric. Hem limitat la nostra recerca a la repercussió de la *Revolució* irlandesa en el món del catalanisme, limitació que –tal vegada- pot ser criticada; val a dir, però, que el gruix del material recollit justifica aquesta actitud. Aquest treball, doncs, després de voler resumir els fets i els plantejaments ideològics que es viuen a Irlanda, vol aportar la visió que d'ells es té des de Catalunya, més concretament des dels sectors catalanistes. És, per tant, un resum de la *presència* irlandesa a Catalunya; perquè tal com veurem a continuació Irlanda serà molt present en les anàlisis polítiques i

ideològiques dels catalanistes de l'època. El catalanisme, com altres moviments identitaris contemporans, seran –en part– hereus de la *Revolució Irlandesa*.

A l'analitzar un període molt marcat també pels conflictes de caràcter social, plantejarem les contradiccions que es suscitaran entre l'anomenada qüestió nacional i la qüestió social: a Irlanda i a Catalunya. El període analitzat veu l'eclosió de moviments polítics amb una forta càrrega ideològica amb el predomini dels *ismes*; socialisme, anarquisme, nacionalisme... Es viu un moment de canvi i de trasbals social, econòmic i polític, en què trontollen les estructures polítiques i socials de l'era Victoriana i de la Restauració. En aquest context, analitzarem els projectes nacionals o socials que plantejaran els nacionalistes irlandesos i els catalanistes, així com el posicionament dels moviments obrers i sindicalistes davant la qüestió nacional. Al capdavant, aquest és un estudi sobre els moviments de reivindicació nacional a Irlanda i a Catalunya, entesos com a moviments identitaris de resposta a una situació social i política determinada. Es tracta de dos moviments de reivindicació *nacional* alternatius als estats-nació establerts; moviments que –oscil·lant des de posicions regionalistes fins al maximalisme independentista– respondran a un marc de relacions socials econòmiques i socials determinat. Aquests anomenats *nacionalismes* són expressió de les contradiccions del concepte d'estat-nació en un moment d'eclosió de la idea *nacional* i de lluita obrera i sindical.

En darrer terme, farem una anàlisi crítica de la idea *nacional* tot posant-la en perspectiva històrica. El debat actual a l'entorn del *nacionalisme*, sovint protagonitzat per un corrent que desqualifica els *nacionalismes* però que no posa en dubte els estats establerts, ens servirà per bastir unes conclusions sobre el fet nacional a Catalunya i a Irlanda, i, en definitiva, a arreu.

1.1. ESTATS, NACIONS, REGIONS: UNA QÜESTIÓ DE NOMS

Abans de començar qualsevol treball de recerca sobre el fet nacional és bo d'explicar l'aparell teòric que es fa servir. Es tracta d'aclarir que es vol dir amb denominacions tan controvertides com ara estat, nació, moviments ètnics, etc. La utilització d'una terminologia o una altra no és un fet accidental. Sovint, darrere hi ha un posicionament ideològic o teòric davant el fet nacional. Així, el concepte de

moviment ètnic – especialment popular en la bibliografia anglosaxona – sovint es contraposa als conceptes de nació o estat-nació. Des d'aquesta perspectiva; l'adjectiu *nacional* queda restringit als àmbits dels estats-nació establerts. Es planteja l'existència de dues menes de *nacionalismes*; els corresponents a un estat –més basats en pautes cíviques i de convivència- i els ètnics –tendents a l'exclusió i a la intolerància. Els defensors d'aquesta òptica fan sovint una crítica general al fenomen nacionalista i es refereixen als moviments ètnics com a causants d'inestabilitat i enfrontament civil, però al mateix temps consoliden els qualificatius de *nació* i *nacional* en referir-se als estats establerts. És a dir, la desqualificació global del *nacionalisme* –tendent a la xenofòbia i a l'exclusió- sembla no afectar al *nacionalisme* vigent de l'estat. Hi ha, doncs, la pressumpció que l'estat és l'expressió d'un nacionalisme cívic i tolerant, oposat a un nacionalisme excloent i no democràtic.

Per altra banda, hi ha el plantejament oposat basat en la idea que els moviments nacionals perifèrics són la veritable expressió del fet nacional, en contradicció a l'*artificial* nacionalisme de l'estat.

Aquesta és la perspectiva d'aquells que se senten pertanyents a una comunitat *nacional* no reconeguda com a tal i que veuen l'estat com una imposició. A partir d'aquí hi ha també una dicotomia entre nacionalisme bo (nacionalisme defensiu, perifèric) i nacionalisme dolent (nacionalisme opressor de l'estat). Aquesta visió és ben diferent de l'anterior en molts aspectes, però coincideix amb l'altra en plantejar l'existència de dos tipus de *nacionalismes* diferents. Així doncs, el qualificatiu de *nacionalisme d'estat* ve ser l'altra cara de la moneda de l'anomenat *nacionalisme ètnic*. És justificable, però, aquesta diferenciació? No és l'estat, en definitiva, la màxima expressió de la consciència de grup, del fet nacional? Com podem separar, doncs, l'estat-nació –justificat a partir del fet nacional- i els moviments nacionalistes perifèrics –els quals volen, en definitiva, reproduir aquesta mateixa estructura d'estat-nació? Podem separar, per exemple, el nacionalisme jueu abans i després de la formació de l'estat d'Israel? O el nacionalisme irlandès abans i després de la formació de la República d'Irlanda? No hi ha un nacionalisme italià abans i després de la formació de la República italiana? Contestant a aquestes preguntes hi ha l'argument que planteja l'existència de l'estat abans de la nació. És a dir, en certs casos, hi hauria una continuïtat històrica de l'Estat abans i després de l'aparició del concepte de nació moderna. L'estat hi seria abans de la nació, per tant, el procés d'integració i de

construcció nacional respondria a una més gran interrelació d'elements cívics i ètnics. L'Estat francès, doncs, seria expressió d'un procés més llarg i acabat que l'Estat irlandès. Tanmateix, aquest plantejament obre molts interrogants. Com és, doncs, que aquests nacionalismes (a vegades anomenats pomposament els *originals*, és a dir, els de França, Anglaterra o Gran Bretanya i àdhuc Espanya) han patit més convulsions internes que no pas altres marcs *nacionals* menys originals i menys històrics? Fins i tot caldria afegir que, de fet, en els casos català i escocès, per exemple, hi trobem també l'existència d'un estat propi abans de l'aparició de la idea de nació moderna. És això motiu suficient per distingir radicalment aquesta consciència de grup d'altres?

El plantejament teòric en aquest assaig tendeix a acceptar les diferències entre divergents moviments identitaris, però no fa una divisió absoluta entre dues menes contraposades de *nacionalisme*. Així, hi hauria una diferència qualitativa entre un nacionalisme espanyol que tingués la pretensió d'abastar la diversitat cultural i lingüística de l'estat espanyol i una altre nacionalisme espanyol tendent a la uniformització en base a la cultura castellana. De la mateixa manera, seria diferent un nacionalisme català *tolerant* envers les *minories* o un catalanisme tendent a l'exclusió i la marginació en funció de criteris ètnics o culturals. No és el mateix, tampoc, un nacionalisme d'un estat establert (la majoria dels estats de la Unió europea en serien un bon exemple) que posa trabes al dret de ciutadania a aquelles persones (fills d'immigrants) que fins i tot hi han nascut (!) i un nacionalisme d'estat que no fa distinció entre els ciutadans que el conformen. En aquest context, podem parlar d'un nou nacionalisme europeu, una mena de nacionalisme interestatal, que practica una política d'exclusió envers els immigrants (repressió policial i mesures de protecció fronterera). Aquesta mena de *nacionalisme col·lectiu* és expressió de la suma dels diferents *nacionalismes estatals* (Espanya, França, Alemanya...) i *nacionalismes sub-estatals* (escocès, català...). Per tant, més que de dos models nacionalistes caldria parlar de variants nacionalistes i de diferents models de nació i de nació-estat. Aleshores, la diferència fonamental no seria entre estat i nació, o entre *estats nacionals* i *moviments ètnics*, sinó entre nacionalismes més excloents o més integradors, nacionalismes pluri-lingüístics i pluri-culturals (conformats en base a l'acceptació d'una pluralitat de *nacions, ètnies o cultures*) o nacionalismes uniformitzadors (tendents a la imposició d'una nació, una cultura, sobre les altres),

nacions dominants (cultures dominants) o nacions minoritàries (tinguin aquestes un estat o no)... Són aquesta mena de diferències les que marquen el caràcter determinat d'un moviment nacional o identitari, i no pas la simplista divisió entre els nacionalismes establerts (estats) i els que volen constituir-se en estat.

La tendència a referir-se als nacionalismes *sub-estats* com a moviments ètnics, s'explica –en part– per l'assumpció que la majoria d'estats del *món occidental* accepten unes regles de joc democràtiques que no permeten la vulneració de drets bàsics, com els drets lingüístics i culturals. És cert que l'Europa del tercer mil·lenni atorga un gran nombre de llibertats individuals i col·lectives que afavoreixen que, en molts casos, els grups minoritaris o minoritzants puguin aconseguir que els seus drets culturals i fins i tot *nacionals* siguin respectats. Tanmateix, això no és sempre així. Les regles de joc dels estats establerts, juntament amb les normes del mercat lliure, conculquen sovint drets bàsics referents a l'àmbit lingüístic i cultural. L'aparició de *nacionalismes sub-estats* és gairebé sempre la resposta a un sentiment subjectiu de dependència a una autoritat que vulnera els drets de la *comunitat nacional* en qüestió. L'estat és vist com una força coercitiva i excloent que tracta d'imposar uns valors culturals i de pertinença *nacional* que s'oposen als sentits com a propis. A partir d'aquí apareixen moviments polítics que pretenen la reforma de l'estat (autonomia cultural o política, federació, confederació) o que volen ensurtir-se'n (independentisme). Sovint, l'alternativa independentista és conseqüència de l'immobilisme estatal o de la manca de consens a l'hora de delimitar i regular els sentiments de pertinença. En altres casos, però, el desenvolupament d'una consciència nacional alternativa es demostra incompatible amb la de l'estat establert; fins i tot ens els casos en què l'estat s'esforça per trobar un punt de compromís entre les diferents adscripcions nacionals. En la meua interpretació, aquests *nacionalismes* no són ni més bons ni més dolents que els *nacionalismes* dels estats establerts; el que passa és que sovint la interpretació del concepte de *sobirania nacional* que estableix l'estat entra en contradicció amb el del grup nacional minoritari o minoritzat. En conseqüència, els nacionalismes sub-estats senten com una imposició la no acceptació del seu dret a la sobirania; mentre que els nacionalismes estats veuen les demandes *perifèriques* com una manca de lleialtat a una de *sobirania* que ells interpreten com a comuna. Tot això es complica encara més, si

tenim en compte que els grups nacionals no són homogenis sinó que els sentiments de pertanyença nacional es barregen en un mateix territori; sovint, moviments nacionalistes no estatals són minoritaris en el seu propi àmbit territorial (per raons sociològiques, demogràfiques o culturals). Val a dir que el sentiment d'identitat nacional varia fins i tot entre els mateixos membres d'una comunitat cultural determinada. I és que la pertanyença de grup, i més concretament el concepte d'identitat nacional, no és pas un fenomen inamovible i permanent. Al contrari, els *pobles*, les *regions*, les *nacions*, són entitats vives i permeables al canvi al llarg del temps; multituds de fenòmens (culturals, demogràfics, econòmics...) van determinant l'evolució en un sentit o altre de l'adscripció nacional. Hi ha, doncs, aparició o desaparició de sentiments nacionals, de la mateixa manera que van apareixent o desapareixent cultures o nacions. En el fons, és la voluntat col·lectiva dels homes la que determina l'àmbit territorial i els criteris ideològics del sentiment de pertanyença nacional.

El que hem acabat de dir en referència als *nacionalismes sub-estats* és vàlid per als *nacionalismes establerts*. Els estats no són unitats inamovibles i invariables, ni en el seu aspecte territorial ni el criteri de definició de les bases de l'adscripció nacional. Els estats europeus actuals atorguen un major grau de llibertats individuals, i plantegen una *identitat nacional* molt més flexible que la dels estats de principis de segle. La Unió europea, per altra banda, suposa el naixement d'un nou nacionalisme (o suma de nacionalismes) interestatal. Els estats europeus estableixen que la sobirania resideix en la suma d'individus que conformen l'estat (amb l'exclusió a vegades, com ja hem esmentat, de ciutadans no considerats *nacionals*); no reconeixen, però, el dret a la sobirania a parts d'aquest territori (almenys en la majoria dels casos). I és que el dret a la sobirania nacional, o el dret a l'autodeterminació, planteja moltes dificultats a l'hora de fer-ne una definició teòrica. El dret a la sobirania, s'accepta normalment, és conseqüència de l'existència anterior de la *nació* o *poble*. Però com definim el concepte de *nació*? Ens trobem que l'estat defineix la nació en funció de l'*estatus quo*, mentre que el *nacionalisme sub-estatal* es defineix com a entitat nacional en oposició a la idea nacional de l'estat. Així doncs, l'estat i el territori aspirant a estat es defineixen mútuament com a dipositaris de la sobirania nacional. A vegades l'estat accepta atorgar la sobirania a una part del territori, però a

vegades s'hi oposa. I, en altres casos, s'aconsegueix una solució que –sense reconèixer la sobirania de la *part*- satisfà el sentiment identitari *perifèric*.

En la mesura que a l'Europa actual el sentiment de llibertat individual ha guanyat molt terreny en relació a l'Europa de principis de segle, hom pot parlar d'una certa pèrdua d'importància del sentiment d'identitat nacional. A la societat d'avui, el materialisme i la identitat individual semblen haver-se imposat a altres criteris d'identitat col·lectius (nacionals, socials...). Per altra banda, hi ha qui planteja que la globalització i la uniformització cultural (mitjans de comunicació...) estan provocant una reacció en contra que dona lloc a l'aparició de moviments identitaris alternatius. Així, hom diu que els *nacionalismes sub-estats* serien una reacció a aquest procés. Aquest plantejament, tanmateix, cal posar-lo en dubte. L'oposició a la globalització, sigui major o menor, no és exclusiva dels marcs sub-estats. El que passa és que la globalització i els processos de concentració de poder polític i econòmic (Unió europea), posen en un primer pla les contradiccions entre estat i *nació minoritzada* (sense estat o sense un estat sentit com a propi).

Fins i tot, termes en principi tan diferents com *nacionalisme*, *regionalisme*, *federalisme* i *imperialisme*, poden relacionar-se amb un mateix fenomen identitari de pertanyença de grup (a una entitat *nacional*, *regional* o *imperial*). Lluís Duran i Ventosa, ja a principis del segle XX, fa una equiparació de tots aquests termes a un mateixa *teoria* política o ideològica, basada en la defensa d'un *sentiment* de pertanyença comú. Duran i Ventosa equipara, per exemple, el *catalanisme* amb l'*americanisme*, i el *nacionalisme irlandès* amb el *federalisme britànic*. Per a ell, es tracta de fenòmens que responen a una mateix principi:

Però, bé o malament, amb el nom de regionalisme tracto de comprendre-hi tant les aspiracions 'nacionalistes' dels irlandesos, els txecs, els polacs, els finlandesos, els pobles balcànics, els americans, etc., com les reclamacions dels flamencs a Bèlgica, com el regionalisme dels gallecs i els asturians, com el 'fuerisme' (avui 'biscaitarisme') dels bascos, com el nostre 'catalanisme', com l'americanisme dels ianquis. Dintre de la meua concepció de la doctrina, fins l'imperialisme anglès i les tendències federalistes a constituir-lo amb la base del reconeixement de les entitats naturals

(Anglaterra, Escòcia, Irlanda, País de Gales i totes les colònies), no són sinó manifestacions del mateix regionalisme, venint explicades per la mateixa teoria.³

Aquesta definició de *regionalisme* de Duran i Ventosa ens serveix per a il·lustrar la dificultat a l'hora de denominar els moviments polítics o socials relacionats amb el fenomen nacional o identitari. En aquest treball, utilitzarem el terme *estat* per a referir-nos a una estructura de poder independent (políticament). El qualificatiu de *nació* serà un qualificatiu que podrà descriure a un estat, a una unitat territorial més petita (part de l'estat) o a un marc territorial interestatal (parts de diversos estats o estats sencers amb una consciència nacional o cultural comuna). El terme *nacional*, serà, doncs, un adjectiu referit a una realitat variable al llarg del temps. En parlar de *nació*, *comunitat nacional* o *estat-nació*, estarem parlant d'un sentiment d'identitat col·lectiva que podrà afirmar-se en defensa d'un estat establert o per a la construcció d'un marc estatal alternatiu. L'ús de *nacionalisme* serà sinònim a *moviment identitari* –i podrà ser proper a *regionalisme* en alguns casos. Posarem l'accent en el caràcter variable de l'adscripció nacional i de l'àmbit territorial de la nació. *País* o *poble*, potser, serien termes més escaients per referir-nos-hi, des del moment que aquests termes tenen una càrrega menys política i permeten una interpretació més ampla. Tanmateix, en l'actual debat terminològic, la seva utilització pot portar a confusions i malentesos. En aquest punt, voldria referir-me a la utilització indiscriminada abans apuntada del terme *regió*. Sovint hom es refereix a *regió* per designar a totes les comunitats nacionals o unitats territorials més petites que conformen un estat (identificat exclusivament amb la *nació*). Amb el terme *regió* ens referirem a aquelles parts d'una nació (d'un *país*) que comparteixen el mateix projecte *nacional*. És evident que les regions, com les nacions i com els estats, no són conceptes inamovibles al llarg del temps, i àrees que compartien un mateix model nacional poden, a partir d'un moment determinat, deixar de fer-ho. A més, les adscripcions nacionals no solament són variables al llarg del temps, sinó que també presenten contradiccions internes. És a dir, els habitants d'un mateix territori d'una *comunitat nacional* no comparteixen sempre la mateixa concepció de nació; sovint trobem dos o més sentiments *nacionals* ben oposats. L'intent de dividir Europa en *unitats nacionals* homogènies s'enfronta a una realitat cultural i sociològica complexa

³ Lluís Duran i Ventosa, *Regionalisme i Federalisme*, p. 48.

(sobretot a l'est d'Europa i els Balcans). Arribem aquí a un punt clau en l'anàlisi del fet nacional; és a dir, la contradicció entre drets individuals i drets col·lectius, entre individu i nació. La referència a moviments nacionalistes o identitaris, no ens ha de fer oblidar que la individualitat humana està per sobre de les adscripcions de pertanyença de grup. Aquest serà, sens dubte, un dels grans temes de debat per al mil·lenni que s'estrena; mentrestant, en aquest treball, plantejarem en el fons el mateix debat però referit a un altre moment històric. L'Europa de principis del segle XX, era –com ara– una realitat canviant que vivia processos d'unificació i de desintegració. L'imperi britànic i l'Estat espanyol (amb Irlanda i Catalunya al seu si) hagueren de respondre als nous reptes i a nous dilemes que posaven les transformacions socials i econòmiques. Fa més d'un segle, però en el fons el repte principal segueix essent el mateix: com bastir un projecte d'identitat col·lectiva basat en criteris de llibertat individual i respecte mutu.

Seguint a M. Hroch podríem dir que en el cas català hom troba un moviment obrer organitzat abans que hagi conclòs el procés de formació de la nació *moderna* –segons Hroch el procés de formació de la nació no podia ser acabat abans de la revolució burgesa i la revolució industrial⁴. Per a Hroch, l'existència d'un moviment obrer pot influenciar el caràcter del moviment nacional⁵. Hroch assenyala dues etapes en qualsevol moviment nacional: una primera que coincideix amb el període de lluita contra l'absolutisme, amb l'aparició de la revolució social burgesa i l'emergència del capitalisme; i una segona després de la victòria del capitalisme que és paral·lela a l'emergència del moviment obrer⁶. Així mateix, distingeix tres fases en tot moviment nacional: una primera on predomina l'acció dels intel·lectuals i l'estudi de la història, la llengua i els elements culturals de la nació; una segona d'agitació patriòtica i, finalment, una tercera, amb l'aparició d'un moviment nacional de masses. La primera fase correspondria al *revival* o *renaixement* cultural que porten a terme un grup d'intel·lectuals. La tasca d'aquests intel·lectuals és sovint vista com la reinvenció de la nació o simplement la invenció de la nació. Es tracta del descobriment o redescobriment d'un passat nacional, una llengua o uns elements culturals que justifiquen l'existència de la nació. Aquests intel·lectuals no

⁴ M. Hroch, *Social Preconditions of National Revolution in Europe*, 26

⁵ *Ibid.*, p. 29

gaudeixien normalment d'una gran influència social i sovint ni tan sols pretenen l'*agitació patriòtica*. Es tracta d'una tasca *felibrista* que pot limitar-se a l'exaltació dels elements culturals d'una comunitat. La segona fase es caracteritza per l'expansió per la difusió d'idees patriòtiques i per la propagació de la idea nacional més enllà de l'interès merament cultural. La tercera fase veu l'eclosió d'un moviment nacional que compta amb el suport d'un sector important de la població d'un determinat territori.

Seguint aquesta anàlisi Irlanda viuria en el període 1910-1923 aquesta etapa d'eclosió nacionalista. El període d'entreguerres seria a Catalunya una fase d'agitació nacionalista i de propagació de la idea nacional sense gaudir, però, d'un suport de masses. Fins i tot els anys trenta la qüestió nacional es veuria molt afectada per la confrontació social. La hipòtesi que plantejem en aquest treball és que a Irlanda la feblesa del moviment obrer faria que la qüestió nacional estigués en un primer pla mentre que a Catalunya passaria just el contrari. Ara bé, cal posar en dubte plantejaments massa rígids a l'hora d'examinar l'evolució històrica. La divisió en fases dels moviments de recuperació nacional els segles XIX i XX a Europa ha de ser vist com un intent d'ajudar a entendre l'evolució històrica i no tant com un sistema determinista de l'anàlisi històrica. Tasca intel·lectual, propagació de la idea nacional i eclosió d'un moviment polític identitari, són elements que es barregen en el temps i que actuen sovint conjuntament al llarg d'un període determinat.

A finals del segle XIX i principi del segle XX conflueixen, doncs, els *moviments d'alliberament nacional* i l'internacionalisme obrer (socialisme o anarquisme). El concepte d'autodeterminació és un element fonamental a l'hora de referir-se a la qüestió nacional. Així, el Congrès de la Internacional a Londres el 1896, aprova una resolució a favor del dret de totes les nacions a autodeterminar-se; hom demana a les classes obreres de les *nacions oprimides* la seva col·laboració amb l'obrerisme internacional per tal d'enderrocar el capitalisme i establir una democràcia socialista internacional. En aquest punt, trobarem moltes contradiccions en l'aparell teòric internacionalista; això es reflectirà en un tens debat ideològic entre socialisme (o anarquisme) i la idea de l'alliberament nacional.

⁶ *Ibid.*, p. 22

Així, des de l'aparell teòric socialista o anarquista hom acusarà als defensors de la idea nacional de defensar els interessos de classe. A Catalunya, és evident una contradicció entre masses obreres anarquistes i burgesia *regionalista*; i, entremig, una intel·lectualitat *catalanista* que es mourà entre aquestes dues premisses. A Irlanda, també trobarem la contradicció entre idees socialitzants i la idea nacional. Més enllà, els historiadors contemporanis han sovint dequalificat la qüestió nacional pel seu caràcter classista; en aquest punt és interessant el punt de vista de Norman F. Cantor, segons el qual tots els moviments de protesta del segle XX han estat, de fet, classistes. Així, malgrat defensar en molts casos l'alliberament de la classe obrera o dels més pobres, han estat gairebé sempre liderats per la classe mitjana. Per ell, el fenomen de protesta social és conseqüència del descontentament de la classe mitjana i del seu desig de fer-se amb el poder. Segons aquesta interpretació tots els moviments d'alliberament o de protesta s'haurien caracteritzat per la utilització de les masses per part de sectors de la classe mitjana. La seva alienació provocaria la seva radicalització i la recerca del suport de les masses obreres ⁷. Tot i que cal relativitzar aquesta interpretació per reduccionista, pot ajudar-nos a plantejar-nos l'anàlisi dels moviments identitaris en un context de lluita social i política on, de fet, les *élites* intel·lectuals i els sectors *educats* protagonitzen el debat ideològic.

A principis de segle veiem aparèixer diversos ideals de lluita política; d'entre ells el mite de la *nació oprimida*. Es tracta, efectivament, d'una interpretació històrica que manipula el passat en funció d'uns criteris ideològics determinats. Val a dir, però, que això és veritat per a tots els moviments de masses d'aquest període; l'imperialisme i, fins i tot, el socialisme. Una certa anàlisi marxista presenta una interpretació de la història en etapes per justificar així una determinada *praxis* política. El caràcter utilitarista d'aquesta interpretació històrica, tanmateix, no desqualifica –però– molts dels plantejaments ideològics que aporta. En ambdós casos, socialisme (o anarquisme) o la qüestió nacional, trobarem uns intel·lectuals que s'esforcen per propagar la seva *idea*.

Val a dir que estem analitzant un període on les *idees*, en majúscules, determinaran l'agenda política. Es pot parlar d'un període d'*idealismes* en què la col·lectivitat està en un primer pla. S'està deixant

⁷ Norman F. Cantor, *The age of Protest*, p. 325

enrere una etapa política basada en la imposició i s'està vivint arreu d'Europa un procés de democratització. Això fa que surgeixin diversos models d'organització social i política que han de substituir unes estructures autoritàries i socialment rígides. Es tracta d'un món canviant que viu unes transformacions espectaculars i que, de fet, s'està repensant ell mateix. I en aquest repensar-se, el sentiment identitari –així com la consciència de classe– passen a un primer pla. Es vol construir un nou país i, al mateix temps, un nou món. Es posa en dubte tot. A Catalunya i a Irlanda, molts intel·lectuals s'adonen de la contradicció entre el marc *nacional* establert i les respectives cultures nacionals. A Catalunya i a Irlanda, i a arreu, molts intel·lectuals s'adonen també de la contradicció entre l'organització política i social i la posició de les masses treballadores. Intel·lectuals parlen de llengües *oprimides* i de classes *oprimides*; de *redempció de la pàtria* i de *redempció de la classe treballadora*; de l'Europa lliure de nacions en oposició a l'imperialisme i de l'internacionalisme en oposició al capitalisme. Aquests intel·lectuals parlen, en definitiva, del mateix; de la transformació d'un es de estructures polítiques que corresponen a una societat canviant i que es veu a si mateixa de manera diferent.

Les idees col·lectives, doncs, primaran sobre l'individualisme –situació que sembla ser l'oposada a la que predomina actualment. En una societat com la nostra, l'Europa del *capitalisme socialitzat*, les llibertats individuals semblen passar a primer terme mentre que les idees col·lectives semblen esvair-se. Tanmateix, les contradiccions derivades de les relacions amb el *Tercer món* –com la immigració– i els efectes de l'industrialisme (creixement continu) –com ara l'ecologisme–, obren noves portes a l'ideari col·lectiu.

Entremig, la qüestió identitària segueix planant en el debat polític; Europa rebutja teòricament el *nacionalisme* però es defineix a si mateixa com una suma de *nacions*. Europa (els estats que la conformen) defensa els *drets humans* i la igualtat davant la llei, però nega aquests drets als immigrants. Europa (i Espanya) reconeix unes cultures i unes llengües com a *nacionals* mentre nega aquest caràcter a d'altres. La república d'Irlanda és una *nació* (Irlanda del Nord esdevé, de fet, un territori entre dues nacions) i Catalunya és una *regió*. El gaèlic o irlandès, malgrat el seu escàs ús, és

un idioma reconegut per Europa mentre que el català gairebé no té cap mena de reconeixement. Irlanda és, doncs, una *nació* (un estat de la Unió Europea) i Catalunya no. I Espanya no es un estat oficialment pluri-lingüístic o pluri-cultural com Bèlgica o Suïssa. En definitiva, ser europeu a Irlanda vol dir ser irlandès (amb tota l'ambigüitat que això presuposi), i ser europeu a Catalunya vol dir ser espanyol (i ser espanyol a Europa implica una consciència nacional espanyola basada en la llengua castellana i una interpretació de la història determinada). L'autonomia, l'existència d'un parlament a Barcelona, no implica que Catalunya sigui reconeguda com una entitat cultural diferenciada en el marc europeu. La qüestió identitària, doncs, segueix planant a la Catalunya d'avui. Una Catalunya que sociològicament i lingüísticament és molt diferent a la del període d'entreguerres. La Catalunya d'avui és un país bilingüe amb una dualitat identitària que planteja contradiccions importants a l'hora d'articulació d'un àmbit *nacional* espanyol en el marc de *l'estat de les autonomies*. Els catalans (i els valencians i illencs), els bascos i els gallecs, es mouen entre dues adscripcions nacionals que es presenten com a compatibles o com a contradictòries en funció de molts elements. En el cas d'Irlanda, només els irlandesos del nord es troben en una situació similar; si bé la dualitat identitària es reflecteix en l'adscripció a dues realitats *nacionals* estatals (Gran Bretanya i la República d'Irlanda). I després dels últims acords de pau, com ja hem esmentat abans, els nord-irlandesos –per primera vegada a Europa– són de fet ciutadans que poden elegir entre dues adscripcions nacionals. Ser nord-irlandès pot voler dir ser britànic o ser irlandès.

Cal reconèixer que les vies de solució donada a la qüestió de l'Ulster representa una solució nova a Europa. A la República d'Irlanda se li reconeixen certs drets en relació a un territori que està formalment a la Gran Bretanya; Irlanda del nord esdevé, de fet, un territori autònom que balla entre dos estats (*dues nacions*). Ara bé, es tracta de *dues nacions* anglòfones; l'ideal d'Irlanda-gaèlica s'ha esvaït a la Irlanda d'avui, on el gaèlic compleix principalment una funció simbòlica. Algú estarà temptat de descriure la present República d'Irlanda com un *estat sense nació* (almenys sense una nació gaèlica) i de descriure Catalunya com una *nació sense estat*. Tanmateix, aquesta afirmació topa amb una assertiva consciència nacional irlandesa i amb una certa consciència nacional espanyola a Catalunya –i una presència important de la llengua espanyola.

Les contradiccions d'avui, doncs, no són les mateixes del passat, pero tampoc no se n'allunyen del tot. A la Unió Europea actual trobem encara principis identitaris d'arrel semblant als de principis de segle a Irlanda del Nord, Catalunya, País Basc, Còrsega, etc. Trobem també conflictes identitaris relacionats amb la qüestió de la immigració i sembla aparèixer un cert nacionalisme (*pan-nacionalisme europeu*) en oposició a la immigració exterior. Al mateix temps, apareix un cert cosmopolitisme que accepta una nova identitat *nacional* que assumeix valors culturals dels nous immigrants. Europa es mou entre aquestes dues concepcions. A Espanya es parla de *nacionalismes* per referir-se als moviments identitaris alternatius al concepte nacional espanyol. Val a dir que basquistes, catalanistes i galleguistes han assumit en part autoqualificar-se com a *nacionalistes* enfront dels partidaris del marc *nacional* establert. En el cas del País Basc, el conflicte violent ha derivat en una divisió entre *sobiranistes* i *constitucionalistes*, que de fet amaga la divisió entre *basquistes* i *espanyolistes*, tot això en el marc d'una ofensiva terrorista i una actitud repressiva de l'estat envers els sectors independentistes.

El cas basc mereixeria un tractament exhaustiu. Aquest treball no pretén entrar-hi a fons. Val a dir, però, que l'auto-anomenat *moviment d'alliberament nacional basc* actual presenta moltes similituds ideològiques i estratègiques amb la dels revolucionaris irlandesos de principis de segle. La font d'inspiració vindria del conflicte recent a l'Ulster, però aquest conflicte té les arrels a la solució donada a la qüestió irlandesa a principis de segle (amb la partició de l'illa). Val a dir que el procés de pau d'ara fa un parell d'anys que va portar a un canvi de la situació a *Euskalerrria*, va emmirallar-se en el recent procés de pau irlandès. Elaborant aquest treball, llegint els relats dels fets a Irlanda i les seves repercussions a Catalunya, es veuen molts elements comuns i molts plantejaments semblants. Apart de les diferències evidents entre ambdós conflictes hi ha, tanmateix, una diferència cabdal; l'Europa del 2001 es força diferent a l'Europa de cent anys enrere. L'auto-anomenat *MLNV* planteja una estratègia i uns mètodes que –com els empleats fins fa poc per l'IRA a Irlanda- no s'adeqüen a l'Europa del segle XXI. Però això és exemple, tanmateix, de la importància de la revolta irlandesa que ha estat i – de fet- segueix essent una font inesgotable com a model de revolució nacional. Si la Catalunya de principis de

segle va mirar a Irlanda, podríem dir que *l'Euskadi* de finals del segle XX i principis del segle XXI ha tornat a mirar a Irlanda. Això, però, ja seria una altre treball i un altre plantejament historiogràfic més en l'àmbit de les ciències polítiques

1.2.. NACIÓ I ESTAT: CATALUNYA I ESPANYA

El catalanisme, ja ben aviat, fa una distinció entre els conceptes de nació i estat. P. Oliver i Domenge defineix així aquests dos conceptes:

*Estat, és un fet jurídic, producte artificios, determinat pels accidents i les passions i les follies dels pobles engreits de la força mecànica, orbs per la lluentor de les armes i del poder divinitzat que, així com no fou, pot no ésser encara avui dia. L'Estat, les més de les vegades, és l'esclavatge, d'un o més pobles, al dret de la força d'una nacionalitat exòtica i vencedora. Mentre, l'Estat no encaixi, se justaposi, amb la nació; mentre no'n sia, la funció jurídica-social de la patria lliberada, serà agrupament anormal, injust, conculcador del dret determinador de greus dolors, murada que creuarà, barrant-lo, el camí del perfeccionament humà, i l'home, la societat, si vol gaudir de la vida, si es daleix per la justícia, deurà enderroca-la com nova ergàstula de la llibertat. La quasi totalitat dels grans Estats moderns, en són exemples batejants i dolorosos: Austria-Hongria, Alemanya, Rússia, Anglaterra, Espanya... no tenen una veritable valor social-biològica, son només noms convencionals de regions geogràfiques, divisions polítiques i administratives convingudes i mutables.*⁸

Aquesta distinció ens ha arribat fins a l'actualitat i és un dels eixos bàsics de l'ideari teòric catalanista. Catalunya i Irlanda haurien estat víctimes del dret de conquesta i de l'expansió per la força de dos *imperis* esclavitzadors que, en encetar-se el segle XX:

*continuuaven la seva lluita secular per tal de conquerir la seva independència política i la continuació de la seva història nacional.*⁹

Mentre Irlanda s'enfrontava a la *formidable potència político-econòmica de la Gran Bretanya*, Catalunya es trobava subjectada *al jou d'un règim despòtic, que, després de més de dos segles,*

⁸ P. Oliver i Domenge, *Renaixement*, 20 d'abril de 1916.

⁹ J.P. Fàbregas, *Irlanda i Catalunya*, p. 41-42

perpetuava a la península ibèrica el règim borbònic. Catalunya era, de fet, la última colònia de l'imperi espanyol:

*El seu renaixement intel·lectual donà lloc en els últims 50 anys a l'exacerbació del seu sentiment nacionalista, i en produir-se l'enfonsament definitiu de l'imperi colonial espanyol, amb motiu de la guerra amb els EEUU, Catalunya passava a ocupar el lloc de l'última colònia hispànica que havia de servir d'ubèrrim camp d'experimentació i de nutrició de l'Espanya central.*¹⁰

Catalunya i Irlanda, doncs, com totes les altres *nacionalitats esclavitzades del món*, tenen dret a gaudir de les seves llibertats i de la independència integral. Aquesta interpretació, doncs, justifica qualsevol sortida revolucionària a la qüestió nacional.

1.3. OBRER I PÀTRIA: EL NACIONALISME CATALÀ I ELS ALTRES

La historiografia catalana ha titllat sovint al catalanisme (o nacionalisme) de conservador i li ha negat el seu caràcter progressista o esquerrà. Els sectors més progressistes o d'esquerres són vistos com minoritaris o oportunistes. Així:

*El nacionalisme era la forma de conjurar les pors, les recances i les frustracions que produïen la realitat social amb totes les seves contradiccions, a base d'una ideologia que en proclamava la superació automàtica en el si de la nació, i una pràctica social i una cultura que creaven la il·lusió que això ja era així, dins el moviment, fins i tot abans del dia gloriós de la realització de la utopia.*¹¹

Un sector de la societat catalana –per exemple, els *treballadors de coll dur*– veia el catalanisme com un mitjà –en definitiva– per treure's de sobre la qüestió social. Aquest raonament seria extensible a gairebé tots els moviments nacionalistes, perifèrics o regionalistes. Ara bé, el fet que sigui vàlid per a molts dels militants catalanistes no deslegitima el progressisme d'altres sectors –tal vegada minoritaris. L'expressió político-ideològica del catalanisme d'esquerres serà més o menys recixida, però no desmenteix el caràcter plural del catalanisme; a Catalunya, a Irlanda i a arreu. Val a dir, significativament, que el catalanisme de principis de segle serà, indubtablement, molt més polièdric

¹⁰ *Ibid.*

que el nacionalisme irlandès. El catalanisme havia d'intentar donar resposta a una societat molt més complexa socialment que la irlandesa; on la solució de la qüestió de la terra –roent el segle XIX però en part resolta al segle XX¹²– vindrà de la mà d'un moviment nacional irlandès enfrontat a una minoria *landlord* anglesa. A Irlanda, a excepció de l'Ulster, el moviment obrer serà feble i no representarà un obstacle per a l'ascens d'un nacionalisme irlandès d'arrel catòlica i conservador. Al nord (a l'Ulster), amb una societat ètnica i religiosament més polaritzada en el context d'un marc econòmic més industrialitzat i lligat al capitalisme britànic, el nacionalisme irlandès aconseguirà imposar-se entre les masses treballadores catòliques però no pas entre les protestants. La religió i l'origen cultural diferent seran insalvables a l'Ulster, malgrat l'existència d'intents d'aconseguir obediència nacional per sobre d'aquests elements. L'obrerisme de l'Ulster, de Belfast, serà també incapaç d'aplegar les masses obreres d'ambdós bàndols; l'obediència nacional, doncs, s'imposarà a la lleialtat de classe. Per la seva banda, les masses obreres de Catalunya es solidaritzaran amb un moviment de masses d'abast estatal (sobretot anarquista) del qual en seran les principals protagonistes. El moviment anarquista serà dirigit, de fet, des de Barcelona. Aspirarà, en el fons, a refer Espanya –i Catalunya, naturalment. El catalanisme, com a element ideològic i cultural, serà un element present en aquest moviment de masses, però el catalanisme polític dirigit per la Lliga en serà el seu enemic de classe. Els sectors d'esquerra menys radicals (republicans, socialistes...) no aconseguiran mai de portar les corretges del moviment obrer. Cap sector catalanista aconseguirà atreure del tot les masses obreres, però tampoc no reeixiran completament en aquest intent altres sectors polítics de l'esquerra no nacionalistes (socialistes i comunistes fracassaran també). La incapacitat del catalanisme serà una incapacitat genèrica a la majoria d'organitzacions polítiques del moment. L'anarquisme serà un moviment sindical i revolucionari, la radicalitat del qual no podrà passar pel sedàs dels moviments polítics de democràcia social. La radicalitat de les masses obreres a Catalunya estarà en consonància amb el caràcter autoritari i reaccionari de l'Estat espanyol; fet al que també contribuiran, és clar, sectors de la burgesia catalana. Evidentment, un sector de la burgesia catalana s'apuntarà al moviment catalanista liderat per la Lliga, per tal de defensar els seus interessos i oposar-se a l'amenaça obrera.

¹¹ Joan-Lluís Marfany, *la cultura del catalanisme*, p. 189.

Tanmateix, no podem titllar a tot el conjunt del moviment catalanista com a conservador; de fet, el període republicà posterior mostrarà l'existència d'una diversitat ideològica. La Lliga i Esquerra Republicana seran exponents clars de l'existència des de sempre de tendències i programes diferenciats en el si del catalanisme. Ni els republicans catalans ni els socialistes espanyols aconseguiran, però, tenir a les seves ordres les masses obreres dirigides per la CNT.

El *nacionalisme* és dolent. Quin nacionalisme? El cubà, l'americà, el bretó, el txetxè...? El *nacionalisme* de la revolució francesa o el de l'ultra-dreta europea (a França, Alemanya, Àustria...). Primer de tot, hem de definir què és nacionalisme i fer un ús rigorós d'aquest terme. En el fons, en el cas de Catalunya i en el cas d'Irlanda a principis de segles, nacionalisme s'enfronta a estatisme (o a una determinada estructura d'organitzar l'estat). Una comunitat aspira a ser estat o, almenys, al reconeixement per part d'aquest estat. Es tracta d'un moviment ideològic i polític que cerca el reconeixement d'una comunitat nacional. Nacionalisme, doncs, sobretot si s'afirma que la nació ja existeix, podria veure's com un terme equivocat. *Nacionalisme*, de fet, podria interpretar-se com un moviment excloent i intolerant; un *xovinisme* portat al quefer polític. Demanar el reconeixement d'una comunitat com a realitat nacional no sembla, doncs, una forma d'autocomplaença i de sentiment de superioritat o d'hostilitat vers altres grups. Bé, també pot ser que el reconeixement d'una determinada comunitat vagi acompanyat pel menysteniment (o la percepció d'aquest) d'una altra comunitat que viu en el mateix territori (el cas de l'Ulster a Irlanda, o de Catalunya en l'actualitat?). En tot cas, la realitat sociològica catalana de principis de segle no presenta aquesta polarització entre grups ètnics o culturals diferents, sinó un moviment polític-cultural que aspira a donar a la comunitat catalana un altre marc politico-legal diferent del vigent, a través del qual Catalunya pugui ser reconeguda com una comunitat amb una llengua, una cultura i el dret a decidir per ella mateixa. Això, de fet, no és *nacionalisme* tal com l'hem acabat de definir. Què és, doncs? Podríem respondre dient que es tracta —als ulls dels formants de la *comunitat nacional*— d'un dret col·lectiu bàsic; el dret de l'home i la dona a establir lliurement els seus marcs legals i polítics. Un dret humà, doncs, que va més enllà dels interessos polítics i socials d'uns sectors determinats, des del moment que la preservació d'una llengua

¹² Robert Kee, *The Bold Fenian Men*.

i una cultura segueixen estan en part en mans de les estructures estatals i de les lleis que emanen d'aquestes. Si un grup no se sent còmode en un estat o un marc legal determinat, té dret a ensortir-se'n o modificar-lo, de la mateix manera que tot ser humà és lliure dels seus actes. És, doncs, un dret societari, la territorialitat del qual pot comportar certs problemes –sobretot en la societat actual.

Gabriel Alomar és exponent d'un *catalanisme d'esquerra* que posa l'accent en la qüestió social a l'hora d'abordar el fet nacional:

*Catalanisme serà una nació, sols el dia en que s'hi trobin totes les formes de la política moderna. Si nosaltres, com a catalanistes d'esquerra, diem que som homes d'emancipació y de llibertat, hem d'acceptar totes les demandes de l'obrer, qui suspira per emancipació y per llibertat. Y si els obrers se diuen homes de federació, han d'acceptar la federació natural de les nacionalitats, ja que'l somni comú de tots nosaltres té per nom internacionalisme, o sia conjunció de totes les nacions llibertades. Llibertat es doncs l'ideal del veritable catalanista. Internacionalisme suposa nació, perquè tota suma presuposa els sumans. El catalanista concient aspira a que la seva nacionalitat s'integri o federalisi ab totes les demás nacions de la terra, com un suman en la suma. El socialista aspira a que la seva nació s'integri un dia en l'internacionalisme universal. Des d'ara el ciutadà qui us parla declara fer-se seves totes, absolutament totes les reivindicacions de l'obrer, com a obrer y com a català. Y escolteume bé. Si algun dia, per atzar de les coses, aparegués una ombra de conflicte entre la causa de Catalunya y la causa dels treballadors, o sia entre la causa de la llibertat nacional y la causa de la llibertat individual, jo us juro que votaria serenament contra la patria, contra Catalunya, y en favor del treballador. Perquè Catalunya aleshores no seria la patria, sinó l'opressió. Y el treballador, en aquells moments, seria la llibertat; y jo no faré mai traició a la llibertat?*¹³

Alomar pretén bastir un catalanisme presidit pels conceptes de ciutadania i democràcia social, per tal de poder fer compatibles nacionalisme, socialisme i internacionalisme:

La tendencia del socialisme és aquesta: allunyar cada dia més del rusticisme el treballador, ja que'l rusticisme me l'embruteix y el coloca com un instrument y una arma al servei dels rics. Està be: doncs la meua obra personal dins el catalanisme ha estat exactament la mateixa: allunyar del ruralisme originari el sentiment colectiu o nacional de Catalunya, acostant-lo al ciutadanisme de Barcelona,

¹³ Gabriel Alomar, *Catalanisme Socialista*, p. 6-7.

pera fer-lo universal y humà com el socialisme. Ja veieu que la meva tasca de catalanista ha estat sempre socialista, perquè sols així podia esser universal.

*Socialisme y catalanisme són els dos pols d'una mateixa esfera. Com a home, sóc socialista; com a ciutadà, sóc català. El meu nom és socialista; el meu llinatge és català. El socialisme es lo substantiu, lo primer; el catalanisme es lo adjectiu, lo segon. La persona es socialista; la família es catalana. Jo'm dic, doncs, socialista de Catalunya.*¹⁴

Antoni Rovira i Virgili coincideix amb Alomar però ho fa des d'un posicionament ideològic diferent.

No veu, tanmateix, que el nacionalisme sigui incompatible amb el socialisme. Rovira i Virgili cita a

M. Hervé per justificar aquest raonament:

*Jo crec que en el món renovellat pel socialisme, en la vella Europa renovellada per la revolució social, els actuals agrupaments polítics, amb la centralisació que comporten els grans Estats, seràn substituïts de l'una a l'altra banda del planeta per regions molt més petites, per regions naturals, que seràn molt diferents potser dels agrupaments artificials que la força de les armes ha creat baix el nom de nacions.*¹⁵

Rovira i Virgili es demana, doncs:

*¿Quin nacionalista no ho firmaria? Remarqui's bé que'l llenguatge dels homes de l'obrerisme varia notablement segons se refereixi a les patries falses o a les patries vives. Aquelles patries, que ells combaten, nosaltres els nacionalistes també les combatem.*¹⁶

Per a ell, les *dues grans idees del segle*, el socialisme i el nacionalisme, serien dues cares de la mateixa manera, dues forces alliberadores. Rovira i Virgili entén el nacionalisme com un sentiment col·lectiu de progrés i no pas de classe:

Els intel·lectuals de la classe obrera, i particularment els del socialisme, estàn ben lluny de sostenir les teories antinacionalistes. Avui han comprès l'essència de l'ideal nacionalista. Aquesta essència no està en el retorn a temps pretèrits, ni en traçar noves fronteres separadores, ni en ressuscitar institucions del passat. Està en l'afirmació de la personalitat dels pobles, de la nacionalitat viva, que és forja de l'esperit propi, fogar de cultura, font de riqueses espirituals, únic orgue per a aportar

¹⁴ Gabriel Alomar, *Op. Cit.*, p. 13

¹⁵ M. Herve, citat per A. Rovira i Virgili, *Nacionalitat i Proletariat*, JFNR, Barcelona, 13 desembre 1913, p. 8.

*integralment la contribució dels agrupaments humans a l'obra gloriosa de la civilització del món. El nacionalisme així entès – i així l'entenc jo, i així crec que l'enteneu vosaltres – ¿com pot ésser mirat hostilment per la classe obrera? Si precisament el Nacionalisme és als pobles lo que'l Socialisme és als homes! Si el Nacionalisme representa en el camp polític nacional la mateixa cosa que'l Socialisme representa en el camp econòmic! Afortunadament, avui ens trobem amb que les dugues grans idees del segle, les que tindran la victòria demà, cada dia van més juntes lligades.*¹⁷

Rovira i Virgili combat la idea que l'obrer no té pàtria:

*Aquell lloc comí de que l'obrer no té patria, no pot sostenir-se seriosament. L'obrer té patria, encara que la senti d'una manera diferent, com diferentment la senten un nacionalista de dreta i un nacionalista d'esquerra. L'obrer té patria; en té tanta com el burgès, més i tot que'l burgès. I si no en tinguéssim, fóra que li han robada, i hauria de reconquerir-la al lluitar pel conjunt de les seves reivindicacions. Jo sostinc que l'obrer té patria, i us diré que aquell obrer que no en té, que no en vol tenir, serà un maniquí de Museu Social, un exemplar per a una obra sociològica; però aquell obrer no tindrà ni carn, ni sang, ni ànima viva.*¹⁸

En la mateixa línia, Enric Vila Marieges relliga ideal patriòtic amb justícia social:

*Nosaltres representem la fe en Catalunya com a Nació i la fe en la llibertat com a contingut i com a substància de la nostra ànima nacional. De l'ideal patriòtic n'esdevé el desig de procurar el bé i la grandesa de la Patria. L'amor a Catalunya ens obliga a ser bons i a reparar les injustícies socials. D'aquí que defensem les reivindicacions obreres; així farem homes dignes de la patria i farem de cada català un home fort i Catalunya tornarà a ser rica i plena i esdevindrà triomfant.*¹⁹

Vila Marieges és un jove catalanista que veu en el republicanisme federalista de Pi i Margall un antecedent del socialisme:

La nostra sinceritat ens porta a confessar que no hi ha revolucions merament polítiques sinó en apariència: en el fons són totes socials. Tots cerquem en la República no un fi sinó un medi d'obtenir drets polítics; així ho entenia en Pi i Margall quan afirmava que sense la igualtat social la igualtat política és una vana paraula. Perxò nosaltres sustentem les idees republicanes, perquè les creiem

¹⁶ A. Rovira i Virgili, *Nacionalitat i Proletariat*, JFNR, Barcelona 13 de desembre de 1913, p. 9.

¹⁷ *Ibid.*, p. 7-8.

¹⁸ *Ibid.*, p. 9.

*precursores del socialisme. Nosaltres veiem en la República l'anunciació d'una societat futura, una societat nova, que demà, en aquell demà del pervindre, transformarà els valors humans i farà desaparèixer el domini individual de les coses.*²⁰

¹⁹ Enric Vila Marieges, *La Joventut en el moment polític actual*, JFNR de Barcelona, 13 desembre de 1913, p. 27-28.

²⁰ *Ibid*

2. IRLANDESOS

Amb aquest estudi pretenem, a partir de l'anàlisi de dos casos concrets en el context de l'Europa d'entreguerres, de trobar resposta a un seguit de preguntes al voltant de la qüestió nacional. Partim de la hipòtesi que un conjunt d'elements (socials, polítics, culturals, econòmics...) combinats d'una determinada manera, ajuden a entendre l'aparició d'un moviment d'oposició a un determinat marc estatal. Intentarem de veure quins d'aquests factors tenen un paper preponderant i en quina mesura ens poden explicar desenllaços diferents. Les conclusions que en poguem treure no tan sols ens han de servir per entendre el que va passar a Irlanda i a Catalunya –i en definitiva a tot Europa- a principis de segle, sinó que ens han de permetre de veure quins són els mecanismes que fan de la qüestió nacional un fet clau de les disputes dels homes. En el fons, la qüestió de la pertanyença nacional no deixa de ser un tema lligat a la qüestió d'identitat. En el món d'avui, on la globalització dels mitjans de comunicació i de la cultura sembla portar-nos cap al *world village*, sembla produir-se precisament un fet a la inversa; l'aparició de més conflictes de caire territorial i l'increment de disputes entre grups humans veïns o establerts en un mateix territori. La integració europea semblaria, en principi, un element oposat a aquesta tendència; tanmateix, la unificació per sobre planteja canvis i contradiccions per sota. El fet que les fronteres europees deixin de representar un trencament com ha estat en el passat, obra la porta a nous marcs econòmics, socials i culturals. Tot canvi implica un replantejament del concepte d'identitat; i això s'està produint avui a la Unió europea

La situació actual podria resumir-se amb aquesta contradicció: cada vegada som més semblants, però cada vegada ens volem diferenciar més. Aquesta tendència, però, no és nova. La història del món -almenys del *món occidental*- és la d'un procés d'integració. La idea de l'estat-nació nascuda al segle XVIII-XIX no és, en definitiva, una resposta humana a aquest mateix procés? La crisi de l'estat-nació seria, de la mateixa manera, una altra resposta a aquesta dinàmica. En definitiva, en veure el cas d'Irlanda i de Catalunya, que vol dir també examinar els casos britànic i espanyol, estem intentant d'entendre el tema de l'adscripció nacional.

2.1. LA TRADICIÓ ANGLO-IRLANDESA

La transformació d'Irlanda en una *nació moderna* es deu, en gran part, a la contribució feta per la tradició anglo-irlandesa que arrenca de la Il·lustració. Aquesta tradició serví per a bastir moltes de les institucions característiques de la Irlanda moderna i fou l'element cultural dominant fins ben entrat el segle XIX. No podem entendre l'Irlanda del segle XX si no tenim en compte la petjada de l'aristocràcia protestant en l'articulació del concepte de nació irlandesa, d'acord amb els principis de

llibertat religiosa i democràcia parlamentària. Des del segle XVIII trobem l'aparició de moviments polítics i culturals que plantegen l'ideal d'Irlanda com a nació, sempre a partir de la creença en el lideratge natural de l'aristocràcia anglo-irlandesa. Fins i tot, el radicalisme igualitarista de Wolfe Tone de finals del XVIII es veia limitat per aquesta visió de l'autoritat com hereva de la jerarquia natural.²¹

F.S.L. Lyons, un clàssic de la historiografia irlandesa, subratlla la diversitat cultural com a element clau per entendre la Irlanda moderna. L'herència gaèlica per una banda, i la influència de la cultura anglesa per l'altra, donarien lloc a diferents interpretacions del *ser* irlandès. Sobretot d'ençà 1800, la creixent unificació econòmica i política coincidiria amb un procés d'industrialització i modernització que incrementaria la penetració cultural anglesa a l'illa. La importació en massa de productes anglesos i els cada vegada més grans vincles econòmics, comportarien canvis culturals i sociològics de gran profunditat. Aquestes transformacions, però, no s'estendrien de la mateixa manera per tot el territori. Així, al nord-est de l'illa, el procés d'industrialització seria més espectacular i els vincles de Belfast amb Liverpool o Glasgow més estrets que amb la resta de l'illa. Això s'afegia a unes importants diferències sociològiques: si a la resta de la illa la població d'origen anglo-escocès (protestant) només representava una minoria, aquí era significativa i abastava un espectre social més ample. Així, al costat de l'aristocràcia anglo-irlandesa trobem també una classe mitjana i unes masses obreres d'obediència protestant.

A la resta de l'illa la *modernització* també vindria de la mà d'Anglaterra i la llengua anglesa. Aquestes transformacions no afectarien, però, certes àrees de l'oest i el sud de la illa que preservarien un estil de vida tradicional. Tanmateix, els efectes de la gran fam de mitjans de segle i les successives onades migratòries, farien néixer en aquesta població unes ànsies de canvi i de progrés material ja evidents a l'est de la illa i sobretot a Dublín. A gran part de l'illa, doncs, la influència de la cultura anglesa es deixaria sentir amb molta força:

*It was not only the material benefits of industrial England that fowed across the Irish Sea. English fashions in dress and speech, English journalism and advertising, English books and plays, English music-hall, English concert programmes and concert artists, English painting, English sports and pastimes –all grew and flourished in an Ireland which, in the second half of the century especially, seemed little more than a province in the empire of Victorian taste.*²²

²¹ Jeffrey Prager, *Building Democracy in Ireland*, p. 38.

²² F.S.L. Lyons, *Culture an Anarchy in Ireland, 1890-1939*, p. 8.

La transmissió de tots aquests valors culturals fou mitjançant l'anglès; llengua que a mitjans de segle era també predominant en el camp polític i econòmic. El mateix Daniel O'Connell, considerat uns dels pares de la pàtria irlandesa, contribuï -de fet- a la difusió de l'anglès en perjudici del gaèlic:

On the same principle of expediency, Daniel O'Connell, himself the product of an Irish-speaking environment, had turned his back on the language. 'I am sufficiently utilitarian', he proclaimed, 'not to regret its gradual passing'. His own movements for Catholic emancipation and for repeal of the Union further contributed to the decline of Irish, since the mass meetings and the popular propaganda which were central to his agitation were conducted primarily in English..²³

Dos aspectes més contribuïren a difondre l'anglès. D'una banda, la mateixa església catòlica havia optat per l'anglès des de finals del segle XVIII. D'altra banda, la creació d'un sistema *nacional* d'educació primària tan aviat com el 1830 -quaranta anys abans que a Anglaterra- accelerà aquest procés:

This is the fact that Ireland, which in earlier times had derived from England her forms of administration and her legal and political institutions, began in the nineteenth century to be used almost as a social laboratory. That is to say, experiments in governmental regulation were undertaken to a degree that would hardly have been tolerated in the England of the day.²⁴

En aquest context, la *gran Fam* -que afectà sobretot aquelles àrees predominantment gaèliques- fou un cop de mort per al gaèlic: si el 1845 parlaven l'irlandès uns quatre milions de persones (el que representava la meitat de la població total), sis anys després aquest percentatge s'havia reduït al 23 per cent ²⁵. El resultat de tot aquest procés de substitució lingüística fou el rebuig de la llengua pròpia per part dels seus parlants:

Perhaps the most significant feature of the language situation was that even where it was remembered and could be spoken the Irish peasantry themselves discountenanced it as something to be ashamed of. English was the language by which you got on in life.²⁶

La segona meitat del segle XIX Irlanda està submergida, doncs, en un accelerat procés de *modernització* i assimilació cultural. El llegat de molts dels escriptors i intel·lectuals irlandesos de la primera meitat de segle no anava més enllà de l'apreciació de la cultura irlandesa gaèlica com un

²³ *Ibid.*, p. 9

²⁴ *Ibid.*, p. 9-10

²⁵ G. Ó Tuathaigh, *Ireland before the Famine*, Dublin 1972, p. 157-8

²⁶ Robert Kee, *The Bold Fenian Men*, p. 134.

producte exòtic digne de ser estudiat; escriptors com Lady Morgan, Thomas Moore i William Carleton ajudaren a posar de moda un cert folklorisme²⁷. Així, els relats dels anglesos que es desplaçaren a Irlanda per donar compte de l'especificitat cultural irlandesa, no feien sinó reflectir els tòpics de sempre en la relació entre Anglaterra i Irlanda. En el fons, seguia vigent l'estereotip d'una Irlanda primitiva i salvatge que servia per indentificar catalogisme amb *barbàrie* i protestantisme amb *civilització*, interpretació que justificava -a més- el passat de conquesta.

Altres escriptors, però, com John O'Donovan, George Petrie i Eugene O'Curry, foren capaços de fer una interpretació pròpia de la cultura irlandesa gaèlica. Així, el Romanticisme de O'Donovan deixava entreveure una visió de la història d'Irlanda -més endavant manllevada pels nacionalistes- que avalava els estudis arqueològics del moment:

*The past is perceived to be a realm of value that gives meaning and directives to the present, and the survivor of this past, the peasant, is seen to be a noble creature whose veins contains the blood of a lost kingdom, of a kingdom older and more noble than Great Britain.*²⁸

Aquí tenim, doncs, la llavor d'una interpretació del passat que acabaria generant un moviment que portaria a la desintegració de l'imperi britànic. Al darrere, hi ha un plantejament ideològic que reivindica una cultura primitiva d'arrel rural i l'enfronta als valors de la civilització occidental. Aquesta ideologia seria, de fet, un llegat de la mateixa tradició anglo-irlandesa. Les arrels d'aquesta interpretació es troben en els treballs de recerca sobre la literatura i l'antiguitat irlandeses del segle XVII i XVIII. Aquest interès desembocaria el 1785 en la creació de la *Royal Irish Academy*, associació que al llarg del segle XIX divulgaria aquests estudis *cèltics* fent-ne una disciplina acadèmica molt popular a finals de segle. L'interès d'aquests intel·lectuals per l'antiguitat irlandesa anava, en alguns casos, més enllà d'un simple interès acadèmic.

Samuel Ferguson -nascut a Belfast, protestant i *tory*- plantejà que l'única alternativa per als anglo-irlandesos era identificar-se amb el passat irlandès i liderar-ne la seva redescoberta. Sota la influència de George Petrie, Eugene O'Curry i John O'Donovan, arribà a criticar a la minoria anglo-irlandesa:

The Protestants of Ireland are wealthy and intelligent beyond most classes of their numbers in the world; but their wealth has hitherto been insecure, because their intelligence has not embraced a

²⁷ W.I. Thompson, *The imagination of an insurrection*, p. 11-12

²⁸ W.I. Thompson, *Op.Cit.*, p. 12-13

*thorough knowledge of the genius of a people at large is not to be learned by the notes of Sunday tourists. The history of centuries must be gathered, published, studied and digested.*²⁹

Ferguson responia així a la situació contradictòria en què es trobaven els anglo-irlandesos. El sentiment de sentir-se abandonats a la seva sort per Anglaterra ja data d'aquell període:

*Deserted by the Tories, insulted by the Whigs, threatened by the Radicals, hated by the Papists, and envied by the Dissenters, plundered in our country-seads, robbed in our town houses, driven abroad by violence, called back by humanity, and, after all, told that we are neither English nor Irish, fish no flesh, but a peddling colony, a forlorn advanced guard that must conform to every mutinous movement of the pretorian (sic) rabble –all this, too, while we are the acknowledged possessors of nine-tenths of the property of a great country, and wielders of the preponderating influence between two parties, on whose relative position depend the greatest interests in the empire.*³⁰

Un altre acadèmic contemporani de Ferguson, James Hardiman, havia centrat el seu treball de recerca en la poesia gaèlica dels segles XVII i XVIII. Catòlic i *nacionalista* seguidor de O'Connell, però vinculat a la *Royal Irish Academy*, feu una crítica frontal als anglo-irlandesos titllant-los d'exploitadors d'un poble estranger³¹. Amb tot, fou Ferguson qui redescubrí l'antiga poesia bàrdica i les llegendes de la Irlanda pre-cristiana, que esdevindrien el miratge d'un passat heroic i posarien les bases per a una renaixença literària. Especialment important fou la recuperació de la figura de *Cuchulain*, lluitador llegendari de l'Ulster, personatge mitològic que estaria molt present en la simbologia nacionalista posterior (per exemple, en Patrick Pearse). Tanmateix, moltes de les idees de Ferguson i altres anglo-irlandesos de l'època serien també esgrimides pels unionistes protestants de l'Ulster -els *orangistes*-, hereus naturals de la tradició anglo-irlandesa al nord-est de l'illa.

Seria un anglès, Matthew Arnold, qui -amb la publicació el 1867 de *On the Study of Celtic Literature*- esdevindria un advocat de la causa irlandesa ajudant a eliminar els prejudicis anti-celtes. Tanmateix, el seu objectiu era un altre:

He saw Celtic literature as a useful antidote for the poisons of philistinism and materialism that corroded the society of industrial England. With this purpose only sweetness and light, mist and faery

²⁹ Lady Ferguson, *Sir Samuel Ferguson in the Ireland of His Day*, London, 2vol, 1896, p.39-40, citat per F.S.L. Lyons, *Culture and Anarchy in Ireland*, p. 30.

³⁰ Samuel Ferguson, *A dialogue between the Head and Heart of an Irish Protestant*, *Dublin University Magazine* (Nov. 1833), p. 591, citat a F.S.L. Lyons, *Culture and Anarchy in Ireland*, p. 29.

³¹ F.S.L. Lyons, *Culture and Anarchy in Ireland*, p. 30-31

*magic in the literature of the Celt. Overlooking the hard, sharp, and often fierce qualities, Arnold saw precisely what he was looking for.*³²

Matthew Arnold, en les paraules de F.S.L. Lyons, *was one of the first Victorians to grasp a central fact about Anglo-Irish relations, that Irishmen were not just second-class Englishmen, but something different. Quantly different, perhaps, or even horridly different, but different*³³. Val a dir que la seva interpretació tingué molta acceptació a l'Anglaterra victoriana i que també ajudà a reafirmar els estereotips sobre els irlandesos:

*The Celt, undisciplinable, anarchical, and turbulent of nature, but out of affection and admiration giving himself body and soul to some leader, that is not a promising political temperament, it is just the opposite of the Anglo-Saxon temperament, disciplinable and steadily obedient within certain limits, but retaining an inalienable part of freedom and self-dependence; but it is a temperament for which one has a kind of sympathy notwithstanding.*³⁴

Arnold era políticament conservador i fins i tot estigué oposat al Home Rule de Gladstone. La seva anàlisi pseudo-antropològica sobre Irlanda admetia, però, una crítica al colonialisme anglès, sense que això impliqués en cap cas una justificació de la revolta fenianista. L'anarquia que regnava a Irlanda alshores era, doncs, interpretada amb una certa ingenuïtat:

*It was never part of our creed that the great right and blessedness of an Irishman, or, indeed, of anybody on earth except an Englishman, is to do as he likes... And then, the difference between an Irish Fenian and an English rough is so immense and the case, in dealing with the Fenian, is so much more clear! He is so evidently desperate and dangerous, a man of a conquered race, a papist, with centuries of ill-usage to inflame him against us, with an alien religion established by us at his expense, with no admiration of our institutions, no love of our virtues, no talents for our business, no turn for our comfort! Show him our symbolical Truss Manufactory on the finest site in Europe, and tell him that British industrialism and individualism can bring a man to that, and he remains cold! Evidently, if we deal tenderly with a sentimentalist like this, it is out of pure philanthropy.*³⁵

L'anomenada *renaixença literària* que esclatà a finals de segle XIX comptà amb noms de relleu internacional com Standish O'Grady, Douglas Hyde, W.B. Yeats, Lady Gregory, George Russell i

³² W.I. Thompson, *The imagination of an insurrection*, p. 15

³³ F.S.L. Lyons, *Culture and Anarchy in Ireland*, p.4

³⁴ Matthew Arnold, *Lectures and Essays in Criticism*, p. 347, citat de F.S.L. Lyons, *Culture and Anarchy in Ireland*, p. 5.

³⁵ Matthew Arnold, *Culture and Anarchy, with Friendship's Garland and Some Literary Essays*, p.121-2, citat de F.S.L. Lyons, *Culture and Anarchy in Ireland*, p. 4.

Edward Martyn. Tot i que la majoria d'ells eren hereus de la tradició anglo-irlandesa i membres de l'aristocràcia protestant, la seva literatura i sobretot les seves composicions teatrals esdevingueren un referent important per a la ideologia nacionalista. D'ells, Standish O'Grady seria el paradigma de l'intel·lectual unionista anglo-irlandès que cerca en la mitologia irlandesa un model de virtut aristocràtica; no pretén desvetllar una consciència nacional irlandesa sinó enlairar l'escala de valors de la classe propietària en oposició al nou món industrial:

*Your duties and responsibilities as an aristocracy were immense, and you whittled them away to next to nothing. Your means of ruling, your land-revenue, was enormous, and you have spent with as little regard to the principle of 'noblesse oblige' as if you had been retired shopkeepers, instead of a conquering and dominant caste.*³⁶

Si Fergusson havia recuperat la figura mitològica de *Cuchulain* de les sagues irlandeses, O'Grady en féu una exaltació literària que podia ser interpretada com una glorificació de la violència en nom d'una causa noble :

*Then, through the mist, emerge the champions of the Red Branch, and, conspicuous above all, the form of the immense hero, Cuchulain, borne in his magic war-chariot, guided by Laeg, armed as the bards ever described him, and drawn by the Liath Macha and black Shanglan, sweeping over the plain like a shadow along the slopes of some mountain range. In the ensuing interview Cuchulain utters these words: 'I am he who was called the Hound of Ulla. I was not a Hound for the guarding of cattle, but a Hound for the protection of territories and the defence of nations.'*³⁷

2.2. ANTECEDENTS: DE LES SOCIETATS SECRETES A O'CONNELL

Tota anàlisi històrica d'Irlanda hauria de recular en el temps fins al segle XVIII, de la mateixa manera que no podem analitzar el segle XIX a Catalunya si no tenim present la desfeta de 1714. Si bé Irlanda havia començat a dependre políticament de les famílies dinàstiques angleses amb la conquesta d'Enric II (1169-1172), en realitat aquesta subjecció era més simbòlica que real. És al segle XVIII quan s'esdevingué la veritable conquesta d'Irlanda, completant-se un procés de dominació política i cultural iniciat pels *Tudors* dos segles enrere.

³⁶ Standish O'Grady, *Selected Essays and Passages*, p. 204

³⁷ W.I. Thompson, *The imagination of an insurrection*, p. 23-24.

Dos períodes revolucinaris (1641-1655 i 1688-1691), refermaren el domini britànic i la imposició per la força del sistema de *plantacions* (assentaments) de Cromwell. Després de la revolta de 1641 -que coincideix amb la revolta catalana dels Segadors- els colons anglesos i sobretot presbiterians escocesos, prengueren possessió de la terra com a Senyors, desheretant a la pagesia catòlica. En esclatar la revolta de 1641 els rebels del nord-est d'Irlanda declararen que:

*Ells no deixarien un anglès al país; que no tindrien un rei anglès, sinó un de la seva pròpia nació, i el Senyor Phelan O'Neal hauria de ser el seu rei; que ni el rei o reina d'Anglaterra no havien de governar Irlanda per més temps; que si ells tinguessin sa Majestat en el seu poder no la deixarien pas en vida, que donarien una gran quantitat de diners pel seu cap.*³⁸

Més endavant, en el context d'una guerra civil entre els defensors de Guillem III (protestant) i Jaume II (catòlic), hom presencià una lluita en alguns aspecte comparable a la de 1714 a Catalunya. Jaume II es refugià a Irlanda (1689), tot comptant amb el suport de la població catòlica, en un enfrontament que prengué un caire internacional, amb la participació de tropes franceses -alidades de Jaume- i de milícies alemanyes en suport de Guillem. A la mateix illa, es produí una divisió entre catòlics -que veien en Jaume una esperança per a millorar la seva sort- i protestants -que defensaren el candidat *orangista*. El 12 de juliol de 1691 s'esdevingué l'anomenada batalla del *Boyne*, en la qual les forces orangistes aconseguiren una victòria transcendental. Jaume es refugià a l'altra banda del riu *Shanon* -a l'oest d'Irlanda-, produint-se a continuació el setge de la ciutat de Limerick, en un darrer esforç que ens recorda el setge de Barcelona el 1714. El Tractat de Limerick, signat després de la rendició del bàndol catòlic, representà la definitiva submissió d'Irlanda. La transcendència d'aquests fets és encara avui present en el cor dels irlandesos. Així, qualsevol 12 de juliol la comunitat protestant d'Irlanda del Nord celebra el triomf orangista a la batalla del Boyne amb desfilades multitudinàries. És, tal vegada, el símbol d'una victòria que té la seva continuació en el segle XX, quan la formació de l'Estat Lliure d'Irlanda s'esdevé al mateix temps que la divisió de l'illa per primera vegada en la seva història.

El segle XVIII fou un període de decadència política i cultural de la Irlanda de tradició gaèlica i catòlica. La resistència al domini anglès tan sols es manifestà amb l'actuació dels anomenats *Whiteboys* o *Defenders*, grups rebels incontrolats que vénen a representar quelcom proper al fet bandoler a Catalunya. Tanmateix, tot i el progressiu esfondrament de l'estructura gaèlica d'ençà de 1640, el 1782 s'establí un poder legislatiu autònom a Irlanda com a ressò de la revolta de les colònies americanes. L'anomenat *Parlament de Grattan* responia als interessos de l'aristocràcia dominant i comptava amb el suport dels presbiterians de l'Ulster. Malgrat el seu caràcter no democràtic i la

³⁸ Patrick J. Carish, *The Catholic Community in the Seventeenth and Eighteenth century*, p. 15, traducció Joan-Carles Ferrer

continuació de l'opressió de la minoria protestant sobre la majoria catòlica, alguns autors veuen en aquest règim autònom la primera fita en l'evolució que portaria Irlanda a constituir-se en nació moderna.

L'impacte de la Revolució Francesa donarà lloc a l'aparició d'un republicanisme nacionalista entre els presbiterians de l'Ulster. Aquest corrent radical es manifestarà en la revolta dels *United Irishmen* (Irlandesos Units) el 1798, encapçalada per Wolfe Tone. Ell és, en certa mesura, la clau de volta del modern nacionalisme republicà irlandès. La transcendència dels *United Irishmen* rau en el fet que el republicanisme irlandès naixerà amb un component nacionalista radical deslligat de qualsevol sectarisme religiós. El missatge central de Wolfe Tone era que el poble irlandès estava desunit, i calia bastir un projecte comú que acabés amb la situació d'opressió de la població catòlica. L'herència de Tone fou reivindicada per diversos sectors ideològics del nacionalisme irlandès, si bé cadascun en féu una lectura diferent d'acord amb els seus interessos. Tanmateix, la comunitat protestant de l'Ulster s'anà desvinculat progressivament del seu llegat. Així, el nom de Wolfe Tone des de finals del segle XIX anà cada vegada més lligat a la defensa de la força armada contra el domini britànic, i s'associà als sectors més militants del nacionalisme irlandès. La famosa declaració de Tone de l'agost de 1796 ha esdevingut, doncs, un dels passatges més citats en la historiografia nacionalista:

*To subvert the tyranny of our execrable government, to break the connection with England, the never failing source of all our political evils, and to assert the independence of my country – these were my objects. To unite the whole people of Ireland, to abolish the memory of all past dissensions, and to substitute the common name of Irishman, in the place of the denominations of Protestant, Catholic and dissenter – these were my means.*³⁹

En acabat, la conseqüència directa d'aquesta rebel·lió radical fou la supressió del Parlament autònom i l'elaboració de l'Acta d'Unió el 1801, per tal d'assegurar la permanència d'Irlanda en el si de l'imperi britànic. L'Acta d'Unió representa –i som en el punt de partida de moltes anàlisis històriques de la història moderna d'Irlanda- l'entrada definitiva d'Irlanda al centre de la vida política britànica. Parlamentaris irlandesos, i en un nombre important –val a dir que llavors Irlanda era un país molt poblat- entraren al Parlament de Westminster. Aquest fet obrí les portes a la via parlamentària i

³⁹ (Subvertir la tirania del nostre execrable govern, per trencar el lligam amb Anglaterra, la font infal·libre dels nostres mals polítics, i per afirmar la independència del nostre país; aquests eren els meus objectius. Unir tot el poble d'Irlanda, abolir el record de totes les diferències passades, posar el nom comú irlandès, en lloc de les denominacions protestant o catòlica; aquests eren els nostres mitjans). Marianne Elliot, *Wolfe Tone, Profet of Irish Independence*, p. 411.

constitucional per a la població catòlica, que fou encapçalada per Daniel O'Connell a partir de 1829. Abans, però, el 1803, Robert Emmet intentà una altra insurrecció de característiques semblants a la de Wolfe Tone, inaugurant-se així la tradició insurreccional que caracteritzaria l'evolució política irlandesa al llarg del segle XIX.

La petjada revolucionària de Tone i Emmet restà oblidada amb el predomini de la figura de Daniel O'Connell i el seu rebuig als mètodes dels *Irlandesos Units*. La contribució de O'Connell a la tradició política irlandesa fou l'organització, per primera vegada, d'una força política de guix representativa de la comunitat catòlica. Aquest moviment polític es caracteritzà per la disciplina i el joc net de l'organització. L'Associació Catòlica de O'Connell esdevingué una mena de contra-govern que organitzà la població catòlica en defensa dels seus drets davant l'administració de justícia i les autoritats oficials. Una de les estratègies de O'Connell fou la mobilització popular en forma de manifestacions massives –i pacífiques– per tal de demostrar el suport i la *força moral* del moviment. Tot i que el 1829 ja s'havia produït l'emancipació catòlica, aquestes mobilitzacions no aconseguiren altres concessions del govern britànic:

*O'Connell's particular strategy was to call meetings of upwards of 200.000 people and to call on Britain to observe a demonstration of perfectly controlled obedience to law. These 'monster meetings' were peaceful and disciplined, but the discipline of 200.000 people in the field was not a tranquilizing sight to the government. The British were prepared in 1829 to free the Catholics, but they were not prepared to free Ireland and thereby dismember the Empire.*⁴⁰

El moviment de O'Connell anà perdent força a partir de 1843, donat que les grans expectatives que havia desvetllat no es veieren correspostes amb resultats concrets. La generació jove posterior abandonaria l'herència de O'Connell, tot acusant-lo d'haver enganyat al poble amb falses promeses.

2.3. EL TRAIADOR I EL PATRIOTA

The situation is quite different in those cases, and they are not a few, where a Magalasy has during his youth –and not, be it noted, in infancy– acquired a European personality which is superimposed upon the Magalasy personality he already possessed. If he represses his Magalasy personality he is to all outward appearances a European, but his original personality has not been destroyed and will continue to manifest itself in disguise. If he returns to his own people his repressed personality will be

⁴⁰ W.I. Thompson, *The Imagination of an Insurrection*, p. 35.

*awakened again by the environment... The complexes of the 'assimilated' drive them to seek the company of Europeans, but they are never received by them as equals.*⁴¹

Abans de l'aparició dels *fenianistes* (antecedent del modern IRA), trobem un nacionalisme radical de caire romàntic, l'exponent més clar del qual foren Thomas Davis i John Mitchel. Aquests Joves Irlandesos (*Young Ireland*) posaren les bases d'un nacionalisme radical d'acord amb el corrent romàntic que predominava aleshores a Europa. Davis, protestant graduat al *Trinity College*, podia emmillarar-se en la figura de Wolfe Tone. Davis fou el màxim artífex en la tasca de popularització de balades i poemes de caire patriòtic, que ja el 1843 aplegà en una publicació apareguda amb el títol *L'esperit de la Nació*. D'entre aquest recull podem destacar la cançó *A Nation once again* (Una Nació una altra vegada), que encara avui hom pot escoltar en cercles nacionalistes d'Irlanda del Nord:

*When boyhood's fire was in my blood,
I read of ancient freemen,
For Greece and Rome who bravely stood,
Three hundred men and three men.
And then I prayed I get might see
Our fetters, rent in twain,
And Ireland, long a province, be
A Nation once again.*⁴²

Davis és l'exponent del nacionalisme romàntic on llengua, història i cultura serveixen per a justificar la insubmissió i la revolta, amb la certesa de la *força moral*. L'element cultural, i molt especialment la llengua, és exponent de la personalitat d'un poble:

*The language of a nation's youth is the only easy and full speech for its manhood and for its age. And when the language of its cradle goes, itself craves a tomb (...) A people without a language of its own is only half a nation. A nation should guard its language more than its territories -it is a surer barrier and more important frontier, than fortress of river (...) To lose your native tongue, and learn that of an alien, is the worst badge of conquest - it is the chain on the soul. To have lost entirely the national language is death; the fetter has worn through...*⁴³

⁴¹ James Channing Davies, *When men Revolt and Why*, p. 45, citat de O. Mannoni: *Prospero and Caliban: The Psychology of Colonialism*, 1950.

⁴² Eileen Sullivan, *Thomas Davis. Prose Writings*, p. 87.

⁴³ Thomas Davis, *Prose Writings*, p. 159-160.

Davis defensa la *força moral* i la insubmissió enfront de les armes com a mètode per a recuperar la llibertat del poble irlandès:

There are two ways of success for the Irish –arms and persuasion. They have chosen the latter. They have resolved to win their rights by moral force (...) For moral succes internal union is essential (...) Ireland, through all its sects and classes, must demand Repeal before the English Minister will be left without a fair reason to resist it, and not till then will we be in a state to coerce his submission... ⁴⁴

Davis va morir jove –el 1845- però els *Joves Irlandesos* comptaren amb altres figures d'importància com Charles Gavan-Duffy, James Fintan Lalor o John Mitchel; els quals compartien l'ideal de la consecució de la independència d'Irlanda per mitjà de la força. Són, doncs, personatges de transició entre el romanticisme nacionalista i els fenianistes. D'entre ells, James Fintan Lalor fou el que més apropà el nacionalisme a la qüestió social. En un seguit d'articles publicats a *The Nation*, Fintan Lalor aconseguí un cert ressò en vincular el fet nacional amb la qüestió de la terra. Fintan Lalor, a diferència de la resta de *Joves Irlandesos*, rebutjava l'estratègia *nacionalista* que tractava d'aconseguir el suport de totes les classes socials. En aquest sentit, hom ha assenyalat Fintan Lalor com un precedent de James Connolly ⁴⁵. M.A. ó Tuathaig va més enllà i assenyala que ja des del segle XVIII la doctrina nacionalista havia relacionat estatus cosntitucional i situació econòmica, amb el plantejament que un poder polític autònom donaria lloc al progrés econòmic i social del país.⁴⁶

Dels seguidors de Thomas David, John Mitchel –presbiterià de l'Ulster- fou el més doctrinari dels *Joves Irlandesos*. Mitchel criticà la idea de *força moral* que O'Connell havia popularitzat, tot plantejant que les vies legals i constitucionals eren vies mortes per a Irlanda. Mitchel justificava l'ús de la força perquè *així i no d'altra manera les nacions han arribat a adquirir la llibertat i el poder* ⁴⁷. El republicanisme intransigent de Mitchel es veié reflectit en el setmanari que llançà el 1848, *The United Irismen*, el qual prengué com a lema les paraules de Wolfe Tone:

Our independence must be at all hazards. If the men of property will not support us, they must fall: we can support ourselves by the aid of that numerous and respectable class of the community, the Men of no property. ⁴⁸

⁴⁴ *Ibid.*, p. 250.

⁴⁵ J.P. McHugh, *Voices of Reraguard*, p. 56

⁴⁶ M.A ó Tuhataig.

⁴⁷ John Mitchel, *The Last Conquest*, p. 169

⁴⁸ Marianne Elliot, *Profet of Irish Independence*, p. 414.

Mitchel presenta els trets característics de l'heroi romàntic. De la mateixa manera que Davis, morí jove i patí empresonament. En captiveri, escrigué un dietari que esdevindria un dels fonaments ideològics del modern nacionalisme irlandès. A *Jail Journal* justifica la seva situació personal com una conseqüència directa de la història del seu país. Així, ell era prè i la raó calia buscar-la en la dissortada història d'Irlanda:

The general history of a nation may fitly preface the personal memoranda of a solitary captive; for it was strictly and logically a consequence of the dreary story here epitomised, that I came to be a prisoner, and to sit writing and musing so many months in a lonely cell. 'The History of Ireland', said Meagher to his unjust judges at Clonmel, 'explains my crime and justifies it'. No man proudly mounts the scaffold, or coolly faces a felon's death, or walks with his head high in defiance on his tongue into the cell of a convict-hulk 'for nothing'. No man, let him be as 'young' and as 'vain' as you will, can do this in the wantonness of youth or the intoxication of vanity.⁴⁹

Els *Joves Irlandesos* portaren a terme el 1848 un altre intent insurreccional. Fou un fracàs absolut i els seus màxims líders foren deportats. D'entre els principals responsables d'aquest intent fallit es trobava William Smith O'Brien, que fou una figura clau en connectar la tradició dels *Joves Irlandesos* amb un nou corrent polític anomenat Fenianisme (*fenianism*), de caràcter més militant en la qüestió de la lluita armada. Smith O'Brien posà l'accent en la defensa del dret dels ciutadans, del poble, a l'ús de les armes:

I conceive that it is the peculiar duty of the Irish people to obtain the possession of arms at a time when you tell them you are prepared to crush their expression of opinion, not by arguments but by brute force.⁵⁰

Els *Joves Irlandesos* –que en realitat representaven tan sols a un grup d'intel·lectuals de classe mitjana– plantejaren un aixecament insurreccional clarament polític, en un moment en què Irlanda era sacsejada per una greu crisi econòmica. La fam de mitjans de segle s'esdevingué arran de la malura que afectà el cultiu bàsic del camp irlandès, que des del segle XVIII era el conreu de la patata. Aquesta crisi donà lloc a un nou ordre a Irlanda, i representà un cop de mort per a la cultura i per a la societat tradicional gaèlica. Amb més de mig milió de morts i un altre milió que emigrà, el paisatge de la

⁴⁹ John Mitchel, *Jail Journal*, xlvii

⁵⁰ (Penso que és el deure del poble irlandès de fer-se amb possessió d'armes, en un temps que vosaltres {Parlament Britànic} li dieu que esteu disposats a aixafar la seva voluntat; no pas amb arguments, sinó per mitjà de la força brut). John Mitchel, *The Last Conquest*, p. 169

Irlanda rural experimentà un capgirament radical. Aquells que estaven en una situació més feble – jornalers sense terra i petits arrendataris – foren eliminats o expulsats. L'agricultura irlandesa passà a ser una agricultura de pastura més que no pas de tillatge. De fet, la fam va posar les bases d'una estructura social de caire conservador al camp irlandès.⁵¹

2.4. LA NACIÓ PER FER: FENIANISME I CONSTITUCIONALISME

*Els irlandesos, comt tots els nacionalistes, són partidaris del Federalisme. De 1832 daten llurs primeres tendències en aquest sentit, i en 1834 el gran O'Connell escrivia que sentia més simpaties per un plan Federal, que per l'amul.lació de l'Acta d'Unió amb Anglaterra, per creure que proporcionaria més ventatges a Irlanda. Però aleshores sorgiren diferències entre el criteri pacífic de l'il.lustre orador, i el revolucionari del Partit Jove Irlandès, esclatant un moviment d'aquests, capdillats per Smith O'Brien, Thomas Davis i altres (1842-48). Per aquell temps morí O'Connell, i s'oblidaren els plans federals.*⁵²

El 17 de març de 1858, diada de Sant Patrici, James Stephens i O'Donovan Rossa fundaren a Dublín una societat secreta encaminada a l'establiment a Irlanda d'una República Independent. Precisament el seu caràcter secret era la novetat més destacable d'aquest nou moviment. Els orígens cal trobar-los en els contactes del mateix Stephens amb associacions revolucionàries internacionals a París, i també en l'herència dels *United Irishmen*. A diferència dels Irlandesos Units i els Joves Irlandesos, els seus membres eren d'extracció popular i fins i tot estigueren en contacte amb la primera internacional. Aquest moviment agafà el nom de *Irish Republican Brotherhood* (Germandat Republicana Irlandesa) tot i que fou popularment més conegut com a *fenianism* (fenianisme)

L'IRB –antecedent de l'IRA– va néixer estretament vinculat als irlandesos-americans. Així, la primera acció dels *fenians* –així s'anomenaria als revolucionaris de l'IRB– tingué lloc fora d'Irlanda; un grup d'irlandesos als Estats Units creuà la frontera amb Canadà, protagonitzant un petit incident armat en territori de l'imperi britànic. Aquest intent, que en la pràctica no fou res més que un atac fracassat a una posició fronterera, no deixava de ser una acció simbòlica que havia de servir de revulsiu:

⁵¹ Jeffrey Prager, *Building Democracy in Ireland*, p. 32

⁵² "Batro", *El Federalisme a la Gran Bretanya, Renaixement*, 11 de juny de 1914.

*The green flag will be flying independently to freedom's breeze, and we will have a base of operations from which we can not only emancipate Ireland, but also annihilate England (...) The Irish Republican Army had been in action for the first time.*⁵³

La següent acció de l'IRB fou un altre fracàs; els *fenians* intentaren el 1867 un altre aixecament a Irlanda. La minsa resposta popular a aquest temptativa no impediren, però, que es consolidés el mite fenianista:

*Anyone who knew anything of Ireland knew that though the Irish people had not 'risen' to support the military projects of the Fenians any more than they had risen in 1798, 1803 or 1848, the sort of mood which Allen, Larkin, O'Brien and London had expressed in the dock had sufficient roots in Irish everyday reality to make an emotional appeal to the Irish people.*⁵⁴

En la proclama dels insurgents es rememorava un temps passat on el poble era el posseïdor de la terra. En aquest punt, eren clares les influències de la doctrina socialista. Tres dels líders de la revolta, Allen, Larkin i O'Brien, foren executats en públic el 24 de novembre de 1867. Aquestes execucions afavoriren la identificació del fenianisme amb el descontentament irlandès:

*The reverberations of the execution in Ireland were heard for over half a century to come (...) It was impossible for most people in Eire not to feel that Allen, Larkin and O'Brien had been executed because they were Irish rebels. They were the first Irishmen since Emmet to be executed for political action...*⁵⁵

Era clar, però, que un pur moviment insurreccional de caire independentista no era capaç d'arrossegar al poble irlandès. Per una banda, els militants *fenians* representaven un nucli molt petit de la societat irlandesa; per altra banda, altres qüestions -entre elles, la lluita social per la terra- eren capaces de mobilitzar més a la població. En conseqüència, molts *fenians* s'involucraren en l'anomenada *Guerra de la Terra* que liderà Michael Davitt des de 1878.

2.5. LA LLIGA DE LA TERRA: MICHAEL DAVITT I CHARLES STEWART PARNELL

El 1879 es fundà la *Land League* (Lliga de la Terra) que tingué en l'ex-*fenian* Michael Davitt el seu principal inspirador. Tanmateix, fou un *Lord* protestant, Charles Stewart Parnell, qui n'esdevingué

⁵³ Robert Kee, *The Bold Fenian men*, p. 29-30.

⁵⁴ *Ibid.*, p. 47.

president. L'objectiu final de la Lliga de la Terra era aconseguir, per mitjà del principi de la *Land Purchase* (compra de la terra), el pas de la propietat de la terra dels *senyors* (la majoria Lords protestants i molts d'ells absentistes) als arrendataris catòlics. De fet, aquest principi ja havia estat establert per Gladstone el 1870. L'extensió progressiva d'aquest principi en la legislació posterior comportaria que en temps del Tractat anglo-irlandès, el 1921, de 470.000 propietats 400.000 ja eren propietat dels seus ocupants.

La Lliga de la Terra rebé, doncs, la influència dels constitucionalistes de Parnell (que protagonitzaven la campanya pel *Home Rule*) i dels *fenians*. El mateix Michael Davitt havia passat set anys a presó per pertanyença a l'IRB i tràfic d'armes:

Davitt was the son of working-class parents, who, evicted from a minute agricultural holding in the west of Ireland (Co. Mayo), emigrated with their young family to Lancashire (...) In 1870, at the age of 24, he was sentenced to 15 years penal servitude. His offence was trafficking in arms as a member of the IRB (...) Recruited from the Irish working-classes, was dedicated to overthrowing British rule in Ireland by armed force and establishing a democratic Irish republic. ⁵⁵

La Lliga de la Terra era una resposta a la crisi que afectava el món rural irlandès. Els arrendataris –la majoria catòlics– estaven submergits en una precària situació econòmica i sovintejaven els casos de desnonament. Sota la direcció de Davitt i la presidència de Parnell, la Lliga de la Terra organitzà un moviment de masses dirigit contra els *landlords* –la majoria d'ells protestants i sovint propietaris absentistes. Tot i ser un moviment que seguia les vies legals, recollia la tradició irlandesa de la *força moral* i donava un ambient quasi-revolucionari a les relacions entre senyors i arrendataris. La *força moral* combinava elements de resistència passiva i solidaritat de grup amb agressives campanyes d'oposició als rentistes:

Peasants now joined together in boycotts and rent-strikes; if one of their members was dispossessed, no new tenant was permitted to take his land. ⁵⁷

L'estratègia de la Lliga de la Terra combinava, doncs, la via legal amb la mobilització popular en una estratègia encaminada a l'alliberament de la pagesia irlandesa. Aquesta *guerra de la terra* –que protagonitzà el debat polític de finals del segle XIX– posava de relleu la supeditació de les masses rurals –fonamentalment catòliques– a una minoria protestant pro-britànica. Aquesta lluita social, a més, era dirigida per *nacionalistes* irlandesos que interpretaven el conflicte agrari en clau nacional. La

⁵⁵ Robert Kee, *The Bold Fenian Men*, p. 48

⁵⁶ T.W.Moody, *Op. Cit.*, p. 190.

presència de Parnell a la Lliga va ajudar a reforçar la presència del Partit Nacionalista en el món rural irlandès i popularitzà en aquests anys la demanda per *Home Rule*. Tanmateix, dintre de la Lliga conviuen elements diversos; el mateix Davitt representava un sector més proper als fenianistes que a Parnell. El seu discurs ideològic contenia elements *Fabianistes* que després trobariem en el *Sinn Féin*:

I am not a Socialist myself; I am content to be an Irish Nationalist and Land Reformer; but there are many articles in the political creed of Socialism to which I willingly subscribe... Socialists are not, so far as I can see, either drunkards, gamblers, or wife-beaters. If they were, they would vote Tory, and the Churchmen would denounce them. They are sober, earnest, intelligent citizens, who see clearly the evils of existing systems in their effects upon the industrial and civic lives of the wage-earning masses, and who have the courage to put forward proposed reforms which shall minimize, if they cannot eradicate, these evils in the existence of the labouring party. ⁵⁸

El 1882 la Lliga de la Terra aplegà en un mateix programa la qüestió social de la terra i la qüestió nacional. La demanda de l'autogovern passà a primer pla, al costat de la reforma agrària, la democratització del sistema parlamentari i municipal, i el desenvolupament de les *indústries nacionals*. Tota aquesta estratègia comptà amb el suport dels fenianistes americans, reunits en l'organització *Clann na Gael* sota el lideratge de John Devoy, que donaren important ajut econòmic a l'anomenada *Guerra de la Terra* així com a la campanya en favor del *Home Rule* del *Irish Parliamentary Party* (IPP, o Partit Nacionalista) encapçalat per Parnell.

Amb les reformes agràries del govern britànic de 1896 i 1909 (*Land Act*) la qüestió de la terra, però, deixà de ser un tema clau en la lluita política irlandesa:

Within the space of twenty years the land question had been largely settled, the problem of the congested districts was on the way to a solution, and that of the evicted tenants was no longer a burning and undressed grievance... ⁵⁹

De fet, doncs, el moment àlgid del nacionalisme irlandès –la lluita per la independència– es produirà en un moment en què l'agitació al camp irlandès havia minvat molt. És a dir, la revolta irlandesa del període d'entreguerres serà un fenomen més urbà que rural. Dos ciutats, Dublín i Belfast jugaran un rol fonamental en el desencadenament dels fets durant aquests anys.

⁵⁷ Thompson W.I., *The imagination of an insurrection*, p.37.

⁵⁸ F. Sheehy-Skeffington, *Michael Davitt*, p. 191.

⁵⁹ Lyons, *The IPP: 1890-1910*, p 253.

Charles Stewart Parnell fou el líder d'un moviment parlametari que, com en el temps de O'Connell, comptava amb el recolzament de la majoria del poble irlandès. Tanmateix, fins i tot en el període 1879-1889, de màxim predomini de la figura de Parnell, no desaparegué del tot la tradició insurreccional i revolucionària. Així, cap a 1879 l'IRB portà a terme una campanya violenta a Anglaterra de metodologia anarquista, que comptà amb el suport de *Clann na Gael* i John Devoy. Un dels caps d'aquesta campanya de violència, Tom Clarke, patí empresonament i en ser alliberat es refugià als Estats Units. Quan tornà a Irlanda el 1907, seria una peça clau en la refundació de l'IRB i l'organització de l'aixecament de Pasqua de 1916.

Parnell i el poderós Partit Nacionalista (IPP) comptaren amb el suport de la Lliga de la Terra a la Irlanda rural. A més, tingueren l'avantatge d'haver de tractar amb un personatge com Gladstone, que es mostrà favorable a la idea del *Home Rule*:

*We stand fact to face with what is termed Irish nationality. Irish nationality vents itself in the demand for local autonomy, or separate and complete self-government in Irish, not in Imperial affairs. Is this an evil in itself? Is it a thing that we should view with horror or apprehension? I hold that there is such a thing as local patriotism, which, in itself, is not bad but good.*⁶⁰

⁶⁰ (Nosaltres estem disposats a afrontar el que s'anomena qüestió irlandesa. El nacionalisme irlandès reivindica l'autonomia local o la separació completa pel que fa al govern d'assumptes irlandesos, no pas en qüestions imperials. És això en si mateix un mal? Ho hem de mirar amb recel? Defenso que el patriotisme local, per si mateix, no és pas dolent sinó bo). Robert Kee, *The Bold Fenian Men*, p. 95.

3. ELS CATALANISTES: LA RENAIXENÇA I EL MODEL IRLANDÈS

El Romanticisme europeu també tingué ressò a Catalunya. Així, durant el període revolucionari (1869-1874) s'organitzà una entitat catalanista amb el nom de *La Jove Catalunya*, encapçalada per Àngel Guimerà. És evident que el ressò de la *Jove Itàlia* o els Joves Irlandesos eren al darrera d'aquesta iniciativa. Tot i el caràcter efímer d'aquesta organització, cal destacar-ne la seva rellevància, atès que posà les bases d'un corrent catalanista de caràcter radical i romàntic. Aquest corrent tingué en *La Renaixensa* (1871) el mitjà a través del qual difondre un catalanisme culturalista. A les seves planes hi hagué molt interès a relacionar el catalanisme amb altres moviments *nacionalistes* europeus. Sebastià Farnés, en les seves col·laboracions a *La Renaixensa* tractà de trobar similituds del cas català amb altres moviments nacionals contemporanis, i estigué particularment interessat en el cas irlandès⁶¹. A *La Renaixensa* es glorificà l'esperit de rebel·lió del poble irlandès, posant l'accent en el caràcter *heroic* de la lluita de la nació irlandesa contra l'opressió:

*Oh jo 't salut Irlanda, nació altiva,
de tas lleys y virtuds enamorada,
amor que regenera y torna en lliures
nacions esclaves*

*Tots fills valents per esser grans nasqueren
corra en sas venas generosa sava;
en só de pau als opressors vol vencer
sinó ab las armas*

*Oh si, fós be irlandès; si esclau tens d'ésser
primer la mort vinga son bes á darte;
si pá'l Senyor pels fills te regateja
pensa en la pátria.*

*Pensa en la pátria que en son dol te crida;
pensa en la pátria avuy desventurada;
vora'l bressol hont ton fillet s'hi gronxa
posat en guardia.*

*Guarda ta llar y guardarás la terra
font de noblesas y virtuds sagradas
hont t'enlassares ab ta casta esposa
de tots fills mare*

*Recorda de Polonia la sort trista;
exemple pren del Epiro y Tessàlia
recorda que l'Alsacia y la Lorena*

⁶¹ Sebastià Farnés, *Articles Catalanistes*, p. 11-12

son las germanas.

*Sigas exemple per lo nostre segle,
pobre viril y com lleó indomable,
ficsos los ulls en tí, vuy dia tenen
eixas esclavas.*

*Recordant lo passat ves al previndre
res no 't deturi qu 'es ta causa santa,
la fè qu 'anima y en ton car alenta
ha d'ajudarte.*

*Si 'l torrent opressor que tot s 'ho emporta
arrivés algun jorn a desbordarse,
fills de la llibertat ab vostres cossos
heu de fe 'l marje.*

*Mil voltas lo morir es preferible
á viure esclau dins la mateixa pàtria,
y l'erm que vida ab ton treball li donas
esser d'un altre*

*Adora 'ls héroes qu 'á la lluyta menan;
aixecals com á símbol de ta causa,
y'l nom de Párnell beneheixlo sempre
poble d'Irlanda*

*Jamay l'agrayment es servilisme;
segueix altiu com sempre sas petjadas;
als redemptors adoració los tenen
y á tú no 't manca.*

*Endavant, donchs. oh poble gran y digne.
espill de bona fè, valenta rassa,
vulgas ser lliure, valerós rompentne
jou d'esclavaje.*

*Un fill de Catalunya te saluda
un amant de la Pàtria Catalana
qual crit será mentres son pit aleni,
¡Visca l'Irlanda!* ⁶²

*En las ciutats, vilas, pobles, plassas, carrers y hasta en los mateixos periódichs que d'ella viuen,
ningú s'amaga de dir que política y mentida, que política y corrupció son sinonims, de columna a
columna de periódich. d'orella á orella de tot lo poble, no's parla de res més que de la degeneració
de tots els polítichs espanyols, de la mentida dels partits, de la pilleria d'uns, de la embusteria de tots*

⁶² Artur Gallard, *A Irlanda, La Renaixensa*, 30 juny 1881.

y de la corrupció general de tot cuant gravita al entorn de aquest focu industrial, sobretot industrial; que es diu política. ⁶³

Amb aquestes paraules podriem resumir l'esperit dels primers *catalanistes*. Degeneració i corrupció són termes sovint utilitzats per referir-se a la manera de fer política de l'època. La Restauració, sistema polític que venia a tancar un període d'instabilitat política –amb el republicanisme federal per una banda i el tradicionalisme dels carlistes per l'altra–, veurà com noves veus i grups socials diferents començaran a posar en qüestió el marc legal vigent. Aquests nous sectors feren servir un llenguatge diferent al dels seus antecessors en el qual mots com *Catalunya* o *català* tindran un paper fonamental. Naturalment, la *Renaixença* cultural catalana jugarà un paper primordial en aquest procés. En això, les semblances amb el cas Irlandès són evidents: allí també veurem un *revival* gaèlic que precedirà l'aparició d'un moviment polític identitari. Precisament, aquests primers *catalanistes* es referiran sovint al cas irlandès. La dualitat del moviment polític irlandès (moviment social i partit polític) seran ja des de molt aviat un model als ulls dels *catalanistes*. Valentí Almirall, per exemple, planteja la necessitat de la creació d'un *gran partit català* a l'estil irlandès:

Hem d'agruparnos tots y fer neixre lo gran partit català que s'ocupi ardentment de la cosa publica: que no deixi passar la més insignificant ocasió sens fer sentir la seva veu. Lo gran partit català ha de prendre part en todas las lluytas que's presentin y, com los irlandesos, ha de treballar per tenir representants per tot arreu, desde las Corts de la nació fins al darrer municipi. ⁶⁴

La burgesia catalana, però, havia participat i col·laborat en la creació del sistema de la Restauració. El missatge catalanista encara no havia arribat a cuallar i trigaria encara a fer-ho. Les crides a la unitat i la formació d'un gran bloc català –com l'irlandès– arribaven massa aviat. Sectors republicans, com els representats per J. Narcís Roca i Ferreras, farien un plantejament més radical des de l'assumpció que els sectors més conservadors (burgesia) lligats al règim monàrquic eren incapaços de liderar un moviment nacional. Així doncs, ja abans de Valentí Almirall podem constatar l'adhesió al catalanisme de sectors provinents del republicanisme federal. J. Narcís Roca i Ferreras estigué vinculat a *L'Arch de Sant Martí*, publicació catalanista que donà un impuls important a la divulgació d'un *catalanisme progressiu* i de conceptes com la *Independència de Catalunya*. En un article que porta per títol *Catalunya i la Federació*, Roca i Ferreras planteja la necessitat de restaurar la situació d'*independència* de Catalunya d'abans de 1714:

⁶³ *La Veu del Vallès*, 13 de desembre de 1896, n°1, p.2-3.

⁶⁴ Valentí Almirall, *Conferència pronunciada al Centre Català*, *Butlletí del Centre Català*, p. 262, Jordi Llorens, 16 d'agost de 1882.

Sols recobran la independència pot Catalunya millorar sa situació, sols quedant lliure de les traves que des del centre la lliguen pot renàixer, restaurarse, tornar al camí d'on amb violència la separà la unificació d'Espanya... ⁶⁵

Roca i Ferreras planteja una solució federal compatible amb la pàtria (la nació?) catalana. De fet, la solució federal la planteja com una solució pragmàtica davant la impossibilitat que té Catalunya de constituir-se com a estat separat:

Solament en la independència pot Catalunya refer-se, restaurar-se, renàixer, tornar a ser el que fou i pot ser, i ni materialment pot donar-li perjudici major la independència. Avui en dia, per la situació d'Espanya, d'Europa i de la mateixa Catalunya no és possible que la pàtria catalana formi una nació separada, del tot independent de la resta d'Espanya; sinó que algun llaç més estret que les aliances entre estats estrangers ha de tenir amb les altres nacionalitats espanyoles. El llaç més fluix que la unitat i més estret que eixa separació és el llaç federatiu, és el que més s'acosta a la independència completa i a la situació de la Catalunya autònoma, independent, catalana, fent 'da se', de la Catalunya anterior a la conquesta de 1714. ⁶⁶

Roca i Ferreras veu només possible la independència de Catalunya en un mar republicà i no pas monàrquic. De fet, la recuperació de la llibertat de Catalunya solament és possible per la via democràtica i revolucionària. Quan esmenta el catalanisme platònic o literari sembla voler desacreditar el catalanisme conservador i tradicionalista mancat d'un projecte polític i nacional:

Els interessos conservadors de llibertat política limitada i de la present situació social de classes fan a la federació el càrrec d'ésser republicana, democràtica, 'demagògica', favorable a les 'masses', revolucionària i 'socialista' (...) Així, a Espanya no hi ha cap senyal de poder establir-hi una monarquia federativa ni tant sols molt descentralitzadora o provincialista (...) La Federació, el provincialisme no pot ser més que republicà no sols a Espanya sinó també fora d'Espanya (...) En quant a democràcia i altres tendències 'revolucionàries' en política i en economia, no havent els interessos conservadors invocat mai la separació ni el federalisme, ni la independència de Catalunya, havent-se limitat a un catalanisme platònic i reduït al temps passat, a la literatura i a les coses antigues d'aplicació conservadora en els nostres dies, havent sigut sols els democràtics i revolucionaris els que havem invocat la federació, és natural que aquesta sia entesa en el sentit reformista, democràtic, revolucionari... ⁶⁷

⁶⁵ Narís Roca i Ferreres, *Catalunya i la federació*, La Renaixensa, III, n°7, 1 de maig de 1873, p.6

⁶⁶ *Ibid.*

Narcís Roca i Ferreras segueix de prop l'evolució dels fets a Irlanda. El rebuig del parlament anglès al primer projecte d'autonomia de Gladstone del 1886, és vist com un *incident secundari* que en cap cas ha d'aturar el *triomf dels irlandesos*:

Irlanda ha guanyat la batalla encara que la llei autonòmica presentada per Gladstone ha sigut rebutjada per el Parlament anterior y encara qu'en el nou tindrà menos vots y es retira del poder el patriòtich ministre lliberal. Qualsevol Parlament per conservador que siga, qualsevol partit per unitari y uniformador que vulgui ser, qualsevol govern per reaccionari que es demostrí, qualsevol política interior per antirlandesa que 's proclami no podrán amagar, ni enfonsar, ni deixar sens resoldre la qüestio d'Irlanda (...) La derrota de Gladstone y son 'bill', l'aplassament que portará, els cambis y modificacions de manera y forma, no desvirtuan ni 'l triumph, dels irlandesos, ni la felicitació que mereixen. Són únicament incidents secundaris que no poden ofegar la qüestió principal. ⁶⁸

El grup vinculat a *L'Arch de Sant Martí* tractà de situar el cas català en el marc europeu, tot portant a terme campanyes de sensibilització en favor d'altres qüestions nacionals a Europa. Així, llançà sengles missatges a Irlanda, Creta i Finlàndia. Especialment important fou el *Missatge a Irlanda* del 9 d'abril de 1886, titulat *L'autonomia d'Irlanda*. Davant la immediatesa de la votació del *Home Rule* per part del Parlament Britànic, el missatge felicitava al poble irlandès en nom dels catalans:

L'Arch de Sant Martí, periòdich defensor de la reivindicació dels drets civils y polítichs de la Patria Catalana, en nom de la mateixa felicita calurosament á Mr. Parnell pel triomf obtingut per la Irlanda. Los abaix firmants, decidits defensors dels drets de Catalunya en tota sa integritat s'adhereixen á aquesta mostra de simpatia pera 'l gran poble irlandés que ab tan zel y activitat defensa sa llibertat y autonomia.

¡Tan de bó que aviat pugan los irlandesos tornar-vos semblant obsequi! ⁶⁹

L'Arch de Sant Martí era exponent del catalanisme més militant dels anys vuitanta del segle passat. Així, un grup de catalanistes, entre els quals s'hi trobarien alguns redactors de *L'Arch*, formarien una societat secreta de l'estil dels *fenians*. Manuel Folguera i Duran seria un dels exponents d'aquest catalanisme radical, hereu del republicanisme federal que hauria volgut imitar els mètodes irlandesos de lluita per la terra i l'autonomia. De fet, la lluita social que es viu a Irlanda és un exemple de

⁶⁷ *Ibid.*, p. 7-8

⁶⁸ J. Narcís Roca i Ferreras, *La Victòria d'Irlanda, L'Arch de Sant Martí*, 25 de juliol de 1886, p. 700

⁶⁹ Jordi Llorens i Vila, *Catalanisme i Moviments nacionalistes contemporanis (1885-1901)*, Tesi doctoral, p. 17.

desobediència i civil i de revolta contra l'*estatus quo*, un model molt atractiu per a aquells que volien donar una dimensió social al catalanisme.⁷⁰

El mateix J. Narcís Roca i Ferreras en un article a *L'Arch de Sant Martí*, amb l'encapçalament *La Victòria d'Irlanda*, veu en l'actuació dels parlamentaris irlandesos –units en un clam per l'autonomia– un exemple a seguir. Roca compara la situació a Irlanda, on la qüestió de l'autonomia està al centre del debat polític, amb la situació a Catalunya:

*A les elecciones que s'acaban de fer, Irlanda presenta tantos diputados y tan unánims y compactes como á las otras y'l Parlamento tendrá que fer'ls comptes no solo ab la numerosa y unida diputación irlandesa; sino también ab la cuestión de l'autogobierno d'Irlanda, qu'es avuy la principal cuestión interior de la política d'Inglaterra. Aquí estriba la victoria d'Irlanda, en sa unanimidad d'esperit nacional, en las circunstancias y en la imposibilidad de ser borrado de l'orden del dia de la política inglesa, ni de ser amagado, ni dejado per un altro dia indeterminado el problema de l'autonomia irlandesa. Tanto de bo que l problema de l'autonomia regional estigués á Espanya tan plantejado, tan fundamento escrito y sigués tan imposible de ser borrado ó abandonado como ho és á Inglaterra la cuestión de l'autonomia irlandesa. Visca la Irlanda lliure!*⁷¹

De fet, els models estrangers per excel·lència d'aquests anys de la Restauració foren el model irlandès i el txec. Així, Irlanda era l'exemple a seguir però era un model amb dues cares ben diferents. El model de revolta fenianista i lluita per la terra fornien d'arguments als més radicals i satisfien als sectors republicans i a aquells sectors amb inquietuds socials: *Els federals catalans arribaren fins i tot a manifestar-se favorables a l'actitud dels 'fenians' irlandesos, que lluitaven per desfer-se del jou britànic.*⁷²

Per altra banda, el Partit Irlandès i la lluita parlamentària (i després l'aprovació del *Home Rule*) era un model sovint esmentat per sectors més amplis. La unitat de força d'acció del moviment irlandès era sovint motiu d'enveja per part d'uns militants catalanistes dividits i amb poca capacitat d'incidència en les organitzacions socials.

Seguint l'exemple irlandès, Roca i Ferreras resumeix així la seva filosofia catalanista que podríem qualificar de *sobiranista*:

⁷⁰ Manuel Folguera i Duran, *Una flama. De la meua vida*, p. 48, Text mecanografiat, pag 96-97. Arxiu Històric de Sabadell

⁷¹ J. Narcís Roca i Ferreras, *La Victòria d'Irlanda*, *L'Arch de Sant Martí*, 25 de juliol de 1886.

⁷² Josep Termes, *Federalismo, anarcosindicalismo y catalanismo*, "La alianza de los pueblos", 7 de gener de 1869.

Sense llibertat administrativa y política, sense independència, hem arribat ahont som: á ser Catalunya oficial, legalment, un sol nom geogràfic com la Polònia, á ser una conquesta aborrida y trepitjada com la Irlanda, á ser unas provincias artificials despotricadas per lo mes pesat, odiós y absurdo de la centralisació y la uniformitat. Y per 'l mateix estil están Aragó, Valencia, les Andalucias, las duas Castellas, Galicia y todas les demás, encara que se 'n adonan tant com nosaltres y encara que per la qüestió dels interessos materials están contra nosaltres. Morts que volen matar als vius, esclaus que volen encadenar al que 's mou encara un xich, desafeinats miserables y envejosos que volen matar de fam als que menjan treballant.

Des d'ara, catalans, doble camí, doble jornada, doble feyna: en lo terreno econòmic y dels interessos materials, sostenir la competència fins ahont se puga y buscar nous mercats, ó nous camins comercials. En lo terreno polític català y dels drets morals, reivindicar la nostra vida de nacionalitat y poble, cridar á la llibertat, al dret, á la vida, á nostra Catalunya enpès y á todas las nacionalitats ó regions nacionals d'Espanya. Lo que pensan l'Estat absolut y la seva gent per la anexió de Portugal, havém de sentirho per la independència catalana: be acceptan y's conforman en que Gibraltar siga del anglès, ¿per què no han d'acceptar y conformarse en que Catalunya siga dels Catalans com Portugal dels portugueses?

Llibertat y fraternitat ha de ser lo nostre lema, catalans; independents y agermanats. ⁷³

En oposició a Roca i Ferreras i als sectors federalistes, Pella i Forgas en fa una altra interpretació ben diferent. L'element fenianista i revolucionari és rebutjat des d'uns pressupòsits ideològics clarament conservadors, i és la lluita de Parnell (parlamentària) la única vàlida per a la consecució dels fins catalanistes:

Pel demés (y aixó cal ben bé ho tingan per exemple los pobles que pensin ab llur autonomia) los 'Home-Rulers' no perteneixen á cap dels moderns partits; cada vegada que de aixó 'ls acusen responen ab altivesa y energia així com H.O'Clery, en la sessió del 25 de Juliol passat, quan ab aquestas paraulas deya que 'ls partidaris del renaixement irlandès no eran republicans ni revolucionaris: 'Cap doble pensament revolucionari hi há en lo que demaném. La Irlanda es lo país més conservador. Ella conserva sas passadas é històricas glorias; ella conserva sa nacionalitat á tota prova. Quan los inglesos tiraren dalt á baix lo trono, qui servá la fidelitat al rey fou Irlanda. Quan després Inglaterra sens empaig vessava la sanch reyal, Irlanda ab les armas á las mans protestá contra 'ls regicides. Avuy Irlanda cerca, avans que tot ab la restauració de son Parlament, aixecar un baluart á las passions revolucionarias, que per tot se desferman y amenassan destruir la societat ab la

⁷³ J. Narcís Roca i Ferreras, Carta d'en N.R i F. a un meeting del Centre Català, L'Arch de Sant Martí, 25 de juliol de 1886.

fundació de una república británica basada en la negació de Deu! ¡Tristos son los recorts que 'ns porta'l nom de república! Escrit pels irlandesos ab sanch y foch, és sinónim de pillatge, incendi y degollament de nostres pobles ignocents y desarmats á Drogheda y á Wexford per aquell republicà cap de ala: Cromwell' -Y la veritat es que, si fa ó no fa, Irlanda pot dir altre tant dels demés partits inglesos, tenint motius los 'Home-Rulers' per aborrir-los á tots. ⁷⁴

La influència nord-americana i socialista (i comunista) estarien a la base dels seus mètodes revolucionaris. Pella i Forgas no veu amb bons ulls l'objectiu de constituir una República irlandesa deslligada dels interessos de l'aristocràcia i de l'església. L'ideal independentista dels *fenians*, segons ell fracassat, el contraposa a la lluita pacífica de O'Connell per l'autonomia:

Ja desde 1863 la societat dels fenians, organizada en los Estados Units, va fer saber al mon sos propositos. Aquestos, en resumen, eran los principios autonomistes de O'Connell, malmesos per la influencia nort-americana y per la ideya comunista y socialista: principios autonomistas duts fins al punt de constituir una república irlandesa, sense aristocracia ni clerecia tant si eran catolicas com protestants. 'Jo declaro devant de Deu (deia lo jurament dels fenians) que abjuro de tot compromís de fidelitat y sumisió á la reina de Inglaterra, y prometo de fer tots mos esforços per establir á Irlanda una república una é independiente, etc. ⁷⁵

L'actuació revolucionària seria, doncs, la responsable de la desfeta del moviment irlandès:

La seva desfeta fou la tercera prova de que segons O'Connell no es la revolució'l camí del deslliurament de Irlanda, y encara podriam afegir dels pobles tots que glateixan per llur autonomia: fou la tercera prova hem dit y la mes dolorosa putx fini ab ella, tota societat, tota veu y propaganda, y escribia llavors un dels 'Bardos' irlandesos: '¿La historia de Irlanda combatent per la llibertat haurá de clóurers? La lluyta ab las armas será per sempre mes sens esperanza y la lluyta pacífica será menyspreada?' ⁷⁶

Aquesta interpretació conservadora i anti-republicana és l'altra cara de la moneda de les opinions expressades per un Narcís Roca i Ferreras. El mateix Valentí Almirall es mostrarà oposat a l'irredemptisme irlandès:

⁷⁴ Pella y Forgas, *La Renaixensa de Irlanda*, 1878, p. 67-68.

⁷⁵ *Ibid.*, p. 59-60.

⁷⁶ *Ibid.*, p. 61.

I de la misèria d'Irlanda, no n'és pas la causa principal la subjecció en que durant molts anys se l'ha tinguda, sino que és una altra; el fanatisme i les supersticions. Si Irlanda no es cura d'aquest mal, tant se val que tingui com que no tingui autonomia: el mer fet de tenir un parlament propi, no hi curarà pas la misèria i altres llagues que l'acompanyen. ⁷⁷

Valentí Almirall, doncs, s'oposa també a la via revolucionària i defensa la via parlamentària i el que ell anomena la 'intervenció pública'. Catalunya, doncs, ha de seguir el model irlandès creant un *gran partit català* que entri en el joc electoral:

Lo verdader, l'únic medi de regeneració de Catalunya, l'únic remey pels mals passats y l'únic preservatiu dels futurs, es entrar de ple y ab ardor en la vida pública (...) Cal fer neixre lo gran partit català, que s'ocupi de la cosa pública; que no deixi passar la més insignificant ocasió sens fer sentir la seva veu. Lo gran partit català ha de prendre part en todas las lluytas que's presentin, y com los irlandesos ha de treballar per tenir representants per tot arreu, des de las Corts de la nacio fins al darrer municipi. ⁷⁸

Les diferències a l'hora d'interpretar la qüestió irlandesa mostraran, des d'un bon principi, les diferències ideològiques del catalanisme. Valentí i Almirall serà exponent d'un naixent catalanisme urbà, laic i pactista, oposat als sectors més conservadors representats per Joan Permanyer, Lluís Domènech i Montaner o Pella i Forgás. Tanmateix, és un xic simplificador de la realitat situar una línia divisòria entre dos blocs clars. Dins dels mateixos sectors hereus de la tradició republicana-federal evidenciem des d'un bon principi divergències a l'hora d'interpretar el catalanisme: l'incipient nacionalisme d'Almirall –moderat i pactista– fou ràpidament ultrapassat per sectors més radicals. Així doncs, el fracàs del Centre Català no solament cal buscar-lo en la manca de suport de la burgesia catalana, sinó en la heterogeneïtat del catalanisme. Així, catalanistes provinents de tradicions diferents (republicana-federal o tradicionalista) arribaran ben aviat a un cert *separatisme o independentisme emocional* que toparà amb el federalisme *regionalista* d'Almirall. ⁷⁹

Cal destacar que el secessionisme cultural que representarà el *modernisme* ajuda a explicar el pas del *regionalisme* (o del federalisme) al *nacionalisme* ⁸⁰. L'aspiració a una capitalitat cultural per a Catalunya portaran alguns sectors intel·lectuals cap a un cert radicalisme polític.

⁷⁷ Josep Maria Figueres, *Valentí Almirall, forjador del Catalanisme*, Generalitat de Catalunya, 1990, p. 156.

⁷⁸ Valentí Almirall, conferència donada al Centre Català, *Butlletí del Centre Català*, 16 d'agost de 1882, citat per Jordi Llorens i Vila, p. 45-46.

⁷⁹ Jordi Llorens i Vila, *La Unió Catalanista*, p. 166.

⁸⁰ *Ibid.*, p. 224.

La Unió Catalanista havia pretès, en un primer moment, ser el pal de paller del catalanisme a partir d'unes posicions ideològiques basades en un cert radicalisme teòric i un cert apoliticisme. Es perfila com un moviment d'oposició al règim vigent que desconfia de la via electoral per a la consecució dels seus fins. El 'purisme' dels seus plantejaments farà aparèixer ja ben aviat divergències entre aquells que creuen que cal aprofitar les escletxes que deixa el sistema de la Restauració i aquells que s'hi oposen radicalment. Aquests *intransigents* seran sovint els vells militants catalanistes, els precursors de la *causa*, que veuran amb desconfiança la participació electoral en un règim polític corrupte:

*La Assamblea ratifica lo acordat a Reus referent á la intervenció del Catalanisme en la politic activa prenent part en las lluytas electorals com á medi pera conseguir la aplicació total y completa de les Bases de Manresa; mes declara que, aprofitant los fets d'experiencia que han resultat dels successos politics y socials ocorreguts d'ensá de la Assamblea de Reus, no sols protesta de que no per aixó accepta l' régimen actual, sino també de que l' Catalanisme puga tranzigir ab los usos y costums de propaganda y lluyta peculiars de la politica espanyola, manifestant somnemen que 'ls principis continguts en les Bases de Manresa no poden ser mai pera fins electorals esser jamay estrafets, mutilats ni conculcats, y que la rectitud y pureza de procediments que imposan los principis de la causa catalana, aixís com l'estalvi d'esforsos que hagin de produir resultats xorechs y l'evitar l'aplanador mal social de la indiferencia que segueix als desenganys, exigeixen que á la lluiyta electoral sols hi acudeixi l' Catalanisme en las ocasions y circunstancias en que's considri que l'esforç ha d'ésser fructuós y la lluyta digna y honrada.*⁸¹

Narcís Verdaguer i Callís liderarà aquest sector jove que plantejarà un projecte polític alternatiu al del grup federalista d'Almirall i Roca i Fareras i al del sector culturalista procedent de la Jove Catalunya. Després d'abandonar La Veu de Montserrat, Verdaguer i Callís inicià la fundació d'un nou setmanari, amb cooperació del canonge Collell, *La Veu de Catalunya*, que començà a sortir l'1 de gener de 1891. Després del *Diari Català* i *La Renaixensa*, *La Veu de Catalunya* serà el portamveu d'un altre corrent. Si el corrent federal havia fracassat en el seu intent d'aplegar a amplis sectors de la societat catalana, també ho faria el sector lligat a la *Renaixensa* i a la *Lliga de Catalunya*. Aquests sectors volien posar les bases d'un moviment nacional a partir de concepcions tradicionalistes i culturalistes. El terme *Lliga* sembla ser agafat del moviment irlandès; concretament, de la *Land League* o Lliga de la Terra – moviment popular de defensa de la pagesia irlandesa. La *Catalunya moderna* de la que ens parlava Pierre Vilar s'havia transformat en una societat on la concentració industrial i de masses obreres hi jugaven un paper fonamental. Bastir un moviment nacional a partir d'una concepció rural i pairalística de Catalunya no era possible; les contradiccions socials impediéien plantejar un Partit Nacionalista a

⁸¹ *Assamblea General de Delegats (Reus), de la Unió Catalanista, 28-29 Març de 1893, Estampa de "La Renaixença", 1903, p.3-4.*

l'estil irlandès. Més endavant, Domènec Martí i Julià tractaria encara d'actualitzar l'ideal catalanista de la Unió Catalanista, amb plantejaments teòrics d'aproximació al socialisme i a la intervenció de l'estat.

4. REDMOND Y EL HOME RULE

4.1. JOHN REDMOND I EL NOU PARTIT NACIONALISTA

El període comprès entre 1892 i 1900 fou una etapa tèrbola de divisions i picabaralles internes del Partit Parlamentari Irlandès (*Irish Parliamentary Party*). La caiguda del 'líder', Parnell, i els fracassos electorals de 1886 i 1893 havien dut a un desencís general per la via parlamentària i constitucional. En canvi, s'havia reforçat l'interès pel nacionalisme cultural, expressat en el *Revival* Gaèlic. Aquest fou, en general, un període de desorientació política dels nacionalistes. En aquest context, el govern conservador britànic inicià d'ençà 1896 una política que els nacionalistes denominaren *Killing Home Rule with Kindness*. Així, mitjançant la introducció d'un seguit de reformes legislatives hom pretenia resoldre les problemàtiques socio-econòmiques que hom creia estaven al darrere de la demanda de l'autogovern. La perspectiva de l'*establishment* britànic era que un cop resolt el problema de la terra i els greuges comparatius contra la població catòlica, els corrents nacionalistes perdrien força. Dos exemples d'aquesta política foren l'aprovació pel Parlament britànic de la Llei de la Terra el 1896 (*Land Act*) i la Llei de Govern Local el 1898 (*The Local Government Act*).

Amb tot això, cap a 1898, semblava que l'èmfasi posat en la millora de les condicions socials i econòmiques havia afeblit la reivindicació de l'autonomia, que havia caigut –almenys temporalment– en l'oblit. En aquest punt, William O'Brien, inspirat en la celebració del centenari del moviment de 1798, llançà una nova organització el gener de 1898. La Lliga dels Irlandesos Units (*United Irish League*) naixia de la desil·lusió de O'Brien amb el Partit Nacionalista (IPP), i de la preocupació per la qüestió de la terra. En el seu origen, doncs, la UIL era un moviment bàsicament agrari dedicat a la millora de les condicions socials en els congestionats districtes de l'oest d'Irlanda. En el moment de produir-se l'elecció de John Redmond com a nou cap del partit parlamentari, era clar que caldria arribar a alguna mena d'acord amb la UIL –que donada la seva força ja estava suplantant a la pràctica a l'antiga 'Federació' com a organització oficial del Partit. La qüestió clau era quin dels dos cossos – la UIL o l'IPP – dominarien un cop s'hagués arribat a una entesa. Per a O'Brien la Lliga representava tot allò de vital i progressista de la Irlanda contemporània, mentre que el partit encara havia de demostrar la seva empremta. En acabat, la Lliga aconseguí més cotes de poder que l'antiga Federació Nacional, però l'IPP continuà mantenint una àmplia llibertat en l'activitat política. La identificació de Redmond amb la Lliga, i la proclamació d'aquest cos com l'organització oficial del Partit Nacionalista, foren les dues fites claus per al relleu del moviment constitucional a la Convenció de l'IPP de juny de 1900.

La mitjana d'edat dels 80 parlamentaris nacionalistes, en el període 1900-1910, estava al voltant dels 45 anys⁸². En un principi, això sembla donar a entendre que una generació més jove havia arribat al partit. Tanmateix, si bé és cert que el conjunt dels parlamentaris eren relativament joves –sobretot en comparació amb els britànics– les decisions polítiques eren preses per un grup reduït de dirigents que corresponien quasi exclusivament al grup hereu de l'època de Parnell. En realitat, la manca d'un rejuveniment en la direcció central del partit fou una de les causes principals de l'afebliment del partit el primer quart del segle XX. En realitat, doncs, fou el mateix cercle de polítics fets a l'ombra de Parnell el que controlaria l'organització fins a la desfeta electoral de 1918.

Sociològicament, els membres de l'IPP reflectien un ventall molt divers. Un ampli sector d'un nivell educatiu baix era contrarestat per una secció minoritària de graduats universitaris. El primer grup estava format per ciutadans arrelats a les comunitats locals que –treballant en comerços o en explotacions agràries– eren abastament coneguts per la població. Al costat d'aquest sector de parlamentaris d'origen popular –que representaven la classe mitjana local– es trobava un grup reduït que responia al perfil universitari i que era el que ostentava el domini del partit. Foren els membres arrelats a les comunitats locals els que recuperaren el suport popular per l'IPP. Aquesta representativitat popular era en bona mesura conseqüència de l'aparició de la UIL, que havia afavorit la transformació del partit en la seva base des de 1900. El 1910 el partit no era pas el mateix que vint anys enrere. F.S.L. Lyons ha qualificat de 'revolució democràtica' la transformació viscuda pel Partit Nacionalista en el període 1900-1910.⁸³

4.2. L'ALIANÇA LIBERAL-NACIONALISTA I EL TERCER PROJECTE DE HOME RULE

Si el període 1893-1906 va venir marcat per la política reformista del Partit Conservador al govern de Westminster, el resultat de eleccions de 1906 canvià radicalment el panorama polític. El resultat d'aquestes eleccions fou un triomf absolut dels Liberals, que en principi eren favorables a la concessió del *Home Rule* a Irlanda. Així doncs, el Partit Nacionalista establí una aliança amb els Liberals amb l'expectativa d'aconseguir l'autonomia a canvi. D'aquesta manera, la política de cooperació amb els Unionistes tot afavorint reformes legislatives en assumptes socials passà a segon terme. Tot i això, la Llei de la Terra de 1907 (*Land Act*) representà una reforma molt important. Aquesta llei fou el punt final del seguit de mesures legislatives en relació a la qüestió agrària que havia iniciat Gladstone el 1889. En un període de vint anys la qüestió de la terra, en bona mesura, s'havia resolt i el fenomen dels desnonament d'arrendataris deixaria de marcar la vida social i política irlandesa.

⁸² F.S.L. Lyons, *The Irish Parliamentary Party: 1800-1910*, p. 97

Tot i les expectatives, el període 1906-1910 foren anys de descens per als nacionalistes de l'IPP. Els Liberals no tiraren endavant el projecte de Home Rule, i això afavorí l'agrupament dels sectors més radicals del nacionalisme irlandès entorn del *Sinn Féin*, i el reforçament de la reivindicació independentista enfront de la política del *Home Rule*.

Les eleccions de 1910 donaren un tomb a la situació. Conservadors i Liberals obtingueren una representació semblant, i els nacionalistes irlandesos esdevingueren així la balança de poder a Westminster. D'aquesta manera, les expectatives d'obtenció del *Home Rule* s'avivaren un altre cop amb força, sobretot des que el 1911 fou aprovat un projecte de llei per a la reforma del Parlament (*Parliament Bill Act*), que representava una modificació constitucional de primer ordre. Aquesta llei limitava el poder de 'veto' de la Cambra dels *Lords*, tot establint que qualsevol projecte de llei passaria a tenir validesa després de la seva tercera aprovació consecutiva per la Cambra dels Comuns, encara que comptés amb l'oposició dels *Lords*. Això s'esdevenia al mateix temps que els Liberals es comprometien a introduir un nou projecte d'autonomia per a Irlanda.

El desenllaç de les eleccions de 1910 fou –en primer terme– un reforçament de la posició de John Redmond en el conjunt del moviment nacionalista irlandès. La unitat i disciplina del Partit Nacionalista fou absoluta en un moment en què semblava que res no podia aturar l'assoliment de l'autogovern tot seguint la via parlamentària i constitucional. La idea d'un Parlament Irlandès que assumiria la responsabilitat en els assumptes interns, tot mantenint la connexió britànica a través de la Corona, era majoritàriament acceptada. El *Home Rule* comptà amb el suport majoritari de la població, i fins i tot els *Sinn Feiners* i els nacionalistes més radicals es manifestaren a favor de l'autonomia –que era vista com un primer pas en el camí cap a la sobirania nacional. En aquest període (1910-1914), l'independentisme esdevingué –si no ho era ja– una veu marginal en un context d'acceptació generalitzada de la via constitucional que semblava que anava, ara sí, a donar els seus fruits.

L'abril de 1912, Asquith –el primer ministre britànic– inicià la via parlamentària per a la introducció del nou projecte d'autonomia o *Home Rule*. De tots era sabut que, malgrat l'oposició dels *Lords*, aquest projecte anava a adquirir el rang de llei en qüestió d'un parell d'anys. Aquest *Home Rule* presentava trets similars als dos anteriors de 1886 i 1893. Establia un Parlament i un Govern irlandesos amb capacitat legislativa tan sols referida a assumptes interns, mentre que el Parlament britànic es reservava l'autoritat en tot allò referent a la Corona, l'estat de guerra i l'exèrcit, la qüestió naval i la política exterior, a més del control del RIC (Policia Britànica a Irlanda) per un període de sis anys. Asquith en cap moment plantejà el *Home Rule* com una renúncia a la sobirania i afirmà

⁸³ *Ibid.*, p. 177

solemnement que *nosaltres mantenim com a inamovible, i fora de tot dubte, la supremacia absoluta i sobirana del Parlament Imperial.*⁸⁴

Així doncs, el projecte d'autonomia no proposava res de semblant a una República Irlandesa. Tanmateix, alguns nacionalistes argumentarien que, malgrat les seves limitacions, aquest podia ser un primer pas cap a la independència completa. Aquesta interpretació seria compartida pels unionistes, que veieren en el *Home Rule* una amenaça de l'*estatus quo*.

4.3. L'UNIONISME I L'ORGANITZACIÓ DE LA UVF

El creixement econòmic i industrial que experimentà el nord-est d'Irlanda durant el segle XIX fou transcendental en la gestació i l'evolució del corrent polític denominat 'unionisme'. Així, la comunitat protestant interpretà la 'unió' com un factor positiu que havia comportat el desenvolupament econòmic. L'antiga divisió entre Episcopalistes i Presbiterians-escocesos (aquests últims hereus d'una tradició política contestatària) s'havia anat afeblint. Ja des de 1886 –davant la perspectiva d'un règim autònom dirigit des de Dublín– el conjunt de la població protestant havia començat a organitzar-se contra el *Home Rule*.

La comunitat protestant, sobretot a l'Ulster –on era més nombrosa–, es considerava a ella mateixa com una minoria amenaçada davant el nacionalisme irlandès d'arrel catòlica. Les dissidències polítiques i socials internes s'oblidaren i la tendència fou a un reforçament del 'orangisme' (moviment social de defensa de la minoria protestant enfront de la població catòlica). Cal tenir en compte que si bé al conjunt de l'illa la minoria protestant corresponia a una classe social mitjana-alta –sovint associada a la propietat de la terra– a l'Ulster la població anglo-irlandesa presentava un espectre molt més ampli. El gruix de la comunitat presbiteriana era formada per una classe mitjana-baixa urbana –amb un nombre important d'obers industrials a la zona de Belfast– i per petits propietaris agrícoles a les zones rurals.

La burgesia industrial i comercial de l'Ulster, gairebé exclusivament Protestant, veia en la Unió amb la Gran Bretanya la clau per a la continuïtat del creixement econòmic. A més, l'atiament dels sentiments sectaris impedié el progrés d'un moviment obrer que posés en perill l'hegemonia de la puixant burgesia industrial de l'Ulster. La divisió entre catòlics i protestants estancava el naixent moviment sindical, donat que els obrers protestants eren alienats per l'orangisme. James Connolly –nacionalista irlandès i socialista originari de l'Ulster– assenyalà que *la classe treballadora orangista era esclava*

⁸⁴ Robert Kee, *Op. Cit.*, p. 175.

en esperit perquè s'estava organitzant contra una gent {catòlics} les condicions dels quals eren més dolentes que les seves⁸⁵. En aquest sentit, la vaga del Port de Belfast de 1907 acabà en fracàs, en bona mesura per causa de la rivalitat sectària⁸⁶. Els catòlics de l'Ulster, al mateix temps, també atien el sectarisme, tot mantenint viva una organització catòlica rival, *The Ancient Order of Hibernians*, que era controlada per Joe Devlin –un dels principals líders de l'IPP i la figura més important dels nacionalistes a l'Ulster.

Al costat d'aquest creixement de l'unionisme com a ideologia política basada en l'oposició a qualsevol mena de solució autònoma per al conjunt d'Irlanda, el Partit Conservador britànic –que s'oposava a la política reformista dels Liberals- veié en l'unionisme i l'oposició al *Home Rule* una estratègia amb la qual combatre el govern Liberal. A més, el 1912, Andrew Bonar Law –polític associat amb els Unionistes de l'Ulster- succeí Balfour en la direcció dels Conservadors (*Tories*). Bonar Law es negà a arribar a qualsevol mena de solució de compromís amb el govern Liberal, i al mateix temps incità els unionistes de l'Ulster a mobilitzar-se contra la implementació del *Home Rule*.⁸⁷

L'Ulster –que juntament amb Leinster, Munster i Connaught- era una de les quatre províncies en què històricament s'havia dividit Irlanda, abastava un espai territorial més ampli al dels sis comtats que en l'actualitat formen el territori d'Irlanda del Nord. D'acord amb el cens de 1911, als nou comtats de l'Ulster hom podia comptabilitzar-hi 886.000 protestants i 690.000 catòlics. Si bé la majoria dels protestants eren unionistes i la majoria dels catòlics *Home Rulers*, la representació electoral podia variar d'elecció a elecció. A les eleccions de 1910 hi hagué 103.367 vots unionistes i 94.073 vots *Home Rulers*. Per comtats, cinc tenien majoria 'nacionalista' i els altre quatre 'unionista'. De fet, la distribució electoral feia que l'obtenció d'ascons pogués variar fàcilment en favor d'un o altre bàndol. Així, el 1910 els nacionalistes obtingueren 16 representants i els unionistes 17. En canvi, el 1913 la proporció fou a l'inrevés (17 nacionalistes i 16 unionistes). Val a dir que, en general, era l'est de l'Ulster (sobretot a l'àrea més industrialitzada) on els protestants eren més majoritaris, mentre que a les zones rurals de l'oest i el sud els catòlics hi eren representats amb una proporció més elevada.⁸⁸

Ja des de 1911 els unionistes havien començat a organitzar-se militarment mitjançant les antigues associacions orangistes. El 1912, quan Asquith ja havia presentat el tercer projecte de *Home Rule*, els unionistes de l'Ulster –liderats per Edward Carson i James Craig- organitzaren la *Solemn League and Covenant*. La recollida de signatures en favor d'aquesta proclama fou una desafiant demostració

⁸⁵ Kieran Allen, *Op. Cit.*, p. 110-111

⁸⁶ Henry Patterson, *Class conflict and sectarianism, The Protestant working class and the Belfast Labour Movement 1868-1920*, Belfast, 1980.

⁸⁷ Jeremy Smith, *Bluff, Bluster and Brinkmanship: Andrew Bonar Law and the Third Home Rule Bill*, *The Historical Journal*, Volume 36, 1 de març de 1993

⁸⁸ Robert Kee, *Op. Cit.*, p. 180

popular d'oposició al *Home Rule* i a la subjecció de l'Ulster a un Parlament autònom a Dublín. En el text de la declaració es justificava l'ús de *tots els mitjans que calgui per tal d'aturar la present conspiració que pretén establir un Parlament autònom a Irlanda*.⁸⁹

La signatura d'aquest document fou precedida per una intensa campanya a tota la província i la mobilització popular acabà amb una gran manifestació a l'*Ulster Hall* a Belfast. El dia de l'Ulster (*Covenant Day*), el 28 de setembre de 1912, fou declarat festa nacional i cap a mig milió de persones signaren el document. En la mitologia unionista aquesta és una de les fites claus que han servit per a bastir una tradició de resistència popular en el si de la comunitat protestant. A partir d'aquest moment i al llarg de la crisi política que hi hagué a continuació, s'esdevingué una gradual dissociació entre els protestants de l'Ulster i els de la resta d'Irlanda, i l'acceptació –amb més o menys convicció– de la idea de la divisió. El 1913 Bonar Law escrigué a Carson: *Jo he arribat a la conclusió que deixar l'Ulster tal com és, i concedir alguna mena de Home Rule per a la resta d'Irlanda, és l'única solució possible*. Encara que públicament Carson seguia rebutjant qualsevol solució que impliqués la concessió del *Home Rule*, fins i tot amb l'exclusió temporal de l'Ulster, el líder dels unionistes contestà amb aquests termes la proposta de Bonar Law: *Tenim un problema a l'hora de definir l'Ulster; el meu punt de vista és que tot l'Ulster n'hauria de ser exclòs, però el mínim serien els sis comtats de la plantació, i en aquests termes es podria arribar a una entesa*.⁹⁰

Seguint l'esperit de la proclama del *Covenant* el 1913 es formà una força paramilitar a l'Ulster (*Ulster Volunteer Force, UVF*) a partir de les unitats que havien estat armant-se des de 1911. Aquest cos de voluntaris –que era dirigit per grans propietaris i homes de negocis, i més endavant per oficials retirats de l'exèrcit britànic– es caracteritzava per la seva bona organització i el seu compromís de 'defensar' l'Ulster. La UVF arribà a comptar amb 100.000 membres. A més d'organitzar-se militarment, els unionistes proclamaren un Govern Provisional de l'Ulster, que havia de prendre el control de la 'província' un cop el *Home Rule* fos aprovat.

La demostració de força dels unionistes arribà al seu punt més alt l'abril de 1914, amb el descarregament al port de Lane i altres punts de l'Ulster, de 26.000 fusells i una gran quantitat de munició procedent d'Alemanya. Això es produí amb la col·laboració d'ex-oficials de l'exèrcit britànic i l'actitud passiva de les forces britàniques. Poc després tingué lloc el denominat 'moti de *Curragh*', amb el qual una part de l'oficialitat de l'exèrcit es posà al costat dels unionistes, i mostrà la seva oposició a qualsevol mena d'intervenció de les 'forces d'ordre' a l'Ulster. Davant de tot això, el govern britànic tingué una actitud condescendent i no volgué utilitzar la força contra els unionistes, per

⁸⁹ Patrick Buckland, *James Craig*, p. 26.

⁹⁰ A.T.Q. Stewart, *The Narrow Ground*, p. 169.

por que això pogués desencadenar un conflicte civil. A partir d'aleshores era ben clar que –malgrat les declaracions públiques en sentit contrari– Asquith ja havia transigit en la idea de la divisió d'Irlanda.

Les primeres reaccions en els rengles *nacionalistes* davant l'armament de l'Ulster foren contradictòries. Alguns arribaren a interpretar la mobilització popular a l'Ulster com un precedent positiu pel fet que, al capdavant, era la primera vegada d'ençà de més d'un segle que *mans irlandeses enfundaven les armes*. Així, P.S. O'Hegarty –a les pàgines del radical *Irish Freedom*– comentà sobre l'armament de l'Ulster:

*Good! O nobility and gentry, farmers, shopkeepers and artisans, men of property and men of no property in that part of Ulster which is afraid of the rest of Ireland, we drink a health to your arming. May you get arms, plenty of them, and may they make as good use of them as did your forefathers who took up arms a hundred and thirty years ago... History has a fashion of repeating itself, and we welcome with a shout this revival of public arming in Ulster. One hundred and thirty years ago it began in Ulster, but it did not end there, it only ended where the four seas of Ireland stopped it.*⁹¹

Per la seva banda, els líders *nacionalistes* refusaven no solament les reivindicacions unionistes a favor del control imperial sobre tot Irlanda, sinó també el dret a la separació de l'Ulster. John Redmond argumentà que els unionistes de l'Ulster eren part de la *nació* irlandesa i que, per tant, havien d'estar vinculats al futur Parlament autònom. En darrer terme, els nacionalistes creien que si el *Home Rule* esdevenia un fet consumat, a l'hora de la veritat la majoria de l'Ulster preferiria d'integrar-s'hi. Les propostes d'exclusió eren vistes com tàctiques dilatòries maquinades pels conservadors per tal d'atacar el *Home Rule* i dividir els Irlandesos.

Cap a 1914, l'acceptació per part de Redmond de la idea d'exclusió –encara que fos amb caràcter temporal– provocà la protesta dels sectors més radicals. En acceptar les propostes d'Asquit la posició de Redmond quedava afeblida, especialment en relació a l'església catòlica. Així, amb la separació de

⁹¹ (Bo! Noblesa i 'gentry', pagesos, botiguers i artesans, homes de propietat i homes de no-propietat en aquella part de l'Ulster que té por de la resta d'Irlanda, nosaltres us saludem pel vostre armament. Vosaltres podeu aconseguir armes, moltes, bones i barates, i podeu usar-les com feren els vostres avantpassats, que agafaren les armes fa 130 anys... La història acostuma a repetir-se, i nosaltres donem la benvinguda a aquest renaixement de l'armament popular a l'Ulster. Fa 130 anys va començar també a l'Ulster, però no va acabar pas allà, i solament va concloure on els quatre mars d'Irlanda l'aturaren). F.X. Martin, *The Irish Volunteers*, p. 16

l'Ulster de la resta d'Irlanda, el cardenal d'Irlanda esdevindria 'estranger' a la seva pròpia catedral d'Armagh (situada a l'Ulster). Però si el 1914 la idea de la divisió ja s'havia imposat, no s'havia pas arribat a un acord en relació a l'àrea de l'Ulster que restaria exclosa ni tampoc a si l'exclusió havia de ser temporal o permanent. Divergències en aquests punts causaren el trencament de la Conferència de *Buckingham Palace* –on tots els partits s'havien reunit sota els auspicis del rei Jordi V. James Craig i Edward Carson, que hi representaven als unionistes, mostraren una actitud intransigent i no estigueren disposats a acceptar res per sota de l'exclusió permanent de la província sencera de l'Ulster. Durant la conferència, els líders unionistes rebren un seguit de telegrams que els exhortaven a mantenir una actitud ferma: *Esperem que romandreu fermes, val més lluitar que trencar el Covenant*⁹². En aquells moments semblava difícil que es pogués arribar a una entesa, i l'amenaça d'un enfrontament civil a Irlanda era més que probable. L'esclat de la guerra europea refredà aquesta polèmica i per un temps tornà la calma.

⁹² Patrick Buckland, *Op. Cit.*, p. 35

5. CATALUNYA I EL HOME RULE

*En 1873 Isaac Butt fundà l'actual moviment en pró del Home Rule sobre una base federal (noti's que així com O'Connell era catòlic, Butt era protestant). Tots els altres nacionalistes, com en Parnell, sostingueren la mateixa doctrina.*⁹³

Antoni Rovira i Virgili es mostrarà favorable al *Home Rule* per a Irlanda, establint punts de comparació amb la situació a Catalunya i Espanya:

*Des del nostre punt d'esguard, el contingut de la llei d'autonomia irlandesa ofereix un fort interès. El cas de la Irlanda té, en certs aspectes, molta semblança amb el de Catalunya. La solució que la llei del 'Home Rule' donava al problema irlandès en gran part és aplicable al problema català.*⁹⁴

Al mateix temps, Rovira i Virgili defensà la validesa del *Home Rule all round*, una solució federal o confederal per a la Gran Bretanya. És a dir, veurà l'autonomia irlandesa com el primer pas cap a la federació en quatre estats: Irlanda, Escòcia, País de Gal·les i Anglaterra. La transformació de l'*Imperi Anglès* en una *Federació Lliure* havia de representar, naturalment, un model a seguir a l'estat espanyol:

El règim autònom irlandès restaria molt millorat el dia que s'establis al Regne Unit el 'Home Rule all round' (l'autonomia per a tots els països del Regne), que defensen els liberals anglesos i que va prometre implantar Mr. Asquith.

El Home Rule all round dividiria el Regne Unit en quatre Estats autònoms: l'Escòcia, la Irlanda, el País de Gal·les i l'Anglaterra pròpiament dita. Cada un d'aquests Estats tindria el seu Parlament i un Govern imperials. Aqueixa magna organització federativa abraçaria així mateix les grans colònies britàniques, que avui són, de fet, Estats independents.

*El triomf del règim federatiu a l'Imperi anglès ens sembla segur en un esdevenidor proper. Aquella 'remodelació' de l'Imperi que Mr. Asquith ha anunciat per després de la guerra no és sinó la transformació de l'Imperi anglès en una gran i lliure Federació.*⁹⁵

Al mateix temps que sembla albirar-se el *Home Rule* per a Irlanda, a Catalunya es debateix el projecte de la Mancomunitat. El 18 de desembre de 1913 aparegué finalment en el diari oficial el Decret de les

⁹³ "Batro", *El Federalisme a la Gran Bretany, Renaixement*, 11 de juny de 1914.

⁹⁴ A. Rovira i Virgili, *Nacionalisme i Federalisme*, p. 218.

⁹⁵ Antoni Rovira i Virgili, *Ibid.*, p. 221.

Mancomunitats; havien transcorregut dos anys dels del dia en què es presentaren les Bases al govern de Canalejas, el 8 de desembre de 1911. La seva constitució definitiva s'esdevingué el 6 d'abril de 1914. El debat per a la concessió de *Home Rule* a Irlanda coincidí en el temps, doncs, amb el debat sobre les Mancomunitats a Catalunya.

L'assassinat del cap de govern, Canalejas, que havia mostrat certa comprensió davant el catalanisme, va afavorir les tensions entre els principals dirigents dels partits dinàstics espanyols entorn del projecte. El Senat bloquejà la llei el juny de 1913. Finalment, el govern de Dato publicà el 18 de desembre de 1913 un reial decret que autoritzava les diputacions provincials a mancomunar-se per a fins purament administratius.⁹⁶

Enric Vila Marieges, es veu a si mateix com a representant d'una generació jove que reclama una plena autonomia política:

*La joventut vol constituir una esplèndida esperança per a la Patria, vol ser el vehícol que transporti a Catalunya la civilització moderna. Però la joventut, que vol la riquesa i el benestar de la nostra terra, no vol saber res de l'anomenat projecte de la Mancomunitat. Aquest projecte pot ésser admirable en quant signifiqui l'obra de la generació que passa, mes la joventut que simbolisa la generació que puja, no n té prou del projecte de Mancomunitat, sinó que vol i exigirà quan sigui precis la plena autonomia política de la Nació Catalana.*⁹⁷

La premsa catalana es fa ressò de la imminent concessió del *Home Rule* a Irlanda l'estiu del 1914. L'aparició dels Voluntaris de l'Ulster en oposició als Voluntaris Irlandesos serà seguida amb atenció:

*Pero aon l'excitació és gran, és a la mateixa Irlanda. Al nord hi han 70.000 voluntaris d'Ulster per a lluitar contra el 'Home Rule', però en el reste d'Irlanda n'hi han 150.000 per a defensar-lo. L'organització d'aquests voluntaris irlandesos era independent del Partit Nacionalista, i deguda en gran part a la 'Lliga Cèltica' i al 'Sinn Féin' —els separatistes— però per indicacions de Mr. Redmond s'és dissolt el primitiu comitè organitzador i els voluntaris van devinguts com un anexe del Partit Nacionalista. L'entusiasme dels irlandesos pels voluntaris és extraordinari, havent-hi hagut setmanes en que són alistats adhuc 150.000.*⁹⁸

⁹⁶ Borja de Riquer, *regionalistes i Nacionalistes*, p. 78.

⁹⁷ Enric Vila Marieges, *La joventut en el moment polític actual*, JFNR de Barcelona, 13 de desembre de 1913, p. 29.

⁹⁸ "Batro", *La lluita pel Home Rule*, *Renaixement*, p. 333, 2 de juliol de 1914.

Tot i la preocupant situació que es viu a Irlanda, *Batro* –des de les planes de *Renaixement*– sentència que la causa dels irlandesos, com la de tots els pobles que lluiten per llur llibertat, està assegurada:

*Què passarà? Els Unionistes juren i perjuren que's va a la guerra civil; els irlandesos no s'ho creuen, però es preparen. L'opinió general és que potser hi hauràn tumultes, disturbis, pero no s'arribarà a la guerra civil. En tot cas, els irlandesos poden restar tranquils: llur causa –com la de tots els pobles que lluiten per llur llibertat– està assegurada; es pot trigar més o menys, però a l'últim sempre, fatalment, s'ha de vèncer.*⁹⁹

Batro oposa la simplicitat del problema nacionalista a Catalunya amb la complexitat de la situació a Bohèmia i a Irlanda. Després de fer un breu repàs a la història de l'Ulster i a les causes que n'expliquen la seva oposició al *Home Rule*, es mostra partidari –per pragmatisme– a la no incorporació d'aquesta província en la Irlanda autònoma:

No arreu els problemes es presenten amb la mateixa simplicitat que en la nostra terra: un poble que lluita contra l'opressió d'un altre poble. Hi han casos en que coexisteixen dues races que tenen tendències opostes com a Bohemia.

*Un cas quelcom semblant an aquest és el d'Irlanda i l'Ulster. Després d'una centuria de lluites, els irlandesos estàn a punt de atanyer el 'Home Rule', mes els d'Ulster se neguen a reconèixer el govern irlandés. Els habitants d'aquesta regió en llur majoria són anglesos o descendents d'escocesos protestants, qui en la època de les lluites religioses s'hi establiren. La diferència de religió, i l'ésser Ulster industrial –ço que 'ls fa considerar superiors al reste d'Irlanda que gairebé tot és agrícola– són les principals causes d'aquesta actitud (...) Està molt bé en el terreny de les idees que 'ls irlandesos vulguin l'implantació del 'Home Rule' a tota Irlanda íntegrament; mes, posats en el de la conveniència, han meditat ja en les greus conseqüències que pot tenir, ficar forçadament un enemic irreductible com és l'Ulster, a dintre la casa llur, principalment en els primers temps que seràn els més difícils pel nomenat govern irlandés i en els que serà més viu l'odi dels d'Ulster?*¹⁰⁰

Daniel Cardona, àlies *Vibrant*, no és tan positiu a l'hora d'establir comparacions entre Catalunya i Irlanda. Per a ell, exponent del catalanisme més radical de la Catalunya d'entreguerres, la situació a Catalunya presenta problemes més greus que els que pugui tenir Irlanda amb l'Ulster:

Nosaltres, amics [irlandesos] també tenim un Ulster. Mes no com vosaltres, una demarcació territorial, una diferenciació d'idealitat religiosa. No; el nostre Ulster és pitjor, perquè no és un recó

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ "*Batro*", *El conflicte d'Ulster, Renaixement*, p. 178, 2 abril 1914

*de Catalunya, sinó que s'escampa per tota la Pàtria. Es l'ocupació castellana; és la desnacionalització que persisteix; i encara més: són els nostres líders que es venen el poble pel plat de llentilles; els nostres capitalistes, les nostres classes productores, 'las fuerzas vivas', que el dia que vngués l'hora reivindicadora ens els trobariem al davant. Als patriotes catalans no se'ns afusellaria per ordre de Madrid. Ens afusellarien els mateixos catalans i Madrid riuria, tot chorejant a la Mary Focela.*¹⁰¹

En tot cas, la complexitat que el cas de l'Ulster posa a l'hora de fer una anàlisi de la qüestió irlandesa, és reconeguda pel mateix Rovira i Virgili. Per resoldre el problema, doncs, no n'hi ha prou amb la simple aplicació del principi de les nacionalitats:

*El cas de l'Ulster és tant difícil i complexe que no pot ésser resolt ni per l'aplicació pura del principi de les nacionalitats, ni pel mateix principi del pacte. Es un cas que en Pi i Margall no va preveure, o almenys no va tractar (...) Però, sigui com sigui, el territori de l'Ulster està avui ocupat per gran nombre de protestants britànics, enemics implacables de l'Irlanda, els quals es neguen en absolut a ésser governats pel Parlament de Dublín. Els orangistes són majoria, encara que feble, a l'Ulster. Formen la gran majoria de la població de Belfast, la capital de l'Irlanda. Representen l'element industrial, el més ric, el més productor.*¹⁰²

Rovira i Virgili planteja la necessitat d'un compromís polític que tot acceptant l'autonomia irlandesa doni certes garanties als protestants:

*¿Com resoldrem, doncs, el problema de l'Ulster? En primer lloc s'haurà d'adoptar un criteri de justícia, el qual fa decantar-nos per la tesi irlandesa, malgrat els elements que la perjudiquen. En segon lloc, fent concessions i donant garanties als protestants. En una paraula: s'ha de resoldre per un compromís polític i legal, per un prudent arbitri. Es precisament això lo que proposen els lliberals anglesos i els nacionalistes irlandesos.*¹⁰³

Antoni Rovira i Virgili recull unes paraules de Churchill –llavors ministre de marina- en què planteja una solució pactada per al problema de l'Ulster. Churchill està disposat a donar a l'Ulster un règim especial de sub-autonomia:

D'altra part, Mr. Churchill (ministre de Marina d'Anglaterra) ha ratificat i ha ampliat l'oferiment d'un acord de concòrdia. Mentre quedin il·lesos els principis fonamentals del 'bill' (unitat de

¹⁰¹ "Vibrant", Elogi de O'Brien i O'Kennedy, La Batalla, p. 43

¹⁰² A.R. i R., La qüestió de l'Ulster, El Poble Català, 8 d'octubre de 1913.

*l'Irlanda, Parlament autònom a Dublín i poder executiu responsable), el govern arribarà a totes les concessions possibles per a garantir els drets i els interessos dels orangistes de l'Ulster, mitjançant un règim especial de sub-autonomia. Si això és rebutjat i es vol anar a la rebel·lió, el govern pendrà totes les mesures necessàries per a fer respectar la llei.*¹⁰⁴

Tan aviat com el 1914 ja trobem veus a Anglaterra que van més enllà i, davant les demandes unionistes, es mostren favorables a la partició d'Irlanda en dos estats formant part d'una mateixa federació (britànica):

*Ara amb motiu del conflicte d'Ulster, s'és parlat d'una solució federal per a resoldre'l, a base de que l'Ulster fos un estat d'aquesta federació, i el reste d'Irlanda un altre estat. Mr. Redmond, en el parlament pronunciat en el debat del Home Rule en la Cambra dels Comuns, declarà que amb tot i ésser un entusiasta federal, fins a l'extrem de que en 1886 discutint la proposta d'autonomia d'En Gladstone deia que no l'acceptaria si havia de privar la vinguda d'un sistema Federal, ell no podria admetre que Irlanda es partis sinó que volia que tota ella constituís una unitat, un sol estat dintre la federació.*¹⁰⁵

Batro justifica la posició de Redmond i de tots els nacionalistes irlandesos amb arguments teòrics, fent seva la definició de nació del sociòleg francès Alfred Fonillée, segons la qual la nació és una unitat territorial ocupada per una unitat ètnica, que té una unitat de pensar, de sentir i de voler. En contraposició, els federals crearen estats artificials amb la mateixa senzillesa amb que un centralista crea províncies¹⁰⁶. El seu plantejament teòric, tanmateix, sembla fer basses per tot arreu; l'Ulster, precisament, és exemple de la manca d'unitat ètnica. La definició de Fonillée sembla, doncs, donar més arguments als unionistes que als nacionalistes irlandesos.

La disposició del govern britànic a concedir l'autonomia a Irlanda és rebuda amb entusiasme per molts catalanistes, que clogien el gest del Parlament anglès envers els irlandesos i el contraposen a l'actitud hostil de les Cambres parlamentàries espanyoles envers els catalans representatius. Tanmateix, s'alcen veus que subratllen la feblesa del moviment catalanista en comparació amb l'irlandès:

I el Català fort, a l'ovirar aquest contrast, l'hem oït llamentar. Llamentava que Espanya no fos com Anglaterra. A nosaltres ens hauria plavut més que s'havés llamentat de que Catalunya no fos com

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ A.R. R., *El discurs de Mr. Churchill sobre el plet d'Ulster*, *El Poble Català* 12 d'octubre de 1913.

¹⁰⁵ "Batro", *El federalisme a la Gran Bretanya*, *Renaixement*, 11 de juny 1914

¹⁰⁶ Ibid.

*Irlanda. Ens hauria semblat que éll era posseïdor d'una major fortitut i que la solidaritat d'idees era més, molt més fecondanta.*¹⁰⁷

En la mateixa línia, Josep Maria Roca, després d'una visita al Parlament britànic a finals de 1913, compara la *fermesa* dels diputats nacionalistes irlandesos amb l'actitud servil dels polítics catalans:

*Y comparaba els d'allà y els d'aquí y la vergonya m'enrogia la cara; Irlanda, es la divisa en lo pavés de lluita d'aquells: la d'aquests 'Nosaltres'. Els polítics celtas són una causa; els catalans no arriben a partit, constitueixen una partida (...) Y l'imatge dels diputats irlandesos plena de dignitat sense urc, de serenitat sense petulancia, vessant fè y entusiasme y amor inefable per la Pàtria llur, no's separaba de mi y jo'm deia: Ab diputats com aquests Irlanda arribará a recobrar la seva autonomia; ab els diputats nostres, Catalunya seguirà essent unan colonia únicament explotada per un escamot d'indígenes disfressats de regionalistes.*¹⁰⁸

La crítica a la Lliga és frontal i reflecteix l'estat d'opinió dels sectors més radicals del catalanisme. Hem de tenir en compte que el debat sobre el segon projecte de *Home Rule* coincideix amb el temps amb el debat a Catalunya i al Parlament espanyol sobre les Mancomunitats. Malgrat les crítiques a l'actuació dels diputats regionalistes, la Unió Catalanista s'adhereix als actes a favor de les Mancomunitats a celebrar a Barcelona el 24 d'octubre de 1914, sentenciant –però– que no tenen *una valia purament nacionalista*. Es fa, doncs, una valoració positiva del projecte de Mancomunitats que, tot i les seves mancances, es veu com un petit pas endavant:

*El primer pas en ferm donat per Catalunya vers la seva lliberació seria aquest acoblament de totes les seves energies en un organisme comú: la Mancomunitat. Petit avenç el que aquest pas ens portaria: però avenç a la fi.*¹⁰⁹

Al mateix temps, la UC aprova dues proposicions –de l'Associació Nacionalista Catalana i de la Joventut Catalanista–, encaminades a que la *Unió reorganitzi les seves forces per comarques a fi de tornar a escampar la llevor del catalanisme arreu de Catalunya*¹¹⁰. Aquestes resolucions semblen deixar entreveure la feblesa de la Unió a fora de Barcelona; més encara, són el reflex de la feblesa del sentiment nacionalista davant del regionalisme dominant.

¹⁰⁷ "OM", *El Català Fort*, Pàtria Jove, Juny 1916

¹⁰⁸ Josep Maria Roca, *Record d'una visita (24-12-1913)*, *Renaixement*, 1 de geber de 1914.

¹⁰⁹ Consell General de Representants de la UC, *Renaixement*, 23 d'octubre de 1913.

¹¹⁰ *Ibid.*

El projecte de la Mancomunitat provoca, doncs, un debat sobre el que cal entendre per *catalanisme*. *Batro* es demana si el catalanisme es pot resoldre amb una simple solució descentralitzadora i la seva resposta és taxativa:

De cap manera. Catalunya és una Nació i per lo tant sa personalitat ha de transcendir, no solament a l'aspecte administratiu, sino a tots aquells qui plegats integren una Nacionalitat, en així com el jurídic, polític, etc. Catlunya és una concepció massa elevada per a que pugui ésser confosa amb un orgue administratiu, destinat a la fundació d'escoles i a la construcció de carreteres. La descentralització i el nacionalisme són coses totalment diferents —l'oblidar-ho es çò que tantes confusions ha engendrades.¹¹¹

Per a *Batro* el projecte de Mancomunitats és tan sols una mesura descentralitzadora, que es pot fer extensiva a tot l'estat espanyol i comparable amb el projecte d'administració local que aprovà el parlament anglès el 1888:

Aquestes confusions entre çò que de Dret pertoca solament i única a Catalunya, i çò que fer extensiu a tot l'Estat espanyol es pot, és çò que ha fet aclamar com un pas envers la deslliurança de nostra Patria, çò que sols és una lleugera mesura descentralitzadora.¹¹²

Irlanda, un cop més, és el model a seguir:

El Parlament anglès aprovà en 1888 el Bill d'Administració local, mes no per això minvaren les reivindicacions irlandeses, ni's donaren per satisfetes, ans al contrari treballaren amb més fermesa per a atanyer el 'Home Rule' que avui gairebé es pot dir que ja tenen.¹¹³

L'estiu del 1914 hom dona per resolta la qüestió irlandesa. En un interessant article aparegut a *Renaixement* el 3 de juliol de 1914 hom elogia l'actitud del govern britànic i la fermesa irlandesa:

çò que fa el govern lliberal d'Anglaterra amb l'Irlanda, caldria que 'ls hi servis d'exemple, com d'exemple hauria de servir per a tots els pobles oprimits, el noble gest que a tot temps ha tingut el poble irlandès vers el detentador de sos drets. Temps ha que dura el conflicte, però sempre i a tothora ha sigut portat per part dels irlandesos amb aquella altesa i amb aquell fervor i intransigència

¹¹¹ "Batro", *El R.D. de Mancomunitat*, *Renaixement*, 22 gener 1914

¹¹² *Ibid.*

¹¹³ *Ibid.*

*nacionalista que mai ha volgut pactar amb el govern anglès, per petits concessions i sens una declaració previa que fos base d'una completa autonomia.*¹¹⁴

L'intent dels estats de *resoldre* la qüestió nacional mitjançant la repressió és, segons *Renaixement*, una via destinada al fracàs:

*Mentres un estat vol arreglar la qüestió nacionalista a canonades i amb lleis de repressió, és voler oposar-se a la deslliurança dels pobles que, dignes, van fent sa via amb l'humanitat que avança.*¹¹⁵

L'article acaba assenyalant que cal donar satisfacció a les demandes autonomistes abans que s'imposi l'ús de la violència:

*Per això els homes directors dels Estats caldria que s'afanyessin a donar satisfacció a les aspiracions autonomistes abans no tinguessin aquestes d'imposar-se per el fet de la violència.*¹¹⁶

L'avis no sembla anar dirigit al govern britànic, sinó més aviat a l'espanyol; tanmateix, sembla gairebé una profecia de l'evolució posterior de la qüestió irlandesa. La no entrada en vigor del *Home Rule*, per causa de l'oposició dels unionistes per una banda i per l'esclat de la guerra europea per l'altra, obriran la porta a la rebel·lió irlandesa contra el domini britànic. A Irlanda, el fracàs de la via pactada cap a l'autonomia donarà pas a la via insurreccional cap a la independència.

5.1. LA LLIGA REGIONALISTA I L'AUTONOMIA

A Catalunya, com a Irlanda, el segle XX començà amb una revitalització del moviment catalanista. El triomf de la Lliga Regionalista a les eleccions a Corts de maig de 1901, representà un precedent important que trencava l'hegemonia dels partits dinàstics. Si bé el catalanisme de la Lliga havia estat poderosament influït pel cas irlandès des de la campanya de Parnell pel *Home Rule*, el partit regionalista responia a una realitat social molt diferent de la irlandesa. A Catalunya, la burgesia industrial que donava suport al catalanisme s'enfrontava a una dura problemàtica laboral i amb un moviment sindicalista que començava a arrelar a Catalunya. L'organització d'un ampli front català interclassista, seguint el model irlandès, es demostraria inviable a Catalunya. Ja a la Vaga General de 1902 la Lliga havia fet costat a la patronal. Tanmateix, amb la Solidaritat Catalana, el catalanisme polític donà l'aparença d'un moviment nacional ampli. Però aquesta experiència fou curta i els fets de

¹¹⁴ *L'actualitat Nacionalista, Renaixement, 30 de juliol de 1914.*

¹¹⁵ *Ibid*

¹¹⁶ *Ibid.*

la *Setmana Tràgica* evidenciaren que la confrontació social a Catalunya feia difícil que el catalanisme de la Lliga pogués aparèixer com un *moviment alliberador*.

Encara que la Mancomunitat era una fita molt més modesta que el *Home Rule*, serví a la Lliga per consolidar-se com a força dominant dins el catalanisme polític, i posà les primeres bases pel *redreçament nacional* del país. Amb la constitució el 6 d'abril de 1914 de la Mancomunitat de Catalunya sota la presidència d'Enric Prat de la Riba, el catalanisme obtenia –per la via parlamentària– un petit triomf. El nacionalisme irlandès, en els mateixos anys, veuria frustrades les seves expectatives d'assolir l'autogovern, en un moment que Redmond i el Partit Nacionalista gaudien d'un ampli suport popular.

D'ençà 1912 l'autonomia a Irlanda es donava, però, com un fet consumat, i això era motiu d'elogi i d'amplis comentaris a la premsa catalana de l'època. La solució donada al problema irlandès era per a molts catalanistes aplicable al cas català. Antoni Rovira i Virgili veia amb especial bons ulls la idea del *Home Rule All Round* (Autonomia per a tots els països del Regne). Segons aquest principi, el Regne Unit podria quedar dividit en quatre estats autònoms: Escòcia, Irlanda, País de Gal·les i Anglaterra. Per tant, la concessió del *Home Rule* a Irlanda era el primer pas cap a un règim federatiu ampli:

*El triomf del règim federatiu a l'Imperi Anglès ens sembla segur en un esdevenidor proper. Aquella 'remodelació' de l'Imperi que Mr. Asquith ha anunciat per després de la guerra no és sinó la transformació de l'Imperi anglès en una gran i lliure Federació.*¹¹⁷

En general, predominà una actitud d'admiració envers el govern liberal anglès i la seva política envers a Irlanda. Al mateix temps, s'evidenciava l'actitud negativa del govern espanyol a avançar en la reestructuració de l'estat. La premsa catalanista interpretava el *Home Rule* com una manera pactada d'aconseguir l'autogovern. Això demostrava que calia satisfer les demandes *nacionalistes* per les vies *legals*, abans que s'haguessin de resoldre per la via de la violència. Per tant, era responsabilitat dels estats i dels seus dirigents saber respondre a les aspiracions nacionalistes i evitar així el recurs a la violència¹¹⁸. En aquesta línia, Rovira i Virgili –partidari de l'autonomia de caràcter federatiu– argumentà que *tot i que molts pobles preferirien la solució autonomista, es veuen llençats cap al separatisme per la resistència de l'Estat dominant a fer concessions*. Aquest seria el cas d'Irlanda, on la definitiva aplicació del *Home Rule* hauria arribat massa tard, i també podia ser el cas de Catalunya:

¹¹⁷ A. Rovira i Virgili, *Nacionalisme i Federalisme*, p. 221.

¹¹⁸ *Renaixement*, 30 de juliol de 1914

*Els irlandesos han passat prop d'un segle lluitant per l'autonomia, pel 'Home Rule'. Ni O'Connell, ni Parnell, ni Redmond van demanar altra cosa sinó l'autonomia. Els Fenians, que eren separatistes, constituïren una minoria. Els moderns 'Sinn Feiners', hereus en certa manera dels Fenians, havien estat fins a poc temps una minoria, reduïda. La concessió del 'Home Rule' a Irlanda alguns anys enrera, hauria solucionat el secular plet anglo-irlandès. L'atorgació de l'autonomia ha vingut per fi. Però s'ha fet tard. Ara la majoria del poble irlandès s'ha adherit al 'Sinn Féin' i exigeix la República Irlandesa independent.*¹¹⁹

El 1918 era evident que la solució autonomista havia fracassat a Irlanda. Tanmateix, els partidaris de la solució autonomista no defalliren en el seu elogi dels autonomistes irlandesos. *El Poble Català*, en motiu de la mort de John Redmond, publicà un article elogiant la figura del líder nacionalista irlandès. Redmond hi era descrit com a fidel continuador de la tasca iniciada per Parnell amb la formació d'un partit en defensa del *Home Rule*. En darrer terme, el fracàs de la via parlamentària es trobava en l'odi secular entre anglesos i irlandesos:

*En iniciar-se les hostilitats, aquest [Redmond] abraçà per complert la causa d'Anglaterra i tractà de que els Irlandesos el seguissin pel mateix camí, però endebades. L'odi secular, que's despertà agresssiu com mai, fan que 'ls irlandesos, especialment la massa anònima del poble, l'abandonessin. I Redmond, que durant trenta anys havia ostentat en la seva persona la representació d'Irlanda, si bé és veritat que la majoria de diputats no l'abandonaren, pot dir-se que's trobà sol. Era el fracàs de tota la seva obra.*¹²⁰

Per la seva banda, els defensors de la solució independentista veieren en el fracàs del *Home Rule* irlandès, més arguments per a les seves tesis. Per a Joan P. Fàbregas –autor d'una anàlisi comparativa entre Irlanda i Catalunya des d'una perspectiva independentista– la situació d'ambdós països era la mateixa: dos pobles subjectes a la tirania de la Gran Bretanya i Espanya:

*Irlanda i Catalunya, en arribar al mes d'agost de l'any 1914, continuaven la seva lluita per tal de conquerir la seva independència política i la continuació de la seva història nacional. La formidable potència politico-econòmica de la Gran Bretanya, però, significava una força invencible contra la qual de res no serviria, en aquells moments, tota la força de voluntat i tot l'esperit de sacrifici que el poble irlandès posés al servei dels seus ideals d'independència. Era la lluita de la formiga contra l'elefant, i la sort estava ben decidida ja abans de començar-la.*¹²¹

¹¹⁹ A.Rovira i Virgili, *Les causes del Separatisme*, *La Veu de Catalunya*, 13 de gener de 1918.

¹²⁰ *El Poble Català*, 9 de març de 1918.

Aquesta interpretació nacionalista de Fàbregas no tenia en compte, però, un fet clau a l'hora d'entendre el fracàs de la política del *Home Rule*. Si l'autonomia no es concedí a Irlanda abans de l'esclat de la Primera Guerra Mundial, fou en part per la pressió exercida des d'una part de la mateixa Irlanda. Els protestants de l'Ulster es mobilitzaren en contra del *Home Rule* abans que els nacionalistes prenguessin les armes per a lluitar per la independència d'Irlanda. La realitat a Irlanda, i també a Catalunya, era molt més complexa. El fracàs del tercer projecte de *Home Rule*, així com el fracàs de la campanya autonomista a Catalunya el 1918-1919, tenien també una explicació en causes internes de caire social, cultural i econòmic. La qüestió de l'Ulster no passà desapercebuda per a la premsa catalana de l'època. De fet, l'anàlisi de la complexa situació irlandesa l'estiu de 1914 afavorí que molts catalanistes s'adonessin de la necessitat de replantejar els seus propis pressupòsits ideològics. La necessitat de buscar una solució negociada entre protestants i catòlics comportà que molts catalanistes analitzessin la realitat irlandesa d'una manera diferent.

5.2. LA COMPLEXITAT D'IRLANDA: EL CAS DE L'ULSTER

Des de Catalunya se seguí amb interès la que es creia imminent concessió de l'autonomia a Irlanda. La causa irlandesa –vista com la lluita d'un poble pel seu reconeixement polític– semblava acostar-se a una solució amb l'aprovació del *Home Rule*. Amb l'aparició de la qüestió de l'Ulster, però, la visió doctrinal nacionalista hagué d'enfrontar-se a una realitat molt més complexa. Antoni Rovira i Virgili, un dels principals difusors de la problemàtica irlandesa, arribà a la conclusió que no es podia resoldre el cas irlandès a partir de l'aplicació simple del *principi de les nacionalitats*. Davant la situació donada a l'Ulster, on un gran nombre de la seva població s'oposava al *Home Rule*, Rovira i Virgili es mostrava partidari d'una solució consensuada. Tot i manifestar la seva simpatia pels *nacionalistes* irlandesos, veia la necessitat de fer concessions als *orangistes*:

El cas de l'Ulster és tant difícil i complexe que no pot ésser resolt ni per l'aplicació pura del principi de les nacionalitats, ni pel mateix principi del pacte. És un cas que En Pi i Margall no va preveure, o al menys no va tractar (...) Però, sigui com sigui, el territori de l'Ulster està avui ocupat per gran nombre de protestants britànics, enemics implacables de l'Irlanda, els quals es neguen en absolut a ésser governats pel Parlament de Dublin. Els orangistes són majoria, encara que feble, a l'Ulster. Formen la gran majoria de la població de Belfast, la capital de l'Irlanda. Representen l'element industrial, el més ric, el més productor (...) ¿Com resoldrem, doncs, el problema de l'Ulster? En primer lloc s'haurà d'adoptar un criteri de justícia, el qual fa decantar-nos per la tesi irlandesa, malgrat els elements que la perjudiquen. En segon lloc, fent concessions i donant garanties als

¹²¹ Joan P. Fàbregas, p. 41

protestants. En una paraula: s'ha de resoldre per un compromís polític i legal, per un prudent arbitri. ¹²²

Aquesta visió pactista de Rovira i Virgili i *el Poble Català*, posició conciliadora propera a la dels liberals britànics, no era compartida per tots els catalanistes. Així, mentre Rovira i Virgili assenyalava que els orangistes *representen l'element industrial, el més ric, el més viu, el més productor*; des de les planes de *Renaixement* es parlava de *la intolerància i l'esperit regressiu dels elements conservadors que estan a punt d'encendre la guerra civil a Irlanda*:

Els Ulsterians són agressius i són fanàtics perquè se senten febles i perquè al llur ideal -com el cadavre del famós capdill, que dalt del cavall de batalla inspirava encara terror a l'enemic- no podria resistir la topada amb la realitat bategant d'un poble lliure. ¹²³

En general, els catalanistes coincidien a comparar la simplicitat del problema *nacionalista* a Catalunya amb la complexitat del cas irlandès, especialment indentificable a l'Ulster. A l'hora de veure les causes de l'oposició a l'autonomia per part dels *protestants* de l'Ulster hi havia diferents interpretacions. Alguns tendien a veure en la mobilització dels unionistes una maniobra dels elements militaristes i conservadors britànics:

Tot el lliberalisme anglès -exemple mundial de lliberalisme- surt a la defensa de l'autonomia irlandesa. I en contra d'ella s'alça la modalitat conservadora de l'Anglaterra, el fanatisme religiós dels Ulsterians. I el militarisme, l'etern enemic de les lliberacions, encarnat en la persona del general Gorch, llença la seva espasa servidora de totes les injustícies i totes les tiranies, abans d'anar cap a Belfast en defensa de la llibertat d'un poble. ¹²⁴

Tanmateix, la interpretació més generalitzada era que l'orangisme s'explicava per la diferència de religió i pel caràcter industrial de l'Ulster, fet que feia que els *protestants* es consideressin superiors a la resta d'Irlanda. A partir d'aquesta interpretació hi ha qui arribava a la conclusió que la partició era la millor solució per a Irlanda:

Està molt bé en el terreny de les idees que 'ls irlandesos vulguin l'implantació del 'Home Rule' a tota Irlanda integrament; mes, posats en el de la conveniència, han meditat ja en les greus conseqüències que pot tenir, ficar forçadament un enemic irreductible com és l'Ulster, a dintre la casa llur,

¹²² Antoni Rovira i Virgili, *La qüestió de l'Ulster des del punt de vista doctrinal*, *El Poble Català*, 8 d'octubre de 191.

¹²³ "Maig", *Renaixement*, 26 de març de 1914.

¹²⁴ *Ibid.*

*principalment en els primers temps que seràn els més difícils pel nomenat govern irlandès i en els que serà més viu l'odi dels d'Ulster?*¹²⁵

Així doncs, l'opinió predominant era que el nacionalisme irlandès s'havia d'enfrontar a una realitat nacional molt més complexa que la catalana. Un cop més, els nacionalistes catalans obviaven les contradiccions evidents que existien en la configuració sociològica del *nacionalisme* català. Si bé a Catalunya no hi havia unes diferències religioses i culturals del mateix ordre que a Irlanda, la duresa de la confrontació social donava lloc a una realitat tant o més complexa que la irlandesa. Alguns nacionalistes radicals eren conscients de la feblesa del catalanisme d'aquest moment, i veien Irlanda com un exemple molt més reeixit de mobilització i lluita *nacionalista*. Per a Daniel Cardona, com ja hem vist, la manca de *consciència nacional* de les classes dominants era un factor molt més negatiu que el que pogués representar l'Ulster per a Irlanda.¹²⁶

Joan P. Fàbregas, en el seu anàlisi comparatiu, *Irlanda i Catalunya* –publicat els anys trenta–, fa una crítica de les lluites religioses a l'Ulster. La llibertat individual i col·lectiva, assenyala, *s'ha de fonamentar en l'amor entre tots els homes*:

*Lamentàvem amargament que aquelles diferències religioses dels segles XV i XVI es trobessin reproduïdes en ple segle XX, com un eco d'aquella lluita fratricida dels temps de Luter i de Calvi.*¹²⁷

Joan P. Fàbregas, doncs, veu el problema de l'Ulster en clau de lluita religiosa i sectària. A més, Fàbregas sembla defensar un projecte de construcció nacional que respecte les llibertats individuals i que posa l'accent en la convivència i la tolerància entre els seus ciutadans. El *nacionalisme* progressista de Fàbregas seria exponent d'aquell catalanisme que vol conjuminar les llibertats individuals, socials i col·lectives. L'Ulster, doncs, n'és l'antitesi.

5.3. ESPANYA I L'AUTONOMIA

Niceto Alcalá Zamora, el 10 de desembre de 1918, es mostrava frontalment oposat als *nacionalismes* –sinònim de decadència i de mort– i lloava els principis d'unitat, annexió, assimilació i imperialisme. Els models a seguir eren Alemanya, França i Anglaterra:

Pero por si yo me equivocara, miro el ejemplo del mundo, y el ejemplo del mundo me dice que explosión de nacionalismos, dondequiera que se muestran, es signo de desventura, señal de

¹²⁵ "Batro" (pseudònim), *Renaixement*, *El conflicte d'Ulster*, 2 d'abril de 1914.

¹²⁶ Daniel Cardona (*Vibrant*), *La Batalla*, p. 43.

¹²⁷ Joan P. Fàbregas, *Irlanda i Catalunya*, p. 77.

decadencia y de muerte, produciéndose entre los vencidos tan sólo, y no como dolor de curación ni como indicio de convalecencia, sino como ensañamiento de agresores, para que sea incurable, perpetuo, larguísimo el daño sufrido. Veo, por el contrario, que en todos los países que viven y quieren vivir se afirman estas ideas: unidad, anexión, asimilación, imperialismo. ¹²⁸

Alcalá Zamora també desautoritza qualsevol comparació de la situació irlandesa amb la catalana:

¿Qué comparacion puede haber siquiera entre el caso de Cataluña y el de Irlanda, con todos los supuestos de la autonomía –el supuesto territorial–, con un problema religioso que entre vosotros no existe, con una lucha de intereses y de realidades que no hay aquí, con una expatriación de millones de irlandeses, resultado de las luchas mantenidas? Y aun así, ¿cuál es el régimen de autonomía de que Irlanda goza? Hasta ahora un régimen de excepción, y de hecho una dictadura militar. Y todavía con una diferencia más. Si en vez de las luchas y del proceso que allí han seguido, Inglaterra hubiera llamado a la opinión irlandesa, a los caudillos, y les hubiera dicho: 'Os entrego la dirección de la política, que impereren tus principios, que dominen tus hombres, que regenten mis intereses', ¿es que la petición de la autonomía irlandesa se hubiera mantenido siquiera con la misma insistencia que allí tiene? ¹²⁹

Félix de Llanos i Torriglia –sots-secretari de la Presidència en temps de Maura– també rebutja la comparació de Catalunya amb Irlanda. En una conferència a Madrid el febrer de 1919 amb el títol *Cataluña e Irlanda*, el polític espanyol sosté que *Irlanda és un poble oprimat i Catalunya no, i que per tant tenen raó els irlandesos i no en tenen els catalans en llur respectives reivindicacions de llibertat*. La cita és de Rovira i Virgili, que rebutja l'argumentació de Llanos i Torriglia desmentint que en el moment actual Irlanda estigui més reprimida que Catalunya; ben al contrari, Irlanda gaudeix de moltes més llibertats i rebutja l'autonomia que se li ofereix perquè vol la independència:

Però, demés, el tòpic de què parlem és fals per un altre costat. (censurat...) només pot afirmar-ho qui desconegui la història del plet irlandès en les darreres dècades. En el curs de la història Irlanda ha estat, sens dubte, més dissortada que Catalunya. Però en les darreres dècades, la situació d'Irlanda ha millorat enormement. Està resolt el problema agrari. No hi ha cap mena de tirania religiosa per part dels protestants. Ha estat creada una Universitat nacional irlandesa, pagada per l'Estat. L'ensenyament de la llengua irlandesa, llengua que ja quasi havia desaparegut, és subvencionada amb

¹²⁸ *La Autonomía Catalanista ante el Parlamento Nacional, Alcalá Zamora, Congrés, 10 desembre de 1918, p. 10.*

¹²⁹ *La Autonomía Catalanista ante el Parlamento Nacional, Congrés 10 desembre de 1918, N. Alcalá Zamora, p. 11-12.*

*fons oficials. Si a Irlanda no està establert avui un règim d'amplíssima autonomia, és perquè el poble irlandès la rebutja actualment i reclama la independència absoluta (censurat).*¹³⁰

Rovira i Virgili, a més, planteja que el dret de Catalunya a decidir lliurement el seu futur està per sobre de qualsevol altre plantejament. Catalunya, com Irlanda, és un poble –una nació– que té dret a la seva sobirania:

*Encara que Catalunya no pogués retreure a l'Estat espanyol violències materials i abusos de ... (censurat) ... tindria igualment raó per a reclamar els respecte a la seva voluntat i el reconeixement de la seva sobirania.*¹³¹

En aquest punt, el dret de Catalunya a la seva sobirania, hi hauran poques possibilitats de consens entre catalanistes i els polítics espanyols. Mentre que pels catalanistes la sobirania resideix en el *poble català*, per als espanyols la *sobirania nacional* recau en el conjunt del *poble espanyol*. De fet, aquests plantejaments han arribat gairebé inamovibles fins al moment present.

5.4. CAMBÓ: EL PARNELL CATALÀ

Cambó elogia l'actitud d'Anglaterra envers Irlanda. La posició dels nacionalistes a favor de l'autonomia i el seu rebuig a la Revolta de 1916, és conseqüència –segons Cambó– de l'actitud conciliadora del govern britànic. Cambó utilitza l'exemple irlandès per a justificar les demandes de Catalunya a favor de l'autonomia:

*En estos últimos días hemos leído los relatos de la sublevación de Dublin, y habéis visto, señores diputados, al partido nacionalista irlandés, dirigido por Redmond, aconsejara los irlandeses que no se sumaran a eses movimiento; que no facilitasen la maniobra que lo había provocado, y hoy se les ve trabajando con el Gobierno inglés para implantar inmediatamente la autonomía. ¿Se hubiese producido este hecho si por el Gobierno de Inglaterra no hubiese pasado Gladstone; si no se hubiese decretado la emenación de los católicos; si no hubiese habido un partido nacional inglés, como el partido Liberal, que acogiese todas la reivindicaciones irlandesas; que presentase e hiciese aprobar por el Parlamento un proyecto de autonomía política, sancionado por la gran masa del pueblo inglés en dos elecciones generales seguidas?*¹³²

¹³⁰ Antoni Rovira i Virgili, *Els Irlandesos i els Catalans*, *La Veu de Catalunya*, 1 de febrer de 1919.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² Francesc Cambó, *El Problema Català (I)*, *Sessions del 7 de juny de 1916*, *Discursos Parlamentaris (1907-1935)*, p. 320.

Renaixement, malgrat reiterar la seva crítica al caràcter dretà i classista de la Lliga, aplaudeix el discurs de Cambó al Parlament espanyol:

*Naturalment que una força esquerrana nacionalista, hauria plantejat millor i amb més glòria i eficàcia, l'ideal de Catalunya a les Corts d'Espanya. Els instints conservadors i les trabes dels 'productors' catalans, impediràn sempre a la Lliga el que sigui el nucli nacionalista veritable, i a les Corts d'Espanya no podràn portar-hi mai la veu potent, forta i humana de Catalunya. Ja vindrà el dia. Però aquests regionalistes, aquests homes de dreta, són avui la única força política i organitzada de Catalunya, i en aquests moments en que sostenen una conducta digna al Parlament –digna en absolut, digna en raó al que signifiquen i a l'estat del nacionalisme a Catalunya- nosaltres no tenim cap inconvenient en elogiar el discurs d'En Cambó, que coneixem, i que ha donat començ al debat sobre la qüestió catalana, les coses tal com són.*¹³³

Tanmateix, els *nacionalistes* catalans de la UC i dels sectors republicans titllaren a Cambó de voler 'salvar' una Espanya –incapaç política i econòmicament- *renunciant a la Nació per a acceptar com a regió a Catalunya*. Per a molts catalanistes, des de la crisi espanyola de canvi de segle, Espanya es percep com un *ens nacional endèmic* i destinat al fracàs. F. Rosell, a *Renaixement*, té una visió d'Espanya que s'acosta a la de Joan Maragall:

*Ens trobem abocats a un conflicte paorós. La ineptia de l'Estat espanyol per tot ço que sia indústria i comerç, ha quedat demostrada un cop més. És inútil esforçar-nos en demanar reformes que no poden ésser compreses i, per tant, ateses pels neòfits. Espanya és el país de la pandereta i dels contrasentits, de la ruïna i de la misèria, de la decadència endèmica. El problema del crèdit està sense resoldre; el de la marina així mateix està; i el de la moral, base de tota actuació, no té solució possible (...) Regoneguem una volta més que el cèlebre personatge de la obra de Cervantes, és l'encarnació fidel de la Espanya d'ahir, de la d'avui i de la de sempre...*¹³⁴

El 1918, davant l'oposició de les forces majoritàries espanyoles, Cambó dona per acabada l'activitat parlamentària i abandona les corts. Els sectors republicans i de l'esquerra segueixen els mateixos passos i sembla refer-se, per un moment, l'esperit de Solidaritat Catalana. Fracassada la via parlamentària per a la consecució de l'autonomia, comença així un període on Cambó amenaça amb una solució pseudo-revolucionària a la crisi de l'estat espanyol. La negativa espanyola a atorgar l'autonomia a Catalunya justifica als ulls dels catalanistes l'actitud dels parlamentaris *regionalistes*:

¹³³ *Renaixement*, El discurs d'en Cambó, 15 de juny de 1916.

¹³⁴ F. Rosell, *Renaixement*, 12 de febrer de 1916.

En aquestes hores històriques d'Europa en què tots els països es transformen, en què cauen constitucions i es desfan Estats, en què tot trontolla, sols uns polítics d'incapacitat tan gran com els que desgovernen Espanya podien pensar que una qüestió tan vital com la qüestió de Catalunya podia ser resolta amb quatre vulgaritats retòriques. ¹³⁵

Els regionalistes amenaçen el govern espanyol amb la possibilitat que el catalanisme, com ha passat amb el cas irlandès, evolucioni cap a posicions independentistes si no es dona resposta a temps a les seves reivindicacions. Ni Espanya, ni *l'imperi més fort del món*, poden desentendre's de les demandes autonomistes de Catalunya o Irlanda:

Anglaterra és molt més forta que Espanya, i el problema nacionalista d'Irlanda, ara fet separatista per no resoldre a temps el de l'autonomia, és una espina que l'Imperi més fort del món té clavada en el cor. No és estrany que el problema autonomista català, tombi governs, faci trontollar règims i desfaci partits: pesa sobre Espanya de tal manera, que res és estable ni segur en la política espanyola mentre jurídicament no s'hagi resolt. ¹³⁶

Joan P. Fàbregas, a *Irlanda i Catalunya*, equipara la figura de Cambó a la de Cosgrave. Fàbregas, en aquest assaig polític publicat els anys trenta, compara el primer president de l'Estat Lliure d'Irlanda amb el polític català. Ambdós serien representants de *l'escola conservadora*:

(...) Entitats polítiques formades pels elements capitalistes dels respectius països, amb la qual cosa es posa de manifest el perill que representa per als nacionalismes el que hagin de confiar a agrupacions polítiques de caire integralment burgès la conquesta del seu objectiu, car, en arribar el moment àlgid, es veuen obligades a supeditar els ideals a les conveniències de classe. ¹³⁷

Així, Cambó –tant el 1918 com el 1923– hauria supeditat la causa catalana als interessos de classe. Les amenaces de Cambó de donar una via revolucionària i constituir-se en assemblea constituent acabarien en no res. Per la seva banda, Cosgrave, que després del Tractat de 1921 liderà l'Estat Lliure d'Irlanda, hauria privat al seu poble de la plena sobirania per *conveniències de classe*. Fàbregas contraposa la figura de Macià a la de Cambó, i la de De Valera a la de Cosgrave.

¹³⁵ *La Veu de Catalunya*, 13 de desembre de 1918.

¹³⁶ "Pol", *La Veu de Catalunya*, 25 de gener de 1919.

¹³⁷ Joan P. Fàbregas, *Irlanda i Catalunya*, p. 87.

6. NOSALTRES SOLS

6.1. EL REVIVAL GAÈLIC I LA RENAISSANCE

La Renaixença catalana coincidí en el temps amb l'anomenat *Revival* gaèlic. Tanmateix, el renaixement cultural a Irlanda i Catalunya presentaren trets ben diferenciats. El *nacionalisme* cultural català pretenia *normalitzar* una llengua i una cultura que estava en recessió en els àmbits administratiu, social i polític, però que continuava essent la base indiscutible de la cultura popular. En canvi, el procés d'aculturació a Irlanda havia estat molt més intens, i la cultura gaèlica havia patit un cop de mort amb la fam de mitjans de segle. Arrelada en les formes més tradicionals d'organització social, la civilització gaèlica no havia resistit el procés de modernització i aculturació que es produí a partir de l'impacte del capitalisme. A més, la influència del cos administratiu i polític britànic exercí un poder destructiu en relació al món cultural autòcton. Un altre fet important en el procés de substitució lingüística i cultural fou l'impacte de la cultura anglo-saxona a través de la població protestant que s'havia establert a Irlanda des del segle XVII. La minoria anglo-irlandesa exercia l'hegemonia econòmica, política i cultural a tot Irlanda, a més de representar un contingent majoritari en certes àrees de l'Ulster.

En el segle XIX foren acte de presència la doctrina dels drets de l'home, el nacionalisme i el concepte d'estat-nació. Aquelles entitats nacionals que havien passat a dependre d'estructures polítiques més amples, visqueren una revivificació de la seva pròpia consciència nacional. Catalans, bascos, irlandesos, escocesos, bretons, noruecs, finesos, txecs, eslovacs, polonesos, lituans, grecs, etc. tendiren a la recerca del seu passat *nacional* i a la defensa de les seves *cultures nacionals*. Els casos d'Irlanda i Catalunya foren, tal vegada, dos dels exemples més significatius de l'Europa occidental, donat que al llarg del segle XIX aquests corrents culturals es traduïren en sengles moviments polítics d'àmplia base popular.

El 1893 naixia la *Celtic Literary Society*. Les figures claus en el moviment literari irlandès foren Standish O'Grady (1846-1928) i W.B. Yeats (1865-1939). Es tractava d'escriptors de la tradició cultural dominant anglo-irlandesa, els quals bastiren –tanmateix– les bases del concepte d'Irlanda com a nació culturalment gaèlica en oposició a la cultura anglo-saxona. De fet, al llarg de tot el segle XIX s'havia anat desenvolupant un interès pel passat històric i cultural gaèlic. Ja hem esmentat Mathew Arnold i el seu *On the Study of Celtic Literature* (1867), que havia posat les bases de la interpretació de la cultura gaèlica en oposició al materialisme de la societat industrial. Aquesta visió, predominant a l'època victoriana, fou determinant en la caracterització del nacionalisme irlandès.

Yeats i O'Grady criticaren l'actitud servil de la minoria protestant davant el domini anglès. Ara bé, la seva concepció d'Irlanda com a *nació* moderna no qüestionava el lideratge de la minoria anglo-irlandesa. Tanmateix, tot i escriure en anglès popularitzaren un seguit de mites i llegendes de l'herència gaèlica. Ja hem esmentat com Standish O'Grady podia lloar la figura de *Cuchulain* –personatge llegendari que responia al mite patriòtic– com a màxim exponent dels valors de la *nació*. Un xic després, W.B. Yeats, recolliria aquesta tradició i esdevindria la figura literària més significativa d'aquesta primera fase del *Revival* gaèlic.

Aquest interès pel passat i la interpretació d'Irlanda com a nació culturalment independent, aviat fou seguit per una altra secció de la *intelligentsia* irlandesa, que responia als interessos de la classe mitjana catòlica. Les arrels d'aquest corrent cal trobar-les en la *Gaelic Athletic Association* (GAA) –fundada per Michael Cusack el 1844– i sobretot en la formació de la *Gaelic League* el 1893. Douglas Hyde (An Craoibín Aoibhín) o Eoin MacNeill –fundadors de la Lliga Gaèlica– aviat plantejaren una concepció de la idea nacional diferent de la de Yeats o O'Grady. Douglas Hyde defensà que l'únic projecte cultural vàlid era el que venia expressat en el concepte de Irlanda-Irlandesa (*Irish-Ireland*). És a dir, es presuposava que la recuperació de la llengua i la cultura gaèliques era l'única manera de refer la personalitat nacional del poble irlandès i assegurar-ne la seva supervivència. Això topava amb la concepció elitista de la intel·lectualitat protestant que, de cap de les maneres, estava disposada a renunciar a l'anglès com a eina d'expressió de la cultura irlandesa. A mesura que passà el temps, intel·lectuals com O'Grady o Yeats s'anaren desvinculant del moviment cultural gaèlic i del nacionalisme irlandès. Yeats titllà el projecte cultural de la Lliga Gaèlica de conservador i d'estar vinculat a l'església catòlica.

De fet, els fundadors d'aquestes organitzacions gaèliques tenien un perfil conservador i es mostraven partidaris del *Home Rule*. Es tractava, en part, de la idealització del passat per part de l'ascendent classe mitjana irlandesa:

*The romantic folklore and religious faith of the peasantry provided a cultural badge of distinction against both the 'West British' Ascendancy and the secular revolutionary tradition of Wolfe Tone. The Catholic middle class feared the consequences of industrialisation and celebrated the values of rural life.*¹³⁸

Aquests dos diferents models culturals els trobem també reflectits en el tractament historiogràfic. Així, autors com Tom Garvin o W.I. Thompson, veuen en el moviment Irlanda-Irlandesa la imposició d'un corrent conservador i gairebé exclusivament catòlic, fins i tot sectari. En canvi, autors com Sean de

¹³⁸ Kieran Allen, *The politics of James Connolly*, p. 22.

Freine, M.A. Tuathaig o J.J. Lee, posen l'accent en la importància de l'herència lingüística i cultural gaèlica, com a element indispensable per a la supervivència d'Irlanda com a cultura nacional diferenciada. En realitat, a les acaballes del segle XIX es dibuixaven dos corrents culturals, o potser podríem anar més enllà i parlar de dues concepcions nacionals diferenciades, fins i tot contraposades. La *intelligentsia* protestant que s'havia acostat a la idea nacional havia utilitzat l'herència gaèlica com una eina per a bastir una identitat irlandesa *moderna* i autònoma, però sense renunciar a l'anglès com a llengua d'expressió d'aquesta cultura, ni tampoc al marc cultural anglosaxó com a referent. Hom assumia l'existència de dues tradicions culturals a l'illa, però només una llengua –l'anglès– era vista com expressió de *modernitat*. Roy Foster és el màxim representat d'aquesta visió d'Irlanda com una entitat cultural diversa, en la qual l'herència anglo-irlandesa és interpretada com un element tant o més important que el component gaèlic a l'hora de conformar la complexa realitat cultural d'Irlanda. Foster exemplifica avui dia, tal vegada, la línia historiogràfica que d'alguna manera és hereva de la tradició anglo-irlandesa. Val a dir que la interpretació del passat d'avui ve condicionada pel predomini de l'anglès i la cultura anglo-saxona en la majoria d'àmbits culturals irlandesos, així com per la presència gairebé simbòlica del gaèlic en la vida quotidiana. Cal tenir present que a principis de segle la situació era ben diferent i que –tot i el seu retrocès– l'irlandès continuava essent la llengua popular d'un segment important de la societat irlandesa. La diversitat lingüística era llavors una realitat mentre que avui no deixa de ser una herència del passat.

Yeats i O'Grady, doncs, defensaren el paper dominant de la llengua anglesa en un moment en què l'irlandès estava patint un procés d'extinció. Davant d'aquesta situació, alguns intel·lectuals i polítics elaboraren un model cultural alternatiu que passava per la renúncia de l'herència cultural protestant i plantejava com a projecte de futur un país gaelitzat i, per tant, 'des-anglesitzat'. El nacionalisme radical que s'estava gestant aleshores assumiria aquests plantejaments, fent de la reivindicació del gaèlic com a llengua *nacional* un element més del procés d'*alliberament nacional*. Tanmateix, aquest *revival* cultural seria incapaç de frenar aquest procés de desaparició del gaèlic i de bastir una alternativa al model cultural anglo-saxó. En realitat, el renaixement gaèlic aportaria un seguit d'elements simbòlics que afavoririen el concepte d'Irlanda com a nació en oposició a Anglaterra i l'imperi britànic, però no representaria en cap moment una amenaça important al domini de l'anglès i de la cultura anglo-saxona.

Els 'Joves Irlandesos' i els grups revolucionaris del segle XIX havien mostrat poc interès per la qüestió de la llengua, tot i que fins a mitjans del segle XIX el gaèlic era encara la llengua majoritària. El concepte de la vàlua de la llengua com un dels factors claus de la nacionalitat, havia estat deixat de banda excepte en el cas de Thomas Davis. Amb l'organització de la Lliga Gaèlica això canvià radicalment. El seu fundador, Douglas Hyde, plantejà la necessitat de gaelitzar el país -fet que comportava la seva des-anglesització-, per tal d'assegurar la continuïtat de la nació:

*Però vosaltres us pregunteu per què volem fer Irlanda més gaèlica del que és ara, perquè hauriem de desanglesitzar-la? Responc: perquè la raça irlandesa es troba actualment en una situació anòmala, imitant Anglaterra i alhora odiant-la. Com pot produir això res de bo en literatura, en art, o en institucions, si es continua actuant segons motius tan contradictoris? El nostres passat gaèlic, tot i que la raça irlandesa no ho reconeix, està realment al fons del cor dels irlandesos i ens impedeix d'esdevenir ciutadans de l'imperi.*¹³⁹

Ja en el 1892 Yeats contestava a Hyde tot posant la 'qualitat' en la creació cultural per damunt de qualsevol altre aspecte:

*Can we not build up a national tradition, a national literature, which shall be none the less Irish in spirit from being English in language? Can we not keep the continuity of the nation's life, not by trying to do what Dr. Hyde has practically pronounced impossible, but by translating of retelling in English, which shall have an indefinable Irish quality of rythmand style, all that is best of the ancient literature? ... Let us by all means prevent the decay of that tongue where we can, but preserve it always among us as a learned language to be a fountain of nationality in our midst, but do not let us base upon it our hopes of nationhood. When we remember the majesty of Cuchulain and the beauty of sorrowing Deirdre we should not forget that is that majesty and the beauty which are immortal, and not the perishing tongue that first told them.*¹⁴⁰

W.B. Yeats justificava així la situació dominant de l'anglès i contemplava la qüestió de l'idioma com a fet secundari. D.P. Moran, per la seva banda, defensà el concepte Irlanda-Irlandesa. Per a ell, la

¹³⁹ Douglas Hyde, *An Craoibin Aoibhin*, Diarmid O' Cobthaigh, p. 34.

¹⁴⁰ (*¿No podem construir una tradició cultural nacional, una literatura nacional, d'esperit no menys irlandesa malgrat ser anglesa en el seu llenguatge? ¿No podem assegurar la continuïtat de la cultura nacional traduïnt o reproduïnt en anglès tot allò més important de l'antiga literatura, que tingui una característica qualitat, en comptes d'intentar el que D. Hyde ha assenyalat com a pràcticament impossible? ... Mirem com sigui d'impedir el decaïment de l'irlandès, i preservem-lo sempre entre nosaltres com un idioma après per a ser font de nacionalitat, però no deixem recaure en la seva supervivència totes les esperances de la nacionalitat. Quan recordem la majestat de 'Cuchulain' i la bellesa de 'Deirdre' no hauriem d'oblidar pas que és la majestat o la bellesa el que és immortal, i no la llengua en decadència que primer van parlar*). W.B. Yeats, *The collected Letters of W.B. Yeats*, p. 339-340.

llengua era un fet cabdal, tot entenent que si no es recuperava el gaèlic, Irlanda esdevindria un producte cultural anglès o britànic ¹⁴¹. En el mateix sentit, Patrick Pearse –llavors un educador que havia fundat una escola de caràcter gaèlic– assenyalà que *la vida o mort de l'idioma depèn de la vida o mort de la nació* ¹⁴². Més endavant, en el període revolucionari, Terence MacSwiney –nacionalista mort en vaga de fam el 1920– vincularà el seu activisme polític amb el seu compromís amb una llengua en perill de mort:

Pé deacaracht atá ann leantar ar an obair ... Teine na litridhe acht ar lasaldh geroidthibhna nGaedheal. ¹⁴³

La pèrdua de la pròpia llengua és un fet transcendent per a una comunitat nacional. En el cas irlandès, la recessió del gaèlic es produí de manera sobtada. Cap a 1800, la població de parla irlandesa era del voltant de 3 milions o més. Cap a finals de segle, amb l'atzucac de la fam de mitjans de segle, el gaèlic ja havia quedat reduït a punts aïllats de l'oest d'Irlanda, que corresponien a les àrees econòmicament més endarrerides. L'administració pública i l'educació, així com l'activitat econòmica de caire *modern*, foren agents propagadors de la llengua anglesa. Com a l'estat francès, l'establiment a Irlanda d'una xarxa d'escoles *nacionals* tan aviat com el 1831, contribuï de manera important a l'aculturació del país. Així, el sistema educatiu no feia cap atenció al segment de població (319.602 persones el 1851) per al qual l'irlandès era la llengua materna, ni tampoc al grup més gran (més d'un milió i mig) que era bilingüe. El 1878 el gaèlic fou inclòs en el curriculum escolar, però el seu estat era el d'una matèria marginal ¹⁴⁴. Tot plegat, va donar lloc a un cert complex d'inferioritat en relació al gaèlic, que es percebia com una llengua distintiva de pobresa i ignorància.

Tanmateix, la força i l'empenta de la Lliga Gaèlica fou molt important en el primer quart del segle XX. El 1906 l'organització comptava amb més de 100.000 membres. A més d'impulsar el coneixement i divulgació de l'irlandès a tots els nivells, esdevenint la primera 'Universitat Nacional' i popular arreu del país, fou un element clau en la difusió de la idea de la nacionalitat. Al seu costat, la GAA (*Gaelic Athletic Association*), a través de la idea dels 'esports nacionals' dugué a terme una tasca semblant de conscienciació popular. Vist amb la distància, pot frapar el fet que a la Irlanda d'avui la idea dels 'esports nacionals' ha sobreviscut més al pas del temps que el gaèlic com a llengua.

¹⁴¹ Robert Kee, *The Bold Fenian Men*, p. 136

¹⁴² Séamus Ó Buachalla, *The educational Writings of P.H. Pearse*, p. 2

¹⁴³ (Siguin quines siguin les dificultats, cal prosseguir la feina... La flama literària ha de continuar viva en el curs de 'Gaecheal'). Moirin Chavasse, *Terence MacSwiney*, p. 106-107

¹⁴⁴ *The Crane Bag, Irish Language and Culture*, p. 18

Ambdues organitzacions es caracteritzaren pel seu conservadurisme i l'acostament als valors tradicionals de la societat irlandesa, en oposició al materialisme del món industrial. Michael Davitt, *fenian* i fundador de la Lliga de la Terra, Douglas Hyde i Patrick Pearse, compartien el rebuig a la societat *moderna* –que ells equiparaven a la cultura anglesa– i tendiren a una mitificació de la vida rural com a dipositària de les essències de la nacionalitat.

El teatre en anglès seria, tanmateix, un element clau en l'expansió de la idea nacional. El 1898 es donaren els primers passos per a la creació de l'*Abbey Theatre*, que esdevindria un centre de propaganda nacionalista. Així, W.B. Yeats popularitzà composicions teatrals (*The Countess Kathleen*, *Katheleen ni Houlihan*), en les quals el personatge femení central responia a tots els tòpics del caràcter nacional irlandès. Tanmateix, el mateix Yeats o George Russell –un altre personatge important en el renaixement literari– aviat entraren en conflicte amb el públic nacionalista amb la presentació de productes teatrals com ara *The Playboy of the Western World*, en què es caricaturitzava i ridiculitzava el món rural irlandès.

6.2. ARTHUR GRIFFITH I EL 'SINN FEIN'

Cal situar el *Revival* gaèlic en el context d'un moviment més ampli denominat 'Irlanda-Irlandesa'; si la Lliga Gaèlica en seria el major exponent en l'àmbit cultural, el *Sinn Féin* en seria la branca política. De fet, en els seus inicis el *Sinn Féin* no era ben bé un partit polític, sinó més aviat la denominació d'una estratègia –no del tot antagonista al Partit Nacionalista– dirigida cap a la consecució de l'autogovern irlandès. Es tractava d'un corrent polític que defensava que Irlanda havia d'ignorar completament la connexió amb Anglaterra, boicotejar el parlament britànic i comportar-se com si ja fos un país independent. Aquestes idees eren molt properes a les bases ideològiques de la Lliga Gaèlica –que també volia resistir per la via dels fets a la influència anglesa a Irlanda. Si era lògic que els *Sinn Feiners* s'acostessin als plantejaments de la Lliga Gaèlica, de la mateixa manera era normal que els Gaèlic Leaguers se sentissin atrets pels *Sinn Féin*. Així doncs, els orígens del *Sinn Féin* els podem trobar en diverses associacions nacionalistes de caire cultural; com ja hem esmentat, fou especialment important el paper de la *Leinster Literary Society* (després *Celtic Literary Society*), on un cercle d'intel·lectuals (Yeats, Maud Gonne, William Rooney o James Connolly) compartiren el seu interès per la qüestió nacional.

La figura clau d'aquest corrent nacionalista fou Arthur Griffith; a més d'establir-ne les seves bases ideològiques, en fou el seu principal organitzador a nivell polític. Sota la seva inspiració naixia el 1899 el diari *United Irishmen*. Malgrat que l'IRB continuava dominant el nacionalisme radical, la petjada de Griffith és present des del primer exemplar de la nova publicació. En lloc de l'acceptació de

l'ortodoxia separatista del nacionalisme republicà de 1798, 1848 o 1867, el primer comentari editorial lloava Jonathan Swift i Henry Grattan, que havien defensat una monarquia dual amb un govern irlandès sobirà. Fins i tot, el migrat *Home Rule* dels parlamentaris no era rebutjat del tot.¹⁴⁵

Poc després, el 30 de setembre de 1900, naixia *Cumann na nGaedheal*, que seria l'embrió del moviment que passaria a denominar-se *Sinn Féin* d'ençà 1905. Malgrat que *Cumann na nGaedheal* havia estat suggerit per Griffith, la nova associació política fou presidida per l'ex-Fenian John O'Leary i dominada per l'IRB. Tanmateix, en els objectius i els plantejaments ideològics de la nova organització ja trobem la petjada del moviment 'Irlanda-Irlandesa' i del mateix Griffith. Així, *Cumann* encoratjava l'aprofitament dels recursos naturals d'Irlanda i el desenvolupament de les *indústries nacionals*, l'estudi i ensenyament de la llengua i la història irlandesa, així com la difusió dels esports nacionals. Més que un partit polític, es presentava com una organització oberta a tothom que es comprometés a *ajudar d'acord amb les seves possibilitats a restaurar la posició d'Irlanda com a nació independent i sobirana*¹⁴⁶. El 1900, Maud Gonne fundà *Inghinidhe na hÉireann* (Filles d'Erin), organització pionera en la història dels moviments d'alliberament de la dona, encara que com la resta d'associacions nacionalistes posava l'èmfasi en les activitats culturals i en la qüestió nacional.

El 1902, a la tercera Convenció Anual de *Cumann na nGaedheal*, Griffith presentà un programa polític que, tot utilitzant com a model la figura del patriota hongarès Francis Deak, demanava que els parlamentaris irlandesos es retiressin de *Westminster* i s'organitzessin en Assemblea Constituent. Griffith advocava per una Monarquia dual i la restitució del Parlament irlandès de 1788. El programa de Griffith proposava una estratègia de resistència pacífica; la idea era actualitzar l'estratègia de O'Connell i convertir els parlamentaris irlandesos en assemblea constituent *de facto*. Sota el títol de *Resurrection of Hungary* (la Resurrecció d'Hongria), el programa fou publicat en un seguit d'articles apareguts a *United Irishmen*, que més tard foren aplegats en forma de pamflet. Tot i representar una alternativa d'actuació política al fenianisme i al parlamentarisme, Griffith es declarava situat al costat de Wolfe Tone, John Mitchel i Robert Emmet. Si bé ideològicament Griffith reclamava l'herència de la tradició nacionalista radical, la seva *praxis* política es trobava més acostada a la línia constitucional. De fet, Griffith esperava que alguns parlamentaris nacionalistes assumirien aquesta estratègia i es retirarien del Parlament, tot fent possible una actuació conjunta amb els independentistes.¹⁴⁷

Si en un principi la nova política de Griffith s'havia conegut com a 'política hongaresa', a partir de 1905 hom començà a referir-s'hi amb l'expressió *Sinn Féin* (Nosaltres Sols). A diferència de l'IRB, Griffith creia que ni la força física ni el parlamentarisme podien triomfar en un temps de supremacia

¹⁴⁵ *United Irishmen*, 4 de març de 1899.

¹⁴⁶ Robert Kee, *Op. Cit.*, p. 150

¹⁴⁷ John Davis, *Arthur Griffith and non-violent Sinn Féin*, p. 21

Tory i d'enfortiment del militarisme britànic. En lloc del recurs a la violència oferia resistència pacífica; en lloc del parlamentarisme, una assemblea sobiranista a Dublín. En realitat, la idea de la 'resistència pacífica' era la novetat més important de la 'nova política' de Griffith i del que es començava a conèixer com *Sinn Féin*. Alguns autors assenyalen que Gandhi fou influït per Griffith a l'hora de plantejar els seus moviments de no co-operació a l'Índia¹⁴⁸. Griffith, però, no era l'exponent de la doctrina de la no-violència a l'estil de Tolstoi. El patriotisme de Gandhi era més *liberal* que el nacionalisme integral de Griffith, que procedia directament de l'escola romàntica alemanya i de Mazzini. Griffith posava l'èmfasi en la *nació* i refusava l'individualisme liberal de la Il·lustració del segle XVIII. Apel·lava a la història i a la cultura gaèliques per a justificar la independència d'Irlanda, al mateix temps que insistia en la defensa d'una política proteccionista –basada en Friedrich List– per a bastir un estat sobirà. Curiosament, eren els oponents de Griffith –els simpatitzants de l'IRB– els que basaven la seva posició d'acord amb la filosofia dels drets naturals. Denunciaven Griffith com a elitista i veien l'exemple hongarès com un dels pitjors models nacionalistes del segle XIX. Val a dir que després de 1867, els *Magiars* havien seguit una política repressiva contra les minories nacionals eslaves i romaneses, i havien ampliat la seva influència en la política exterior de l'imperi austro-hongarès. L'anàlisi econòmica de Griffith venia a coincidir també amb el 'nacionalisme integral', que situava els grups nacionals en competència abans que l'individu en l'ordre natural de l'univers. La visió de Griffith d'una monarquia dual, en què Irlanda esdevenia una part més de l'imperi britànic, s'acostava en certa manera al plantejament contemporani de Prat de La Riba de *Catalunya i l'Espanya Gran*.

Al mateix temps que l'expressió *Sinn Féin* començà a ser d'ús corrent per referir-se a la manera de fer política que Griffith havia plantejat, els nacionalistes més 'avançats' de Belfast i l'Ulster formaren una associació anomenada *The Duganion Clubs*. El moviment republicà a Belfast era encapçalat per Bulmer Hobson (protestant) i Denis McCullogh, que a l'hora eren membres de *Cumann na nGaedheal*. Els *Dungannon Clubs*, actius des de 1905, seguien en un principi la línia marcada per Griffith a Dublín, però ja ben aviat nacionalistes republicans com Hobson o O'Hegarty començaren a veure en Griffith i la seva defensa de la constitució de 1782 una amenaça per al seu projecte independentista i republicà. Així, Bulmer Hobson, el 13 de desembre de 1906, llançava a Belfast un nou diari sota el títol *The Republic*, tot lloant les figures de Fintan Lalor i Wolfe Tone, i repudiant el Parlament de Grattan de 1782. Aquest sector de republicans nacionalistes defensava una doctrina purament republicana, refusant qualsevol mena de compromís amb l'imperi britànic:

We stand for an Irish Republic because we see that no compromise with England, no repeal of the Union, no concession of Home Rule or Devolution will satisfy the national aspirations of the Irish

¹⁴⁸ *Ibid.* p. 57

*people nor allow the unrestricted mental, moral, and material development of our country... An independent Irish Republic, then, is our goal – governed by the whole people of Ireland in the interests of the whole people, without let or hinderance, supervision or interference on the part of England, of any other power under heaven. We owe allegiance to no country save Ireland, and we will yield none to any other.*¹⁴⁹

Els republicans de l'Ulster es mostraven especialment oposats a qualsevol mena de sectarisme i blasraven el domini britànic com a causant de les rivalitats religioses. Enfront de la divisió entre unionistes i nacionalistes catòlics, calia bastir un moviment nacional que no reconegués altre principi que el dret dels irlandesos a la independència¹⁵⁰. Tanmateix, la idea de l'auto-confiança (*Self-Reliance*), que havia estat popularitzada per Griffith, era compartida per aquest sector del nacionalisme radical:

*The battle is not with England, but with the people of Ireland – it is the battle of self-respect, self-reliance and courage, against the moral cowardice, the slavishness, the veneration for any authority however assumed – that have marked the people of this country for generations. But to-day new forces are working; the wells of a new national spirit have been opened, and the people are eagerly drinking of their waters.*¹⁵¹

¹⁴⁹ (Nosaltres estem per una República Irlandesa, perquè no creiem que cap mena de compromís amb Anglaterra, renovació de la Unió, concessió d'un Home Rule o Devolució, puguin satisfer les aspiracions nacionals del poble irlandès, ni permetre el desenvolupament –sense restriccions– mental, moral i material del nostre país... Una República irlandesa independent és, doncs, el nostre objectiu – una República governada per tot el poble d'Irlanda, d'acord amb els interessos de tota la seva gent, sense obstacle, supervisió o interferència d'Anglaterra, o de qualsevol altre poder. Nosaltres no devem lleialtat a cap altre país excepte Irlanda, i no en rendirem a cap altre). *The Republic*, 13 de desembre de 1906.

¹⁵⁰ *Ibid.*, 3 de gener de 1907

¹⁵¹ (La lluita no és amb Anglaterra, sinó amb la gent d'Irlanda – és la lluita per l'auto-respecte, l'auto-confiança i el coratge; contra la covardia moral, l'esclavitud, la veneració de l'autoritat sigui qui sigui que l'ostenti – el que ha marcat la gent d'aquest país durant generacions. Però avui treballen noves forces; s'han obert les fonts d'un nou esperit nacional, i la gent està bevent de les seves aigües). *Ibid.*, 13 de desembre de 1906.

És el 1907 quan s'esdevingué la unió de les diferents associacions nacionalistes (*Dunganon Clubs, Sinn Féin, Cumann na nGaedheal, Inghinidhe Na hÉireann*) sota les sigles *Sinn Féin*. L'objectiu que es proclamava era la consecució de la independència d'Irlanda, declarant que no s'arribaria a una solució definitiva fins que el govern britànic no reconegués el dret a un Parlament Irlandès separat del Britànic, i que s'acceptés que l'única autoritat competent per a fer lleis que afectessin al poble era un Parlament. També s'afirmava que l'organització del *Sinn Féin* estava decidida a fer ús de qualsevol mena de poder al seu abast per a treballar per al progrés d'Irlanda i la creació d'una nació independent, pròspera i valenta.¹⁵²

Griffith restà ara en una posició central, dominant l'executiu del Consell Nacional i controlant el diari *Sinn Féin* – que d'ençà 1905 havia substituït a *United Irismen*. Un dels primers pamflets de la nova organització, *The Sinn Féin Policy*, estava basat en el discurs de Griffith. Aquest programa representava un trencament amb la tradició nacionalista prèvia, en defensar el desenvolupament industrial com a element clau per al redreçament econòmic del país. Griffith argumentava que el desenvolupament de la seva força industrial [d'Irlanda], donaria lloc a l'ascens d'una eficient classe mitjana¹⁵³. Tanmateix, el caràcter plural del *Sinn Féin* feia que s'hi apleguessin intel·lectuals, membres de l'IRB, sindicalistes, *Gaelic Leaguers* i fins tot ex-parlamentaris. Tots ells compartien l'ideal independentista enfront de la solució autonòmica; darrera d'aquesta reivindicació comuna hi havia, però, grans diferències sobre com i de quina manera calia actuar.

Griffith, d'acord amb la interpretació del moviment 'Irlanda-Irlandesa', féu una interpretació cultural del nacionalisme. Així, distingí clarament entre els conceptes de *nació* i *estat*:

*We know that State and Nation are often independent and some times deadly-enemies. We know that the State may be product of a day but a Nation can only be created by many generations. We know that a State may collapse in an hour, but a Nation cannot die without a struggle.*¹⁵⁴

¹⁵² J. Davis, *Op. Cit.*, pp. 35-36.

¹⁵³ Kieran Allen, *The Politics of James Connolly*, p. 96

¹⁵⁴ (Sabem que Estat i Nació són sovint independents, i a vegades enemics mortals. Sabem que un Estat pot ser el producte de un dia, però una Nació es pot crear només amb moltes generacions. Sabem que un Estat pot col·lapsar en una hora, però una Nació no mor sense lluitar). *Sinn Féin*, 1 de març de 1913

Seguint aquesta interpretació, la llengua era un element fonamental del concepte de nacionalitat. Griffith féu costat als *Gaelic Leaguers* en afirmar que la pèrdua de l'idioma comportaria la pèrdua de la pròpia identitat nacional. Profèticament assenyalà:

*Ireland would form an English State politically hostile, it may be, to Great Britain, but still an English State. This is profoundly true of an Ireland which gives up her own language. No political revolution will thereafter make her anything but an English State, so long as English endures.*¹⁵⁵

Aquesta diferenciació entre *nació* i *estat* i la visió del fet nacional com un fet cultural, s'acosta als postulats del catalanisme del mateix període. Quant a la situació lingüística, però, les diferències són notables; mentre l'irlandès està patint un ràpid procés de desaparició –malgrat el *revival* gaèlic–, el català és la llengua viva de la gran majoria dels catalans. Així, malgrat que el nacionalisme cultural fou una de les bases ideològiques de la Revolució Nacional irlandesa, l'estat que naixeria a continuació es distanciaria progressivament de l'ideal 'Irlanda-Irlandesa'. Així doncs, la República irlandesa esdevindria, d'acord amb les paraules de Griffith, un 'Estat anglès'.

Cap a 1910 l'organització començà a patir una davallada davant les expectatives de consecució del *Home Rule*. A més, personatges com Denis McCullogh, O'Hegarty o Bulmer Hobson es desvincularen del *Sinn Féin*. Hobson passà a editar un nou diari nacionalista radical a Dublin, *Irish Freedom*, que des de novembre de 1910 –i sota la influència de l'IRB– representà una línia nacionalista clarament republicana i alternativa al *Sinn Féin* de Griffith. Així, en el període 1910-1914, el *Sinn Féin* –afeblit i dividit– esdevingué una força residual en un moment en què la demanda del *Home Rule* tornava a estar a un primer pla. El conjunt del poble irlandès féu costat aleshores a Redmond i al Partit Nacionalista en la via parlamentària i constitucional per a l'assoliment de l'autogovern. Des de 1906, la nova majoria liberal a Westminster havia ressuscitat les expectatives de viabilitat de la via constitucional, però fou a partir de 1910 –quan els Liberals depenien de la minoria parlamentària irlandesa per a obtenir la majoria– en què l'autonomia tornà a ser vista com una fita a l'abast. Fins i tot els nacionalistes més radicals interpretaren el *Home Rule* com un pas endavant en el camí cap a la independència. No seria fins l'esclat de la guerra i el descens creat per l'ajornament de l'autonomia que el *Sinn Féin* esdevindria protagonista de la història irlandesa; es tractaria d'un nou *Sinn Féin* ressuscitat –en part– gràcies a la revolta de Pàsqua de 1916.

¹⁵⁵ (*Irlanda formarà un Estat anglès políticament hostil, tal vegada, a Gran Bretanya, però tot i així un Estat anglès. Això és profundament cert en una Irlanda que abandona la seva pròpia llengua. Cap revolució política no la farà en endavant altra cosa que un Estat anglès, en tant que l'anglès perduri*). *Ibid.*

El Sinn Féin d'aquest període d'abans de l'esclat de la guerra era, en qualsevol cas, quelcom més que una simple associació de les moltes organitzacions nacionalistes (*Wolfe Tone Clubs, Na Fianna Éireann*, etc.), essent en realitat el ferment intel·lectual que proveï d'arguments ideològics a totes elles. Hom ha descrit el Sinn Féin d'aquests anys com *la Universitat on l'avantguarda revolucionària aprengué el seu nacionalisme*.¹⁵⁶

¹⁵⁶ J. Davis, *Op. Cit.*, p. 88.

7. LES IDEES DEL SINN FÉIN A CATALUNYA

Joan Estelrich fa un plantejament doctrinari sobre la *nació* que s'acosta a les idees d'Arthur Griffith. L'alliberament nacional no és, doncs, solament un fet polític; és la conseqüència d'una regeneració que han de començar els mateixos ciutadans en els seus actes quotidians. La llibertat de Catalunya, la *consagració* de Catalunya com a nació, s'aconsegueix a partir de la independència de l'*ànima catalana*. Quan Joan Estelrich parla d'*ànima catalana*, es refereix a un ideal de pàtria catalana que va més enllà d'un marc polític determinat. La fi no és la consecució de l'*estat* sinó el perfeccionament de la *nació*:

Pot començar, produir-se i desplegar-se l'expansió col·lectiva, àdhuc sense la llibertat de la nació. La llibertat consagra, però no crea. La llibertat és un premi i un estimul. Aquest premi i aquest estimul, prometent-nos millors condicions de vida cultural, ens esperonen i encoratgen. Igualment treballariem, però, per una Catalunya notablement culta; igualment cercariem de modelar la pàtria ideal catalana, baldament fos perduda per a sempre tota l'esperança d'independència màxima. N'hi ha que deixarien les funcions d'Estat per la concessió oficial del títol de nació; jo, al revés, demanaria el propi govern, batejat amb qualsevol nom, i ja tota sola vindria fatalment, després, la consagració nacional...

*Realitzem obra d'Estat; cada dia, en la pràctica habitual, naturalment, normalment, comportant-nos com si visquéssim dins un Estat Català, ornant de totes les funcions moral i de tots els prestigis, com a ordenador i propulsor de civilitat, assoliríem gradualment la independència de l'ànima catalana, que és la essencial independència.*¹⁵⁷

Allò que Estelrich entén per nació -la *independència de l'ànima catalana*, la civilitat, la vida cultural- és més important que la independència política (ell en diu *el títol de nació*, nosaltres diríem *estat*). La segona, en definitiva, no és res més que una conseqüència de la primera.

Paral·lelament a aquesta tasca de recuperació nacional portes endins cal també la projecció de Catalunya a l'exterior, sobretot en el marc europeu. Així, el particularisme català representa l'element més internacionalista de la península ibèrica que té com a fita la integració europea:

¹⁵⁷ Joan Estelrich, *Per la Valoració Internacional de Catalunya*, p. 8-9.

*I així resulta que, dins la península ibèrica, nosaltres nacionalistes per enraonament més que per passió o instint, nosaltres, particularistes, representem, davant l'Europa, el sentit de concòrdia humana, de superació intel·lectual i àdhuc d'internacionalisme.*¹⁵⁸

Estelrich creu per tal d'aconseguir el reconeixement com a nació i la integració europea de Catalunya, cal seguir l'exemple d'altres nacionalitats i realitzar una tasca de promoció a l'exterior. Sense una política internacional els esforços patriòtics estan abocats al fracàs:

*Moltes de les nacionalitats que se són esforçades a donar una coneixença i una valoració internacional a la causa respectiva, havien conquerit ja un prestigi i sonava llur nom en les regions de l'alta política del món, abans d'assolir plena consciència nacional. No cal esmentar l'acció fecundíssima, múltiple, dels polonesos amb llurs oficines de premsa, els txecs amb llur Consell Nacional, dels lituans amb la Unió de les nacionalitats, dels iugoeslaus amb la infinita quantitat d'impresos que escamparen arreu, dels filandeos, amb llurs comitès internacionals. Tots ells tenen la independència o la unitat territorial que desitjaven. Tots ells posseïen o hagueren d'improvisar una política internacional. Quan ha mancat a un poble aquesta política ben orientada o ben reeixida, el fracàs tristíssim inutilitzà els esforços patriòtics; tal fou el cas de les primeres rebel·lions poloneses.*¹⁵⁹

Els litigis no resolts després de la guerra, com la qüestió irlandesa, encara han intensificat més aquesta política internacional de 'propaganda':

*Els irlandesos han somagut els Estats Units en una campanya agitada però raonadíssima; els ucraïnans han bastit unes oficines de premsa que porten arreu el clam de llur pàtria contra les vexacions de polonesos, bolxevics i tzaristes; els principals personatges del moviment egipcià són a París, guanyant-se amistats franceses i treballant en els centres diplomàtics, etc.*¹⁶⁰

Catalunya, doncs, ha de fer-se conèixer i projectar la seva imatge a l'exterior:

*En els vint anys darrers Catalunya ha realitzat l'obra de retrobar-se, de desvetllar, a l'interior, la consciència nacional que tenia adormida. Tant de bo, en els vint anys que ara comencem, tot enfortint-se a dintre, porti a bon terme la tasca exterior de donar a conèixer i d'imposar al món polític la seva personalitat! Llavors podrà la nostra pàtria no ésser encara consagrada nació; però gaudirem virtualment de la més integral de les autonomies.*¹⁶¹

¹⁵⁸ *Ibid.*, p. 11-12.

¹⁵⁹ *Ibid.*, p. 15

¹⁶⁰ *Ibid.*, p. 15-16.

¹⁶¹ *Ibid.*, p. 17.

Daniel Cardona, *Vibrant*, és un dels *nacionalistes radicals* hereus del nacionalisme del Sinn Féin (Nosaltres Sols). El model insurreccional irlandès i, en concret, el plantejament ideològic que trobem darrere les sigles del Sinn Féin es reflecteix en el seu discurs ideològic. Així, en el seu testament polític es refereix a 'Nosaltres Sols', expressió que d'ençà el període revolucionari irlandès s'anà popularitzant fins esdevenir un lema catalanista, per descriure el seu 'ideal nacionalista'. Daniel Cardona és l'exemple del *patriota* intransigent i bel.ligerant que veu la causa *nacional* com una lluita èpica i espiritual. L'*alliberament* de Catalunya és, doncs, una qüestió de dignitat que està fins i tot per sobre del principi de llibertat. Els catalans, mitjançant l'ésser 'Nosaltres Sols' poden arribar a ser ells mateixos ('Nosaltres Mateixos') abans de poder gaudir de la llibertat:

Nosaltres Sols!, en la concentració, en la recapacitació que determinarà l'expansió i la força dinàmiques, marxem d'esquena a l'exterior no pel gust de l'isolament, sinó per la recerca de l'ideal que ens ha de reconfortar per a seguir els camins de la llibertat i després de la universalitat. La nostra set, sols pot saciar-se en el doll que neix de les entranyes de la nostra terra. Anirem al món, essent primer nosaltres mateixos, i no podem completar l'ésser nosaltres mateixos, si abans no hem sabut guanyar-nos l'ésser 'NOSALTRES SOLS!'. No menyspreem la cultura, hem dit, però abans que tot, és la Dignitat. Primer és la dignitat que la llibertat. La Dignitat és una condició moral, i nosaltres avantpassem aquesta a totes les altres condicions. ¹⁶²

7.1. LES IDEES DEL SINN FEIN: LA "MORALITAT"

El 20 de febrer de 1913 *Renaixement*, seguint les idees del Sinn Féin, reclama als joves un *caràcter moral*, s'oposa al *music-halls* i defensa la practica d'esports violents.

Cal donar en nostra educació, un sentit ben ample i patriòtic a la paraula moralitat. Qu'els joves en contes d'anar als 'music-halls' i altres diversions semblants, en que s'afebleix el cos i s'afemella l'esperit, que's facin forts, que's dediquin al 'sport' –als esports violents- al excursionisme, al tir a la rodella. Qui sab lo que poden arribar a servir aquests sports per al bé de la Patria!

A Irlanda en temps d'En Parnell, el gran 'leader' nacionalista', estaven ja a punt de conseguir el 'Home Rule', quan una immoralitat que aquest cometé en sa vida privada, feu que tots els diputats irlandesos l'abandonessin; no conseguiren el 'Home Rule' aleshores, emprò ara ja quasi'l tenen, i ab molta més honra, ja que cap home immoral els ha ajudat a conseguir-lo. ¹⁶³

¹⁶² Daniel Cardona, *Res de Nou al Pirineu*.

¹⁶³ *Renaixement*, 20 de febrer 1913.

S'afegeix, a més, que cal:

Una educació moralitzadora per reconstituir el 'tradicional caràcter Català' –prototipus de la honradesa, de la lleialtat, de la recta administració- després de cinc segles d'influència espanyola. ¹⁶⁴

7.2. EL 'GROP FEMINAL' DE LA UNIO CATALANISTA

La Unió Catalanista, seguint els passos del *Sinn Féin*, patrocina la formació d'un anomenat *Grop Feminal* que ha de contribuir al 'renaixement polític' de Catalunya. Es tracta d'una mena de feminisme supeditat exclusivament a l'alliberament nacional. El juny de 1915 es celebra un *miting patriòtic*, amb la presència de Martí i Julià, amb motiu de la formació de l'*Agrupació Feminal Catalanista* (del Casal Catalanista del districte III). Maria Forcada, la seva presidenta, fa un discurs que ens recorda el de les seves homòlogues irlandeses:

La presidenta de l'Agrupació Feminal Catalanista del Districte III, na Maria Forcada fa una entusiasta crida a les dones catalanes, per a que en tots els moments de la vida, actüin com a tal, deduint-ne que altra fóra la sort de Catalunya si a l'iniciar-se el renaixement polític a la nostra Terra, les dones hi haguessin aportat la seva col.laboració. ¹⁶⁵

L'ideal de 'dona catalana' que professa *Feminal* és una dona 'conscient' de la seva 'missió social' sense oblidar pas la seva tasca primordial a la 'llar familiar'. Carme Karr, una de les dirigents de *Feminal*, descriu bé el perfil de la dona moderna que, en el fons, resta supeditada a l'home i al seu rol de mare:

Entre la sufragista violenta, masculina, revolucionaria, y la beata ignorant, fanàtica y intransigent, hi há la Dóna forta de que 'ns parlen els Sant Proverbis. Hi há la dóna qui es Regna en la seva llar hont estima 'ls quefers domèstichs sense devenir d'ells la esclava. La qui sab fer de la seva casa 'l lloch ahont el qui estima se troben millor qu'arreu (...) La qui, aymant la Bellesa en totes seves manifestacions ne fa compartir el goig a son voltant, la qui respecta lo que no compren y no oblida que 'si una dóna podrá sempre cooperar a la obra del seu marit ab lo que 'sab bé', en cambi 'l molestarà ab lo que ignora ò 'sab malament'. ¹⁶⁶

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ *Renaixement*, 13 de juny de 1915, p. 298.

¹⁶⁶ Carme Karr, *Feminal*, *La Il.lustració Catalana*, 27 de febrer de 1916, n°107.

Una altra dona de *Feminal*, Joana Romeu, elogia la fermesa de les 'feministes catalanes' que a més d'estar compromeses socialment (participant en política o en el món de l'art i la cultura) segueixen complint amb les tasques familiars. Sembla entreveure's una certa crítica –molt matitzada– al rol de la dona en la societat:

*Y ben mirat: quin polítich, quin escriptor, compositor, artista, pintor ò poeta pot dir que, com nosaltres, - 'les intel.lectuals' (tan menyspreades per ells, devegades)- sab, ademés, de cusir, d'apedaçar, cuynar y cuydar la roba blanca? ...*¹⁶⁷

Carme Karr és, a més, la presidenta del *Comitè Femení Pacifista de Catalunya* –creat al voltant de 1916 i expressa el seu rebuig a la guerra amb un discurs pacifista¹⁶⁸. En aquest punt, Karr s'allunya del posicionament oficial de la UC i de la majoria de catalanistes. La seva actitud està en contradicció amb el to general a la premsa nacionalista, que lloa –per exemple– la figura d'Yvonne Pouvreau, secretària de l'*Office des Nationalités*, delegada del *Comitè Pro-Lithuania* i eminent publicista francesa¹⁶⁹. Pouvreau fa diverses visites a Barcelona, on realitza conferències i participa en actes polítics organitzats per la UC; ella és, de fet, un model de dona compromesa en la *missió social*.

Miquel Poal i Aragall, *distingit escriptor feminista català* (?), mostra la seva oposició total a Carme Karr i al *Comitè Femení Pacifista de Catalunya*. Per a ell, a Europa està en joc el *principi de llibertat dels pobles*; per tant, demanar la pau es cometre una *immoralitat*:

*Les dones no deuen demanar la pau, sobre tot les de les nacions opreses. Les dones han d'èsser les primeres en vetllar perquè 'l foch sacratíssim del patriotisme no s'extingeixi. Són les que han d'encoratjar els seus perquè persisteixin, perquè no decayguin.*¹⁷⁰

A les planes de *La Il·lustració Catalana* es produeix, doncs, un debat a l'entorn de la validesa del pacifisme davant la guerra. És simptomàtic que el debat es produeixi a la revista de *Feminal*, fet que sembla demostrar una sensibilitat diferent cap a la qüestió de la guerra. La glorificació de l'esperit de lluita i el to èpic d'altres publicacions catalanistes en referir-se a la guerra, hi és aquí absent. Carme Karr es refereix a la missió de les dones *de pau i renaxença* que oposa a les *terribles lluytes dels homes*. En aquest context de guerra i d'esperança d'un *adveniment gloriós*, es gesta calladament la *hora de la justícia a n'els drets de la Dóna*. Karr, doncs, assenyala la necessitat de concedir uns drets a la dona que li són negats i reivindica –sovint poèticament– el paper de la donar a la societat:

¹⁶⁷ *La Il·lustració Catalana, Feminal*, 29 d'abril de 1917, n°120.

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ *Feminal, La Il·lustració Catalana*, 30 d'abril de 1916, n°109

¹⁷⁰ *La Il·lustració Catalana, Feminal*, n°112, 30 de juliol de 1916.

Es poch dir –segons afirma el Poeta– que les petjades de la Dóna no sols no destrueixen les flors, sinó que ni les merceixen; cal que les flors neixin sota sos passos. per un miracle d'Amor y de Pietat, com un dia, en el faldar regal de la Santa Hongria, esclataven les roses. ¹⁷¹

7.3. CATALANISME CULTURAL: CATALUNYA CATALANA

Ja el 1912 aquest catalanisme alternatiu planteja la qüestió cultural com un element fonamental de la nació. El lema del *Sinn Féin*, 'Irlandesa-Irlandesa' [gaèlica], té a Catalunya un paral·lelisme amb el plantejament de Catalunya-Catalana. Una mostra d'això és la defensa que fa Hortensi Güell, al *Butlletí de l'Ateneu Obrer del districte II*, del teatre català enfront del castellà:

No deixem arrelar la llevor castellana que mals vents nos portan. Tenim nostre teatre, nostres cómichs, nostres pintors, esculptors y músichs.

A tots nos toca treballar para l'avensament de Catalunya y procurar per l'honor de nostres fills y la gloria de nostra historia.

Restaurem tot lo bo de nostre passat, femlo reviure, aixequemlo, no pera reproduir-lo, qu'es impossible, sino pera encoratjarnos á buscar en l'esdevenidor una esclatant renaixensa. Res ha mort de lo qu'es nostre, no ha mort l'esperit de la patria, sols dorm, reposa pera referse y empendrà, al deixondirse, més superbs qu'abans, lo vol vers l'ideal qu'encarna la serva personalitat original, genuina. Y diguem ab veu ben alta que som catalanistas, catalans de cor y que no tenim més patria que la nostra. ¹⁷²

Com veiem es tracta d'un catalanisme exclusiu, no hi ha lloc per a dues pàtries o per a dues llengües. Es reivindica una *Catalunya Catalana*. En la mateixa línia, i a les planes de la mateixa revista, es lloa la figura de Josep Burgas, poeta i autor teatral compromès amb la lluita dels 'pobles oprimits':

Poeta enamorat de tot lo bell que 'l rodeja, la seva musa ha cantat com ningú, ho ha sapigut fer, els moments mes culminants de tot poble oprimat al reivindicar llur personalitat en el concert dels pobles lliures....

Qui no coneix 'Les germanetes', 'La carrretera nova', 'Calvari amunt', 'Jordi Erin' i altres obres mes que consagren tot un geni? Resta sols dir, que la revista 'Ateneu' s'honra publicant el retrat d'un home que es un dels portals mes fermes del modern Teatre Català, i fent-ho aixis creu complir un

¹⁷¹ *Feminal, La Il·lustració Catalana, La Dona Moderna*, 27 de febrer de 1916, nº107.

¹⁷² *Butlletí de l'Ateneu Obrer del Districte II, ¡Avant, Catalunya!, Abril 1912.*

sagrat deute de gratitud envers aquell que amb el seu constant treball labora l'assoliment d'aquella Catalunya esplèndida, d'aquella Catalunya... Catalana, que's com nosaltres la volem. ¹⁷³

La representació de les obres de Josep Burgas esdevenen 'actes patriòtics' de difusió del catalanisme entre les classes populars. D'entre elles cal destacar *Jordi Erin*, que narra les vicissituds d'un 'patriota' irlandès. El cas irlandès és, doncs, un referent inevitable per al catalanisme:

La comissió organitzadora de la vetllada patriòtica al Tatre Apolo, que com l'any passat tindrà lloc el mateix dia 11, té ja ultimats els detalls de la mateixa, qual programa està format per les patriòtiques obres del nostre teatre, 'Jordi Erin', 'Els Segadors de Polònia', 'Mestre Olaguer' i 'Via Fora lladres'. ¹⁷⁴

S'esmenta que els preus de les entrades seràn populars *a fi que hi puguin assistir tots els catalanistes*. L'obra *Jordi Erin* esdevingué un clàssic en el catalanisme de l'època i arribà a representar-se a Santiago de Cuba. Així, amb motiu de la innauguració de la nova seu social, el *Grop Nacionalista Radical de Santiago de Cuba* organitzà una festa en què es representà *Jordi Erin* de Josep Burgas ¹⁷⁵. En la informació publicada s'esmenta que en aquesta trobada hi hagueren representats del *Block Cathalonia* de Guantànamo i del *Centre Català de l'Havana*.

Gabriel Alomar, per la seva banda, veu la llengua catalana com una eina que ha d'afavorir la cohesió la societat catalana:

Jo vaig dir que, avui, el catalanisme es l'idioma. Per això jo no us demano, obrers de Catalunya, sinó una traducció del socialisme a la llengua catalana. La llengua catalana donarà personalitat, no sols als socialistes de Catalunya, sinó a la Catalunya socialista; la llengua catalana donarà cohesió y força orgànica a lo que de altra manera seria una disgregació, seria un reste del concepte anarquista, tan secament individual, y condemnat a l'eterna ineficàcia. ¹⁷⁶

7.4.. CATALUNYA-NACIÓ VERSUS CATALUNYA-REGIÓ (nacionalisme versus regionalisme)

A les plans de *Renaixement* es dibuixa un catalanisme alternatiu al de la Lliga Regionalista. Així, es contraposa l'idela de Catalunya-Nació al de Catalunya-Regio. Lluís G. Castellà respon així al manifest dels Parlamentaris Regionalistes Catalans *Per Catalunya i l'Espanya Gran*:

¹⁷³ *Revista de l'Ateneu Obrer del Districte II, Octubre de 1913.*

¹⁷⁴ *Renaixement, 4 de setembre de 1913.*

¹⁷⁵ *La Nació, n°1, 3 de juliol de 1913*

¹⁷⁶ *Gabriel Alomar, p. 10, Catalanisme socialista.*

I és més de doldre que perduri l'obsessió regionalista i s'entretinguin en cercar ideals col·lectius quan l'ideal col·lectiu que durien tenir els catalans està ben marcat i definit. Es vol ideal col·lectiu més formós i més digne que el del nacionalisme català per a infiltrar a tots els catalans des de Múrcia a les Alberes? I el dia que sia sentit per tots els habitants de raça catalana, el dia que s'hagin pogut relligar els cors de tots al voltant d'aquest ideal, aquell serà el gran dia que els fets s'imposaran, i renaixerà Catalunya a la vida nova que en và se la vol cercar per altres viaranys...

*Per això nosaltres, entenent també que cal crear en el poble un ideal col·lectiu, fa temps que li hem mostrat aquest: el de Catalunya-nació en contraposició de l'arcaic i endarrerit de Catalunya-regió, que ens portaria a la llarga a confondre'ns amb altres pobles o tot lo més, a ésser un matix quelcom diferent d'una sola i única idealitat.*¹⁷⁷

Aquest catalanisme *nacionalista* oposat al regionalisme es justifica a partir de la doctrina nacionalista que distingeix entre nació i estat. Segons aquesta visió Catalunya és la nació i Espanya és l'estat, i això s'enmarca en un context europeu amb situacions similars:

*Estat, és un fet jurídic, producte artificios, determinat pels accidents i les passions i les follies dels pobles engreits de la força mecànica, orbs per la lluentor de les armes i del poder divinitzat que, així com no fou, pot no ésser encara que avui sia. L'estat, les més de les vegades, és l'esclavatge, d'un o més pobles, al dret de la força d'una nacionalitat exòtica i vencedora. Mentre, l'Estat no encaixa, se justposi, amb la nació; mentre no'n sia, la funció jurídic-social i administrativa de la patria lliberada, serà agrupament anormal, injust, conculcador del dret determinant de greus dolors, murada que creuarà, barrant-lo, el camí del perfeccionament humà, i l'home, la societat, si vol gaudir de la vida, si es daleix per la justícia, deurà enderrocar-la com nova ergàstula de la llibertat. La quasi totalitat dels grans Estats moderns, en són exemples batejants i dolorosos: Austria-Hongria, Alemanya, Rússia, Anglaterra, Espanya... no tenen un veritable valor social-biològic, són només noms convencionals de regions geogràfiques, divisions polítiques i administratives convingudes i mutables.*¹⁷⁸

En la mateixa línia Lluís Duran i Ventosa posa els exemples d'Irlanda, Grècia i Polònia per a diferenciar els conceptes d'estat i nació:

Si la Nació és la societat completa, natural i històrica, la seva existència no pot dependre d'un fet accidental, com és el reconeixement del lloc que ocupi entre els països lliures mitjançant sa erecció en

¹⁷⁷ Renaixement, "Dos ideals", 6 abril 1916.

¹⁷⁸ P. Oliver i Domenge, Renaixement, 20 d'abril de 1916.

*Estat. Grècia era Nació abans de recabar sa independència de Turquia, de constituir-se en Reialme i d'ésser reconeguda com Estat per Europa; Irlanda és Nació amb tot i lluitar encara pel reconeixement dels seus drets, i així ho sostingué Gladstone amb el conegut principi 'Ireland a Nation' en què es basa el Home Rule a que aspiren els nacionalistes irlandesos. Els polacs, com diuen Sorel i Frank-Brentano, constitueixen una Nació encara que hagin deixat d'existir com a Estat.*¹⁷⁹

*Pocs són els Estats d'Europa que es troben en aquest cas. La major part contenen diferents nacionalitats, o almenys una sola amb parts o fragments d'altra o d'altres; gairebé cap Estat no és veritablement nacional en el sentit d'aparèixer, en realitat, com la nació mateixa en un de sos aspectes; però precisament això és el que ha fet néixer les variades reivindicacions nacionals o regionals que representen la lluita de la consciència popular contra una organització defectuosa dels Estats per a llur vida política.*¹⁸⁰

Martí i Julià, cap de la Unió Catalanista, està en contra de supeditar la *reconstrucció interna* de la nació a la política general de l'estat. Aquesta reflexió la fa després de llegir la *Historia dels Moviments Nacionalistes* de Rovira i Virgili. Es tracta, doncs, d'un comentari de caire teòric i genèric que, en aplicar-se a Catalunya, representa una crítica a l'estratègia de la Lliga Regionalista:

*Mes en el que no cap discussió, en el que no cap l'amplitut que's pot concedir als procediments de lluita política amb l'Estat; és en l'acció de reconstrucció interna del nucli nacional. En això no podem consentir atenuacions... Tot el que'es pot ésser indulgent en la política general externa s'ha d'ésser exigent i intransigent en la política interna dels nuclis nacionals que lluiten per a existir; i jamai podrà ésser no ja digne de lloança ni tan sols considerat com fet lleu i si com greu pecat antinacionalista, el supeditar la reconstitució interna de la nació a la política general de l'Estat; s'haurà de entendre sempre que'ls que tal realitzin no treballen en res per a la constitució d'un poble, que actuen no més per la desaparició d'un poble, amb el propòsit de que aquest se dissolgui en la complexa modalitat ètnica de l'Estat.*¹⁸¹

Tot i que segons Martí i Julià Catalunya és una entitat *perfecte* que gaudeix de tots els elements que caracteritzen una nació, Catalunya –assenyala– no es presenta al món com a nació si exceptuem el camp literari i artístic. El fet de no gaudir una llibertat política no justifica, segons ell, la manca d'una consciència nacional que abasti tots els àmbits. Ras i curt, en lloc de mirar només a Madrid cal obrir-se a fora sense complexos, tal com fan altres nacionalitats europees. El que Martí i Julià anomena *reconstitució integral o interna* és un plantejament semblant al de Joan Estelrich i que

¹⁷⁹ Ibid. 62-63.

¹⁸⁰ Lluís Duran i Ventosa, *Regionalisme i Federalisme*, p. 69.

s'acosta a les idees d'Artur Griffith d'aconseguir el reconeixement com a nació per la via dels fets consumats:

*En aquest procedir està la diferencia de Catalunya respecte de les altres nacionalitats europees; puig els pobles que lluiten per la seva afirmació nacional són fermissims actuadors de la llur reconstitució interna, de la determinació de la llur personalitat nacional, de llur desenrotlló i de l'adaptació a la vida actual de progrés i civilització. Tots aquests pobles poden no posseir la llibertat, poden trobar-se sotmesos en aquests gegantins poders transitoris que s'anomenen grans Estats, mes ells existeixen ja amb prou força per a que puguin fer acte de presència a la civilització mundial aportant-hi l'esforç de la vida interna de les propies nacionalitats; Catalunya, ja s'ha dit, no més pot acudir-hi per actuació literaria, i hi hauria d'actuar per acció integral d'Indústria, de Comerç, d'Agricultura, de Ciències, de totes les actuacions que constitueixen la vida interna, i no obstant, fora del fet literari i artístic, a Catalunya no se la coneix; Catalunya amb la seva vida interna no l'ha fet l'esforç d'adaptació a la vida universal, i aquest mancament és per damunt de tot determinat per haver sotmès la reconstitució del nostre poble a la política general de l'Estat.*¹⁸²

Martí i Julià assenyala que la causa de la feblesa de la reivindicació nacional catalana rau en la claudicació dels sectors conservadors davant les *forces econòmiques* de Catalunya. L'afany polític de la Lliga, en definitiva, ha hipotecat tot el moviment catalanista:

*Amb l'objecte de posseir força política, els elements conservadors s'han atret les forces econòmiques de Catalunya prescindint de obligar-les al compliment dels deures nacionalistes. han transigit enfront del poder de l'Estat que volen agabellar i han consentit que les manifestacions nacionals nostres s'afeblissin, si havien començat el treball de renacionalització, i que permanessin estacionaries, desnacionalitzades, si ni tant sols havien iniciada l'actuació com veritables forces de Catalunya. I això ha passat en tots els aspectes de la vida nacional.*¹⁸³

Martí i Julià fa una crítica frontal a l'actuació de la Lliga al Parlament espanyol. En una conferència a Barcelona (Casal Nacionalista del districte VI) acusa als polítics regionalistes de manca de fermesa en les seves reivindicacions:

Arreu els moviments Nacionalistes inspiren respecte. Però l'acció dels nostres representants al parlament de l'Estat ha sigut tan feble i atenuada, que l'Europa no ha pogut adonar-se encara de que existeixi el catalanisme, i ni tan sols de que existeixi Catalunya.

¹⁸¹ Martí i Julià, *Tot llegint la Historia dels Moviments Nacionalistes d'en Rovira i Virgili*, 21 d'agost de 1913.

¹⁸² Martí i Julià, *Renaixement*, 21 d'agost de 1913, *Ibid.*

*I el nostre moviment passarà desparcebut mentre sigui portat per actuacions velles; mentre no s'enlairi com un brollador d'aigua puríssima, llençant damunt la humanitat la frescor de les noves llibertats.*¹⁸⁴

¹⁸³ Martí i Julià, "Tot llegint...", *Renaixement*, 21 d'agost de 1913, *Ibid.*

¹⁸⁴ Martí i Julià, *L'hora del Nacionalisme Català*, conferència al Casal Nacionalista, districte VI, 12 de febrer de 1914, *Renaixement*, p. 95.

8. JAMES LARKIN I ANDREU NIN: NACIONALISME I OBRERISME

En aquest apartat farem una anàlisi dels plantejaments ideològics dels catalanistes i els republicans irlandesos en relació a la qüestió social. Així, veurem com *nacionalistes* del Sinn Féin o de la Unió Catalanista intentaran compatibilitzar l'obrerisme amb *nacionalisme*. A més, veurem que tant a Catalunya com a Irlanda apareixeran discursos polítics que –partint de posicions socialistes o obreristes– assumiran bona part del programa republicà (irlandès) o catalanista. En el cas irlandès, James Connolly plantejarà el concepte de la República dels Treballadors (*Workers' Republics*) i posarà les bases ideològiques d'un corrent socialista dins el moviment independentista irlandès. A Catalunya, personatges com Andreu Nin o Salvador Seguí, veuran compatible l'obrerisme amb el problema de la 'llibertat dels pobles', tot i que avantposaran la lluita social a la causa nacional.

Aquests plantejaments teòrics tindran una traducció a la pràctica, tant a Irlanda com a Catalunya, encara que amb un resultat diferents. A Irlanda, James Larkin –sindicalista afí als plantejaments de Connolly– liderarà un moviment sindical que el 1913 –amb motiu de la vaga general i *lockout* a Dublín– comptarà amb l'oposició del Partit Nacionalista de John Redmond. Tres anys més tard, James Connolly serà un dels caps de l'aixecament de Pasqua de 1916 i intentarà donar una dimensió social a la *Revolució dels Poetes*. En conjunt, però, l'ideari de Connolly i de la *República dels treballadors* no podran imposar-se i el moviment nacionalista irlandès serà liderat des d'altres paràmetres ideològics. A Catalunya, els intents de crear un partit socialista català no acabaran de cuallar i la CNT no arribarà a establir una estratègia comuna amb els catalanistes; ni tan sols amb els sectors republicans o independentistes. En definitiva, si a Irlanda veurem aparèixer una alternativa republicana i radical al nacionalisme autonomista de Redmond, que comptarà amb el suport més o menys clar del moviment obrer i sindical; a Catalunya, no apareixerà en aquests anys una alternativa política ben estructurada al catalanisme de la Lliga i la qüestió social esdevindrà un escull insalvable per a les pretensions de Cambó.

8.1. JAMES CONNOLLY I LA REPÚBLICA DELS TREBALLADORS

James Connolly fa una aportació teòrica important a l'aparell teòric socialista o marxista. En la seva anàlisi, Irlanda haurà viscut un procés històric de subjecció política i econòmica que haurà instaurat un règim capitalista aliè a la personalitat del poble irlandès. La història d'Irlanda serà, en el fons, el relat d'una rebel·lió cíclica contra el domini britànic i l'explotació social. Connolly lligarà la lluita social al camp irlandès amb el nou moviment obrer urbà, establint una continuïtat entre les revoltes fenianistes i el present descontentament obrer. Reivindicarà el nacionalisme irlandès com expressió de la lluita per la llibertat nacional i per la justícia social. Per a ell, l'ideal independentista irlandès serà sinònim a

l'organització d'una República Socialista (*Worker's Republic*). Sense una revolució social –que suposa tornar a l'estructura social de la societat gaèlica- no hi haurà independència de veritat:

If you remove the English army tomorrow and hoist the green flag over Dublin Castle, unless you set about the organisation of the Socialist Republic your efforts would be in vain.

England would still rule you. She would rule you through her capitalists, through her landlords, through her financiers, though the whole array of commercial and individualist institutions she has planted in this country watered with the tears of our mothers and the blood of our marthyrs.

England would still rule you to your ruin, even while your lips offered hypocritical homage at the shrine of that Freedom whose cause you had betrayed.

Nationalism withouth Socialism –without a reorganisation of society on the basis of a broader and more developed form of tha common property which underlay the social structure of Ancient Erin- is only national qrecreancy.¹⁸⁵

Nacionalisme i socialisme, doncs, són dues cares de la mateixa moneda. Quan es refereix a *nacionalisme* es refereix a la tradició revolucionària i republicana i no pas al *nacionalisme autonomista* de John Remond. Els 'nacionalistes' a Irlanda són els 'separatistes' –que sempre han lluitat per la justícia social i la democràcia:

The Nationalism of men who desire to retain the present social system is not the fruit of a natural growth but is an ugly abortion (...) The 'real' nationalists of Ireland, the Separatists, have always been meen of broad human sympaties and intense democracy.¹⁸⁶

James Connolly fa seva la tradició republicana i revolucionària de Wolfe Tone i critica que els *Home Rulers* (autonomistes) vulguin apropiar-se d'aquest llegat. Wolfe Tone hauria estat un autèntic 'patriota' i 'revolucionari', en contraposició al Partit Nacionalista de Redmond –defensor del sistema establert i enemic del poble:

We think with pride and joy of Wolfe Tone and his struggle for Ireland, but when we think of his enemies, of those who thwarted him at every opportunity, who ceased not to revile him while alive and paused not in their calumnies even when he had passed beyond the grave, we are too apt to forget that the most virulent and unforgiving of those enemies, were not the emissaries of the British Crown, but the men from whose lips the cant of patriotism was never absent, the leaders in church and politics of the people whose emancipation Wolfe Tone had laboured to secure –and met death in the effort to forward. (...) He was crucified in life, now he is idolised in death, and the men who push forward most

¹⁸⁵ James Connolly, *Shan Van Vocht* "(revista republicana publicada a Belfast), gener de 1895, citat per D. Ryan, *James Connolly: Socialism and Nationalism*", p. 25.

¹⁸⁶ James Connolly, *Workers Republic*, citat per Kieran Allen, *The Politics of James Connolly*, p. 86.

arrogantly to burn incense at the altar of his fame are drawn from the very class who, were he alive today, would hasten to repudiate him as a dangerous malcontent. False as they are to every one of the great principles to which our hero consecrated his life, they cannot hope to deceive the popular instinct, and their presence at the '98 commemorations will only bring into greater relief the depth to which they have sunk. Our Home Rule leaders will find that the glory of Wolfe Tone's memory will serve not to cover, but to accentuate the darkness of their shame.

*Wolfe Tone was abreast of the revolution thought of his day, as are the Socialist Republicans of our days. He saw clearly, as we see, that a dominion as long rooted in any contry as British dominion in Ireland can only be deslodged by a revolutionary impulse in line with the development of the entire epoch.*¹⁸⁷

En definitiva, John Redmond i el IPP representen un element *reaccionari* que està a favor de la preservació del capitalisme a Irlanda. Els seus pactes amb els Laboristes anglesos no responen a cap voluntat d'introduir reformes de caire social, sinó tot el contrari:

*The tories are the conservatives of Irish feudalism, the United Irish Leaguers are the conservatives of a belated Irish capitalism (...) [Mr. John E. Redmond; M.P.] Leader of the Irish 'race', as his followers enthusiastically assure us. Mr Redmond has a record as reactionist difficult to excel (...) Compelled by the imperative necessity of maintaining in power a Home Rule government, Mr. Redmond votes for every measure of social reform the defeat of which would lead to the resignation of said govenrment, but quietly acquiesces in every exemption of Ireland from progressive measures. Mr. Redmond believes that the Irish people are capable of governing their country, but opposed the proposal of Mr. T.W. Russell to allow the Irish people to control their own schools under the Local Government Acht of 1898. And Mr. Redmond is a friend of the Labour party in England (!), but his party fight s to the death against every independent candidature of Labour throughout the purely Nationalist districts of Ireland.*¹⁸⁸

El socialisme de Connolly implica posar en mans dels treballadors els mitjans de producció a partir d'un control cooperatiu. De fet, aquests plantejaments no difereixen gaire del que fan alguns *Sinn-Feiners*; en el cas de Connolly, però, hi ha un posicionament ideològic menys ambigu:

¹⁸⁷ James Connolly, *Workers' Republic*, 13 d'agost de 1898, citat per D. Ryan, *Connolly: Socialism and Nationalism*, p. 40-41.

¹⁸⁸ James Connolly, citat per Desmond Ryan, *James Connolly: Socialism and Nationalism*, p. 76-77

*Socialism properly implies above all things the co-operative control by the workers of the machinery of production; without this co-operative control the public ownership by the State is not Socialism – it is only State capitalism.*¹⁸⁹

Tanmateix, la seva retòrica –quan es refereix al dret d'Irlanda a la seva sobirania i a la lluita al llarg de la història contra la opressió anglesa– s'assembla molt a la dels *nacionalistes* del Sinn Féin o de la tradició fenianista. El seu discurs, doncs, té una força càrrega *nacionalista*:

*Believing that the British Government has no right in Ireland, never had any right in Ireland, and never can have any right in Ireland, the presence in any one generation of Irishmen of even a respectable minority, ready to die to affirm the truth, makes that Government forever an usurpation and a crime against human progress.*¹⁹⁰

El llegat ideològic de Connolly no està mancat d'un cert voluntarisme que el fa allunyar-se de la realitat. Així, la Irlanda de principis del segle XX ha viscut unes transformacions socials importants; el camp irlandès ha deixat de ser centre de lluites socials i el moviment nacionalista irlandès serà liderat, de fet, per una classe mitjana que defensarà el marc econòmic establert. La idea de Connolly que la independència solament podia venir a partir d'una revolució social, es demostrarà equivocada i respondrà a una lectura errònia de la situació socio-econòmica d'Irlanda. Fins i tot, la vindicació de Wolfe Tone –revolucionari que alguns historiadors titllarien de representant d'un corrent burgès radical– pot ser interpretada com una simplificació històrica. En realitat, Connolly i el moviment sindical irlandès –com veurem el 1913– anirien a remolc del moviment *nacionalista* o –plantejant-ho d'una altra manera– podríem dir que formarien part d'un ample moviment republicà irlandès. Val a dir, però, que l'aportació de Connolly seria molt important i no solament des del punt de vista teòric; la seva participació a l'aixecament de pàsqua de 1916 –del que en fou un dels líders més significatius– donà a aquesta insurrecció un cert caràcter social que, de fet, trobarem a faltar a la guerra per la independència uns anys més tard.

8.1.1. LA QÜESTIÓ SOCIAL: EL SINN FÉIN I EL MOVIMENT REPUBLICÀ

L'organització del Sinn Féin presentava grans contrastos en la seva concepció social. Per una banda, existia una interrelació entre la Lliga Gaèlica i el moviment Irlanda-Irlandesa amb les organitzacions

¹⁸⁹ James Connolly, *The new Evangel*, p. 28-29, Parth II, *the future of Labour*, Citat per J.P. Clarkson, *Labour and Socialism in Ireland*, p. 233.

¹⁹⁰ James Connolly (declaracions fets al judici després de l'aixecament de 1916), citat per Francis P. Jones, *History of Sinn Féin*, p. 425.

sindicals (ITGWU) ¹⁹¹. Així, destacats *Sinn Feiners* feren el 1908 una crida als socialistes perquè s'unissin al seu projecte polític, i alguns d'ells s'afiliaren al *Sinn Féin*. A més, el partit presentà un programa de reforma social a les eleccions municipals de Dublín d'aquest mateix any. Tanmateix, aquest acostament a les idees socialistes i el desig de la *nacionalització del sindicalisme irlandès* es veia contrarestat per la presència en el mateix *Sinn Féin* d'empresaris oposats al sindicalisme de Larkin. ¹⁹²

A partir de les vagues que afectaren Irlanda el 1911, la relació entre moviment obrer i nacionalisme començà a provocar un interessant debat a la premsa nacionalista *radical*. Arthur Griffith, a través del *Sinn Féin*, qualificà l'acció de la ITGWU com el resultat de la influència anglesa, i condemnà el sindicalisme i la *sympathetic strike* –que titllà de terrorista. Griffith assenyala que Irlanda havia de concentrar totes les seves forces en la lluita contra el domini britànic, en lloc d'afeblir-se en lluites internes ¹⁹³. Per la seva banda, Eamonn Ceannt, *Sinn Feiner* i membre de l'IRB, escrigué en defensa dels vaguistes i criticà Griffith per les seves opinions. Ceannt culpava als empresaris de la crisi, i aconsellava a Griffith de prendre nota de l'exemple de Parnell, el qual *no tenia intenció en un principi d'afegir la qüestió de la terra en el seu programa, però Michael Davitt i Kettle l'induiren a fer-ho*. ¹⁹⁴ Arthur Griffith, però, rebutjà la comparança establerta entre la qüestió agrària i la lluita dels treballadors, perquè: *La lluita del poble irlandès per la terra era la lluita d'una nació per la reconquesta d'un sòl que havia estat el seu i que li havia estat confiscat. El Senyor no feu el sòl. Els industrials feren la indústria*. ¹⁹⁵

L'altre diari nacionalista radical, *Irish Freedom*, visqué un debat similar, però mostrà una simpatia més gran pels vaguistes. Ja el 1910 el diari havia recomanat la lectura de *Labour in Irish History* de James Connolly, en què es posaven les bases d'una interpretació marxista de la història d'Irlanda que pretenia fer compatible socialisme i nacionalisme. Tot i això, Fergus MacLeda escrivia el 1911 que *nosaltres no estem preocupats per les qüestions materials, perquè el que realment ens compromet és*

¹⁹¹ La "Irish Transport and General Workers' Union", sindicat creat per James Larkin el 1907, i que d'ençà 1911 portà a terme un seguit de vagues arreu del país per a la millora dels salaris i les condicions laborals. Els mètodes i les tàctiques utilitzats pel sindicat de Larkin eren percebuts com a força diferents en relació a l'estratègia del "Trade-Unionism" britànic. La mena de lluita social comandada per la ITGWU era qualificada de "sindicalisme" i, de fet, el "larkinisme" era més proper a les associacions continentals que al "Trade-unionism" tradicional

¹⁹² Kieran Allen, *The Politics of James Connolly*, p. 96-97.

¹⁹³ *Sinn Féin*, 30 de setembre de 1911

¹⁹⁴ *Ibid.*

¹⁹⁵ P. Berresford Ellis, *A History of the Irish Working Class*, p. 191.

l'existència d'una nació ¹⁹⁶. Al capdavant, la majoria dels nacionalistes radicals veien en el domini britànic la causa de tots els problemes polítics i socials, i la qüestió obrera passava a ser un fet secundari. D'acord amb la retòrica nacionalista habitual:

The interests of Ireland as a whole are greater than the interests of any class in Ireland, and so long as Labour accepts the Nation, Labour must subordinate its class interests to the interests of the Nation. ¹⁹⁷

En el període que va de 1911 a 1913 s'amplià la difusió de les idees socials a través del diari dirigit per Larkin, l'*Irish Worker*. El plantejament de la *Workers' Republic* (República dels treballadors) de Connolly aconseguí força acceptació, i més republicans i *Sinn Féiners* s'acostaren a la qüestió obrera. I si mirem les reaccions del moviment 'Irlanda-Irlandesa' davant la vaga i locaut de 1913, podem constatar que la línia d'interpretació que tractava d'associar nacionalisme i socialisme estava guanyant terreny. ¹⁹⁸

El 1913 Griffith criticà Larkin un altre cop. Griffith acceptava el *trade-unionism* tradicional com a irlandès, però rebutjava el *larkinisme* tot titllant-lo de ser una creació britànica amb la finalitat de desunir i empobrir Irlanda. Encara que en el passat havia denunciat el sistema 'anglès' del *laissez faire*, Griffith acceptava el capitalisme com un *fait accompli*. Val a dir que aquest posicionament ideològic s'oposava als plantejaments dels 'herois' nacionalistes del segle XIX (Thomas Davis o John Mitchel) que havien denunciat el capitalisme com una imposició britànica.

Malgrat l'actitud de Griffith, però, molts nacionalistes radicals (*sinn-feiners*) seguiren el discurs ideològic de Larkin i Connolly, i connectaren la qüestió agrària amb la lluita dels treballadors de Dublín. El 1913, les crítiques als empresaris sovintejaren tant al *Sinn Féin* com al *Irish Freedom*; es criticava als patrons per haver imposat el locaut als treballadors negant el seu dret a la llibertat sindical. D'entre els defensors d'aquesta línia d'interpretació s'hi trobava Séamus Ó hAodha, el qual rebutjà els plantejaments socio-econòmics de Griffith, acusant-lo de defensar una mena 'd'industrialisme' mancat d'una preocupació social. Ó hAodha veia els sindicats com una cosa

¹⁹⁶ *Irish Freedom*, gener 1911

¹⁹⁷ (Els interessos del conjunt d'Irlanda estan per damunt dels interessos de cap classe, i des del moment que el moviment obrer accepti la idea nacional, els obrers han de subordinar els seus interessos als interessos de la nació). *Irish Freedom*, desembre 1911.

¹⁹⁸ veure apartat 9.1.1

necessària i positiva que encoratjava els homes a defensar els seus drets i, en fer això, els preparava per a lluitar pel dret a la independència.¹⁹⁹

Séamus O hAodha no es declarava socialista, però considerava que era possible de *treballar d'acord amb els socialistes per a una causa comuna*. El fet que el capitalisme era internacional justificava l'internacionalisme dels reformadors socials. I, més important encara, el sindicat de Larkin refermava la independència de la classe obrera irlandesa respecte a les *Trade Unions* britàniques i s'acostava a la idea d'una *Commonwealth moderna i cooperativa*²⁰⁰. De fet, aquests sectors independentistes i republicans presentaven un ambigu concepte de cooperativisme com un ordre social alternatiu al capitalisme. *Irish Freedom* compartia aquesta visió i des de les seves pàgines s'alçaren veus que condemnaven el capitalisme i fins i tot s'oposaven al reformisme social:

*The present system of autocratic exploitatin is, by natural process, developing towards a servile state. If the workers are to avoid being crushed down their strenght must be given to attacking the fundamentalsof the system and no to wrestling with details... The thing to be done is not to raise wages but to abolish wages... No monetary gains on the part of the workers are of any great value unless they weaken the employers: for otherwise they do nothing to hinder the development of the purely servile organisation which is being hastened on by the concentration of capital and by the unclear thing called social reform.*²⁰¹

Com a alternativa al sistema econòmic capitalista es defensava una organització *cooperativa*. En fer això, els nacionalistes rebutjaven el socialisme com a alternativa viable a Irlanda. Veien indefensable parlar de la 'nacionalització' de la terra i eren conscients del 'conservadurisme' de la societat irlandesa.

Els nacionalistes més radicals i l'IRB estigueren a favor d'alguna mena de transformació social, però sempre plantejant la independència de la nació com a objectiu primordial. Thomas Clarke escrigué a

¹⁹⁹ *Sinn Féin*, 15 de novembre de 1913.

²⁰⁰ *Sinn Féin*, 6 de setembre de 1913

²⁰¹ (*L'actual sistema d'explotació està, per un procés natural, donant lloc a un Estat servil. Si els treballadors volen evitar de ser esclafats, la seva força s'ha d'encaminar a atacar els fonaments del sistema i no entretenir-se en detalls... El que cal no és apujar els salaris sinó abolir-los ... Els guanys monetaris per part dels treballadors no són de gran valor a no ser que afebleixin els empresaris; perquè d'altra manera l'organització social capitalista es reforça mitjançant la concentració de capital i aquest concepte confús anomenat reforma social*). *Irish Freedom*, novembre de 1913.

Sinn Féin criticant l'actitud repressiva de la policia envers els treballadors, alhora que demanava una comissió d'investigació independent ²⁰². Patrick Pearse també expressà la seva simpatia per la classe treballadora, tot i els seus dubtes sobre els mètodes utilitzats per Larkin. ²⁰³

A diferència de Pearse o Clarke –que de fet es mantingueren al marge del conflicte social– els membres de *Na Fianna Éireann* es comprometeren en la lluita social. *Na Fianna*, organització juvenil que havia estat creada el 1909 amb la intenció de promoure la consciència nacional entre els joves, comptava amb Bulmer Hobson com a president i Constance Markievicz com a vice-presidenta. La composició popular de *Na Fianna* –que estava sota el control de l'IRB– explica la seva participació en la vaga de 1913 al costat dels treballadors. C.D. Greaves ha assenyalat que: *No endebades, almenys a Dublín, el sentiment de 'Fianna' estava clarament orientat cap a l'esquerra, cap a una Irlanda que donaria ple joc a l'energia i a la iniciativa de la gent senzilla.* ²⁰⁴

El 1916, el setmanari bilingüe *The Gael* comentà en relació a una vaga que s'esdevenia llavors a Dublín: *La ITGWU ha fet costat al moviment 'Irlanda-Irlandesa'... Per què doncs 'Irlanda-Irlandesa' no correspon de la mateixa manera?* ²⁰⁵. De fet, el 1913, la Lliga Gaèlica de Londres i de Belfast se situaren al costat dels treballadors i recolliren fons per als vaguistes. A Dublín hi hagué col·laboració entre algunes branques de la Lliga Gaèlica i els vaguistes; significativament àrees populars com *Dolphin's Barn* veieren l'actuació conjunta entre el moviment obrer i el moviment 'Irlanda-Irlandesa'. Tanmateix, la Lliga Gaèlica oficial romangué en silenci i es declarà imparcial d'acord amb el pretès caràcter cultural i no polític de l'organització.

El segle XX veié aparèixer, doncs, noves forces i noves reivindicacions que responien a unes condicions socials diferents. Així, treballadors de Dublín, Belfast i d'altres ciutats d'Irlanda, desenvoluparen un nou sindicalisme que representava l'organització d'un moviment obrer genuïnament irlandès. Al mateix temps, un sector de la *intelligentsia* desenvolupà i racionalitzà una teoria nacionalista que anava més enllà del *regionalisme* del tradicional Partit Nacionalista, enriquint la tradició fenianista amb una dimensió cultural. Aquest grup, que passà a denominar-se *Sinn Féin* i que aplegava a sectors republicans i independentistes, no tingué una posició clara durant la vaga de 1913. Si bé és cert que molts dels líders sindicals tenien un fort component nacionalista, el seu compromís amb els obrers els alienava d'aquells que defensaven la imatge d'una nació mítica. Tanmateix, alguns dels nacionalistes republicans més genuïns advocaren per una organització

²⁰² *Sinn Féin*, 20 de setembre de 1913

²⁰³ Patrick Pearse, *From a Hermitage*, p. 179.

²⁰⁴ C.D. Greaves, *Liam Mellows and the Irish Revolution*, p. 52.

²⁰⁵ C.D. Greaves, *The ITGWU*, p. 102.

cooperativista en oposició al capitalisme. Es manifestaren a favor d'una transformació social, però allora s'adonaren de la inviabilitat del socialisme a Irlanda. Per la seva banda, els hereus dels *fenians* –els líders de l'IRB– manifestaren la seva simpatia pels treballadors però no es comprometeren en la seva lluita. La visió nacionalista d'Irlanda com una nació mítica que havia de ser alliberada no els permetia de participar de ple en una confrontació de classes. El poble irlandès no eren treballadors lluitant pels seus drets; per a Patrick Pearse la *nació* era quelcom més essencialista que la *República dels Treballadors*.

8.1.2. SINDICALISTES I HOME RULERS: LOCKOUT I VAGA GENERAL DE 1913

L'estiu de 1913, quan el *Home Rule* semblava més a prop que mai, i el Partit Nacionalista estava compromès amb una aliança amb el Partit Liberal, els carrers de Dublín presenciaren una demostració de sentiment popular. La força que mobilitzà milers de ciutadans no era la tradicional reivindicació del *Home Rule*, ni tampoc l'aspiració –encara minoritària– per la independència. Mentre al nord-est d'Irlanda la comunitat protestant s'estava armant en oposició al *Home Rule*, una altra mena de lluita es desvetllà entre els treballadors dublinesos. La figura de James Larkin, líder de l'organització sindical *Irish Transport and General Workers' Union* (ITGWU), esdevingué el símbol d'una lluita de caràcter social i, al capdavant, també *nacional*.

L'agost de 1913, la *Dublin Employers' Federation* (l'organització patronal de Dublín), encapçalada per William Martin Murphy, inicià una lluita a mort contra el moviment obrer irlandès. Quatre-cents empresaris, en gran part *Home Rulers*, units en l'esforç d'esclafar la ITGWU, exigiren als seus treballadors de signar un document en què es donaven de baixa del sindicat de Larkin. Tot seguit, W.M. Murphy imposà el *lockout* als treballadors que es negaren a signar el document. Davant l'acció de Murphy, la ITGWU reaccionà demanant la readmissió dels treballadors que havien patit el locaut, i amenaçà amb la possibilitat d'una vaga general, que es desencadenà de manera immediata.

Un dels arguments més utilitzats per Larkin per tal de defensar la seva postura era fer referència a Edward Carson i la formació d'un Govern Provisional a l'Ulster. Així, Larkin defensava el dret dels treballadors a protegir-se ells mateixos i a formar –fins i tot– un Govern Provisional a Dublín. En el fons, doncs, Larkin estava plantejant una revolta *nacional* de tipus social:

If it is right and legal for the men of Ulster to arm, why should it not be right and legal for the men of Dublin to arm themselves to protect themselves? ... So arm, and I'll arm. You have to face hired

assassins. If Sir Edward Carson is right in telling the men of Ulster to form a Provisional Government in Ulster, I think I must be right, too, in telling you to form a Provisional Government in Dublin. ²⁰⁶

La premsa nacionalista recolzava Larkin en la seva crítica del govern britànic per la seva política envers els unionistes, però no compartia les seves idees revolucionàries. L'endemà de l'inici de la vaga i del suara esmentat discurs de Larkin, es féu pública una nota per l'arrest de Larkin i els seus principals associats. Larkin denuncià el govern per *prendre procediments judicials contra ell quan al mateix temps era massa covard per seguir-ne contra Edward Carson* ²⁰⁷. Davant la prohibició d'una concentració dels vaguistes, Larkin respongué amb un exaltant discurs en el qual tornà a suggerir la possibilitat d'una revolució social:

We have a perfect right to meet in O'Connell Street. We are going to meet in O'Connell Street, and if the police are going to stop or try to stop us, let them take the responsibility. If they want a revolution, God be with them. ²⁰⁸

Després d'aquestes paraules, Larkin cremà la proclamació que prohibia la concentració i declarà que tenia poc respecte per *sa Majestat* així com pel Magistrat en Cap ²⁰⁹. Aquestes afirmacions proveïren d'arguments a la premsa anti-nacionalista (unionista), que identificà *larkinisme* amb la guerra de la terra, fenianisme i Parnell. En conseqüència, Larkin era vist com a representatiu d'un moviment obrer nacionalista. Els disturbis a Dublin eren interpretats com quelcom més que una disputa social, essent al capdall un altre exemple de *nacionalisme sediciós*:

²⁰⁶ (Si és correcte i legal per als homes de l'Ulster d'armar-se, per què no hauria de ser correcte i legal per als homes de Dublín de fer el mateix? ... Armeu-vos, doncs, i jo us armaré. Us heu d'enfrontar amb cruels assassins. Si Edward Carson pot dir als homes de l'Ulster que formin un Govern Provisional a Belfast, jo penso que també he de poder dir-vos que formeu un Govern Provisional a Dublín) *The Irish Times*, 27 d'agost de 1913.

²⁰⁷ Arnold Wright, *Disturbed Dublin*, p. 126

²⁰⁸ (Tenim el dret a reunir-nos a O'Connell Street. Ens hi reunirem, doncs, i si la policia o els soldats tracten d'impedir-ho, deixem-los que assumeixin la responsabilitat que això comporta. Si és que volen una revolució, només cal desitjar que Déu els acompanyi) *Ibid.*, p. 128.

²⁰⁹ *The Belfast News Letter*, 5 de setembre de 1913

Larkinism is not an original method of carrying on a trade dispute. It is merely the Irish Nationalist variety of Syndicalism, which makes war on society, and strives by a system of terrorism to compel the concession of the demands made by strikers. The destruction of property, and life also, if it is believed to be necessary for the purpose, is one of the methods by which it attempts to succeed. ²¹⁰

Aquestes opinions es veieren reforçades quan James Connolly fou sentenciat a tres mesos de presó i declarà que no reconeixia la *Llei anglesa* o l'autoritat del Rei a Irlanda. Connolly, *nacionalista* irlandès d'idees socialistes, seguia Larkin en l'ús d'un llenguatge *subversiu* dirigit contra l'autoritat britànica. La convicció que els treballadors estaven essent esclafats per la policia i les *forces d'ordre* donà lloc a una reacció de simpatia que creuà les barreres sectàries. Així, el *Belfast Trade and Labour Council* (sindicat unionista de Belfast), expressà la seva solidaritat amb els treballadors de Dublín i condemnà l'actuació de les autoritats britàniques de *Dublin Castle*. ²¹¹

Al final, la concentració a O'Connell Street es portà a terme. Larkin fou arrestat immediatament i la policia carregà violentament contra la multitud. Dos manifestants, James Nolan i John Byrne, havien resultat morts en durs enfrontaments amb la policia la nit abans. Els treballadors tenien, doncs, els seus propis *màrtirs* per la causa. Aquests esdeveniments serien recordats com el *Bloody Sunday*, inaugurant-se així en el segle XX una tradició de diades sagnants que ha arribat fins a l'actualitat. És significatiu que les forces policials britàniques començaren la seva política repressiva contra la ITGWU. De fet, Larkin i el seu sindicat representaren la primera seriosa amenaça de la Irlanda *nacionalista* contra el poder britànic a Irlanda. L'actitud desafiant dels sindicalistes i del moviment obrer contrastava amb la tímida del Partit Nacionalista i fins i tot de la secció del *Sinn Féin* encapçalada pel Arthur Griffith.

El 12 de setembre, Larkin era deixat en llibertat provisional i començà una campanya de recollida de fons a Anglaterra. De seguida declarà la seva confiança en la victòria dels obrers: *Estic fora per la revolució... Ells només poden matar-me i són milers els que són al meu costat* ²¹². Larkin tractà de rebutjar l'acusació promoguda per alguns *nacionalistes* segons la qual el seu moviment era *antinacional*. Declarà amb orgull ser fill d'un *fenian* i afegí: *Nosaltres tenim un esperit més gran que el que ells tenien* ²¹³. Larkin tractava, doncs, de recuperar la memòria del fenianisme en favor seu. Per

²¹⁰ (El larkinisme no és una forma original de resoldre un conflicte. És, tan sols, la varietat nacionalista del sindicalisme, la qual provoca violència social, mitjançant un sistema terrorista que amenaça la propietat i fins i tot la vida...) Ibid., 1 de setembre de 1913.

²¹¹ *The Belfast News-Letter*, 5 de setembre de 1913.

²¹² P. Berresford Ellis, *Op.Cit.*, p. 196

²¹³ *The Irish Times*, 15 de setembre de 1913

ell, la lluita dels treballadors era l'actualització del vell ideal fenianista d'acord amb les noves condicions socials. En aquesta disputa ideològica Larkin reivindicà fins i tot la figura de Parnell. Així, el seu moviment era titllat de *revolucionari* i *anarquista* en els mateixos termes que les idees de Parnell havien estat denunciades abans. Larkin justificà la *sympathetic strike* (vaga de solidaritat), establint una analogia amb l'agitació de la terra de Parnell.

El govern finalment intervingué en el conflicte establint una comissió oficial (*Court of Inquiry*), que començà a estudiar la situació creada el 29 de setembre. T.M. Healy, nacionalista i *Home Ruler* que havia estat expulsat de l'IPP el 1900 per la seva posició independent, fou l'encarregat d'obrir el cas per als empresaris. Healy acusà Larkin d'utilitzar la *sympathetic strike* i d'altres tàctiques que qualificà de *terroristes*, tot denunciant el *larkinisme* com a sindicalisme revolucionari oposat al tradicional *Trade-Unionism*. Larkin respongué descrivint els empresaris com a estranys a la ciutat i a Irlanda:

The majority of employers of the city had no association with Dublin by birth and had no feeling of respect for Dublin or Ireland's development. They came ther to grind down the body and soul of poor unfortunate workmen and their wives and children. ²¹⁴

Una vegada més, Larkin feia servir un argument *nacionalista*; els empresaris no eran tan sols capitalistes que explotaven els treballadors, sinó que també estaven oposats als interessos d'Irlanda. Els vaguistes, el poble treballador, eren els autèntics dipositaris de l'ànima irlandesa.

El resultat de la comissió governamental fou donat a conèixer el 6 d'octubre. Condemnava la *sympathetic strike*, però alhora s'oposava a la demanda dels empresaris d'abandonar l'afiliació a la ITGWU. La comissió proposà la readmissió dels obrers sense el condicionant d'haver de renunciar a la llibertat sindical. El posterior rebuig dels empresaris a acceptar els termes d'aquesta proposta els desacredità davant part de l'opinió pública. Tanmateix, el desembre de 1913, quan el moviment obrer britànic trencà amb Larkin i refusà de seguir donant suport als vaguistes de Dublín, el conflicte ja era un cas perdut per als treballadors. L'actitud dels líders sindicals britànics pot explicar-se per diferències ideològiques dels dos moviments sindicals. Si Larkin estava en darrer terme defensant una

²¹⁴ ("La majoria dels empresaris de la ciutat no estan relacionats amb Dublín per naixement i no tenen sentiments o respecte pel desenvolupament de Dublín o d'Irlanda. Ells hi arribaren amb la intenció d'enriquir-se a costa del cos i ànima dels infortunats treballadors i les seves dones i fills")
Arnold Wright, Op. Cit., p. 200.

sortida revolucionària, el moviment obrer britànic seguia fidel a la seva tradició de pactisme i parlamentarisme.

Si bé la confrontació social de 1913 fou més una lluita de classes que una lluita nacional, Larkin tractà d'utilitzar la qüestió nacional per a la causa dels treballadors. Plantejà l'esquema d'una revolució irlandesa que havia de servir per alliberar els treballadors alhora que alliberava Irlanda del domini britànic. Però Larkin era conscient de la força de l'IPP, i hauria acceptat d'arribar a una solució de compromís amb la força majoritària a Irlanda. Larkin estava disposat a donar suport a la iniciativa del *Home Rule*, i a treballar d'acord amb l'IPP per l'establiment d'un Parlament Irlandès. La realitat, però, és que el moviment obrer britànic contribuï més que el Partit Nacionalista a ajudar els vaguistes. De fet, el *lockout* de 1913 mostrà quina mena de *revolució nacional* hom podia esperar en el futur.

La inactivitat del moviment nacionalista davant la desfeta dels treballadors provocà que Larkin incrementés els seus atacs al Partit Nacionalista i a la Corporació Local de Dublín. Si durant el conflicte Larkin mirà de concentrar els seus atacs contra l'AOH i la UIL, en acabat Larkin dirigí les seves crítiques contra el mateix John Redmond:

*Redmond no parla en nom meu. No té dret a parlar en nom nostre. És un fet lamentable que un home deixi l'ànima d'una nació a mercè de les promeses del covard Asquith... La nostra sang ha estat vessada als carrers de Dublín fa tan sols quatre setmanes. Els assassins aparegueren armats amb pistoles no per matar homes armats sinó ciutadans indefensos... Si tingués el mandat que Redmond té, guanyaria la llibertat d'Irlanda en una setmana.*²¹⁵

L'actitud dels líders obrers britànics, refusant de donar suport als vaguistes, féu que Larkin es dissociés del socialisme internacionalista. En canvi, esdevingué un fermet defensor de la *Workers' Republic* (República dels treballadors) de James Connolly:

*Els meus camarades britànics amb qui he treballat, han dit que estic equivocat en parlar de sedició als irlandesos. Són anglesos que estan defensant Anglaterra. Jo sóc irlandès i estaré al costat d'Irlanda. Han dit que no se'm permetrà de parlar a Anglaterra. També han dit que no ens enviaran diners. A l'infern amb els seus diners.*²¹⁶

²¹⁵ *The Irish Worker*, 5 de setembre de 1914

²¹⁶ *Ibid.*

8.2. CATALANISME I OBRERISME: MARTÍ I JULIÀ I ANDREU NIN

Com a Irlanda, hom tractarà de fer compatible la idea nacional amb la qüestió obrera. Aquests intents no partiran solament des de determinats sectors del catalanisme, sinó que fins i tot líders socialistes o sindicalistes justificaran el *nacionalisme* entès com una doctrina per a l'alliberament dels pobles. En aquest sentit, el *nacionalisme* és interpretat com una ideologia revolucionària paral·lela al socialisme i que comparteix l'anhel de llibertat. Andreu Nin, es refereix en aquests termes a la suposada incompatibilitat entre *nacionalisme* i *socialisme*:

Heus aquí perquè, després de l'econòmic, existeix un problema que atreu poderosament la meua atenció, com a socialista i com a home, com a simple observador dels fets i dels fenòmens socials i responent a una viva inquietud espiritual: el problema nacionalista.

Persegueix com a fi el nacionalisme –diu Rovira i Virgili– l'alliberament dels pobles. Persegueix com a fi el Socialisme l'alliberament dels homes.

L'alliberament dels pobles i l'alliberament dels homes produeixen les més profundes convulsions en els països moderns.

No hi haurà pau a la terra fins que se satisfacin aquests immensos anhels de llibertat que senten els pobles del nostre segle.

Nacionalisme i Socialisme són dos termes aparentment antitètics, però els seus fins es confonen i es complementen reciprocament, existint entre ambdós una íntima i indestructible connexió. Un i altre amenacen els fonaments mateixos de la societat actual. Cap doctrina tan revolucionària com elles. Ataca el Nacionalisme l'organització i l'estructura dels Estats, absorbents, unitaris, centralistes, tirànics i dominadors, i combat el socialisme el règim capitalista, la propietat privada i la moderna forma de l'esclavitud representada pel salari.

Si el Socialisme aconseguirà, amb el seu esforç, que s'ensorri estrepitosament l'únic poder de la burgesia, desapareixent amb ell la injustícia de la desigualtat econòmica d'allò que menyspreadorament anomenava amb raó Fourier la societat 'civilitzada', el Nacionalisme aconseguirà, per la seva acció cada dia més via i més intensa, vèncer en tots els seus reductes la burgesia arrabassant-li la seva força i el seu instrument de pressió més formidable: l'Estat.²¹⁷

Andreu Nin, doncs, accepta la reivindicació nacional com a justa i l'entenia del tot compatible amb el clam per la justícia social. La crítica que fa al *catalanisme* de la Lliga incideix en la incapacitat dels regionalistes per liderar un moviment revolucionari o de canvi que transformés les estructures socials i

²¹⁷ Andreu Nin: *La Justícia Social*, 7 de febrer de 1914, citat per Pelai Pagès, Andreu Nin: *Socialisme i Nacionalisme*, p. 71-72.

polítiques de l'estat. La Lliga, doncs, és expressió dels interessos de la *classe mitjana* i no dels justos anhels de llibertat del poble català:

Com vostè -i permeti'm reproduir el que em diu en una carta particular, fent-me meves totes les seves paraules-, 'odio i detesto corialment aquesta classe mitjana catalana que no va saber fer triomfar la Solidaritat Catalana, que marxà al Congrés per adoptar els mateixos procediments que els sicofants de la resta de regions i que el 1909 no va tenir... ronyons pera a afirmar-se i imposar-se, contribuint a dirigir i a encarrilar un moviment que podia haver acabat amb la guerra, amb el centralisme i amb la monarquia.' ²¹⁸

Salvador Seguí, que fou cap de la CNT, es referí en termes semblants a aquesta qüestió. Seguí, accepta la reivindicació de la *llibertat i la descentralització* però s'oposa al lideratge de la Lliga del catalanisme. De fet, en lloc d'oposar-s'hi, el moviment obrer ha de presentar-se com a autèntic defensor del catalanisme:

Existeix el problema que tenen plantejat altres pobles d'Europa: el problema de la llibertat i de la descentralització, que tots els homes liberals accepten. Ara, que aquest problema no el representa la Lliga. ²¹⁹

Andreu Nin o Salvador Seguí, però, es diferencien dels *catalanistes* a l'hora de plantejar les prioritats en la lluita social i política. Així, la seva defensa dels *pobles oprimits* i la seva oposició al *patrioterisme* dels Estats no ha de deixar en un segon pla el principi fonamental de la lluita de classes:

Jo no relegaré mai a segon terme el principi de la lluita de classes, com sembla desprendre's de les paraules de Fabra. Quan em vaig convèncer que 'és la lluita suprema, una lluita al costat de la qual les altres semblen petites escaramusses', vaig abandonar les files dels partits burgesos i vaig abraçar la gloriosa bandera roja de la Internacional (...) Que consti! Però que consti també que no entenc que, en nom de l'internacionalisme, es combatin les justes aspiracions dels pobles oprimits, incorrent per inconcebible paradoxa, en pecat de 'patrioterisme' (...) Que ens posin tots els motius que vulguin, però que no ens diguin espanyolistes. ²²⁰

Com veiem, Andreu Nin i Salvador Seguí no es volen veure associats amb el *patrioterisme* o l'*espanyolisme* i veuen amb bon ulls el *catalanisme*, tot rebutjant -però- l'acció política de la Lliga. Nin es refereix a la lluita de les *nacionalitats oprimides*, fent servir un llenguatge més proper als

²¹⁸ Andreu Nin, *La justícia Social*, 28 de febrer de 1914, citat per Pelai Pagès, *Op.Cit.*, p. 79

²¹⁹ Salvador Seguí, citat per Ferran Soldevila, *Història dels Catalans*, p. 3121.

²²⁰ *Ibid.*

catalanistes radicals que als *regionalistes* de la Lliga. El seu discurs, per tant, s'assembla molt al dels *nacionalistes* :

*Lo mateix de les nacionalitats esclaves, proletaris col·lectius que lluiten contra l'aristocràcia de les nacionalitats privilegiades. L'una lluita i l'altra han escandalitzat als mateixos socialistes que ens predicaven pau i amor. A l'últim la guerra de classes s'ha imposat i tothom l'ha reconeguda. La de nacionalitats oprimides s'haurà de reconèixer igualment compresa dintre el socialisme. Quan aquestes barreres que s'oposen a les corrents universalistes s'hagin esborrat, l'ideal Socialista tindrà feta la meitat del seu camí. I veus aquí com no són incompatibles sinó complementaris, un nacionalisme socialista o un socialisme nacionalista.*²²¹

Així, a les planes de la *Veu de Catalunya* -en referència a un meeting de Nin al CADCI- hom es fa ressò dels plantejaments de Nin de lligar la qüestió social amb la qüestió nacional. Es demana, en conseqüència, una implicació dels *socialistes* en el *plet català*, entès com un problema de *llibertat* que cal avantposar a qualsevol altra qüestió:

*El senyor Andreu Nin parla en nom del partit socialista. Diu que pels que com ell militen consideren tan cobejable l'emancipació obrera com la conquesta dels ideals de dret i de justícia. Diu que per aquests sentiments els socialistes s'han de posar al costat de Catalunya per a obtenir l'autonomia. El partit socialista és internacional, però no és neutral i s'ha posat sempre al costat dels que defensaven el dret i la justícia. En tots els pobles oprimits, durant la guerra, no s'havien plantejat els problemes socials, i és que el problema previ era el de la llibertat. Aquí succeeix igual i per això desitgem que com més aviat millor es resolgui el plet perquè el poble pugui llençar-se a la conquesta dels seus drets.*²²²

Els *catalanistes*, doncs, defensen el caràcter prioritari de la reivindicació nacional com a un pas previ per abordar la qüestió social:

Avantposem Nacionalisme a l'Obrerisme perquè entenem que el primer té preferència indiscutible sobre el segon. Mentre el Nacionalisme no arribi al lloc que li pertoca, no pot l'obrerisme deixar-lo a segon terme; no volem dir que el Nacionalisme i l'Obrerisme hagin de caminar desparellats sinó que llur progressió ha de ser forçosament igual i paral·lela; les reivindicacions obreristes, però, han de trobar-se en estat de latència fins que el plet del Nacionalisme sigui fallat i resolt: aleshores deu

²²¹ *Nacionalisme i Socialisme* (editorial), *El Poble Català*, 15 de maig de 1916.

²²² *La Veu de Catalunya*, Andreu Nin (meeting al CADCI), 1 de gener de 1919.

*plantejar-se amb franquesa i claredat el problema obrer per a obtenir la solució definitiva que acabi amb perjudicials nebuloses.*²²³

Al darrere d'aquest plantejament, hi ha la idea que l'existència d'un *estat català* comportaria la resolució del conflicte social:

*La vitalitat política de la nostra terra, la seva plenitud espiritual, repercuteix en tots els fets que s'hi produeixen. Per això el mateix conflicte social, en sa acció de conjunt, revesteix una relativa normalitat i assoleix una eficàcia que en altres bandes no obté (...) És per això que nosaltres tenim la absoluta confiança que un Estat Català resoldria aquest conflicte social amb un criteri que, sense ser perturbador, seria progressiu.*²²⁴

Aquesta tesi, però, topava amb la realitat del caràcter intern de la confrontació social a Catalunya. Era ingenu pensar que l'obrerisme podia acceptar aquesta interpretació. De fet, aquest plantejament reforçava la interpretació –també reduccionista– d'aquells que veien el conjunt del catalanisme com un fenomen burgès oposat a l'obrerisme de les masses populars. Marcel·lí Domingo, per il·lustrar la situació d'incomprensió en què es troben molts catalanistes, es refereix a unes paraules de Ramiro de Maeztu en què contraposa els *regionalistes* de Barcelona als *nacionalistes* de Dublín. A Irlanda, el nacionalisme seria un moviment popular que inclouria les classes populars, mentre que a Catalunya el catalanisme seria la representació dels interessos de les classes mitjanes en oposició a l'obrerisme:

*Un altre escriptor de fina agudesia, d'acurada percepció de les situacions, Ramiro de Maeztu, analitzant unes vagues que hi hagué el 1913 a Dublín, a causa de les quals fou detingut el líder obrer Larkin, uní els dos noms, Dublín i Barcelona, i comparà la psicologia respectiva. 'No hi ha analogia –digué.– Els regionalistes de Barcelona provenen generalment de les classes riques i mitjanes. Els antirregionalistes de Barcelona són obrers d'idees radicals. Els nacionalistes de Dublín són de les classes populars i mitjanes. Els antinacionalistes de Dublín són burgesos d'idees conservadores. Les classes burgeses de Barcelona són generalment reaccionàries pel que fa a les idees religioses'. Per aquest criteri, Pi i Margall es trobà bandejat pels seus mateixos partidaris quan defensà el moviment nacionalista català.*²²⁵

Aquesta percepció reduccionista de Ramiro de Maeztu existia, però això no vol dir que es correspongués del tot amb la realitat. Així, la vaga de 1913 a Dublín enfrontà –d'alguna manera– sindicalistes amb *Home Rulers*; a Catalunya, per altra banda, els obreristes si bé cren *antirregionalistes* –en el sentit d'oposar-se al lideratge de la Lliga– no cren –almenys en la seva

²²³ Alexandre Bulart, *La Veu de Catalunya*, 4 gener de 1919.

²²⁴ *Conflicte social* (editorial), *La Veu de Catalunya*, 1 d març de 1919

²²⁵ Josep Maria Rodés, *Catalanisme i Socialisme*, p. 74.

totalitat- *anticatalanistes*. Les coses eren molt més complexes; i ni el plantejament d'alguns catalanistes –defensant que la resolució de la qüestió nacional comportaria la solució dels problemes socials- ni les idees d'alguns líders sindicals –plantejant que el catalanisme era solament expressió dels interessos de classe-, responien del tot a la veritat. Val a dir, però, que els intents de bastir un socialisme català i acostar el moviment obrer a una *praxis* política catalanista, no acabaren de cuallar. Personatge com Nin, Serra i Moret o Gabriel Alomar, que en algun moment feren de pont entre *nacionalistes* i *socialistes* no aconseguiren en aquest període que els seus plantejaments es traduïssin en una alternativa política a la Lliga. La radicalitat de la confrontació social a Catalunya, amb un moviment obrer de caire anarquista que s'enfrontava a una estructura política repressiva de l'estat, comportà que la lluita de classe primés per sobre de la solidaritat *nacional*.

Catalanisme i obrerisme són els dos corrents dominants a la Catalunya de principis de segle. Un sector del catalanisme, representat per la Lliga de Catalunya, representarà –en bona part- l'adversari ideològic i social de l'obrerisme a Catalunya. En conseqüència, les expectatives de donar una sortida revolucionària a la crisi política que viu Catalunya –amb l'actuació conjunta de l'obrerisme i el catalanisme polític representat per la Lliga- no deixava de ser un miratge. Des de la Lliga i el *catalanisme* de Cambó hom intentà presentar l'estat com a responsable únic de la lluita social que es viu a Catalunya; la reforma de l'estat i la consecució d'un règim autònom per a Catalunya havia, doncs, de portar la pau social i apaivagar el clima de confrontació. La realitat és, però, que en els moments claus el catalanisme de la Lliga trià per mantenir l'ordre establert davant la perspectiva de la revolució social a casa seva.

En aquest context, altres sectors catalanistes –republicans, la UC, radicals, etc.- miraren d'acostar-se a l'obrerisme i fer un front comú contra l'ordre establert. Com veurem a l'apartat posterior, la UC de Martí i Julià plantejà una mena de *nacionalisme integral* que havia d'acollir les demandes obreres –seguint una mica la línia del *Sinn Féin*. Hi haurà, però, alguns nacionalistes que aniran més enllà i faran seu l'ideal obrerista i lligaran la qüestió social amb la qüestió social. Daniel Cardona, per exemple, plantejarà que l'*enemic comú* de *nacionalistes* i *sindicalistes* és l'estat; així, l'alliberament dels pobles és un element més en la lluita contra l'imperialisme i el capitalisme. Cardona assenyala que *el nostre Estat Català seria element, doncs, de renovació, de lliberació i de progrés i aportaria una nova força col·lectiva a l'obra internacional de la humanitat*. En aquest sentit, demana a Àngel Pestaña –a qui elogia abastament- un posicionament clar en favor de la *llibertat nacional dels catalans*:

I vos, Angel Pestaña, més que ningú ho sabeu. Vos sabeu que nosaltres preferiem la vostra santa idealitat redemptora per damunt de totes les farses del 'Noi del Sucre'. I vos sou castellà, i no obstant,

*els nostres sentiments anaven vers vós, perquè en vós ens creïem veure-hi l'home sincer i abnegat que creia en l'eficàcia del sacrifici al que malauradament heu tingut d'anar.*²²⁶

Daniel Cardona sentència d'aquesta manera sobre l'obrerisme i la qüestió nacional;

*La internacional, o serà a base d'una federació de pobles o nacionalitats, o no serà mai.*²²⁷

Val a dir que aquest intent de lligar qüestió nacional amb qüestió social no partirà solament dels sectors nacionalistes més radicals; trobarem també sindicalistes i socialistes (i anarquistes) que faran un plantejament teòric en termes semblants.

8.2.1. THE CATALONIAN REVOLT

*All Catalonia is in a state of insurrection. Detachments of the Civil Guards have left Port Bou for Llansa, where this morning the mob tore up the railway track and destroyed the bridges. A general strike has been proclaimed at Port Bou.*²²⁸

El 29 de juliol de 1909 *The Freeman's Journal* titulava aquesta notícia *The Catalanian revolt* (La Revolta Catalana). Més tard, amb l'arribada de més informació, es matitzarà aquesta notícia fent referència al caràcter fonamentalment *anarquista* de la revolta. La violència anti-religiosa de la revolta mereixerà, a més, les crítiques de la premsa afi al Partit Nacionalista irlandès. L'editorial del 6 d'agost de 1909 fa un ampli repàs al sentit real de la Revolta:

*It cannot be denied that from the proclamation of the general strike on 26th July to the 3rd of August a time of terror like that of the Commune set in and paralysed the life of Barcelona, and that the whole of Catalonia was in fierce, if futile, revolt.*²²⁹

Hom descriu la revolta com una conspiració dirigida per anarquistes malgrat la participació de *Republicans, Catalanistes, Carlistes i Socialistes*. Sobre els *catalanistes* involucrats en la insurrecció s'assenyala:

Some Republicans and some Catalanian separatists were concerned in the plot, but they were men who were also of Anarchist tendencies, and according to the official theory, they acted solely as

²²⁶ Daniel Cardona, 'A vos, Angel Pestaña', *La Batalla*, p.92.

²²⁷ *Ibid.*

²²⁸ *The Freeman's Journal, The Catalanian Revolt, Dijous 29 de juliol de 1909.*

²²⁹ *The Freeman's Journal, 6 d'agost de 1908.*

Anarchists, though they managed for a certain time so to use their influence as to tie up with them many who would never have taken the first step if the ulterior object had been clearly understood. ²³⁰

El diari irlandès creu que la base de la revolta es troba en el clima de confrontació social que viu Catalunya. La revolta s'hauria centrat a Catalunya per ser la zona més industrial i on la doctrina anarquista hi seria més estesa. Els *catalanistes* –fins i tot els *separatistes*– no podrien, doncs, actuar conjuntament amb el moviment llibertari:

It is not thought that Catalanian separation –which is in the main recognised as a lofty movement even where it is most condemned- could conceivably have left itself consciously to so hideous a programme as was so speedily acted upon. It was strongest far in Catalonia, no doubt: but the reason for that is found in the fact that Catalonia happens to be the great industrial region of Spain, and has always been honey combed with Anarchy praying on the working people. Barcelona itself was known as one of the great world-centres of the Anarchist movement (...) Nowhere was the class-war more bitterly preached, or more openly. The disasters and dangers of the war in Marocco, excited a people long prepared: especially they were stirred by the careful teaching that they were being sacrificed in Africa in the interests of snog capitalists of Madrid. ²³¹

Anarquisme i catalanisme, doncs, són vistos com dos moviments que s'oposen l'un a l'altra. Com ja hem vist a l'apartat anterior, la premsa del Partit Nacionalista irlandès també oposaria el seu *nacionalisme* irlandès amb les pretensions revolucionàries de Larkin. Els anarquistes –i, podem afegir nosaltres, els socialistes de Larkin– no poden compartir la seva idea de *pàtria*:

It is taken as an axiom by the Government that, in the bulk, the Catalanian party –the Separatists, those aiming at a political separatism equally with those who care only for their intellectual apartness of their province- are vehemently opposed to the Anarchists, whom they look upon as a non descript gang of cosmopolitan scoundrels, incapable of being touched by any patriotic idea and furnishing the greatest danger to a nobly-inspired movement. The best element in Northern Spain is Catalanian in sentiment, and the best element certainly, does not favour convent-socking, church-burning, and murder. ²³²

Tot i que hom percep certa simpatia cap al catalanisme, hi ha latent –tanmateix– una visió unitarista d'Espanya. Catalunya no és doncs percebuda com una entitat *nacional* oprimida; el problema rau en la

²³⁰ *Ibid.*

²³¹ *Ibid.*

²³² *Ibid.*

manera com Espanya està organitzada. La imatge-mite d'Espanya com a *nació* catòlica juga en això un paper important; i això fa que, tal vegada, hom tendeixi a veure el *catalanisme* -al nord-est de la península- com un moviment que amenaça la unitat d'un tot -així com els protestants de l'Ulster fan perillar la unitat nacional irlandesa:

*There is something gravely wrong in the whole Kingdom. Spanish opinion itself recognises that widespread reform is necessary, with a general effort towards the moral linking of the country to a healthy unity, too long delayed.*²³³

L'editorial acaba, doncs, defensant una mena de *regeneracionisme* a Espanya. A la premsa nacionalista irlandesa trobarem algunes referències a la qüestió catalana; en cap cas, però, Catalunya esdevindrà un model sovint esmentat. Si Catalunya mira a Irlanda amb admiració, Catalunya passarà força desaparebuda als ulls dels irlandesos; el ressò internacional del *catalanisme* serà -en aquest període- molt escàs. Cal afegir a això que la conflictivitat social que caracteritza la societat catalana -amb un moviment anarquista de caire revolucionari- fan de Catalunya un model nacional amb moltes contradiccions. La *Revolta Catalana* esdevé, doncs, una revolta social *anarquista* comparable a la *Comuna*; d'aquesta mena de *revoltes* no en vol saber res el *nacionalisme* irlandès conservador i catòlic. El 1913 el *patriotisme* de James Larkin toparia amb aquesta realitat.

8.2.2. LA UNIÓ CATALANISTA I EL CATALANISME PROGRESSISTA

El caràcter integral que Martí i Julià vol donar al *catalanisme*, es justifica en la interpretació del *nacionalisme* català com una força *alliberadora* i *progressiva* que ha de portar a la igualtat social. De fet, aquest *nacionalisme total* es presenta com una alternativa al *capitalisme* i al *socialisme* de la lluita de classes. Hom es refereix a l'*individualisme associacionista* propi de la personalitat catalana en contraposició a la *socialització estatista*:

Més essent lo Catalanisme una acció social nacionalista que ha de determinar beneficis morals y de benestar á tots los catalans, imposa á l'Assamblea'l dever de formular principis que correteixin defectes accidentals y afavoreixin la lliure acció social de tots los estaments. A n'aquest fi declar que'l dret á la vida, la justicia y la equitat, l'armonia econòmica y dels sentiments entre les classes socials y l'amor al prohisme han d'ésser proclamats fonaments de vida de la societat catalana, pera que lo nostre poble sense destorbs evitables, moventse per l'impuls del individualisme associacionista propi de la personalitat catalana, fugint sempre de la socialització estatista, renunciant á las lluytas

²³³ *Ibid.*

violentas dels engegats que son antihumanes y d'efectes regressius. y gaudint lo benestar relatiu de la condició humana, pugui emprendre la evolució de progressiu perfeccionament que empeny las societats que s'han deslliurat de tot lo que 'ls hi malmena y desnatura la vida colectiva y mou als pobles amatents á enrobustir y á diferenciar, cada cop més, la llur personalitat nacional. ²³⁴

Aquesta concepció social es concreta, pel que fa a l'obrerisme, en un elogi de les cooperatives de consum i de producció de països com Anglaterra i Bèlgica:

Obrers de Catalunya; nosaltres os ho hem de dir ab la franquesa de la terra: si sou mal vetlladors dels fruyts del vostre treball y los poseu á mercès del primer que vulga gaudir-sen, ¿per qué os queixeu? ¿contra qui dirigireu la protesta? Penseu fredament y no demaneu als altres més cuydados que no heu sapigut servir pera lo vostre.

Si no teniu fè en la acció cooperativa, si no teniu fè en la eficacia de vostras propias obras. ¿en qué y en qui posareu fè? ¿Quina garantia os donareu mutuament y donareu a la societat de que sou aptes pera establir l'equilibri en al commuguda familia humana?

Cregeunos, obrers; la cooperació es la redempció vostra.

Aixís, companys, parlaré als uns y als altres, traduint nostras paraulas en fermes propòsits de lleys justas pera 'l jorn en que s'ostenti rica y plena la nacionalitat catalana. ²³⁵

La Junta Permanent de la UC de la Setena Assamblea Catalanista (Barcelona, Maig de 1904) té a Domènec Martí i Julià com a president ²³⁶. Si analitzem la composició social dels delegats comarcals a

²³⁴ *Preàmbul de les Bases de l'Assamblea de la Unió Catalanista, Barcelona, maig de 1904, p. 70.*

²³⁵ *Geroni Estrany, Ponent de Bases de la setena Assamblea de la UC, Maig 1904, p. 84.*

²³⁶ La composició de la Junta Permanent és la següent:

President: D. Martí i Julià

Vice-president: Antoni de P. Capmany, de Sabadell

Tresorer: Rafael Patxot i Jubert, de Sant Feliu de Guixols

Vocals: Candi Robert i Roura, de Canet de Mar, Trinitat Monegal de Barcelona i Andreu Pons i Santacreu de Manresa

Secretari: Santiago Gubern, de Barcelona.

(Deliberacions de la VII Assamblea de la UC, Maig 1914).

aquesta assemblea de la UC ens adonem de la seva heterogeneïtat; des d'obrers fins a propietaris, passant per comerciants i homes d'oficis.²³⁷

²³⁷ *Delegats de l'Alt Vallès*

Delegats comarcals

Vicens Camp (obrer, Granollers), Ramon Pareras i Noguera (Hisendat, La Garriga), Pere Basté (comerç, Montornès), Martí Moretó i Riera (Propietari i industrial, Mollet), Vicens Solà i Pujol (agricultor, Mollet)

Delegats locals

Domingo Vilanova (escriptor, Caldes), Pere Argemi i Guasch (Secretari de Jutjat, Caldes), Marcell Augé (Metge, Caldes), Josep Solà i Margenat (Propietari, Caldes), Eduard Xalabarder (Metge, Caldes), Lluís Aliet (comerç, Cardedeu), Josep Ballera (Cardedeu), Joseph Horta (obrer, Cardedeu), Victor Brossa i Sangerman (Escriptor, Castellterçol), Tomas Vendrell (comerç, Granollers), Joan Barangué i Bach (comerç, Granollers), Josep Maria Roca (metge, Propietari, Granollers), Joan Llobet (Dependent, Granollers), Joan Millet i Pagès (comerciant, l'Ametlla), Pelegri Casades i Gramatxes (escriptor, Granollers), Ildefons Sunyol Suñol (advocat, La Garriga), Arhtur Piberant (advocat, La Garriga), Jacinto Vila (sastre, La Garriga), Manel Font i Torné (Metge, La Garriga), Joan B. Morató (Apotecari, Llinars), Joseph Maria Teixidó (Metge, Llinars), Joaquim Lluhi i Rissech (metge, Llinars), Joan Ventosa i Calvell (advocat, Llinars), Llorens Roure i Peypoch (Propietari, Llissà de Vall), Vicens Plantada i Fonolleda (Propietari i agricultor, Mollet), Josep Moncerdà y Mayol (fuster, Mollet), Frederic Ros i Sallent (Propietari, Mollet), Antoni Feliu (fabrikant, Parets), Juli Vida (indústria, Parets), Francisco Llobet i Mateu (Samalús), Juli Llobet (Samalús), Lluís Puigdomenech (confiter, Sant Feliu de Codines), Joan Puigdomenech (idem), Nicomedes Soler (comerciant, Sant Feliu), Joan Deu i Roure (fuster i propietari, Sant Feliu), Fidel Rocabert (Sant Pere de Bigues), Joan de la Creu Quadrada (estudiant, Sant Pere de Vilamajor), Joseph Pellicer i Feñé ((mestre d'obres, Vilanova de Vilamajor), Leandre Pellicer i Montseny (Metge, Vilanova de Vilamajor). (Deliberacions de la UC, VII Assamblea Catalanista, Maig 1914)

Montseny

Delegats comarcals:

Joan Ragué (propietari, Gualba), Joan Mora i saltes (comerciant, Gualba), Joseph Moreto i Bruguera (apotecari, Santa Maria de Palautordera), Joseph Pou i Font (Metge, SM de Palautordera), Tomás Culi i Verdaguer (Propietari, Sant Hilari), Antoni Culi (propietari, Sant Hilari), Martí Castanyeda i Valls (Sant Celoni), Josep Ximeno i Planas (Sant Celoni), Joaquim Giralt i Verdaguer (advocat, Sant Celoni), Faust Giralt i Verdaguer (apotecari, Sant Celoni), Ricard Besa (tractant en carbó, Sant Celoni), Miquel Draper i Batllori (apotecari, Sant Celoni) (Deliberacions de la UC AC, VII, maig 1904)

Per la seva banda, La Lliga Nacionalista Catalana de París, entitat adherida a la Unió Catalanista, té un marcat aire federal i republicà. En una reunió amb representants *Euskars, castellans, aragonesos, valencians, francesos i d'altres nacions (Bèlgica, Itàlia, Portugal, Polònia, Irlanda, Bohèmia, Armènia, Romania...)* hom defensa la constitució d'una Federació Ibèrica com un primer pas per la consecució d'uns Estats Units d'Europa:

Lo Catalanisme republicà adopta lo mètode racional, la disgregació y la federació successivas pera constituir aixis, gradualment, una federació ibèrica y, successivament altibèrica y llatina que 'ns conduís als Estats Units d'Europa, preconitzats per l'immortal Victor Hugo y, per fi a la República Social Universal, garantia de la pau entre tos els homes y objecte final de la Civilizació. ²³⁸

L'acte s'acaba cantant la Internacional i els Segadors, i compta amb l'adhesió de Pi i Margall i dels Regionalistes aragonesos (Enric Bernal) i castellans (Paul-Amarza). Aquesta trobada compta amb la presència d'un ciutadà irlandès, Mr Wyt, *il·lustrat publicista de Dublin que feu vots per que 'ls pobles Irlandès y Català puguin un jorn donarse estretament las mans junt ab tots los demés pobles que lluiten per emanciparse d'extrangers tutelatges, quins arbitris llassos convertits en cadenas los estrenyen tant y tant que arriban á ofegarlos.* ²³⁹

La UC sembla viure un període de creixement entre 1910 i 1916. Així, l'homenatge de l'Associació Nacionalista Catalana a la revista *Renaixement*, el 25 de gener de 1913, comptà amb l'adhesió d'un gran nombre d'entitats catalanistes amb un predomini de les organitzacions obreres i federals (Joventut Valencianista, Ateneu Nacionalista Republicà, Joventut Catalanista, Germanor -Associació Obrera Catalanista de Manresa-, Grup Catalanista *Francesc Casanovas* de Terrassa, *l'Estivada* de Sant Hilari, Joventut Catalanista i Centre Català *Francesc Casanovas* de Sabadell, Associació Nacionalista de Calella, "Catalunya" Grop Nacionalista Radical de Santiago de Cuba, Grop Catalonia de Guantánamo, *La Costa de Llevant* de Canet de Mar, Federals Nacionalistes de Sant Feliu de Llobregat, Centre Catalanista *Gent Nova* de Badalona, l'Orfeó Nova Catalonia...). A títol individual hi assistiren o s'hi adheriren un gran nombre de personalitats del món polític i cultural català: Daniel Cardona, J. Pineda i Verdaguer, Miquel Laporta, J. Grant, Francesc Talens, Ramón E. Bassegoda, Ramon Masifern (de Vilassar de Mar), Lluís G. Castellà (de Madrid)... Hi intervingueren Viceç A. Ballester, *l'Alcántara, en Salat, en Jaumandreu*, Lluís Marsans (sobre el *catalanisme pur* de Sabino Arana), Emili Roig, Frederic Castells, Culi i Verdaguer, Joan Rigall, Joan Llorens, Lluís Tintó, *Rodergas*

²³⁸ *La Veu del Vallès, Federalisme Universal*, 2 de gener de 1906.

²³⁹ "Federalisme Universal", París, *La Veu del Vallès*, 2 d gener de 1906.

(secretari de la UC), Artur Colomer, Frederic Barceló i Folguera i Duran. Tancà l'acte Domènec Martí i Julià.²⁴⁰

La composició el 1913 de la Junta Permanent de la Unió Catalanista confirma el gir cap a l'esquerra de l'organització²⁴¹. *Renaixement* informa el 27 de febrer de 1913 que ha quedat constituït el Casal Nacionalista de Sant Martí, *de les barriades obreres de Sant Martí, Clot i Camp de l'Arpa*, amb la intenció de propagar els ideals de la UC. S'evidencia, doncs, una expansió no tan sols territorial sinó també social, amb l'obertura de nous casals i centres catalanistes a les àrees obreres de Barcelona.

Des de les pàgines de *Renaixement* es critica la decisió dels regidors de l'Ajuntament de no posar símbols catalans a la corona de flors al monument de Rafael de Casanova en motiu de la celebració de l'11 de setembre. Alhora, es contraposa l'actitud dels regidors *que es diuen nacionalistes* amb l'acte realitzat per *joves obrers* de l'associació *Els néts dels Almogàvers*:

*Aqueix comportament dels regidors qui's diuen Nacionalistes és el fet que deiem que'ns portava a l'ànima un sentiment de dolor; però aquest dolor ve sobradament compensat amb l'immensa joia que'ns produeix l'acte realitzat per la joventut 'Els néts dels Almogàvers', de perpetuar el record del Fossar de les Moreres on s'enterraven els qui en 1714 morien defensant la llibertat de la Patria. Aquells ardits joves són obrers; vingueren del Clot a quarts de dotze del vespre, amb l'aigua a l'equena, curosos de que no's mullés la 'làpida', descuidats de que's mullaven ells; els portava una fe, la fe en despertar al poble; els conduïa un amor, el que senten, pregòn, per la Patria...*²⁴²

Martí i Julià, arran d'una conferència de Josep Carner el maig de 1914, contraposa l'*espiritualitat* i l'esperit alliberador del seu discurs amb el missatge *esclavitzador* de Cambó. En un to poètic, paral·lel al títol de la conferència -*l'Exit i l'Immortalitat*-, critica la visió de Catalunya de Cambó:

²⁴⁰ *Renaixement*, 30 Gener de 1913.

²⁴¹ President: Dr. Martí i Julià; Vispresident: Daniel Girona; Tresorer: Josep Serra; Vocals: Josep Roderigas, Bernabé Martí i Bofarull (de Tarragona) i Antoni Veciana (de Tàrraga); Secretari: Francisco Casas Brie. Socis col·lectius i individuals (admissió): Joventut Catalanista i Casal Nacionalista Martinenc (Barcelona), Unió Nacionalista Republicana (Tarragona), Centre Nacionalista Republicà (Bellcaire), Daniel Girona i Llagostera, Enric Martí i Giol i Jaume Fonolleda. (*Renaixement*, 1 de juny 1916, *Gasetta de la UC*.)

²⁴² Miquel Guinart, 'La Placa d'Els Néts dels Almogàvers', *Renaixement*, 18 de setembre de 1913.

*El discurs d'En Carner enlaira l'espiritualitat d'un poble i li mostra en el cel blau i pur de les lliberacions futures, un llumenas radiant, que és Catalunya encesa per afanys d'immortalitat; el discurs d'En Cambó aferra a la crosta de la terra la vida dels homes i els esclavitzava, fent que empesos i deshomenitzats del tot per l'Exit, transitin sense saber on van, per els arenys cremats i mortífers de l'Estat, mostran-nos aixís la trista visió d'una Catalunya que ha girat l'esquena a sol ixent, i que ja per sempre més ha renunciada la vida.*²⁴³

La *Gazeta de l'Unió Catalanista* informa el 10 de març de 1915 de l'elecció de la nova Junta Permanent de la UC; personatges del nivell com Manel Serra i Moret i A. Rovira i Virgili n'entren a formar part²⁴⁴. En la mateixa línia, si analitzem els editorialistes i col.laboradors de *Renaixement* ens adonem de la seva pluralitat²⁴⁵. La UC vol abastar un ample ventall ideològic al voltant d'un catalanisme que podríem qualificar de catalanisme republicà i progressista i, en certa mesura, vol bastir un projecte alternatiu al regionalisme de la Lliga.

La *Gazeta de la Unió Catalanista* informa l'1 de maig de 1915 de la constitució de la 'Joventut Nacionalista de Catalunya', un agrupament de joves d'escollida intel.lectualitat, adictes a la UC per a com a seccio de la mateixa, propagar per medi de la paraula i del escrit les doctrines nacionalistes

²⁴³ *Renaixement*, Martí i Julià, *L'Exit i l'immortalitat*, Conferencia d'En Josep Carner, p. 271.

²⁴⁴ *President: Domènec Martí i Julià*

Vis-President: Antoni Colomer i Tutau

Tresorer: Jaume Fonolleda i Serra

Vocals: Antoni Suñol i Plà, Manel Serra i Moret (Pineda), Macià Mallol i Bosch (Tarragona), Joan Monés i Costa (Badalona)

Secretari de Propaganda: Francesc X. Casas i Briz

Secretari de Relacions Exteriors: Francesc X. Casals i Vidal

Secretari d'Acció Cultural i Social: Antoni Rovira i Virgili

Secretari General: Josep Rodergas i Calmell

²⁴⁵ El director de "Renaixement", M. Alcàntara i Gusart i de "La Nació", Francesc X. Casas i Briz. Els col.laboradors en són: D. Martí i Julià, M. Serra i Moret, Lluís G. Castellà, Alfons Maseras, Joaquim Delclòs i Dols, Prudenci Bertrana, Victor Català, Apel.les Mestres, Ignasi Iglesias, Frederic Rahola, Francesc Rosell, J. Grant i Sala, A. Rovira i Virgili, Manel Suliachs, Joaquim Ruyra, Joan Jaumandreu i Mauri, Frederic Culi i Verdager, Josep Tharrats, Antoni Suñol, Joan Alcover, etc. Es promet la col.laboracions al "Comitè de Premsa de la UC" de Carles Rahola, Alexandre Plana, Rafel Campalans, Joaquim Folguera, Andreu Nin, Ricard Vives, D. Corominas Prat, etc. (*Renaixement*, 8 d'abril de 1915).

que defensa la UC. Es tracta de Pere Oliver, M. Alcántara i Gusart, Ramon Vilaró, Frederic Pell i Cuffi, F. Culi i Verdaguer, Francesc Rosell, Pere de Tera (Badalona), Ricard Vives, Lluís G. i Castells i Salvador Vives.

E. Xalabarder, de la Joventut Nacionalista de Catalunya informa a la *Gazeta de la UC* (Juliol-Agost 1915) d'un cicle de conferències iniciat el 19 de juny. Els temes tenen en comú un tarannà progressista: *Generalitats sobre la teoria dels impostos: l'Impost progressiu* (F. Rosell), *Socialisme* (Salvador Vives), *La Separació de les esglésies i de l'Estat* (A. Rovira i Virgili), *El nacionalisme i la pena de mort* (Manel Alcántara), *Catalunya i València Nació* (Miquel Duran i Tortajada), *La Socialització de la Terra* (Manuel Serra i Moret) i *Sanitat i Nacionalisme* (Dr. E. Xalabarder).

La *Gazeta de la UC* (Juliol-Agost 1915) anuncia la demanda d'adhesió a la UC del *Correu de Catalunya* (de Santiago de Cuba i portamveu de l'Entitat 'Catalunya. Grop Nacionalista Radical de S. de Cuba'), *La Nació* (periòdic), Centre Republicà Català d'Hostafranchs *Sang Nova* i el Casal Catalanista del districte X. El setembre de 1915 els organismes constituents de la UC són (segons la *Gazeta de la UC*):

Diaris: *Gent Nova* (Badalona), *La Falç* (Balaguer), *Renaixement* (Barcelona), *Sol-Ixent* (Navarces), *L'Estivada* (St. Hilari) i *Renovació* (Tarragona)

Delegats especials a l'estranger: J. Ventura i Lluhi (Brussel·les), Alfons Velasco (Manila), Juli Delpont (Perpinyà), Nicolau Oriol (Rosario Santa Fè)

Associacions: *Lliga Nacionlaista Catalana* (Paris, 16, Rue Beauregard), *Catalunya-Grop Nacionalista Radical* (Santiago de Cuba), *Cathalonia-Blok Nacionalista* (Guantánamo)

Associacions a Catalunya: *Almenar*, *Arenys de Mar*, *Badalona*, *Balaguer*, *Belcaire* (Lleida), *Cabrils*, *Calella*, *Correllà*, *Lleida*, *Manlleu*, *Mataró*, *Molins de Rei*, *Navarces*, *Rubí*, *St. Boi de Llobregat*, *Tarragona* (Unió Nacionalista Republicana), *Tàrrega*, *Terrassa*, *Torelló*.

A Barcelona: *Casals Catalanistes* (districte II, III, IV, V, VI, del Poble Nou, de Sants, Sagrerenc, Martinenc, *Associació Catalanista de Gràcia*, *Associació Catalana de Beneficència*, *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*.

En l'activitat propagandística del catalanisme a l'entorn de la UC la qüestió social cada vegada hi és més present. En les conferències i actes públics que fa la UC el 1916 predominen les referències al socialisme i al cooperativisme ²⁴⁶. Aquests actes de propaganda es duen a terme en Casals

²⁴⁶ "El Nacionalisme és Socialisme", Martí i Julià, Casal Nacionalista Sagrerenc, 16 de gener de 1916.

"El Cooperativisme innovador", J. Grant i Sala, Casal Catalanista del districte X, 4 de març 1916.

Nacionalistes situats en els barris obrers de la ciutat de Barcelona (Casal Nacionalista Sagrerenc, Casal Nacionalista Martinenc...). El 1916 la UC segueix creixent, per exemple, amb l'adhesió del 'Casal Catalanista del Poble Sec' i de la 'Cooperativa Mutual Catalana'.²⁴⁷

Martí i Julià és l'ideòleg d'aquest *nacionalisme* democràtic i igualitari que fins i tot veu amb bons ulls el qualificatiu de socialista:

*L'Assamblea de Balaguer és una afirmació econòmica dels nostres temps, que és tot senzillament una transició del règim actual plutocràtic a un règim econòmico-socialista de l'esdevenidor; el règim econòmic contingut a les Bases de Balaguer és tant liberal, tant tocat de socialisme, que no hi ha encara cap estat que hagi adaptat a la seva vida econòmica un règim tant democràtic, tant justament igualitari, i tant moderador de la brutal creixença del capitalisme.*²⁴⁸

En definitiva, nacionalisme i socialisme són dues forces alliberadores que són dues cares de la mateixa moneda. Per Martí i Julià ambdues ideologies han de ser la clau de volta per acabar amb l'imperi del dret de la força i portar la justícia social:

*La civilització universal ha avançat sempre per embranzides, seguint el camí del sol, i l'era de la civilització europea occidental no ha acabat encara: la guerra actual n'és una prova. Els problemes socials plantejats a Europa s'han de resoldre, i és el socialisme l'ideologia que, fonent-se amb el nacionalisme, l'acció humana que posarà fi a l'imperi del dret de la força, renovarà l'Europa i, saltant per damunt de la mar gran, seguint sempre el camí del sol, durà a les Amèriques la plenitud de l'era de la justícia, per a que allà s'hi plantegin els nous problemes d'evolució i perfeccionament dels homes, que la nova civilització determinarà.*²⁴⁹

Els anys 1915 i 1916 hom intenta de convertir la UC, sota el lideratge de Martí i Julià, i amb el recolzament del grup d'Esquerra Catalanista i de personatges com Serra i Moret, en una mena de front catalanista de progrés oposat al conservadurisme de la Lliga. Els actes polítics o mitings que promou la Unió Catalanista i dels quals *Renaixement* se'n fa ressò, s'organitzen en entitats com el

"De nacionalisme català, socialisme i cooperativisme", J. Grant i Sala, Casal Català del districte II. (*Renaixement*, 19 de febrer de 1916).

²⁴⁷ *Renaixement*, 19 de febrer de 1916.

²⁴⁸ D. Martí i Julià, *Per Catalunya, Articles*, p. 23.

²⁴⁹ D. Martí i Julià, *La Nació*, p. 2, 7 d'agost de 1915).

Centre Republicà Català *Sang Nova*, el Casal Nacionalista Martinenc o el CADCI, amb la intervenció de personalitats com ara Serra i Moret, A. Rovira i Virgili, Bassa i Rocas, o Martí i Julià.²⁵⁰

8.2.3. LA CAMPANYA PER L'AUTONOMIA DE 1918: AUTONOMISTES I SINDICALISTES

Si a Irlanda és entre els anys 1913 i 1914 quan coincidiren lluita obrera i mobilització nacionalista –amb l'ensorrada del moviment sindical irlandès davant la promesa del Home Rule–, a Catalunya es produí una situació semblant amb la campanya per l'autonomia de 1918-19. De fet, ja el 1917 –amb l'intent de fer renéixer la *Solidaritat Catalana* i posar les bases d'una solució revolucionària a la crisi de l'Estat espanyol– s'esdevingué una dualitat d'acció nacionalista i obrerista. En un principi, amb l'intent de l'Assemblea de Parlamentaris de 1917, la Lliga Regionalista semblà buscar el suport de les forces d'esquerra i de la CNT per tal de fer possible una reorganització de l'estat. L'ambaixador britànic, Arthur H. Hardinge, creia veure una mena de conspiració revolucionària liderada pels *Home Rulers* catalans i auspiciada des de França per alguns diputats catalans del Rosselló. Segons Hardinge existia una campanya per substituir l'ambaixador francès a Espanya per un personatge procliu a les tesis revolucionàries i separatistes:

*Another symptom which is rather disquieting is the report that Señor Cambó, the leader of the Catalan 'Regionalists', or Home Rulers, has declared his willingness to co-operate with the Republicans. I hardly think he will carry the Biscay Home Rulers ('Bizcaitarras'), whose tendencies, though separatist, are strongly Catholic, with him into the Red camp, though of late he has endeavoured to fuse their party with his own. This Catalan faction gets some support from extreme Radical republicans in the Catalan districts from the French Department of the Eastern Pyrenees, one of whom, M. Brousse, is prefect of Perpignan, whilst another, M. Pams, has been endeavouring to supplant M. Geoffroy as French Ambassador at this Court. It was, I imagine, to the activities of this party that the King of Spain referred when he told Sir Percy Loraine that 'he hoped we should speak plainly at Paris'.*²⁵¹

²⁵⁰ Serra i Moret: Miting d'afirmació Catalanista, el 6 de maig de 1916; A. Rovira i Virgili, 18 de maig; Bassa i Rocas: Socialisme, 27 de maig; Martí i Julià: L'Actualitat del Nacionalisme a Catalunya, 28 de Maig. (Renaixement, 1 de juny de 1916, "Gasetta de la Unió Catalanista").

²⁵¹ L'ambaixador Arthur H. Hardinge a Balfour, P.R.O. (FO 371/3033), 3 de juliol de 1917, a *Estudios de Historia Social*, núm. 34-35, p. 340.

Les sospites de l'ambaixador britànic són conseqüència dels contactes –sobretot en el període de guerra- entre representants francesos i autoritats catalanes. Així, arrel de la visita a Barcelona del president del govern francès, M. Poincaré, apareixen tot un seguit d'articles comentant l'agermanament entre Catalunya i França²⁵². A més, sovintegen els elogis a Emmanuel Brousse, diputat *català* al Parlament Francès, per *la seva actitud en defensa de la llengua catalana*²⁵³. És evident que Brousse i altres *catalans* del nord tenen contactes amb catalanistes d'Espanya; ara bé, d'això concloure'n l'existència d'una mena de pla revolucionari amb el vist-i-plau de França sembla una mostra d'ingenuïtat i de desconeixement de la realitat política.

El desembre de 1918 els diputats *regionalistes* es retiren del Parlament espanyol davant la negativa dels partits espanyols a concedir l'autonomia. Cambó, davant el fracàs de la via parlamentària per assolir l'autogovern, amenaça amb una solució pseudo-revolucionària. La premsa catalanista justifica l'actitud de Cambó:

*En aquestes hores històriques d'Europa en què tots els països es transformen, en què cauen constitucions i es desfan Estats, en què tot trontolla, sols uns polítics d'incapacitat tan gran com els que desgovernen Espanya podien pensar que una qüestió tan vital com la qüestió de Catalunya podia ser resolta amb quatre vulgaritats retòriques.*²⁵⁴

A continuació, l'assemblea de la Mancomunitat s'erigeix com a assemblea constituent dipositària de la *sobirania nacional*:

*La nostra voluntat és, de tan decidida, actual. Això és: l'Assemblea, de fet, s'és erigida en constituent, i ha creat potencialment el Govern Català, en encarregar al Consell Permanent, amb els parlamentaris adjunts, la redacció de l'Estatut autonòmic, la seva aplicació i l'organització dels serveis que pertoquin a la nostra sobirania nacional.*²⁵⁵

L'assemblea és la porta per al *renaixement* de Catalunya:

*Podriem dir, per tant, que Catalunya s'ha constituït en sessió permanent. No solament l'assemblea, sinó tots els ciutadans. Aquest Advent de l'any 1918 serà memorable per a la nostra terra. Tot esperant el Nadal etern esperem el Nadal meravellós de la Catalunya renada.*²⁵⁶

²⁵² *La Il·lustració Catalana*, 4 de juny de 1916

²⁵³ *La Il·lustració Catalana*, 18 de juny de 1916

²⁵⁴ *La Veu de Catalunya*, 13 de desembre de 1918.

²⁵⁵ *La Veu De Catalunya*, 23 de desembre de 1918.

²⁵⁶ *Ibid.*

Catalunya, en qualsevol cas, té dret a l'anomenada *autonomia integral* i si no es pot aconseguir per la via parlamentària i legal ho farà per altres mitjans:

*L'assemblea, és a dir Catalunya, prefereix seguir les vies de normalitat, però no condiona amb res l'obtenció de l'autonomia. L'assemblea, és a dir, Catalunya, vol l'autonomia integral i està disposada a obtenir-la immediatament i prefereix la concòrdia, però en prescindirà si els altres la fan impossible.*²⁵⁷

Al capdavant, les amenaces de Cambó no es compleixen i la Lliga abandona qualsevol via pseudo-revolucionària que pugui fer trontollar l'estat espanyol. Amb tot, la premsa catalanista segueix justificant la necessitat del reconeixement de la realitat *nacional de Catalunya*. El 1919, *La Veu de Catalunya* segueix essent la via d'expressió majoritària de les demandes catalanes i Irlanda segueix present en les anàlisis i plantejaments que es fan. Gran Bretanya encara no ha donat una solució al problema irlandès; a Irlanda, doncs, també ha fracassat la via autonomista. Des de les planes de *La Veu* es distingeix entre les dues situacions; així, a Irlanda:

*l'obstacle més gros per a la solució autonomista havia estat fins ara la protesta del comtat d'Ulster contra les peticions i els dissenys de la resta d'Irlanda. Obstacle certament gros, que no s'ha produït ni en mínima part a Catalunya, com ho ha reconegut explícitament el Govern per boca del seu ministre en cap.*²⁵⁸

L'analogia amb Irlanda en aquest punt, doncs, no és possible. Si Irlanda no ha obtingut l'autonomia per l'existència d'una oposició 'interna', a Catalunya no hi ha hagut un moviment popular d'oposició a la solució autonòmica. Si no ha estat reconegut el dret de Catalunya a autogovernar-se és, doncs, única i exclusivament per l'actitud de l'Estat espanyol que es nega a acceptar la voluntat majoritària del poble català:

*Ara bé: des del moment que l'Estat espanyol reconeix la voluntat més que suficient de Catalunya en favor de l'Autonomia integral, si no l'atén i sanciona, afectuosament, esdevindrà tirànic i confès de tirania.*²⁵⁹

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ *La Veu de Catalunya*, Editorial, Tirania confessada, 30 de gener de 1919.

²⁵⁹ Ibid.

Si bé hom reconeix la complexitat del cas irlandès i, a vegades, hom justifica la posició del govern britànic, molts catalanistes segueixen enmirallant-se en el model irlandès. A Catalunya li cal un esforç heroic i *redemptor* que, en qualsevol cas, representa un *sacrifici* molt menor que el que han fet els fills d'Irlanda:

*Ajudem tots els catalans, per migrades que siguin les nostres forces, vells i joves, homes i dones, en la creuada redemptora, a fi que, quan arribi el dia del triomf, l'albada del qual sembla iniciar-se, podem sentir-nos orgullosos d'haver-hi contribuït en la corresponent proporció, i no oblidant mai, en les hores de decepció, que els sacrificis a fer en aquest aspecte reivindicatiu, representen ben poc al costat dels que porten fets, per aconseguir la llibertat nacional, els fills de Polònia i d'Irlanda, de Sèrbia i de Bèlgica, de Finlàndia i Bohèmia, i d'altres pobles que vessaren i vessen rius d'or i de sang.*²⁶⁰

Seguint l'exemple d'Irlanda, els catalanistes intenten internacionalitzar la causa catalana. En aquest sentit, cal destacar l'activitat reivindicativa dels casals catalans de Llatino-Amèrica. La premsa catalana reproduïx sovint articles de publicacions catalanistes de Cuba, Paraguai, etc. Els catalans d'Amèrica es refereixen sovint a la pèrdua de les colònies com un element revelador del fracàs del *centralisme* espanyol:

*La religió del centralisme tan arrelada en el pobre esperit dels que menen els destins d'Espanya serà de difícil extirpació. Els revessos soferts a Cuba i Filipines i en aquest cantó d'Amèrica, no han tingut la suficient virtut per a obrirlos-hi els ulls a les realitats.*²⁶¹

Hom reproduïx tots aquells articles de la premsa estrangera que mostren una actitud favorable a la qüestió catalana. Així, *La Veu de Catalunya* publica un article del *New York Times* que fa una anàlisi del *problema català* que està d'acord amb els plantejaments catalanistes:

*Les bases del problema català són abans que tot històriques i provenen les seves forces de les tradicions, els interessos, la llengua i objectes d'art que són característics del poble català. Aquest és el naixement del catalanisme: és una cosa ètnica, geogràfica i històrica.*²⁶²

²⁶⁰ *La Veu de Catalunya*, Missatge als catalans redients a les Terres Americanes, L'Associació Protectora de l'Ensenyaça Catalana, 24 de març de 1919.

²⁶¹ "L'hora de Catalunya", J. Papaseit Montseny, S. Nicolás-Argentina, publicat a "Catalunya", Periòdic Català d'Assumpció, Paraguai, 8 Febrer de 1919.

²⁶² *La Veu de Catalunya*, 18 de juny 1919.

L'article, a més, veu en el desenvolupament industrial un dels elements primordials que expliquen que la qüestió catalana hagi passat a un primer pla. És a dir, el catalanisme és conseqüència d'un conjunt de factors socials, culturals i històrics que juntament amb el factor econòmic han afavorit l'aparició d'una consciència de *poble*:

*Si el problema de Catalunya ha vingut a ser avui dia tan important, és perquè Catalunya, en el transcurs del segle XIX ha adquirit una força econòmica considerable i és per aquest poderós aixecament econòmic que el poble català s'ha situat entre les nacions més industrials. En el problema català el factor econòmic s'ha associat a l'històric, en qual camp aquest s'ha anat desenrotllant. El desplegament industrial de Catalunya ha de tenir-se en compte, puix és el principal punt d'apoi de les demandes catalanes; aquesta és la prova explicada de la veritable existència d'un poble català lògic completament de la seva història.*²⁶³

L'amenaça catalanista d'erigir-se en assemblea constituent i organitzar un Govern Català de facto, imita la situació que es viurà a Irlanda el 1918 després de la victòria electoral del Sinn Féin d'Eamon de Valera. A Catalunya, però, els parlamentaris catalans tenien el suport d'una part de la societat catalana però no representaven al gruix de les masses obreres. La Lliga parlava en nom d'una part de la societat catalana però no podia aspirar a una revolució *nacional* si no era amb el suport dels sectors anarquistes i obrers. Davant l'amenaça d'una revolució social la Lliga i Cambó preferiran abandonar la via insurreccional i defensar l'*estatus quo*. Els sectors més radicals del catalanisme, encapaçalats per Francesc Macià, si que es mostraran disposats a plantejar una solució insurreccional a l'estil irlandès. A principis dels anys vint, però, no gaudiran d'un suport majoritari a la societat catalana, una societat -que a diferència de la irladensa- viurà convulsionada per les lluites de caire social.

²⁶³ *Ibid.*

9. CATALUNYA I ALTRES POBLES D'EUROPA

Ja des de la segona meitat del segle XIX hom relacionava el catalanisme amb altres qüestions nacionals a Europa. Així, Sebastià Farnés, col·laborador de *La Renaixensa*, es disginti per buscar comparacions amb altres casos contemporanis i per defensar que les aspiracions nacionals podien triomfar a terme mitjà com ja ho havien fet a Hongria i com en pocs anys ho farien, segons ell, a Bohèmia i Irlanda. D'entre tots els moviments nacionalistes, Farnés seguí amb especial atenció la intransigent lluita del poble irlandès i la del poble txec, amb els quals era fàcil de trobar significatius paral·lelismes amb el cas català:

El poble ho ha comprès; ha vist que tenia drets que 'ls hi havien robat, qu'era esclau d'una altra rassa, y qu'essent a casa seva havia d'arronsar-se y llevarse 'l barret per fer lloc a les exigencies del veí; en fi, s'ha vist en el rang de pobles com l'Alsàcia-Lorena, Escocia, Irlanda, Polònia y tants altres que's consideren ab energia suficient per governarse ab lleis acomodables a n'ells y fetes per ells, sens ésser juguet de ningú. ²⁶⁴

Verdaguer i Callís, des del catalanisme conservador, fou un altre dels precursors en l'anàlisi comparativa de moviments nacionals coetanis. Des de les pàgines del setmanari *La Veu de Catalunya*, que començà a sortir l'1 de gener de 1891, escrigué múltiples cròniques de moviments nacionalistes de tot el món. A més, mantingué contactes amb líders de molts d'aquests moviments (Campion, Urdidy, Rouska, Maurice Barrés, Mistral...). ²⁶⁵

Sovint s'estableixen comparacions amb altres reivindicacions nacionals. Els casos d'Irlanda o de Bohèmia són sovint esmentats per a justificar una pretesa *superioritat* econòmica i cultural de Catalunya. Alhora, hom es queixa del menor *patriotisme* a Catalunya, fet que explicaria la situació més estancada de les reivindicacions catalanes:

Baix tots els aspectes Catalunya és superior a Irlanda y a Bohemia. A la comarca catalana hi há més riquesa y adhuc una cultura més extensa é intensa. Irlanda és pobre, y la terra en sa major part está subjecte als 'landlord'. Bohèmia és més pobre encare; les poques industries que la fan viure estan en mans de capitalistes de'raça germànica. A pesar d'això, Irlanda y Bohemia no solsament se han

²⁶⁴ "Les fonts del Catalanisme", *Renaixement*, nº 58, Barcelona, 21 desembre de 1911, p. 258.

²⁶⁵ Verdaguer i Callís, *La primera Victòria del Catalanisme*.

*rebelat, sinó que's van imposant, y únicament els hi don el triomf el seu sentiment nacionalista y la seva fe patriòtica.*²⁶⁶

Ja el 1904 D. Martí i Julià, en el discurs de clausura de la setena Assamblea de la Unió Catalanista el 1904, compara el cas català amb l'irlandès arribant a la conclusió que el *nacionalisme català és la manifestació particularista més complerta, arrodonida i progressiva*. Alhora, qualifica el nacionalisme bohemí d'*ètnic* i al noruec d'*incomplet*:

*Lo nacionalisme de l'Irlanda., concretat principalment á la reivindicació nacional, en lo sentit polític, se troba limitat á la modalitat religiosa y als problemes socials y agrari, unas voltas ab predomini de la nota religiosa, altrás voltas ab predomini del caràcter social qu'esdevé de las crisis agrarias. La organització interna d'aquell poble en el que també hi han predominat las influencias dels grans propietaris quina representació tenim en las terras morescas del sur d'Espanya, ha produhit allí crisis socials esasperadoras, fams terribles; y d'altra part el sectarisme religiós d'aquell poble que te duas corrents religiosas que han lluytat durant sigles ab bravesa, han concretat un sentiment nacionalista limitat á n'aquestas duas manifestacions socials. pero que no ha arribat encare en cap de las sevas aspiracions á concretar una organisió positiva, á adoptar una manera d'esser nova, á determinar una organisió interna que compregués tota la integritat del nacionalisme particularista que trobem en el poble català.*²⁶⁷

El nacionalisme català, en canvi, té un caràcter perfecte i complet. Martí i Julià en remarca el seu caràcter integrador:

*Nosaltres podem aportarli 'l nacionalisme nostre, perfecte y complert, en el sentit de que l'integran todas las condiciones, mentre que los altrás sols ne posseheixen algunas. La manifestació nostra del particularisme, el nacionalisme català té l'adaptació feta ja de temps entre la rassa i el terror. Per més que successivament hagin vingut novas rasses á modificar, ab el temps s'han assimilat y s'han convertit poch á poch en conexas ab la rassa indígena; aquesta condició actual de la nostra rassa es la que ha determinat que 'l renaixement català tingui 'ls elements indispensables pera que 'l nostre nacionalisme sigui completament particularista.*²⁶⁸

²⁶⁶ *Renaixement*, 29 d'abril de 1911, p. 126.

²⁶⁷ *Discurs de clausura*, D. Martí i Julià, *Deliberacions, Assamblea Catalanista, Barcelona, Maig de 1904*, p. 134-135

²⁶⁸ *Ibid.*, p. 138.

Martí i Julià veu el *nacionalisme català* com expressió d'un particularisme complet justificat en fets culturals, històrics i fins i tot naturals. Es tracta d'un nacionalisme integral que té un caràcter alliberador i que ha de portar la llibertat i la justícia social:

Y en aquesta Assamblea d'ara, al determinar primerament que 'l catalanisme es un moviment nacionalista, y després al determinar els punts generals d'orientació del catalanisme en el problema social, vegeu com es el sentiment particularista, diferenciador, lo que ve á donar la llibertat y la igualtat socials que corresponen y que son la derivació immediata de que tota entitat, home ó colectivitat, tingui 'l lliure expandiment de la seva vida pera la aplicació á la organisació de lo mes intern y intim del nostre poble de las lleys que regeixen á tota la humanitat. Per aixó 'l nostre nacionalisme es el més llògich, porque tenim sempre 'l nostre pensament en la nostra total organisació, y per aixó, tenint una personalitat complerta, ab antecedents de vida lliure en la historia, tenint una llengua propia, ab esquisidas manifestacions de altres temps i d'ara, sentint un afany de reivindicació, un desitg de fer renaixer aquesta vida nostra que avuy tenim detentada, nos preocupém de donarli la forma que 'ns convé y que per naturalesa nos es propia, y lo primer á que aspirém es á que 's realisi 'l compliment absolut dels fets particularistes que no constitueixen una doctrina social y filosófica, ideativa, sinó que son fets positius que tenen una realitat viventa á la naturalesa. ²⁶⁹

Les referències a d'altres *nacionalitats* són constants. Hom sent la necessitat d'equiparar la situació de Catalunya amb altres qüestions nacionals de gran ressò internacional. Així doncs, Catalunya és una nació desposseïda dels seus *drets naturals* de la mateixa manera que Irlanda o Polònia, dues de les reivindicacions nacionals que hom creu menys indiscutibles:

Qui som? Som una Nació que sospira per la llibertat perduda, robada, i el que 'ns negui aquests drets naturals, que per raó històrica i de raça ens pertanyen, demostra o molta ignorancia o molta maldat. Perque, que 'm dirieu, senyors sabis, senyors erudits, si jo negués el caràcter de Nació a Irlanda, que amb lluita encesa, i pels seus fills sostinguda, treballa per la seva llibertat? Què 'm dirieu, si jo a Polonia li negués la seva historia escrita amb planes de sang? No us diu res la nova lluita, que sostenen empenyada els balkans contra Turquia? ²⁷⁰

El catalanisme, entès com una ideologia d'alliberament nacional, no és pas vist com un fet aïllat sinó formant part d'un corrent general oposat a l'estatisme. A partir d'aquest nacionalisme s'arriba, fins i tot, a un cert europeisme basat en la idea de les *nacions lliures*. La substitució de l'Europa dels estats per l'Europa dels pobles lliures portarà a una *unitat espiritual* (cultural?):

²⁶⁹ Ibid. p. 139.

²⁷⁰ Lluís G. Fàbrega i Amat, Lima, 31 de gener de 1913, a *Renaixement*, 13 de març de 1913.

*Sostenim, els nacionalistes, que no hi haurà un esperit europeu, en tant les nacions, els pobles naturals, visquin esclavitzats. L'esperit europeu ha d'ésser laborat per tots els components d'Europa i, per ara, qui compèn l'Europa no són pas les nacions lliures, sinó els estats (supranacionals) usurpadors. Quan els pobles naturals gaudeixin i disposin de tots els llurs atributs i, convenientment personalitzats, puguin crear la seva propia cultura, serà llavors que, espontaniament, surgirà aqueixa unitat espiritual que un grup d'intel.lectuals catalans aclamen.*²⁷¹

El catalanisme, doncs, no ha de restar tancat en si mateix sinó que ha d'obrir-se al món. El nacionalisme, doncs, no és vist com una *reclusió* o un sentiment *egoista*; al contrari, és un moviment que ha de projectar-se internacionalment tot aportant unes idees de vàlua ètica i moral en el gran món de la història:

*Un poble que tingui un moviment nacional no s'ha de contentar amb que tingui força interior. Amb ella solament interessaria als propis patriotes, sense interessar als altres, i cal que interessi també a la gent de tot el món. Nosaltres hem de procurar ésser, no un poble de geografia, sinó un poble d'idees. És a dir, Catalunya per nosaltres, ha d'ésser més que un nom una potència, i una gran potència; és clar que aquí no parlo de potència en el sentit polític, en el sentit diplomàtic, sinó en el sentit espiritual...*²⁷²

Com molts altres catalanistes, Rovira i Virgili creu que una *política internacional* és un element indispensable per a tot moviment nacional. Així, es refereix a les revoltes de 1848 a Hongria i de 1863 a Polònia, com a exemples lluites nacionals fracassades per la manca de suport internacional:

*I penseu que he parlat d'Hongria i de Polònia, que són les dues nacions més fortes entre les que lluitaren per la seva llibertat nacional. Si l'Hongria i Polònia no han estat capaces per si soles amb la llur gran força interna, de conquistar la llibertat nacional, és ben evident que 'ls altres pobles que sostenen plets nacionalistes tampoc poden conquistar-la sino tenen un auxili extern...*²⁷³

I aquest "auxili extern" al que Rovira i Virgili es refereix és més una força moral que no pas un suport directe:

²⁷¹ Manuel Juliachs, *Renaixement*, 24 de desembre de 1914, p. 658.

²⁷² A. Rovira i Virgili, "Necessitat de que tot nacionalisme tingui una política internacional", conferència al CADCI, 17 d'octubre de 1914, CADCI, revista anyal 1915, p. 149-150.

²⁷³ A. Rovira i Virgili, *Op. Cit.*, p. 152.

Moltes vegades no cal que aquest auxili extern sigui per les armes, ni cal que's tracti de guerra: n'hi ha prou amb una simpatia universal perquè el govern centralista procuri la llur autonomia. ²⁷⁴

Antoni Rovira i Virgili planteja que qualsevol moviment nacionalista ha de gaudir de la simpatia exterior si vol resultar victoriós:

Jo crec que per a que triomfi un moviment nacional li calen dues condicions imprescindibles: li cal una fran força interna i li cal a més un prestigi i una simpatia exteriors (...) La força interna és la pròpia vida, és la raó i la condició de la pròpia existència, i la simpatia exterior forma l'ambient, l'aire que ha de respirar; sense aquest aire s'ofegaria... ²⁷⁵

9.1. L'EUROPA DE LES MINORIES I DELS IMPERIS COLONIALS

A la fi del segle XIX i fins a la primera guerra mundial, la vida política europea es veu sacsejada per dos fenòmens oposats: les reivindicacions de les *nacionalitats oprimides* a Europa i per l'expansió colonial a Àsia i Àfrica. Fins i tot, hi ha qui pensa que aquests dos problemes jugaren un rol important en la cursa d'armaments en què es ficaren les grans potències europees. ²⁷⁶

França i Anglaterra, que en el moment d'esclatar la guerra europea es declaren defensors dels drets dels pobles, practiquen en canvi una política colonial a fora d'Europa. En els anys d'entreguerres, alguns dels territoris colonials -com ara Egipte o la Índia- comencen a fer sentir la seva veu en les organitzacions que reivindiquen els drets dels pobles a decidir el seu futur. La Unió de Nacionalitats a París o organitzacions semblants en què també hi ha presència de representants catalans, fan seves les demandes de llibertat de *nacions* no europees. Tanmateix, hom percep un cert etnocentrisme en les anàlisis que fan irlandesos o catalanistes; la crítica a 'Anglaterra' o a Espanya no es fa sempre extensiva al règim colonial. En el cas dels catalanistes, a més, hi ha una certa benevolència a l'hora de referir-se a 'Anglaterra' o a França, règims polítics d'arrel més democràtica en comparació a la monarquia espanyola. En el cas d'Antoni Rovira i Virgili, per exemple, notem una certa admiració per l'imperi britànic, malgrat els casos d'Egipte, la Índia o Irlanda. En concret, en referir-se a aquests dos darrers casos hi ha una certa justificació del colonialisme, atenent a una presumpta voluntat

²⁷⁴ *Ibid.*

²⁷⁵ *Ibid.*, p. 149.

²⁷⁶ Pablo de Azcárate, p 9, "Protection de Minorités".

d'Anglaterra perquè aquests pobles acabin obtenint l'autonomia de la mateixa manera que Canadà, Austràlia o Sud-Àfrica:

*Cal dir que mirant detingudament les qüestions de l'Índia i d'Egipte des del punt de mira nacional, no es pot defensar que un poble més poderós tingui un absolut domini sobre les seves colònies; però haig de reconèixer, perquè es veritat, que tots els mals que hagi pogut produir l'Anglaterra sobre l'Índia i sobre Egipte, són molt més petits que els bens que hi ha produït, que hi ha portat... Anglaterra encara impera a l'Índia; mes el dia que hagi arribat l'hora de la seva llibertat, de la seva autonomia, li concedirà.*²⁷⁷

9.1.1. EL MODEL ESCANDINAV

El 1814, després de més de 400 anys, es trencà la unió de Noruega amb Dinamarca; els dos països havien constituït un estat unitari sota una monarquia absoluta. Els últims anys de les guerres napoleòniques la corona noruego-danesa havia estat aliada de França. El tractat de Kiel va forçar el rei a cedir Noruega a Suècia. Immediatament després, els noruecs elegiren una assemblea constitucional que declarava Noruega com a estat independent. Suècia reaccionà llançant una atac militar; després de breus hostilitats, Noruega acceptà la unió amb Suècia com a regne apart sota un mateix monarca. La unió de Noruega amb Suècia va comportar conflictes freqüents i va fomentar l'animositat entre els dos països. Al llarg del segle, les relacions amb Suècia constituïren un element important de la política noruega. Després de la separació amb Suècia, el nou estat sobirà va decidir de mantenir la monarquia escollint com a rei a un príncep danès.

La unió de Noruega amb Suècia és, doncs, un record relativament proper en el temps que pot ser un dels elements que ajudi a entendre la desconfiança del poble noruec cap a la unificació europea.

El cas de Finlàndia segueix unes pautes similars. Aquest territori situat entre Rússia i Suècia, veurà aparèixer el segle XIX un nacionalisme finès que, en un primer terme, aliarà elements finesos i suecs en contra dels llaços amb Rússia. L'existència d'una minoria succa a Finlàndia fa, però, el cas finès un xic més complex que el noruec. En tot cas, Finlàndia també arribarà a la sobirania el segle XX sense vessar una gota de sang.

Després d'acabada la guerra, Finlàndia és el primer estat que aconsegueix la seva independència. Això és saludat des de la premsa catalanista amb evidents mostres de satisfacció. Antoni Rovira i Virgili, a les planes de *La Veu*, comenta el primer resultat de la guerra:

²⁷⁷ A. Rovira i Virgili, "Posició de Catalunya davant el problema Europeu", *CADCI*, revista anyal 1915, 31 d'octubre de 1914.

*La guerra ha produït el primer gran resultat definitiu de lliberació i de justícia. La Finlàndia és lliure. L'Europa compta amb un nou Estat. Ha acabat la brava lluita nacional sostinguda pels finlandesos amb la més bella i completa victòria.*²⁷⁸

Carles Cardona, a *La Batalla* –el seu testament polític–, també es fa ressò d'aquest sentiment d'eufòria al voltant de la consecució de la independència de Finlàndia. Així, *Vibrant* cita un text patriòtic de Juhani Aho que coincideix amb el to de la seva retòrica:

*I no saben que un núvol d'estiu, blanc, lliscant pel cel blau, és nostra bandera; que en un dia clar, un toçal cobert de neu i el firmament servint-li de fons, són nostres colors que resplandeixen; que la vela d'una barca, brillant ben lluny per sobre les ones, és nostra bandera aixecada.*²⁷⁹

El model escandinau és també un referent per a un possible model federatiu ibèric. A principis dels anys vint hom veu en la independència de Noruega el primer pas cap a una *confederació escandinava*. M. Domingo s'hi refereix el 1923 per assenyalar que una possible independència de Catalunya podia afavorir una *confederació ibèrica*:

*Direu que avui Catalunya té un ideal: el de la seva independència, per a salvar-se, enfront d'Espanya, que necessita salvar-se més que Catalunya i que no té, anquilosada, ablèptica i paralítica, cap ideal. Però l'ideal de salvar-se, si només és el desig de salvar-se, més que un ideal, pot semblar un egoisme. ¿No podria ser per a Catalunya un ideal, enfront d'aquesta Espanya oficial que s'entesta a retenir el Marroc, la reconquesta espiritual d'Amèrica? ¿No podria ser, repetint el cas del nord d'Europa, on la independència de Noruega fou el primer pas cap a la futura confederació escandinava, que, com somiava Oliveiro Martins, la independència de Catalunya produís la confederació ibèrica, la tornada de Portugal a la solidaritat amb Espanya?*²⁸⁰

9.1.2. QUATRE NACIONS EN UNA: EL MODEL BRITÀNIC

Una anàlisi superficial, però no del tot esbojarrada, podria aparellar l'estat espanyol amb el Regne Unit; Galícia amb Gal·les, Catalunya amb Escòcia i Irlanda amb Euskadi. De fet, el cas català presenta en alguns aspectes més punts de contacte amb el nacionalisme escocès que amb l'irlandès. Però si ens restringim al període d'entreguerres Escòcia o Gal·les viuen immersos en el somni imperial Britànic. Catalunya, en canvi, ja ha vist descompondre's l'imperi espanyol.

²⁷⁸ *La Veu de Catalunya*, Finlàndia, 8 de gener de 1918.

²⁷⁹ *Vibrant*, *La Batalla*.

²⁸⁰ J.M. Rodés, *Catalanisme i Socialisme*, M.Domingo, p. 76-77.

Hi ha qui veu una similitud, tanmateix, entre els dos marcs. Així, ambdues realitats es troben a l'extrem d'Europa i mantenen el seu fet diferencial ²⁸¹. Al llarg de la història, ambdós regnes s'han vist confrontats amb tendències centrífugues rememorant l'existència de *nacions històriques* (*passat nacional o estat pre-nacional*) i basades en diferències socials, econòmiques, religioses o culturals (també lingüístiques). L'esfondrament de l'imperi afavoriria el ressorgiment dels moviments nacionals perifèrics. Això explicaria l'aparició tardana d'un moviment nacionalista escocès però no la força del moviment irlandès. En el cas espanyol és evident que ha estat un element important; però això no n'exclou molts d'altres.

A l'hora d'explicar per què Irlanda desenvolupà un moviment nacionalista que tingué com a desenllaç la independència, i el mateix no succeí a Escòcia o Gal·les, Michael Hechter argumenta com a motiu principal l'escassa industrialització de l'illa. Així, Irlanda no hauria desenvolupat un enclau industrial i urbà separat del rera país rural. Això hauria propiciat el desenvolupament d'un sentiment de solidaritat nacional capaç d'articular un moviment polític d'ampla base social en favor de la independència. ²⁸²

Escòcia

Els projectes de *Home Rule* per a Irlanda en el temps de Gladstone, donaren lloc a l'aparició d'un moviment favorable al *Home Rule* per a Escòcia i popularitzaren la idea del *Home Rule All Round*; és a dir, l'autonomia per a totes les nacionalitats (Escòcia, Gal·les...). El 1886 naixia una associació escocesa favorable a l'autonomia (*Scottish Home Rule Association*) que comptava amb el suport dels sectors Liberals i Laboristes, però amb l'oposició dels Conservadors. Keir Hardie, líder del *Scottish Parliamentary Labour Party* (Partit Laborista Escocès), esdevingué un dels màxims defensors de l'autonomia per a cada nacionalitat o país de l'Imperi Britànic, amb un Parlament Imperial per a afers Imperials:

His Scottish Parliamentary Labour Party was committed to 'Home Rule' for each separate nationality or country in the British Empire, with an Imperial Parliament for Imperial affairs.... ²⁸³

La idea autonomista a Escòcia nasqué lligada als sectors progressistes (Liberals i Laboristes) però comptà des d'un principi amb l'oposició dels conservadors escocesos i unionistes anglesos. Els autonomistes escocesos –a la vegada Laboristes o Liberals– plantejaven, de fet, una reestructuració de

²⁸¹ Tom Gallagher, "Autonomy in Spain: lessons for Britain", p 119, de Bernard Crick, "National identities".

²⁸² Michael Hechter, *Internal Colonialism: the Celtic Fringe in British National Development*, citat per Jeffrey Prager, *Building Democracy in Ireland*, p. 33.

²⁸³ H.J. Hanham, *Scottish Nationalism*, p. 94.

l'estat més que un projecte *nacional* alternatiu. Les arrels del nacionalisme escocès cal trobar-les en laboristes radicals com Stuart Erskine i John Maclean. Erskine es mostrà favorable a una idea nacional escocesa més propera a la cultura cèltica que a l'anglo-saxona; els seus models eren Irlanda, Bohèmia o Hongria. El seu radicalisme el portaren a defensar l'aixecament de Pàsqua de 1916 a Irlanda, mostrar-se favorable a la Revolució Russa i donar suport a les aspiracions nacionalistes del poble àrab²⁸⁴. De la mateixa manera, John Maclean es mostrà favorable al *Revival* Gaèlic a Irlanda, posant l'accent en la figura de James Larkin. Maclean, de fet, era més un seguidor de la *Workers' Republic* de Larkin que no pas del nacionalisme del *Sinn Féin*. El seu ideal polític era la creació d'una República Comunista Escocesa com a primer pas per a una organització comunista internacional:

*I stand out as a Scottish Republican candidate feeling sure that if Scotland had to elect a Parliament to sit in Glasgow, it would vote for a working-class Parliament... The social revolution is possible sooner in Scotland than in England... Scottish separation is part of the process of England's Imperial desintegration... This policy of a Workers' Republic in Scotland debar me from going to John Bull's London Parliament... Had the labour men stayed in Glasgow and started a Scottish Parliament, as did the genuine Irish in Dublin in 1918, England would have sat up and made concessions to Scotland just to keep her ramshackle Empire intact to bluff other countries.*²⁸⁵

Tanmateix, tot i la posició favorable al *Home Rule* del Laborisme en general, el radicalisme de John Maclean era un corrent minoritari a l'Escòcia de principis de segle. El sentiment de classe i la solidaritat amb la classe obrera britànica estaven per damunt de la idea nacional.

Gal·les

El procés d'industrialització que patí el país de Gal·les el segle XIX accentuà la divisió entre el sud (industrial i amb forta immigració anglesa) i el nord (rural i majoritàriament gaèlic-parlant). La immigració a les valls angleses de principis de segle, juntament amb els canvis socials i polítics que comportava la industrialització, donaren lloc a una dicotomia política i cultural. A finals del segle XIX hom havia presenciat l'aparició d'un nacionalisme gal·lès seguint el model irlandès, amb Gwilym Hiraethoy i la formació de *Cymru Fydd* (*Young Wales Movement*) el 1886²⁸⁶. Aquest corrent, bàsicament cultural, estigué en contacte amb el socialisme i l'obrerisme que caracteritzaven la regió sud del país. El resultat fou un sentiment d'identitat gal·lesa que es manifestà sobretot en l'inconformisme i un cert radicalisme; sense traduir-se, però, en un moviment nacional d'àmplia base a l'estil irlandès. El sindicalisme obrer tenia uns contactes més estrets amb el moviment obrer britànic i el nacionalisme irlandès (culturalista i gaèlic-gal·lès) fou incapaç de liderar el debat polític.

²⁸⁴ H.J. Hanham, *Scottish Nationalism*, p. 136

²⁸⁵ Tom Bell, 'John Maclean: A fighter for Freedom', Glasgow 1944, p. 123-4, citat per H.J. Hanham.

Tanmateix, la tasca en el món cultural i de l'educació dels *nacionalistes* permeté la conservació del gal·lès a les zones menys industrialitzades. El procés de desaparició del gal·lès –que a Irlanda continuà amb la creació de l'Estat Lliure d'Irlanda i després amb la República d'Irlanda- fou frenat al país de Gal·les en aquelles zones on el procés immigratori fou menor. Val a dir que avui Gal·les és un país molt més bilingüe –en la pràctica- que no pas la República d'Irlanda. Gwynn A. Williams estableix certs punts de contacte entre la realitat gal·lesa de principis de segle i Catalunya, una altra *regió amb personalitat diferent* que hauria experimentat un model de creixement industrial semblant.²⁸⁷

Egipte

El nacionalisme del poble del Nil, fins fa poc rudimentari, s'ha desplegat considerablement en el temps darrers. De tot això n'ha vingut un moviment internacional en pro de la independència d'Egipte, moviment que té avui son principal focar a París.

*Dies enerera, la delegació Egipciana a la Conferència de la Pau oferí un dinar als representants de la premsa aliada, el qual resultà un acte de simpatia envers les reivindicacions patriòtiques de l'Egipte.*²⁸⁸

Rovira i Virgili esmenta a Anatole France, qui ha enviat una carta de solidaritat amb Egipte.

9.1.3. FRANÇA I LES TRENTA-DUES ESTRELLES

Alsàcia i Lorena

Des de Catalunya es segueix atentament totes les reivindicacions nacionalistes o autonomistes més significatives. Un cas singular és el d'Alsàcia i Lorena, per bé que estigueren sota domini germànic abans de la guerra per passar en acabat a jurisdicció francesa. El seu rebuig al projecte d'autonomia de 1911 mereix el següent comentari per part de *Renaixement*:

L'Alsàcia-Lorena ha rebutjat ab enèrgic gest el migrat projecte d'autonomia que li proposava el Govern prussià y que no satisfecia els seus anhels de lliveració. Ella'ns ha demostrat novament que'ls pobles sotmesos no deuen acceptar, com rastrer pidolaire, les engrunes de llivertat que sos opresors desdenyosament els hi donguin, sino que duen tenir prou dignitat pera no admetre cap concessió que no impliqui en si el reconeixement de la justícia de llurs aspiracions.²⁸⁹

²⁸⁶ D. Williams, *A history of Modern Wales*, p. 274

²⁸⁷ Gwynn A. Williams, *The Welsh in their history*.

²⁸⁸ A. Rovira i Virgili, *La Veu de Catalunya, Per la Independència d'Egipte*, 8 d'agost de 1919. *Wissa Wassif Bei*

²⁸⁹ *Renaixement*, 4 de març de 1911, p. 33.

La Veu de Catalunya recull unes declaracions de Millerand, just abans de la seva elecció com a president de la República francesa, en què assenyala la necessitat d'un règim de descentralització administrativa. L'articulista de *La Veu* subratlla el fet que Millerand ha estat el primer Alt Comissariat d'Alsàcia i interpreta que el "contacte amb els habitants dels territoris reconquerits li féu veure clarament que el règim centralista és incompatible amb les realitats de la vida de les diverses agrupacions que constitueixen un Estat."²⁹⁰

Antoni Rovira i Virgili es fa ressò també del debat sobre el futur de l'Alsàcia i la Lorena i conclou que la impossibilitat de sotmetre aquests territoris a un règim centralista, ha d'obrir les portes a una reforma radical de l'organització territorial francesa. Cal, doncs, l'aplicació del principi autonomista a tot França i acabar amb el règim unitarista francès:

*Cada dia, són més amples i més profundes les esquerdes del règim centralista imposat a la França fa més d'un segle. L'edifici unitari de l'organització departamental té ja comptades les hores que li resten de vida. El gran vent tempestuós de la guerra haurà fet caure moltes fulles mortes que encara estaven enganxades a l'arbre dels Estats.*²⁹¹

Bretanya

A finals del segle XIX i a principis del segle XX es popularitzà a Bretanya la idea nacional lligada al passat cèltic. La *Union Régionaliste Bretonne* (URB), fundada el 1898, demanava una *autonomia regional* i la introducció d'una educació bilingüe²⁹². L'URB era una organització de caire conservador –i catòlic– oposada a les idees socialistes i internacionalistes. El 1911, amb l'aparició del *Parti Nationaliste Breton* començà a eixamplar-se la base ideològica del nacionalisme bretó amb la incorporació d'una generació més jove, per a la qual Bretanya era una *nació* i el seu objectiu la independència. L'esclat de la guerra i la difusió del principi de nacionalitats radicalitzaren el nacionalisme bretó. Després de la guerra el moviment bretó s'organitza al voltant del *Groupe Régionaliste Breton* (GRB), que el 1919 passà a anomenar-se *Unvaniez Yaouankiz Vreiz* –UYV– (*Union de Jeneusse Brettone*). *BREIZ ATAO*, el nom de la publicació dirigida per Maurice Marchal, es convertí en el símbol del nacionalisme *integral* i independentista. Marchal culpabilitzà els estats del conflicte europeu i proposà la reorganització d'Europa en una *federació de nacionalitats*.²⁹³

Rovira i Virgili subratlla que a França hi ha potentes forces d'assimilació que dificulten les possibilitats

²⁹⁰ *La Veu de Catalunya*, 5 d'octubre de 1920.

²⁹¹ Antoni Rovira i Virgili, *L'Autonomia Regional a França*, *La Veu de Catalunya*, 2 d'agost de 1919.

²⁹² Jack E. Reece, *The Bretons against France*, 54-55

²⁹³ Jack E. Reece, *Op. Cit.*, p. 98-99.

de ressorgiment nacional de Bretanya, Provença, Alsàcia o el mateix Rosselló. D'entre tots aquests casos assenyala que *és potser Betanya la vella nació de l'Estat francès que conserva major possibilitats de resurrecció nacionalista*. Rovira i Virgili subratlla la tasca de la revista bilingüe de Rennes, *Breiz Atao* (La Nació Bretona), òrgan d'opinió de la 'Unió de la Joventut Bretona'. Aquest moviment, tot i que *és petit fogar de nacionalisme intel·lectual i que és més una llavor que una realitat present, mostra que en alguns bretons dels nostres dies la consciència nacional encara existeix*.²⁹⁴

9.1.4. EL MODEL DUAL: LA MONARQUIA AUSTRO-HONGARESA

L'imperi austro-hongarès estava constituït per dos cossos separats, Àustria i Hongria, que exemplificaven un model de monarquia dual des de 1867. Si els territoris Austríacs estaven bàsicament sota el domini de la burocràcia germànica, Hongria estava controlada per la noblesa Magiar. Ara bé, dintre d'aquests dos territoris, s'hi trobaven importants minories nacionals que no veien respectats els seus drets; entre elles, txecs, eslovacs, serbis o croats. El sistema imperial austro-hongarès difícilment podia ser un model vàlid per a catalanistes o nacionalistes irlandesos, excepte si hom es fixava en el principi d'igualtat de dos territoris sota una mateixa monarquia.

Tomàs Masaryk i els txecs

Després d'Irlanda, la qüestió txeca és una de les que desperta més simpaties entre els catalanistes. Per una banda, es destaca que, com a Catalunya, el nacionalisme txec té les seves arrels en un moviment literari i cultural en el qual la reivindicació lingüística hi juga un paper fonamental:

El moviment txec, com el català, ha tingut uns orígens literaris. Abans de concretar-se en moviment social y polític ab orientació reivindicativa y de combat, fou una aspiració sentida per poetes. Els literats txecs foren sempre uns apostols. Recordis aquell batallador publicista Havlicek que fou desterrat, y quins escrits eren tant temibles, qu'eren empresonats els que 'ls llegien.²⁹⁵

Els txecs, a finals del segle XIX, s'havien organitzat demanant els seus drets lingüístics i culturals. Demanaven un marc jurídic bilingüe (educació, administració...) i, de fet, el 1897 s'albirava la possibilitat de la introducció de mesures en aquesta direcció; tanmateix, la pressió del grup dominant germànic impedí la realització d'aquestes reformes.²⁹⁶

²⁹⁴ A. Rovira i Virgili, "EL nacionalisme bretó", *La Veu de Catalunya*, 2 de gener de 1922.

²⁹⁵ *Renaixement, Reivindicació Nacionalista*, 29 d'abril de 1911; sovint hom es refereix a "Bohèmia" però es dona l'adjectiu Txec.

²⁹⁶ Paul Vysny, *Neo-Slavism & the Czechs*, p. 15.

Per altra banda, com en el cas d'Irlanda, s'assenyala que la força del moviment txec es devia en gran part al seu caràcter popular. Són les masses populars i no l'*Aristocràcia* les que lluiten pels seus drets:

El moviment txec deu la seva poixansa y vitalitat a que l'ideal nacionalista s'ha encarnat en el baix poble. La massa és qui'l sustenta. L'aristocràcia, traidora com sempre, afanyosa de conservar els seus privilegis y el vell predomini dels temps absolutistes d'avans del 48, està al costat del element germànic, invasor y despòtic. ²⁹⁷

Tot i que els principis generals que inspiraren el moviment txec foren de caire democràtic, amb la participació de sectors socials populars, hom veu sovint el renaixement cultural txec com un moviment essencialment de classe mitjana. A les arrels d'aquest renaixement cultural cal esmentar el fenomen dels *Sokols*, una mena de societat esportiva fundada el 1862 que aconseguí agrupar a sectors importants de la joventut txeca i introduir així les idees nacionalistes. ²⁹⁸

Renaixement informa el 1915 de la creació del *Narodni Rada Cescha* (Consell Nacional Txec) ²⁹⁹. *La Veu de Catalunya* es fa ressò de la consecució de la independència de Txecoslovàquia el 1919. El febrer d'aquest any, Pere M. Bordoy Torrents elogia la figura de Masaryk –primer president de la nova república de Txecs i Eslovacs– tot fent-ne un petit resum biogràfic. ³⁰⁰

Sèrbia i Iugoslàvia

En el moment d'esclatar la guerra europea, Sèrbia –juntament amb Bèlgica– esdevé un dels símbols de la lluita aliada en favor de les *petites nacions*. De fet, Bèlgica i Sèrbia –juntament amb França– són tres països que –seguint la propaganda alidada de l'època– són víctimes de l'imperialisme. Així, la *Gaseta de la Unió Catalanista* redacta l'1 de maig de 1915 un *Missatge a Sèrbia, Bèlgica i França, desitjant una prompta i honrosa pau*, el qual és lliurat als consultats respectius *per a que 'ls presentin a ses respectives Nacions*. ³⁰¹

En aquests anys hi ha nombrosos actes de solidaritat amb Sèrbia –que és citat com un dels models nacionalistes a seguir. Així, el 6 d'agost de 1914 se celebra, al Casal Catalanista del districte VI, un *mítig* de simpatia amb Sèrbia, en què hi participen A. Rovira i Virgili, Daniel Cardona i Francesc

²⁹⁷ *Renaixement, Reivindicació Nacionalista*, 29 d'abril de 1911, p. 126.

²⁹⁸ R.W. Seton-Watson, *A history of the Czechs*, 211-212.

²⁹⁹ *Renaixement*, 15 d'abril de 1915, "De les Nacions que's vindiquen.

³⁰⁰ Pere M. Bordoy Torrents, *Tomàs Masaryk, La Veu de Catalunya*, 3 de febrer de 1919; Hi ha també referències bibliogràfiques de "La qüestió Txeca" i "La qüestió social" referides al "Poble Bohemi".

³⁰¹ *Gaseta de la UC*, 1 de maig de 1915; el text escrit en català està acompanyat de la traducció en serbi del primer i en francès dels dos darrers.

Rosell (president del Casal). En aquest acte, Daniel Cardona posa els exemples de Sèrbia i d'Irlanda com a models a seguir davant el *centralisme* espanyol:

*Per nosaltres, la lluita d'un poble que vol la llibertat de tal, ha d'ésser no tant sols vist amb gust sino envejada i tot, havent-la de tenir en bon compte pel dia demà, allissonant-nos suara l'Irlanda d'una faisó, ara la Serbia d'una ben diferenta, lo qual ens demostra de quina manera podrem arribar nosaltres a lo que 'ns pertoca, defensant-nos uns cops d'aquestes fuetades inacabables del centralisme, com el darrer projecte dels Secretaris Municipals que encara belluga i ens revolta, o bé anant pel camí dreturer, que és pesat però segur.*³⁰²

Aquests actes de solidaritat arriben a concretar-se en actes cívics com és el cas d'una manifestació *pro-Sèrbia*, davant el consolat de Sèrbia a Barcelona, amb el lliurament de 3500 *targes*³⁰³. La simpatia envers Sèrbia, com en altres casos, es tradueix en la redacció d'*El Missatge a la Nació Sèrbia*, lliurat al Cònsol de Sèrbia a Barcelona el 5 de febrer de 1916 i redactat per un grup de catalanistes afins a l'UC.³⁰⁴

Un cop acabada la guerra hom veu amb bon ulls la creació de Iugoslàvia –unió voluntària de diversos pobles eslaus dels balcans. Així, la Mancomunitat, en contestació a un telegrama de felicitació, rep el següent telegrama del Consell Nacional Iugoslau:

*El Consell Nacional Iugoeslau agraeix molt les felicitacions amb les quals haveu saludat nostra conquesta victoriosa de la llibertat i unió nacional de tots els iugoeslaus. segons el principi de lliure disposició dels pobles. Vos preguem creieu en nostres millors auguris pel vostre esforç nacional en nostra admiració pel concurs voluntari en aquesta gran guerra, en la que Catalunya heroica s'ha distingit entre tots els països neutrals. –Trumbic, president.*³⁰⁵

No tardaran, però, en aparèixer les primeres crítiques a Sèrbia en referir-se a les divergències a l'hora de l'organització d'aquest nou estat Iugoslau. L'octubre de 1920 s'esmenta que els serbis han hagut de transigir davant les demandes federalistes dels eslovens i croats que *malgrat llur origen i llenguatge indubtablement serbis, són de contextura orgànica marcadament llatina: catòlics, fermes i alhora empeltats en les orientacions culturals i polítiques de l'Occident.*³⁰⁶

³⁰² *Renaixement*, 6 d'agost de 1914, p. 400.

³⁰³ *Renaixement*, 13 d'agost de 1914, p. 415.

³⁰⁴ *Renaixement*, 29 de gener de 1916.

³⁰⁵ *La Veu de Catalunya*, 13 de desembre de 1919.

³⁰⁶ *La Veu de Catalunya*, 5 d'octubre de 1920.

Creta i Grècia

Així comenta Rovira i Virgili l'unió de Creta a Grècia :

*Així han triomfat els cretencs. D'un quan temps ençà, els esdeveniments ens porten sovint, ben sovint, noves victòries del principi nacionalista. Cada causa nacional ofereix caràcters particulars i disntintius. Cada poble triomfa amb procediments diversos, segons sigui la seva manera d'ésser, la seva força, les condicions de l'enemic, les circumstàncies de la lluita. A Creta, el triomf de l'ideal nacional ha exigit molta sang. Venizelos deia anys enrera que 'la sang ha de regar la terra per a que naixquin útils fruits'.*³⁰⁷

9.1.5. BÈLGICA I FLANDES

En un primer moment, hom es refereix a Bèlgica com a una de les *nacions* que lluiten per la seva llibertat i contra l'imperialisme. Bèlgica i Sèrbia són el paradigma de les *petites nacions* que han de ser alliberades a la fi del conflicte europeu. És a dir, en un primer moment la premsa catalanista no entra a discutir *el fet nacional belga*. Tanmateix, més tard, trobem panagírics de la causa flamenca que desmenteixen la visió de Bèlgica com una petita nació. Ramon Fabregat publica un llibre els anys 30, amb el contundent títol de *Flandes, la Catalunya del Nord*, en el qual fa un breu repàs a l'evolució del nacionalisme flamenc:

*Les primeres manifestacions del moviment activista aparegueren a Gant. En octubre del 1914, es fundava l'associació nacionalista 'De Jong-Vlaanderen' (La Jove Flandes), la qual des de l'any següent publicava un diari 'De Vlaamsche Post'. El mateix any 1915, es fundava a Kortrijk una altra associació activista amb el nom de 'Volksopbeuring' (El deixondiment del poble) i a continuació començava a funcionar el 'Comité Central Activista', amb el doctor Borms com figura principal.*³⁰⁸

Per a Ramon Fabregat, les semblances amb el cas de Catalunya són evidents: moviment polític, la qüestió de la llengua... Fabregat reproduceix el programa polític dels activistes flamencs (del 1917) que, com podem observar, s'acosta als plantejaments de la Unió Catalanista:

Els flamencs a Bèlgica exigeixen per a Flandes una independència completa i absoluta, un Govern autònom i l'adopció immediata de totes les mesures que poden conduir a aquest fi (...) Nosaltres tenim el dret i el deure d'alçar-nos davant del món sencer per a la defensa de nostra nacionalitat

³⁰⁷ A. Rovira i Virgili, "Com triomfa l'ideal Nacional. L'Unió de Creta a Grècia", 21 de desembre de 1913.

³⁰⁸ Ramon Fabregat, *Flandes, La Catalunya del Nord*, p. 131.

*oprimida des de fa un segle, pels nostres germans flamencs ignorats i aixafats tant els d'aquí com els de la Flandes francesa.*³⁰⁹

Tanmateix, quan Fabregat elogia la figura de Frans Van Cauwelaert –el líder de la ‘fracció catòlica flamenca’ dels anys trenta- troba més punts de contacte amb Cambó. I és que el catolicisme flamenc venia a ser una mena de regionalisme monàrquic de la Lliga. Així, Van Cauwelaert, *com un Cambó del Nord*, es planteja també el dilema moral de Flandes o Bèlgica:

*Si hagués d'arribar entre Flandes i Bèlgica una oposició que es presentés clara a la meua consciència, ja ho he dit al Parlament, jo no dubtaria en escollir Flandes, perquè perteneixo a Flandes. Però que seria Bèlgica sense la unió de Flandes i Valònia? L'afecte per Flandes i per Bèlgica conviuen perfectament dins mon cor, perquè sense Bèlgica, que és la unió de Valònia i Flandes, Flandes, doncs, no podria subsistir.*³¹⁰

Antoni Rovira i Virgili també analitza la situació a Bèlgica. Per a ell, la Bèlgica del 1919 és un estat unitari en el qual, però, els flamencs hi tenen reconeguts amplíssims drets lingüístics. De fet, *se n'hi falta ja ben poc perquè hi hagi un règim de perfecta igualtat lingüística entre el francès i el flamenc*³¹¹. Tanmateix, Rovira i Virgili assenyala que els flamencs no es mostren satisfets amb això i que les reivindicacions flamenques aconseguiran traduir-se en la consecució d'un estat dual.

Rovira i Virgili, comentant la carta d'un nacionalista flamenc que es queixa de la manca de ressò internacional del seu cas, es plany també del desconeixement de Catalunya a Europa. Flandes i Catalunya, doncs, estan en una situació semblant:

*Però no són solament els patriotes flamencs els qui tenen el dret de plànyer-se en aquest punt. Els catalans ens trobem en el mateix cas. Adhuc molts patriotes dels països que defensem nosaltres noblement, ignoren l'existència i el caràcter del moviment català. No fa molt de temps que la premsa recollia unes declaracions del president de la República Irlandesa, Edmond de Valera, qui afirmava que Irlanda és avui l'única nació de raça blanca que no gaudeix de la llibertat. No creiem que l'admirable patriota irlandès tingui els catalans per pels-roges.*³¹²

Alexandre de Bulart escriu un article a *La Veu de Catalunya* (De Brussel·les estant) en què assenyala el caràcter popular del moviment flamenc. Així, *encara que el francès domini en la classe mitja i alta*

³⁰⁹ R. Fabregat, *Flandes, La Catalunya del Nord*, p. 134-35.

³¹⁰ *Ibid.*

³¹¹ A. Rovira i Virgili, *El nacionalisme als estats vencedors*, *La Veu de Catalunya*, 14 de juny de 1919.

³¹² A. Rovira i Virgili, *El Martirologi Flamenc*, *La Veu de Catalunya*, 29 de novembre de 1920.

de la societat, la massa del poble se sent cada dia més nacionalista i estima per damunt de tot la seva llengua, que vol rodejar del major prestigi, procurant enaltir-la per tots els mitjans possibles ³¹³. La força del moviment flamenc està, doncs, en el poble i en la seva defensa de la llengua pròpia; fets que fan suposar a Bulart que Flandes aconseguirà els seus propòsits. Sembla entreveure's, entre línies, una crítica al catalanisme i al seu menor arrelament popular.

9.1.6. RÚSSIA I LES NACIONALITATS

Lituània i els Països Bàltics

Renaixement assenyala el 1915 que tot i lluitar al costat de Rússia, Lituània fa sentir al Parlament la seva voluntat ³¹⁴. L'actitud dels lituans, doncs, s'acosta al plantejament dels catalanistes; hom recolza als alitats amb la creença que el desenllaç de la guerra ha de portar el reconeixement de les nacionalitats. La crítica al pan-germanisme supera als recels contra Rússia. La declaració de tots els representants dels partits lituans signada a Vilna el 1915 i dirigida al govern Rus, palesa una certa confiança en l'actitud de Rússia un cop acabada la guerra:

L'hora de la lliberació dels pobles ha sonat. El destí vol que avui la llarga serie d'errors comesos per la Russia envers les nacionalitats que la componen, sia finida, i que les il.lusjons d'ahir de dites nacionalitats devinguin una realitat. Assistim a l'hora de l'efectivitat de la llonga il.lusió de la Nació Lituaniana, que remonta l'època del rei Mindore (1262). La unificació de tots els Lituans és propera. Nostra victòria farà a troços el brand teutó. La pau aixecarà una muralla, sòlida que no la romperan mai més les onades pan-germanistes (...) Nosaltres no dubtem que nostres germans de la Prussia Oriental, seràn lliberats del jou teutó i reunits a nosaltres, car la missió històrica de la Russia és ésser la lliberatriu dels pobles. ³¹⁵

La premsa catalana, a través de la oficina de la *Unión des nationalités* de París, reproduïx un missatge adreçat per J. Gabrys (lituà) al poble francès. S'hi diu que un comitè de significatives personalitats franceses s'està constituint per a recaptar cabals per a la devastada Lituània. A més, s'informa de la tasca dels emigrants lituans als Estats Units: *que a començaments de la guerra es reuniren en un gran Congrés Nacional a Xicago, on a més de sol.licitar al govern de la repúblcia nordamericana que advoqués per a la emancipació de Lituania en la conferencia que restableixi la pau europea, fundaren*

³¹³ *La Veu de Catalunya*, 20 de desembre de 1912

³¹⁴ *Renaixement*, 15 d'abril de 1915, *De les Nacions que's vindiquen*

³¹⁵ *Renaixement*, 1915, p. 245, "De les Nacions que's vindiquen", signat P.i V.; s'informa que hi ha més de 400.000 "lituaninans" mobilitzats dins l'armada russa.

*una Caixa i el Consell Nacional Lituanià amb l'objecte de socórrer les víctimes de guerra i per a obtenir l'autonomia de Lituània.*³¹⁶

En el cas de Lituània tenim constància dels contactes directes entre nacionalistes catalans i lituans. Així, Ivonne Pouvreau –del Grup Internacional Pro Lituània– fa diverses visites a Barcelona i té contactes amb membres de la Unió Catalanista. El 17 d'abril de 1916 és rebuda per la UC i Maig –col·laborador de *Renaixement*– comenta que Ivonne Pouvreau és a la nostra ciutat en defensa dels drets de la nació lituaniana. A més, l'activista francesa planteja la integració de la dona catalana a la nostra causa nacional, com de quelcom de precís i necessari per la victòria. Les idees de Pouvreau són un estímul per als catalanistes que veuen en aquest petit país bàltic un model per a la reconstrucció nacional de Catalunya:

*Parlàvem de Lituània, dels esdeveniments que després de la guerra s'obriran per als pobles avui oprimits, del sentiment nacional del poble lituanià, de les seves formidables organitzacions en el Nordamèrica, de les esperances de reconstrucció nacional de les ara devastades terres lituanianes... Parlàvem de Lituània... però pensàvem en Catalunya. En Catalunya que és una vitalitat naixenta, que floreix de cara al món trasbalsat pels cruentos pressagis d'una gloriosa transfiguració; però que no ha conseguit encara que el seu ideal germinés en l'ànima de la dona catalana i hi provoqués un tan gentil assenyament en tota cosa, com així ho posseeix aqueixa admirable dona de França que ha vingut a la nostra ciutat en heroica creuada per la lliberació de les terres llunyanes.*³¹⁷

El 1919 es crea un Comitè Barceloní pro Lituània que rep informacions d'aquell país que està actualment en lluita amb els bolxevics. A les planes de *La Veu* s'informa de l'existència d'un Govern Provisional Lituà encarregat de la defensa del país davant l'agressió russa:

*Els bolxevics, però, han assolit ocupar les ciutats lituanes de Siauliai i Panavezis, sense haver fins ara entrat a Kaunas (Kowno) ni a Kaisedoris, on han estat batuts pels lituans.*³¹⁸

Una situació semblant es viu en aquests moments a Letònia –tot i que els esdeveniments d'aquest país bàltic tinguin menys repercussió a la premsa catalanista. Així, els governs provisionals de Letònia i Lituània innauguren el febrer de 1919 les seves relacions diplomàtiques per tal de fer front conjuntament a l'amenaça bolxevic.³¹⁹

³¹⁶ *Renaixement*, "Per a la Lituània devastada", 20 de juny de 1915.

³¹⁷ Maig, *Renaixement*, 20 d'abril de 1916.

³¹⁸ *La Veu de Catalunya*, 4 de febrer de 1919.

³¹⁹ *La Veu de Catalunya*, 4 de febrer de 1919.

La *Veu de Catalunya* informa que: *el govern lituà de Kaunas ha nomenat una comissió que defensi els interessos de la Lituània en el Congrés de la Pau. Aquesta Comissió la formen delegats polítics i experts. En formen part el ministre de finances, Itchas, i el conseller de l'Estat Klimas, els quals són arribats a Berna de camí cap a París* ³²⁰. El Govern Provisional Lituà, a més, presenta un document precisant els territoris reivindicats pels lituans per a constituir el futur estat independent lituà:

El Govern provisorí Lituà declara que la Lituània no té ni ha de tenir mai pretensió als territoris dels antics governaments o províncies de Minsk, Vitebsk o Mahilew. Els habitants d'aqueixes regions poden administrar-se com els convingui, segons el dret dels pobles a disposar lliurement d'ells mateixos. ³²¹

Ucraïna

Rovira i Virgili es felicita per la creació d'un nou estat amb el titular *Un altre nou Estat. La Ucraïna Lliure* ³²². A principis del 1919, però, arriben informacions de la confrontació entre bolxevics i ucraïnesos –conflicte que es repeteix a Lituània i Letònia.

Polònia

I. Ribera i Rovira es congratula pel *triomf del nacionalisme que ja s'ha manifestat a Polònia*. Es refereix al fet que el tsar Nicolau II ofereix el 1914 l'autonomia als polonesos. Aquest fet estimula la retòrica *patriòtica* de Ribera i Rovira que –com la majoria de catalanistes de l'època– s'emmirallen en les *lluites nacionals* d'altres pobles:

Catalunya, Catalunya: al Mediterrani sense tu hi mancava una llenca occidental de cara a sol-ixent que pot ésser el lloc de repòs dels combatents. Posa preu a la teva hospitalitat, fins avui generosa. Aquest preu podria ésser la llibertat dels catalans. Viu alerta; que no s'adormi el patriotisme dels teus fills, i qui sab... El tsar, cinquanta anys després de la darrera revolta polonesa, consagra l'autonomia de la vella Polònia. Enguany fa dues centúries que Catalunya va caure retuda: 1714... 1914... Qui sab, qui sab!... ³²³

Armènia

Renaixement publica el missatge del Comitè Central del Partit Armenià (S.D. Hentchakista) adreçat a l'opinió pública:

³²⁰ *La Veu de Catalunya*, 6 de març de 1919

³²¹ *La Veu de Catalunya*, El territori de Lituània, 11 de Febrer de 1919.

³²² *La Veu de Catalunya*, Rovira i Virgili, 14 de gener de 1918.

³²³ I. Ribera i Rovira, 30 d'agost de 1914.

Dintre aquesta gegantina lluita de nacions, són nombrosos els petits estats organitzats que, després de deu mesos de guerra, encara no han comprès el crim comès, contra la civilització, la justícia i la pau del món. La nació armeniana, al contrari, des del primer moment tingué la gosadia de fer causa comuna amb els aliats. Fou un espectacle èpic i digne de tots els elogis, veure una nació més de sis segles martiritzada, oblidar ses rancúnies contra l'Europa i preparar a sacrificar-se, amb les armes a les mans, per a la causa de la civilització. ³²⁴

Segons *Renaixement*, més de 130.000 soldats i voluntaris armenis lluiten sota les ensenyes russes, contra les armades alemanyes i turques. Això fa presagiar un desenllaç positiu per a la causa d'Armènia un cop acabada la guerra:

La simpatia pràctica i espontània de l'Armènia a favor dels aliats, serà, no hi ha dubte, apreciada i recompensada per ells a l'endemà de la victòria certa, donant una solució a la qüestió armeniana, solució que deu haver ésser necessàriament conforme als vots, a les aspiracions de la pròpia nació armeniana. ³²⁵

9.1.7. ESPANYA: CATALUNYA I EUSKAL HERRIA

Agna Canalias escriu un article a *Renaixement* amb el significatiu títol *Els Bascos i Catalunya enfront d'Espanya*. Es refereix a *Sabi Aranagoiri*, que comparant-lo amb Maragall, hauria despertat la consciència nacional del poble basc:

I després de produir-se l'hèroe, ha cantat el poeta l'ideal del Poble, el sentiment del Poble. Ha cantat amb la llengua combatuda, amb la llengua que li ha 'donat la terra aspre' com diria Maragall. ³²⁶

Canalis reproduïx una estrofa, traduïda, sobre *Aranagoiri*:

*El sol de la llibertat
ha sortit del bosc;
la seva llum arreu
ràpidament s'espargeix.
Diguem, doncs, els biskaitarres:
Visca, visca la Llei Vella.
Visca Euzkadi per sempre.*

³²⁴ *Renaixement*, Per a l'Armènia-Nació, 27 de juny de 1915, p. 318.

³²⁵ *Renaixement*, Per a l'Armènia Nació, p. 319, 27 de juny de 1915.

Visca Aranagoiri,
Déu i la Llei Vella.³²⁷

Canalias planteja que *Euskal Herria* és un aliat natural de Catalunya:

*Crec que tu, lo mateix que jo, llegidor amable, sentiràs afecte per aquesta terra basca germana nostra per son treball del que tan esplèndit ha devingut son comerç i sa industria, germana nostra d'esclavatge i germana nostra per son bell florir de la idea nacionalista.*³²⁸

Els contactes entre catalanistes i *biskaitarres* s'intensificaren en aquest període. *La Nació* i la *Gaseta de la Unió Catalanista* informen de la visita d'una comissió de *nacionalistes bascs* (Ildefons i Pau de Urizar, Martí i Josep de Aunekoetxea –aquest darrer redactor del diari *Euzkadi*), que foren rebuts pel president de la Unió Catalanista, el director de *Renaixement* i altres³²⁹. *La Nació*, en comentar aquesta trobada, subratlla les dificultats de la qüestió de l'idioma a Euskadi i explica que s'han constituït *petits agrupaments, composts de deu individus, que mitjançant la quota setmanal de cinc cèntims, cooperen al sosteniment d'escoles on s'hi ensenya l'èuskar; a la impressió de fullets de propaganda, etc.*³³⁰

Val a dir que una de les diferències fonamentals del nacionalisme basc respecte el català és –segons Antonio Elorza– el fet que comptarà amb una base obrera organitzada de la que mancarà el catalanisme d'esquerres. Així:

*Els corrents federals que arrelen a Catalunya en les classes populars del segle XIX no desemboquen en un sindicalisme catalanista, el nacionalisme basc acaba cristallitzant en un moviment sindical.*³³¹

Tanmateix, segons el mateix Elorza, el nacionalisme basc tenia en un principi un caràcter més ètnic i menys democràtic, i l'oposició al procés d'industrialització i transformació social podia ser interpretada com una resposta alhora contra l'amenaçador moviment obrer socialista *espanyol* –desqualificat per raons ètniques– i contra la gran burgesia industrial basca –alienada respecte la seva base popular per la seva projecció espanyola. A diferència de Catalunya, doncs, el nacionalisme quedarà restringit a una classe mitjana-baixa i a un sector obrer *autòcton*, fet que farà que ja ben aviat apareixi un moviment sindical basc nacionalista.

³²⁶ Agna Canalias, *Renaixement*, 20 de juny de 1915, p. 304.

³²⁷ *Ibid.*

³²⁸ *Ibid.*

³²⁹ "La Nació, 11 de març de 1916

³³⁰ *Ibid.*

³³¹ Antonio Elorza, *Ideología Nacionalista y Antiguo Régimen*. UAB. *Industrialización y Nacionalismo*.

Des del punt de vista cultural i socio-econòmic trobarem, tal vegada, més semblances ideològiques del nacionalisme irlandès amb el basc que amb el català. Així, el nacionalisme basc naixerà en defensa d'una *cultura* (per exemple, la llengua basca) en procés de desaparició –situació anàloga a la irlandesa. A més, en el nacionalisme basc confluiria una tradició que –com la irlandesa– mitificava i idcalitzava una mena d'edat d'or a la societat pre-industrial. Així, els sectors populars del nacionalisme basc interpretarien el llegat de Sabino Arana en termes d'un rebuig al procés d'industrialització i una ruptura amb l'estat espanyol ³³². Sabino Arana, de fet, s'havia referit a la relació Espanya-Euskadi en termes colonials i aquesta interpretació trobaria ben aviat un model en l'acció insurreccional del nacionalisme irlandès.

De fet, el nacionalisme basc, com el català, presentarà dissensions internes entre un sector *foralista* –que vol un compromís amb l'estat central i mantenir l'*estatus quo*– i un altre sector (els *aberrians*) que planteja la necessitat de la ruptura amb l'estat i la transformació de les relacions socials a partir d'uns criteris *humanistes*. Aquest darrer sector blaslava l'*ocupació espanyola* com la causant de la injustícia social i la introducció d'un capitalisme insolidari. Elías Gallástegui, president de la *Juventut Basca*, es solidaritzava amb els obrers *comunistes* i denunciava l'egoisme de la burgesia basca. Gallástegui no plantejava, però, una revolució social seguint la doctrina marxista sinó un ideal d'*harmonia social* de classes a partir d'uns plantejaments cristiano-humanistes ³³³. *Gudari* –motiu amb el qual signava els seus articles– contraposa l'heroisme de la lluita dels *Sinn Feiners* amb la defensa d'interessos econòmics per part de Cambó:

Aquel pregonero catalán, de barbilla acariciada, defensor de la riqueza, -al que contrapone el heroismo de la lucha armada de los 'sinn feiners'. ³³⁴

Aquest sector *aberrià* –com els nacionalistes radicals catalans– veuran en Irlanda un model insurreccional en acció i plantejaran la necessitat de *salvar* la nacionalitat a partir d'una acció *intransigent*. Com a Irlanda, la simbologia nacionalista es servirà del misticisme religiós de la mort i de la resurrecció (*Aberri Eguna*) ³³⁵. Si a començaments de segle el referent irlandès venia de la mà dels Fenianistes, a partir de 1916 –amb l'aixecament de Pasqua– el nacionalisme republicà del *Sinn Féin* i els Voluntaris Irlandesos ocuparan el seu lloc. La revolta de 1916 reflectirà l'existència de dos sectors en el nacionalisme basc. Així, la publicació nacionalista *Euzkadi* reproduí una declaració

³³² Antonio Elorza, *Ideologías del Nacionalismo Vasco*, p. 127-128).

³³³ Ludger Mees, *Nacionalismo Vasco*, p. 334.

³³⁴ *Gudari* (Elías Gallástegui), *A la luz de Irlanda. Por la libertad vasca*, p. 153. Citat per A. Elorza, *Ideología del Nacionalismo*, p. 386-387.

³³⁵ Antonio Elorza, *Ideología Nacionalista y Antiguo Régimen, UAB, Industrialización y Nacio.*, p? 407.

manuscrita de John Redmond reprobant la insurrecció ³³⁶, així com comentaris editorials condemnant-la:

La sangrienta botoratada que unos grupos de 'Sinn-feiners', de fenianos y sindicalistas han promovido en la hermosa y desventurada capital irlandesa (...) Es un crimen desatar la revolución condenada de antemano al fracaso; otro crimen combatir el autonomismo inglés y, en fin, otro crimen adicional luchar contra una Inglaterra que defiende la nación belga. ³³⁷

Per la seva part, *Euzko Deya*, òrgan de *Euzkeltzale-Bazkuna* –associació de propaganda i difusió de l'euskera creada per iniciativa de la *Joventut Basca*– es distancià d'*Euzkadi* i evocà la figura del patriota irlandès Roger Casement ³³⁸. Més endavant, la publicació *Aberri* –òrgan del sector *aberrrià* oposat a la *Comunió Nacionalista (Partit Nacionalista)*– criticà el pacifisme de la *Comunió*, tot considerant necessàries les rebel·lions nacionalistes com la irlandesa:

Lo que no se comprende es que todavía haya gente para creer que lo que mucho vale no debe costar nada, y que se puede hacer tortilla sin romper huevos. Y aquí, la cuestión es la eterna de Hamlet: ser o no ser. ³³⁹

Elias Gallástegui estigué en contacte amb Francesc Macià i fou un dels impulsors de la *Lliure Aliança* que havia d'aplegar Euskadi, Catalunya i Galícia ³⁴⁰. El 8 de juliol de 1923 *La Publicitat* publicà un manifest cridant a formar una aliança comuna de nacionalistes catalans, bascs i gallecs, per tal d'imposar el dret d'autodeterminació. L'onze de setembre de 1923 es produí una primera reunió a Barcelona que aplegà a representants d'Acció Catalana, Estat Català, la Unió Catalanista Republicana, *Irmandades da fala*, *Iramandade Nacionalista galega*, la *Comunió Nacionalista*, el PNB (sector

³³⁶ Antonio Elorza, *Ideologías del Nacionalismo Vasco*, p. 355-356.

³³⁷ Kizkita y Eleizalde, *Ante la Revolución Irlandesa*, *Euzkadi*, 17-5-1916, citat per Antonio Elorza, *Ideologías del Nacionalismo Vasco*, p. 335-336.

³³⁸ Ceferino de Jemein, *Jemein Dar Keperin 'Casement, Abértzale Zindua'*, *Euzko Deya*, n°13, 16-8-1916, citat per Antonio Elorza, *Ibid.*

³³⁹ Ludger Mees, *Op. Cit.*, p. 326.

³⁴⁰ Elias Gallástegui va promoure l'organització d'un moviment femnista *abertzale*, aprofitant la presència del Ambrose V. Martin (membre de l'IA exiliat que havia estat a Bois-Colombes amb Macià). Arrel d'un acte polític a les seus de la Joventut Basca de Bilbao i després de la intervenció de Ambrose Martin, va crear-se l'Associació de la Dona Patriota (*Emakume-Abertzale Batza*) a partir del model irlandès. [Antonio Elorza, *Ideologías del Nacionalismo*, p. 388]. Més endavant, el maig de 1925, Gallástegui és detingut després de participar en un acte polític a Ordizia; la detenció té probablement molt a veure amb els plans insurreccionals liderats per Francesc Macià. [Antonio Elorza, *Ibid.*, p. 407-408.]

aberrrià) i el sindicat basc ELA³⁴¹. Aquesta aliança entre nacionalistes bascos i catalans venia en part propiciada per l'afinitat entre Acció Catalana i els Aberrians (ara PNB) —que representaven sengles moviments juvenils escindits de la Lliga i la *Comunió* respectivament. Així, l'estiu de 1923, el president d'Acció Catalana, Lluís Nicolau d'Olwer, explicà a Bilbao la doctrina del seu partit al nou PNB³⁴². El 1924 Macià treballa amb la hipòtesi de formar una *Lliga de Nacions oprimides* —entre les quals es trobarien Catalunya, Euskadi i Irlanda— així com amb la possibilitat d'eixamplar l'aliança amb la incorporació de la CNT. Finalment, el 1925 tingué lloc l'assemblea fundacional d'aquesta coalició que passà a anomenar-se *Comite d'Acció de la Lliure Aliança*. Sota la presidència de Macià, hi participaren Francisco de Gaztañaga (aberrrià), *Grau* (Catalans d'Amèrica), *Lleonart* i *Paris* (CNT i CRT). La finalitat del pacte era preparar una insurrecció que aplegués els ideals obreristes i nacionalistes.³⁴³

9. 2. CATALUNYA I LA GUERRA GRAN:

El 9 de juliol de 1914 *Renaixement* comenta l'atemptat a Francesc Ferran a Sarajevo. Aquesta acció, s'hi diu, és la conseqüència de l'imperialisme austro-hongarès i l'Àustria militarista i despòtica. Encara més, es qualifica de *Patriota* i *venjador de la Bòsnia* a l'autor de l'atemptat:

*Heu's-aquí el fruit sagnant de les esclavitzacions nacionals! Heu's-aquí la vida oprimida esclatant en la violència que mata. La vida tant era sagrada en els prínceps imperials com en el venjador de la Bòsnia: l'acció d'aquest doncs no ha d'ésser tinguda com un exemple, però sí com una lliçó. Tot el que s'aguanta per la violència legítima el que per la violència s'aterri; per això no són a la Serbia els culpables morals de la tragèdia de Sarajevo, sino a l'Àustria militarista i despòtica, damunt la qual, la sang dels prínceps i del venjador hi ha de caure com un estigma de les seves folles imperialistes.*³⁴⁴

Ben aviat hi ha veus que plantegen que Catalunya no pot estar al marge del conflicte. Ja a l'estiu de 1914 hi ha qui veu en la participació dels nord-catalans dins de l'exèrcit francès un motiu que ha d'enorgullir als catalans i comprometre'ls en la lluita contra l'imperialisme germànic:

Catalunya no és un espectador tan sols. A l'altre banda del Pirineu, Catalunya va a la guerra. La Joventut del Rosselló, la Cerdanya, la joventut del Llenguadoc, ha marxat en llargues corruïes, camí

³⁴¹ Ludger Mees, *Op. Cit.* p. 329.

³⁴² Ludger Mees, *Op. Cit.*, p. 328.

³⁴³ Antonio Elorza, *Ideologías del Nacionalismo Vasco*, p. 401-409.

³⁴⁴ *Renaixement*, "Trista Lliçó", 9 juliol de 1914, P. 341.

*de l'Alsàcia o la Bèlgica, a lluitar contra l'imperialisme militar germànic, vessant la seva sang generosa, anonimament, sense que del seu sacrifici la nostra Patria en sigui glorificada ni compadida.*³⁴⁵

Tot i que aquests catalans lluitin com a patriotes francesos això no vol dir que deixin de ser catalans:

*I aquesta joventut és vida d'aquesta Patria nostra: és Catalunya. Encara que l'ideal nacional català no flamegi visiblement en la seva pensa, i enc que un fals patriotisme abranti els seus entusiasmes, aquesta joventut parla en català, du l'empremta inesborrable de la nostra raça, i per a ella sempre serà estimada la visió de la terra nadiua quan passi com un llampec davant dels seus ulls en els moments tràgics de la lluita.*³⁴⁶

En un primer moment, hi ha catalanistes que deixen entreveure una certa neutralitat. En definitiva, es tracta d'una guerra entre estats que estan per sobre dels interessos individuals i col·lectius dels pobles d'Europa. El conflicte bèl·lic desencadenat pels estats no podrà acabar amb les idees alliberadores que, al final, acabaran imposant-se. El desenllaç, doncs, serà una *humanitat lliure* en què les fronteres seran delimitades per *agrupacions ètniques*, la federació de les quals afavorirà la pau i el desenvolupament de l'individu:

El mapa d'Europa ha de sofrir una transformació radical, en la que, el nacionalisme i els estats futurs tindran les seves fronteres delimitades segons és de dret, per agrupacions ètniques, que a la vegada s'agruparan entre elles formant federacions, fonamentades en la conveniència mutua, per a millor perfecció del individu.

*I els estats que avui amb l'espetec dels seus canons aixorden la veu de les idees lliberadores hauran passat a la Historia i la humanitat, ja lliure, els maleirà com entrebanes que foren per a l'expandiment de la seva civilització, de la seva justícia.*³⁴⁷

La Guerra europea que esclata el 1914 és aviat interpretada per molts catalanistes com un conflicte que enfronta les *ansies d'alliberament* de les *petites nacions* amb l'imperialisme dels estats. Hi ha el convenciment que el desenllaç del conflicte farà que el principi de la llibertat de les nacions sigui acceptat pels estats aliats:

La guerra d'ara, que en el fons és guerra de petites nacions contra esclavitzadors Estats, volem creure que acabarà triomfant, justicierament, l'esperit rublert d'ansies lliberadores dels petits pobles.

³⁴⁵ *Renaixement*, 20 d'agost de 1914, p. 419.

³⁴⁶ *Renaixement*, 20 d'agost 1914.

Per això nosaltres, que som nacionalistes, no podem veure altra raó ni cap més justícia que la que s'han fet seva els Estats aliats. I és que, en aquest cas concret, la tendència deslliuradora de nacionalitats està encarnada per uns Estats qual política, d'alguns d'ells, no ha sigut, fins abans de la guerra, gens lliberadora, però estem convençuts que per a després de la guerra ho serà, car, amb l'aixafada total de l'imperialisme, s'entronitzarà als cims dels pobles europeus un nou concepte de llibertat política per la majoria de les nacions naturals fins avui opreses. ³⁴⁸

Carles Rahola, a *Renaixement*, fa el febrer de 1916 una defensa del bàndol aliat. La guerra és el preu que cal pagar, en definitiva, per la llibertat:

La pau avui, aqueixa pau a ultrança a la qual aspiren les dretes, seria Bèlgica esclava, Sèrbia suprimida, França disminuïda. Seria el dret trepitjat i la justícia escarnida. I això no pot pas ésser. El sacrifici immens d'aquestes nacions i de les llurs al·liades, no pot ésser estèril. Seria una cosa tan monstruosa com la mateixa guerra. La guerra, doncs, que és la mort, la misèria, la destrucció, la desolació, la barbarie, la crueltat, ha de continuar encara fins que sigui arribada la benaurada hora que els pobles que van ésser agredits amb premeditació alevisa, puguin dictar la pau i imposar aquelles condicions que siguin necessàries per a fer-la eficaç.

No ens deixem, doncs, guanyar el cor per una idea de pau interessada, i tinguem serenitat per a jutjar els aveniments, pensant, més que en nosaltres, en el demà, en els nostres venidors als quals hem de deixar com a heretatge, en el que nosaltres depengui, una pau veritable i duradora fonamentada en la llibertat dels pobles i en el llur dret sagrat a regir-se per si mateixos, sense la amenaça de l'imperialisme absorbent. ³⁴⁹

En aquest període d'entreguerres hom parla sovint d'una possible federació de nacionalitats que ha de substituir la divisió europea en monarquies imperials. Hom lloa la lluita de Polònia, Irlanda, Bohèmia, Bèlgica i Sèrbia, com a exemple de la defensa de la llibertat en contra de l'imperialisme:

I és avui més de doldre això. Avui que 'ns trobem enfront d'un gran conflicte promogut pel nacionalisme, d'un conflicte que més que conflicte de reis i de corones és un conflicte d'ànima nacionalista; avui que grans escriptors ja parlen de la futura formació del mapa d'Europa per nacionalitats confederades; avui que 'l resorgir de Polònia s'ovira ja en l'horitzó; avui que l'Irlanda està a punt d'aconseguir la seva autonomia, i que amb aquella fermesa anti-transaccionista ha declarat que res té que veure la conflagració actual, per a que's tanquin les Cambres sense haver aprovat, l'"Home Rule"; avui, ho repetim, és més a les finestres de l'Europa a esguardar l'exemple

³⁴⁷ *Renaixement*, "La Valua de la Nació en el conflicte europeu", 6 d'agost de 1914, p. 390.

³⁴⁸ *La Nació*, 17 de juliol de 1915, p. 2.

que tots els pobles –desde l'Irlanda en el Parlament i Bèlgica l'heroica, en els camps de batalla, i la Bohemia, que ha vist com la sang de dos defensors de la seva autonomia, s'era vessada, i la Servia combatent contra l'imperialisme– donen a l'humanitat, car tindrà de retirar-se'n avergonyida." ³⁵⁰

Aquestes *pàtries futures* que els nacionalistes albiren no solament hauran de garantir la llibertat col·lectiva dels pobles, sinó que hauran de garantir la igualtat dels homes i la justícia social. El concepte de *Pàtria*, doncs, té un element social:

Seràn Pàtries veres, les que exerciràn accions de llibertat, les que sots llur sobirania aixoplugin la totalitat dels seus components, reconeixent-los el valor de sa consciència i fent efectiu l'indiscutible dret a la vida que tenim tots els homes; impossibilitant accions tiràniques, regulant les funcions humanes amb lleis de tanta equitat i justícia, que'l dolor dels homes sia apaïvegat per elles. Aquestes seràn les veres Pàtries, eixes són les Pàtries futures; aixís hem de treballar tots per a que sia Catalunya; aixís serà Catalunya, si volem que encarni la realitat de Patria, de tots els catalans. ³⁵¹

La premsa catalanista es fa ressò de la declaració de la Conferència Socialista de Londres (febrer de 1915) en favor del dret dels pobles d'aconseguir *llur llibertat*. Els acords escrits d'aquesta declaració esmenten entre altres els casos d'Alsàcia, Lorena, Polònia i Finlàndia, i expressen el desig que la victòria dels estats aliats representi *la victòria de la llibertat dels pobles; de la unitat, de la independència i de l'autonomia de les nacions, dintre la Federació pacífica dels Estats Units d'Europa i de tot el món* ³⁵². *Renaixement* es lamenta que Catalunya no hi sigui esmentada i assenyala la necessitat d'internacionalitzar Catalunya, per tal d'*incorporar la nostra democràcia a la d'aquells pobles que àdhuc havent gaudit de sempre la plena sobirania nacional, han votat les solucions nacionalistes com a úniques per a mantenir fermament la pau entre 'ls pobles* ³⁵³. La causa de la manca d'una projecció internacional de Catalunya es troba en l'actuació dels *conservadors de Catalunya* difreçats indignament de catalanistes, inequívoca referència a la Lliga Regionalista:

Pro ens dol en tota l'ànima que nostra aimada Catalunya no estiga encara entre 'ls pobles la lluita dels quals per la llibertat nacional té ja caràcter internacional. Els conservadors d'aquí, que com els de la terra tota, són enemics de la llibertat, són els causants de la situació d'aïllament en que's troba Catalunya respecte la lluita lliberadora. La mateixa acció negativa dels conservadors francesos que avui combaten els acords de Londres, l'han realitzada sempre els conservadors de Catalunya, i el que

³⁴⁹ Carles Rahola, *Renaixement, La Guerra i la Pau*, 19 de febrer de 1916.

³⁵⁰ *Renaixement*, 3 de setembre de 1914, p. 442.

³⁵¹ *Renaixement*, 4 de febrer de 1915, "Les Pàtries Futures", p. 74.

³⁵² *Renaixement*, p. 110, 25 de febrer de 1915

³⁵³ *Ibid*

és pitjor, disfregats indignament de Catalanistes. Prò tot té fi en aquest món, i l'ensorrament llur i el de tot els tirans que arreu de la terra vegeten, no's farà esperar. Sols llavors en el món serà possible l'imperi de la llibertat i de la justícia! ³⁵⁴

En el context de la guerra apareixen noves publicacions amb un to reivindicatiu i militant en favor de la *causa catalana* que s'equipara a la lluita de les nacions *oprimides*. *Pàtria Jove* és una d'aquestes revistes que neix amb la voluntat d'ajudar a desvetllar la consciència nacional en un moment de grans canvis a Europa. En un dels seus primers números, hom és conscient de la manca de ressò que encara tenen les seves crides a la revolta nacional:

Els problemes nacionalistes han engrandit la seva magnitud per tots els àmbits de la terra a passos gegantins; la convulsió més gran que ha sofert l'Europa, ha estat promoguda al ofegar-se els clams lliberatrius de les nacions opreses. I nosaltres, fills d'una terra negada a la efectivitat del viure, a la fruïció de vida pels pobles redimits, volem també aixecar-lo el nostre clam. Més l'eco sonor de les nostres paraules, no les repeteix encara solemniament la nostra Catalunya; l'hem d'aidar per a substraurela d'eixa enutjosa somnolència que li manté els grillons secularment. ³⁵⁵

Una altra publicació que és bel.ligerant en el conflicte europeu és *La Nació*. La defensa del aliats i de les *petites nacions* és una constant així com la reivindicació del reconeixement de Catalunya com a realitat nacional en el context europeu. Tanmateix, en un article publicat el 1916 amb el títol *Les colònies angleses* hom fa una defensa del colonialisme anglès. ³⁵⁶

9.2.1. ELS VOLUNTARIS CATALANS

Frederic Pujulà i Vallès és una mena de voluntari-cronista de la guerra. *Revista Nova* informa, a finals d'agost de 1914, que el *nostre estimat company se troba en l'exèrcit francès d'avançada, aprop de la frontera belga, amb les armes a la mà, al servei de la cultura* ³⁵⁷. Pujulà i Vallès escriu un seguit d'articles de guerra pseudo-litararis a l'esmentada revista entre l'agost i l'octubre de 1914, amb encapçalaments com ara *Trinxeraires i Canons* ³⁵⁸. La posició inicial d'imparcialitat de la revista evoluciona, a mesura que passa el temps, cap a un clar suport cap el bàndol aliats.

A *Diari d'un Soldat*, Ignasi Ribera i Rovira fa una anàlisi del conflicte europeu que va més enllà de la confrontació política entre estats. El desenllaç de la guerra, doncs, no ha de portar solament

³⁵⁴ *Mercurius, Renaixement*, 25 de febrer de 1915, p. 112, "La Conferència Socialista de Londres.

³⁵⁵ E. Gili Ferran, *Pàtria Jova*, Juny de 1916, n°3.

³⁵⁶ *La Nació*, 11 de març de 1916.

³⁵⁷ "Revista Nova, 27 d'agost de 1914, p.8

l'alliberament de les nacions sinó també la revolució social. El *soldat* al que ell es refereix persegueix uns ideals de llibertat col·lectiva que estan per sobre de les fronteres estatals:

*La tirania de les nacionalitats va cap al seu terme. La Guerra Gran resoldrà molts d'aquests problemes nacionalistes. Lo més terrible de la conflagració europea, no serà certament aquesta mortandat en els camps de batalla, sinó la revolució que, acabada la campanya, esclatarà dintre cada un d'aquests Estats heterogènics, per la lliberació de les pàtries esclavitzades. Potser aquest conflicte esdevindrà abans i tot de finida la gran guerra, particularment a Austria, a Alemanya, i a Rússia. La revolta per la lliberació de les pàtries agrillonades se juntarà a la revolució social provocada pel tresbals econòmic provocat per la guerra en la situació del proletariat industrial, mercantil i agrícola.*³⁵⁹

Arnau de Vilanova publica un seguit d'articles en favor del bàndol aliat, tot reclamant que la societat civil catalana s'impliqui més en aquesta lluita. Es tracta, segons ell, d'una lluita contra l'imperialisme i per la llibertat:

*Recordem-nos dels homes que lluiten per la llibertat del món, entre 'ls quals hi ha més de dos milers de voluntaris catalans (...) Moltes són les nacions que tenen conciutadans a les rengleres dels aliats; quasi totes tenen cura d'ells; per què nosaltres no hi tenim qui d'ells se curi? Per què Barcelona no demostra que és cap i casal dels catalans? Per què nostres entitats populars, que per petites contrarietats destinen socorsos, no en volen per aquest gran cataclisme.*³⁶⁰

Vibrant, Daniel Cardona, també es refereix amb to èpic a la guerra gran i demana de França un record pels catalans que moriren per la teva causa. Com per a altres aliadòfils catalanistes, França és sinònim de llibertat:

I nosaltres, catalans, que ni a Gènova poguérem anar a dur –encara que hagués estat portes enfora– el nostre plet nacionalista, però que anàrem al Marne, -Oh! tu ho saps ben bé! – què te demanarem ara?

No et demanarem res. Sols et demanem un record pels catalans que moriren per la teva causa! Perquè tu, dolça i estimada França, has estat sempre el nostre amor. T'odiem; però el nostre odi és més bé un despit, una gelosia del teu gest brutal. Mes una mirada teva abrandaria altra volta el foc de la nostra afecció. Encara que vulguéssim, no podríem deixar d'estimar-te, perquè tu ets la llibertat (...)

³⁵⁸ *Ibid.*, 29 d'octubre de 1914

³⁵⁹ I. Ribera i Rovia, "Diari d'un Soldat", Barcelona, 29 d'agost de 1914.

³⁶⁰ La Nació, 4 de desembre de 1915, Arnau de Vilanova, "Per abatre l'Imperialisme. Els Voluntaris Catalans a França.

França: els catalans et demanem un record pels nostres. No és ço material el què ens interessa. Volem el teu gest; volem que sigui dit que Barcelona, cap i casal de la Nació Catalana, ha fet un monument als herois catalans de la Gran Guerra i que l'Estat francès l'ha coronat amb el prestigi i amb l'agraïment de la Nació triomfadora.

Sols et demanem això, nació de democràcia, mare de la llibertat: tu, l'eterna i la dolça França. ³⁶¹

El metge Soler i Pla, diputat Corts i president d'Unió Catalanista, fou un dels organitzadors del reclutament dels Voluntaris Catalans. El 20 de febrer de 1916 fou constituït a Barcelona el *Comitè de Germanor amb els Voluntaris Catalans*, del qual també formaven part Maseras, Alcàntara i Gusart. Des de l'estiu de 1916, a més, es publicà la revista *La Trinxera Catalana*. Un dels voluntaris més coneguts fou Pere Ferrés i Costa (1885-1915), nascut al Pla del Llobregat, poeta i periodista, vivia a París en produir-se la mobilització general. S'allistà a la legió i morí al front, deixant un *diari de guerra*. Ell, juntament amb d'altres voluntaris, intentà infructuosament de crear una *Legió Catalana* que les autoritats franceses no autoritzaren mai. ³⁶²

J. Rodergas i Calmell es fa ressò d'un acte celebrat pel Centre Català de París en favor de la causa dels aliats. S'elogia l'actitud dels catalans i es contraposa aquesta pretesa *solidaritat amb els pobles lliures* amb l'actitud general a Espanya. En el fons, el suport a França i a la causa aliada ha de servir per donar a conèixer la causa catalana a Europa i molt particularment a França:

El nostre nacionalisme mai no havia sigut interpretat com a l'hora d'ara. El nostre problema català, tal com nosaltres l'entenem, mai no havia sigut tan sentit. Les nostres diferències amb el restant de la península ibèrica jamai hi havia sigut capítol d'una tal meravellosa claredat. Per primera vegada, després de tants anys, la totalitat del poble francès ha conegut si tenia fesomia ben pròpia la nostra Catalunya, i si n'hi havia de diferència entre ella i Espanya en considerar l'actual conflicte. I a la França se'n ha sentit agràida i avui l'ésser català, és per ells sinònim d'amic, car saben positivament que a Catalunya interessen les qüestions que afecten a la llibertat dels pobles. ³⁶³

La concessió per França de la legió d'Honor a Àngel Guimerà l'abril de 1916 és considerada, doncs, com un reconeixement de la nació catalana:

La França acaba de reconèixer la Catalunya-Nació concedint la Legió d'Honor al nostre Àngel Guimerà. Es En Guimerà la figura representativa de la Catalunya renaixenta; jamai ha escrit un mot que no fós en Llengua Catalana; cap poeta de la nostra patria ha cantat com ell ho ha fet l'epopeia de

³⁶¹ Vibrant, *La Batalla*, p. 26-28.

³⁶² *Renaixement*, 3 d'abril de 1916.

la nostra historia; ningú com ell ha combatit als enemics de Catalunya i ha actuat amb major agressivitat pel catalanisme. I l'Àngel Guimerà acaba d'ésser honorat per la França. ³⁶⁴

Aquest petit reconeixement pot presagiar un suport de França a la causa catalana un cop acabada la guerra:

Davant d'aqueixa reconeixença magnífica, podem tenir qualche esperança a Catalunya un cop finida la guerra? Es impossible prejudjar, sols volem fer afirmació una volta més de la nostra admiració i simpatia a la França. ³⁶⁵

Una de les figures emblemàtiques de la participació catalana a la guerra és el *mariscal* Joffre. Català del Rosselló, Joffre esdevé un símbol per als catalanistes. La premsa catalana clogia la seva figura i en destaca la seva catalanitat:

Tant a Perpinyà com a Rivesaltes En Joffre s'ha expressat amb orgull en català, i ha dit que durant la guerra sentia una gran satisfacció quan parlava amb els voluntaris catalans en la nostra llengua. ³⁶⁶

Les declaracions de Joffre durant la seva rebuda a Perpinyà, tot clogiant els *soldats catalans*, són comentades amb entusiasme pels catalanistes:

Durant la guerra jo me n'anava cap allí on hi havia els soldats catalans. Vaig anar a les vores de l'Yser per salutar al gloriós 53 regiment de línia, el qual es va batre magníficament. El soldat català és admirable; tots tenen una gran energia en la lluita i una forta resistència. És veritablement una raça apart, dotada de gran qualitats. ³⁶⁷

Catalunya i Itàlia (Victor Balaguer)

(Giunse il, 59) Nello stesso anno, rimessi in onore in Barcellona i Giochi floralì, il Balaguer vi lesse una nuova poesia dedicata all'Italia e intitolata 'Desperta ferro!' (Svegliati, ferro!); il celebre grido di guerra degli 'almogàveres' catalani. Essa comincia con un invocazione all'Italia cosí: 'Italia, bella Italia, patria degli artisti; le tue preziose glorie aleggiano per lo spazio come un volo di farfalle su un'aiola di fiori'. E continua con frequenti antitesi fra el glorie passate e le miserie presenti,

³⁶³ J. Rodergas i Calmell, *De Paris estant*, 6 d'abril de 1916, *Renaixement*.

³⁶⁴ *Renaixement*, 20 d'abril de 1916, Catalunya i França, Mlle. Ivonne Pouvreau, del 'Grup Internacional Pro-Lituania'.

³⁶⁵ *Ibid.*

³⁶⁶ *La Veu de Catalunya*, 19 de febrer de 1919.

³⁶⁷ *La Veu de Catalunya*, 19 de febrer de 1919.

*iniciando il popolo nostro alla guerra contro l'Austria. Quanto in questa arte ci apparisce ora accademico e convenzionale, era perfettamente intonato coi gusti e colle dondizione dell'ambiente, ciò non occorre dirlo; ed è quindi naturale che le poesie di questo genere ottenessero applausi i incodizionati dalle moltitudini.*³⁶⁸

Catalunya i Polònia

*En aquesta guerra, que tant es parla de la malaurada Polònia, dividida en tres parts, esclavitzada alhora per l'Alemanya, l'Austria i la Rússia, casi no s'és oïda la veu de Catalunya. Vergonyosament hem de confessar, catalans, que si el plet nacional de Catalunya no és conegut davant el mon, no és pas, com s'ha pretès mantes vegades, per rao de sa migrada extensió territorial, sinó per la nostra deixadesa i acobardiment, que no atrevint-nos a manifestar-nos davant l'estat espanyol com caldria, no tenim tampoc prou voluntat per a desenroïllar el nostre problema vindicador als ulls del món civilitzat.*³⁶⁹

Catalunya i Euskalèria

Avui, a Espanya no hi ha sino dugues forces; la nostra i la dels països bases (ovació i visques a Euzkadi que duren llarga estona).

*El meu viatge a Donostia m'ha acabat de convencer de que tenen una vigorosíssima personalitat. Entre ells i nosaltres només hi havia abans una lleugera simpatia nostra i una antipatia d'ells envers nosaltres.*³⁷⁰

Catalunya i Sud-Àfrica

La Nació publica un missatge que s'envia al rei d'Anglaterra per a que no sigui aplicada aquell heròic nacionalista la condemna de sis anys de presó que li ha sigut imposada per haver-se sublevat, darrerament contra el govern de la República de Sud d'Àfrica:

ELS CATALANS DEMANEM L'INDULT DEL GENERAL BOER CHRISTIAN DE WET

Heu's-aquí, Senyor, com és que nosaltres, patriotes catalans, venim fins a l'estrada del Vostre soli imperial per a demanar-vos el perdó del rebel d'Orange Christian de Wet. Siguen fidel a la política humana del vostre govern de l'Àfrica del Sud. No vulgueu que en la lluita que sosteniu amb els Vostres Aliats per a la conservació del tresor comú d'honor i de justícia, l'ombra de Christian de Wet, mort en les soletats d'una presó, plegui les ales del cor de vostres soldats en les trinxeres. Quan els enemics aixequen per damunt dels seus exèrcits l'idea fosca d'una divinitat hostil i sanguinaria,

³⁶⁸ "Itàlia. 22 Luglio 1916" (Any I, Balmes, 71)

³⁶⁹ Pàtria Jove, Maig 1916, Any I, nº2; Pàtria Jove, Revista de la Joventut Escolar Nacionalista, Barcelona.

³⁷⁰ El Vallès Nou, 29 d'abril de 1917, Francesc Cambó, Acte a Centelles.

vulgueu fer certes encara avui les paraules del vell Plató quan deia que la pietat és la justícia en les nostres relacions amb Deu.³⁷¹

9.3. DE WILSON I L'EUROPA DE LES NACIONALITATS

*At the invitation of the Union des Nationalities a conference of the representatives of nationalities affiliated to the Union was held in the 'Ecole des Hautes Etudes Sociales' in Paris on June 27-27 (...) Amongst the nationalities represented were Alsace-Lorraine, Armenia, Belgium, Bohemia, Bulgaria, Catalonia, Denmark, Finland, Ireland, Jews, Lebanon, Lithuania, The Letts, Roumania, Serbia, etc.*³⁷²

La 'Unió de Nacionalitats' aplegava, doncs, un ventall divers de delegats d'Europa i fora d'ella. Totes aquestes nacionalitats esperaven que un futur congrés de pau, un cop acabada la guerra, resolgués al seu favor. A la conferència de juny de 1915 s'aprova un document en què hom fixa els criteris que cal tenir en compte a l'hora de refer el mapa d'Europa: les fronteres, es diu, han de basar-se en la voluntat dels habitants i no en elements històrics o de conquesta; a més, hom demana la protecció i el reconeixement de les minories o territoris que restin per raons econòmiques en estructures estatals d'una altra nacionalitat:

1. The fixing of the limits of territory of each nation must above all be based upon the will and sentiments of the inhabitants; there must be no invoking of either historical memories of former domination or the so-called natural frontiers, much less of blood shed in a territory, for these are buth three forms of the barbarous desire of conquest.

*2. Where pressing economic reasons demand the attachment to a State of an area inhabited by a population of another nationality, international guarantees shall be given that population to secure it either autonomy or the recognition of its language, religion and customs.*³⁷³

Es tracta, en definitiva, del reconeixement del dret a l'autodeterminació, alhora que també es deixa la porta oberta a solucions intermitges basades en l'autonomia política o cultural. Aquesta 'Declaració de Drets de les Nacionalitats' és publicada per *Nationality* –setmanari nacionalista irlandès de caire radical– que dedicà en aquest període d'entreguerres moltes pàgines a altres qüestions nacionals, establint també comparacions amb el cas irlandès. Aquesta publicació es referí a Polònia, Índia,

³⁷¹ *La Nació*, 7 d'agost de 1915, p. 5.

³⁷² *Nationality*, 'Small Nationalities in Conference, Ireland's Voice Heard', 19 Juliol 1915.

³⁷³ *Nationality*, 'Small Nationalities in Conference, Ireland's Voice Heard', 19 Juliol 1915.

Albània, Finlàndia, Ucraïna, Bulgària, Bèlgica, Sèrbia, Sud-Àfrica, Geòrgia, Pèrsia, Suècia, Txèquia, Eslovàquia, etc.

Tot i la presència catalana en aquests organismes de *nacionalitats i pobles oprimits*, i la pretensió que la *causa catalana* sigui presentada a la conferència de pau que ha de seguir a la fi de la guerra, hi ha molts catalanistes que són conscients de la ingenuïtat d'aquest plantejament. Així, Domènec Martí i Julià -parlant en nom de la UC- és conscient el 1915 de la irrealitat dels plantejaments encaminats a forçar la presència catalana a la taula de negociacions d'una pau futura. Martí i Julià assenyalava que Catalunya no pot assolir la categoria d'*estat* si abans no ha arribat a constituir-se com a *nació*:

*Penseu que totes les aspiracions d'ésser Estat són ridiques mentre no's vulgui assolir la Nació, mentre no's vulgui assolir el perfeccionament col·lectiu que 'ns permeti poder actuar a l'humanitat i poder afirmar la nostra condició per a ser Estat. Ara mateix amb aquesta guerra que hi ha a Europa, molts s'han dolgut de la cap representació que té Catalunya al món perquè's pensaven que en els moments de la pau es podria obtenir per a la nostra Patria la categoria d'Estat. Jo us dec dir que sento molt que no sigui així, però també dec dir que no ho he pensat mai que això pogués esdevenir en el moment de la pau, perquè nosaltres som una Patria però no som una Nació encara. ¿Com podem presentar-nos a reclamar drets si encara al cap i casal de Catalunya, a Barcelona, síntesi de la nostra Nació, passant pels carrers no se troba, no se la veu, la manifestació viva de la Nació? Com podem desitjar intervenir en aquesta conferència de la pau si nosaltres no hem fet res per determinar la nostra situació a Europa? Hem de confessar que si nosaltres no som encara Nació, per a que se'n pugui regonèixer Estat, és perquè no'n som dignes, que si'n fossim dignes, no seria ara l'hora de planye 'ns, sino que tot naturalment ens trobariem en plena activitat internacional.*³⁷⁴

A la conferència de pau de París de 1919, a més d'una correcció de fronteres i l'aparició de nous estats *sobirans*, es signaren acords per a la protecció de *minories nacionals*. Així, dos nous estats -Polònia i Txecoslovàquia- i tres estats ja existents que obtenien un engrandiment territorial considerable -Romania, Grècia i el Regne de Serbs, Croats i Eslovens- signaren amb les principals potències aliades (Estats Units, Imperi Britànic, França, Itàlia i Japó), tractats especials relatius a la protecció de les minories que es trobaven dins els seus territoris. També es signaren tractats per a la protecció de minories a Àustria, Hongria, Bulgària i Turquia. Entre 1921 i 1923 naixeren altres cinc nous estats: Albània, Estònia, Letònia, Lituània i Finlàndia.

³⁷⁴ "La Nació", n°1, "Les orientacions de l'UC", conferència donada a la sala d'Actes del CADCI el 13 de juny de 1915, 3 de juliol de 1915.

El mapa polític d'Europa visqué un trasbals que també afectà a Irlanda (tot i que le naixent Estat irlandès romania en principi dins la corona britànica), però no comportà cap canvi de fronteres ni cap compromís territorial a l'Estat Espanyol. El nacionalisme català (o el base) no aconseguiren el seu reconeixement internacional en aquest període. De fet, encara no l'han aconseguit a les portes del segle XXI. La pregunta és òbvia: per què?

L'oficina central de la 'Unió de les Nacionalitats' es trobava a Lausana i M.J. Gabrys n'era el seu secretari general. Aquesta *Office Central de l'Union des Nationalités* publica una *Carta* d'Europa on, a més de les fronteres estatals, hi ha dibuixades les nacions:

*La carta és dedicada a Mr. Wilson, defensor conseqüent dels drets dels pobles i creador d'una Europa nova damunt la base de les nacionalitats satisfetes.*³⁷⁵

En aquest context, des de Catalunya, hom defensa que el nacionalisme català forma part d'un corrent universal i que s'oposa al centralisme espanyol:

*El nostre ideal nacionalista s'identifica amb els corrents universals del pensament europeu i del pensament americà, que constitueixen la síntesi de la civilització contemporània i informen el nou món moral que ha infantat la guerra. Aquesta coincidència és ferma i penyora del triomf, d'aquest triomf proper i ineludible que les colles centralistes de Madrid volen debades impedir amb procediments anacrònics, producte d'una ideologia vuitcentista, i amb concepcions polítiques d'una migradesa balcànica.*³⁷⁶

El convenciment que la causa de Catalunya s'ha de beneficiar del principi de les nacionalitats, porta a afirmar que l'estat espanyol no serà admès a la nova Lliga de Nacions si abans no es produeix una transformació de l'estat centralista:

I cal que ho sàpiga: mentre no resolgui el problema de la Lliga de les nacions espanyoles, l'Estat central no podrà decorosament demanar, i, si ho demana, no ho aconseguirà, que l'admetin en la Lliga Universal de les Nacions.

Ho han dit els directors de la política internacional i els mestres de la nova ideologia: en la seva lliga no hi seran admesos els estats que no tinguin resolts en justícia els problemes de la seva constitució interna.

³⁷⁵ *La Veu de Catalunya*, 30 de Gener de 1919, *Carta Etnogràfica d'Europa*.

³⁷⁶ "La Consciència Universal", "La Veu de Catalunya", Dijous, 30 de gener de 1919.

*I la veu del nostre poble, el clam de Catalunya, és prou just i unànimement perquè puguin ofegar-lo sense que el món se n'enteri.*³⁷⁷

L'optimisme d'alguns catalanistes es basa, per exemple, en els principis defensats pel president Wilson a favor del principi de les nacionalitats. Així, la nova Lliga de Nacions que proposa Wilson no és pas una Lliga d'estats:

*Cal fixar-se que el President Wilson no proposa la creació d'una Lliga d'Estats, sinó d'una Lliga de Nacions. I ben clarament s'ha dit per ell, i pels altres codirectors de la política mundial, que per nacions s'entenen tots els pobles amb voluntat d'Autonomia, grans i petits, mentre constitueixen una personalitat col·lectiva.*³⁷⁸

Així doncs, la doctrina de Prat de la Riba i dels nacionalistes catalans ha de ser entesa a l'Europa *culta*, perquè –en definitiva– parlen el mateix llenguatge:

*Perquè el llenguatge del President Wilson i el de l'Europa culta coincideix amb el de Catalunya, amb el dels nostres mestres en Nacionalisme, amb el d'en Prat de la Riba en el seu llibre cabdal 'La Nacionalitat Catalana'. El qui parli de nacions i d'estats i de federacions i de pobles i d'autonomia, en català, serà entès arreu d'Europa perquè usa una terminologia mundial. El qui en parli amb l'argot decadent de les oligarquies centralistes, baldament sigui amb l'accent candorós del Senyor Sala, no serà entès més enllà dels Pirineus.*³⁷⁹

L'Estat espanyol, doncs, solament podrà formar part de la Lliga de Nacions si accedeix a la seva transformació en un consorci de nacionalitats autònomes:

*Per això preguntem nosaltres com gosaria l'Estat espanyol demanar la seva admissió a la Lliga de les Nacions si ell continués organitzat en esclavatge de Nacions. No com a Estat centralista, sinó com a amorós consorci de nacionalitat autònomes, és com Espanya podria dignament formar part de la Lliga de Nacions.*³⁸⁰

³⁷⁷ "La Veu de Catalunya", 5 de febrer de 1919, La Lliga de Nacions.

³⁷⁸ "La Veu de Catalunya", 12 de febrer de 1919.

³⁷⁹ *Ibid.*

³⁸⁰ *Ibid.*

Des de les pàgines de *La Veu de Catalunya* hom proposa una solució federal, autonomista, per a l'estat espanyol. El programa de la Lliga Regionalista defensa una alternativa d'organització territorial per a tot l'estat; opció que podria comptar amb el suport d'altres comunitats i territoris de l'estat.

Antoni Rovira i Virgili contraposa Lloyd George, *lliberal veritable, que ha estat sempre un partidari del principi de les nacionalitats*, amb la dels *lliberals, lliberals-conservadors, demòcrates i àdhuc avançats espanyols*. Rovira i Virgili fa referència a unes paraules de Lloyd George en defensa del principi de les nacionalitats, coincidint amb la posada en llibertat de presos independentistes irlandesos:

I això ho fa tot just en el moment que els delegats de la República irlandesa proclamada a Dublin, truquen a les portes de la Conferència de Pau. ³⁸¹

Tan aviat com el març de 1919 comencen a arribar notícies de Suïssa que desmenteixen l'optimisme dels catalanistes en relació a una solució internacional de la qüestió catalana. El congrés Internacional de Lliga de Nacions que té lloc a Berna fa tocar de peus a terra als catalanistes:

El Conseller nacional Weber senyalà la insuficiència de que adoleix el projecte elaborat a París, per entendre que no inclueix pera res a les petites nacions, ni tampoc garantitza, com creu el partit republicà nordamericà, el que tots els conflictes que puguin sorgir en l'esdevenidor, siguin resolts mitjançant l'arbitratge amistós. ³⁸²

L'octubre de 1920 hom ja és conscient que les demandes catalanes no seran ateses en cap dels organismes internacionals existents. Davant d'aquesta situació, Alfons Maseras es fa ressò de la fundació a Ginebra del *Bureau International pour la Défense du Droit des Peuples*, que substitueix al 'Comitè de represa de les relacions internacionals'. Aquesta organització, a més de publicar una revista mensual, *Le Droit des Peuples*, es proposa convocar anyalment un congrés internacional que sigui un *veritable Congrès dels Pobles*. ³⁸³

Alguns catalanistes creuen que la consecució d'un govern propi per a Catalunya, tal com ha passat a Polònia i a Txecoslovàquia, afavoriria la pau i la cohesió social. L'aplicació del principi de les nacionalitats a Catalunya, doncs, comportaria una *solidaritat nacional* per sobre dels interessos de classe:

³⁸¹ A. Rovira i Virgili, M. Lloyd George i les Petites nacions, *La Veu de Catalunya*, 8 de Març de 1919

³⁸² *La Veu de Catalunya*, 10 de març de 1919.

*El delit d'estructurar la Catalunya nova aplegaria tots els ciutadans i tots els estaments en una tasca comú, en un ideal col·lectiu. Com tots veuríem clarament que una solidaritat nacional ens relliga, fóra més difícil que ningú se sentís aquí província de 'Moscou'. Tots els catalans veuríem que, per damunt de les aparents discòrdies de classe, hi ha un interès comú que ens aplega (...) I els mateixos elements que ara actuen com a forces de disgregació i dispersió actuarien aleshores com a forces de reintegració i cohesió. Catalunya hauria endegat els seus conflictes socials com els han endegat els pobles nous de l'Europa central: amb un esclat d'idealitat patriòtica.*³⁸⁴

³⁸³ *La Veu de Catalunya*, octubre de 1920.

³⁸⁴ *L'Exemple d'Europa*, *La Veu de Catalunya*, 8 d'octubre de 1920.

10. IRLANDA I EL MODEL INSURRECCIONAL

Si fins l'esclat de la guerra europea, Irlanda havia estat el model constitucional i parlamentari de la lluita per l'autonomia –amb els diferents projectes de *Home Rule*–, els repetits fracassos d'aquesta via portaren el nacionalisme irlandès cap a posicions més radicals que ja no s'accontentaven amb l'autonomia. Els sectors republicans i independentistes al voltant del moviment *Irlanda-Irlandesa* i el *Sinn Féin* d'Arthur Griffith, anaren prenent el protagonisme a un Partit Nacionalista que no aconseguiria mantenir la seva hegemonia en el si del nacionalisme irlandès. Tot i la important participació irlandesa a la guerra europea al costat de la Gran Bretanya, amb l'esperança d'aconseguir a canvi l'autonomia, el descontent anà creixent a les bases nacionalistes. L'armament i la mobilització dels unionistes de l'Ulster en contra del *Home Rule* seria, de fet, el detonant per a la mobilització nacionalista republicana en clau revolucionària. Tot i el fracàs de la Revolta de 1916, la repressió que seguí a continuació i la mitificació posterior dels seus líders com a *herois* irlandesos, afavorí que els partidaris de la via insurreccional cap a la independència esdevinguessin majoritaris pels volts de 1918. Un nou Sinn Féin, encapçalat per Eamon de Valera, liderà una estratègia insurreccional que –un cop el govern anglès es negà a acceptar la sobirania del poble irlandès– combinava el parlamentarisme amb la lluita armada. S'encetava així un període de més de cinc anys caracteritzat per la violència i l'enfrontament civil.

Des de Catalunya hom seguí atentament els fets a Irlanda. A Catalunya s'havia donat per fet la consecució del *Home Rule*, i hom havia presentat Irlanda com un model parlamentari i constitucional per a la consecució de l'autogovern. Alguns sectors fins i tot elogiaven l'actitud dialogant del govern britànic i la contraposaven a la intransigència del govern espanyol. En aquest context, doncs, molts catalanistes no veïeren amb gaire bons ulls la revolta de 1916 a Irlanda, que consideraven un entrebanc per a l'obtenció de l'autonomia. A més, el catalanisme havia anat prenent partit pel bàndol aliadòfil a la guerra i això encara feia més inoportú l'aixecament revolucionari irlandès. Tanmateix, a mesura que passà el temps, Irlanda anà esdevenint un model insurreccional i revolucionari d'alliberament nacional. El fracàs de la solució autonomista a Irlanda, amb la mobilització dels unionistes a l'Ulster i la posició ambigua del govern de Londres, refermaren aquells sectors catalanistes que pregonaven la inviabilitat d'una solució pactada en el marc de la monarquia espanyola. Les demandes autonomistes catalanes i l'estratègia de Cambó, que arribà a amenaçar el govern espanyol amb una possible sortida revolucionària a l'estil irlandès, no semblaven donar tampoc cap resultat positiu.

Irlanda, doncs, esdevingué el model insurreccional que inspirà els sectors més radicals del catalanisme. D'entè ells, Francesc Macià es convertí en la figura més popular d'aquest catalanisme

a la irlandesa que pretenia aconseguir l'alliberament de Catalunya. El procés de Revolució Nacional a Irlanda fou seguit atentament per la premsa catalanista i no passà desapercebut pels sectors independentistes catalans. Irlanda, com abans amb el Home Rule, era de nou el model a seguir.

10.1. ELS VOLUNTARIS IRLANDESOS

Arrel de la vaga obrera de 1913 es creà un primer cos de voluntaris com a força d'autodefensa dels obrers. James Connolly, inspirador d'aquest *exèrcit ciutadà*, anuncià així la formació de l'*Irish Citizen Army* (ICA) el 13 de novembre de 1913:

Escolteu-me bé, vaig a parlar de sedició. La pròxima vegada que haguem de manifestar-nos, vull que vinguin amb els seus caporals, sergents i gent per a formar. Per què no hauriem de desfilar i entrenar els nostres homes de la mateixa manera que estan fent a l'Ulster? ³⁸⁵

Així doncs, en la formació d'un *voluntariat* popular, el moviment obrer avançà en el temps al moviment *nacionalista*. Val a dir, però, que l'*Irish Citizen Army* era –de fet– un cos compromès amb la idea *nacional* irlandesa; es tractava, doncs, de l'expressió socialitzant i obrera del *nacionalisme* irlandès. James Connolly, figura capdal del *nacionalisme* popular i d'esquerres, volia relligar la qüestió obrera amb la qüestió nacional; si James Larkin era el sindicalista i l'home d'acció, Connolly era l'ideòleg de la *Workers' Republic* i la figura principal d'un corrent revolucionari irlandès que –tot i minoritari– jugaria un paper important en la revolta de Pàsqua de 1916. L'*Exèrcit Ciutadà* de Connolly, doncs, estava molt més a prop de les crides revolucionàries de Larkin que de la doctrina tradicional de l'IRB.

Amb l'organització, poc després, d'un cos de voluntaris *nacionalistes* –els *Irish Volunteers* (Voluntaris Irlandesos)–, la milícia sindical de Connolly passà a un segon terme i, de fet, anà a partir d'aleshores a remolc de l'organització *nacionalista*. Ja a l'octubre de 1913 l'IRB havia començat a plantejar la necessitat d'organitzar una milícia a l'estil dels voluntaris de l'Ulster. Els hercus dels *fenians*, però, no volien ser reconeguts com a inspiradors del moviment i cercaren una figura *respectable* per a liderar els *Voluntaris*. L'1 de novembre de 1913 aparegué un article amb el títol *The North Began* (El Nord començà) a les pàgines de *An Claidheamh Soluis* –òrgan oficial de la Lliga Gaèlica que es publicava en irlandès i anglès ³⁸⁶. Aquest article, signat per Eoin MacNeill, Professor d'història al University College Dublin, justificava la formació d'una força militar de voluntaris *nacionalista* a l'estil de l'UVF (*Ulster Volunteer Force*). MacNeill, que en realitat era més proper a

³⁸⁵ Priscilla Metscher, *Republicanism and Socialism*, p. 406.

John Redmond que als *fenians*, no tenia coneixement del control exercit per l'IRB sobre els *Voluntaris* i representava el lideratge adequat per a la nova organització.

Davant l'ennegument de les perspectives de consecució del *Home Rule*, aquest nou cos militar es concebí com un element de força per tal de no permetre més concessions i contrarestar els *Voluntaris* de l'Ulster. Els *Irish National Volunteers* s'establiren oficialment el 25 de novembre de 1913 i, malgrat estar controlats per l'IRB, la imatge pública era la d'un moviment ampli, fet que possibilità que molts partidaris de Redmond s'hi enrolessin. Això permeté a l'IRB d'associar-se amb una secció important de l'opinió pública irlandesa. Així, nacionalistes radicals de l'estil de Patrick Pearse gaudiren d'un marc pràctic on esdevenir efectius en la seva tasca de difusió de l'ideal de la República Irlandesa. Amb la fundació dels *Voluntaris Irlandesos*, doncs, es capgirava el tradicional aïllament de l'IRB. En el Comitè Provisional dels *Voluntaris Irlandesos* hi trobem personatges com Thomas MacDonagh, Joseph Plunkett, Patrick Pearse, Eamonn Ceannt i Sean MacDermott, que després encapçalarien l'aixecament de Pasqua de 1916.

Cap a finals de 1913 només hi havia uns 10.000 voluntaris i res no feia pensar que aquest cos pogués esdevenir un *exèrcit revolucionari*. Tanmateix, la creixent mobilització unionista a l'Ulster desvetllà l'esperit revolucionari dels nacionalistes. Així, a l'estiu de 1914 els *Voluntaris* ja comptaven amb uns 150.000 membres, la majoria dels quals no estaven al corrent del control exercit per l'IRB. Davant l'empenta dels *Voluntaris*, que posaven en perill la situació dominant del Partit Nacionalista, Redmond decidí d'incorporar-s'hi i impulsar la formació d'un Comitè Provisional sota la seva direcció. Des de les planes de *Renaixement* es descriu el procés seguit pel *voluntariat nacionalista*:

Però aon l'excitació és gran, és a la mateixa Irlanda. Al nord hi han 70.000 voluntaris d'Ulster pera lluitar contra el 'Home Rule', però en el reste d'Irlanda n'hi han 150.000 per a defensar-lo.

*L'organització d'aquests voluntaris irlandesos era independent del Partit Nacionalista, i deguda en gran part a la 'Lliga Cèltica' i al 'Sinn Féin' -els separatistes- però per indicacions de Mr. Redmond s'és dissolt el pirmitiu comitè organitzadori els voluntaris van devinguts com un anexe del Partit Nacionalista. L'entusiasme dels irlandesos pels voluntaris és extraordinari i, havent-hi hagut setmanes en que són allistats adhuc 15.000...*³⁸⁷

Amb l'esclat de la guerra i la decisió de Redmond de donar ple suport a la participació dels irlandesos en el si de l'exèrcit britànic, els radicals lligats a l'IRB es deslligaren del voluntariat ara controlat pel

³⁸⁶ F.X. Martin, *The Irish Volunteers, 1913-1915*, p. 24-25

³⁸⁷ "Batro", "La lluita per l'Home Rule", *Renaixement*, 2 de juliol de 1914.

Partit Nacionalista, i formaren la seva pròpia organització que mantingué el nom d'*Irish Volunteers* (*Óglaigh na hÉireann*). En una reunió a l'*Abbey Theatre* el 25 d'octubre de 1914, els *Irish Volunteers* es comprometeren a resistir qualsevol intent d'imposar el reclutament obligatori (*conscription*) a Irlanda, i afirmaren el seu desig de substituir l'administració de *Dublin Castle* (seu de la delegació del govern britànic) per un govern irlandès sobirà. El programa d'aquests Voluntaris Irlandesos, doncs, s'acostava al del *Sinn Féin* i al tradicional de l'IRB –tot i que en aquells moments encara no es plantejés la possibilitat d'una revolta armada. La majoria de la població irlandesa, però, feia costat a la política de Redmond, que volia fer dels voluntaris un *exèrcit irlandès* que lluités a Flandes al costat de les tropes britàniques. Del total de 188.000 voluntaris en el moment de produir-se l'escissió entre els partidaris de Redmond i els de MacNeill, tan sols 13.000 declararen la seva adhesió al sector controlat per l'IRB. Els secessionistes foren batejats popularment com els *Sinn Feiners Volunteers*, malgrat que el seu nom oficial era el de *Irish Volunteers*, mentre que el cos principal sota el domini del Partit Nacionalista era conegut com els *Irish National Volunteers*.

El 26 de juliol de 1914 s'esdevingué un incident important en què estigueren implicats els Voluntaris Irlandesos. Un vaixell carregat amb un important aprovisionament d'armes arribà al port de Howth, prop de Dublín. Un grup de voluntaris s'encarregà de recollir i transportar el material a la ciutat. En arribar a Dublín es produïren enfrontaments violents entre forces policials i voluntaris, a conseqüència dels quals moriren tres persones i moltes en resultaren ferides. El fet és significatiu per la sensació que deixà entre els nacionalistes; estaven essent durament reprimits mentre els Voluntaris de l'Ulster actuaven amb tota impunitat. Al mateix temps, aquest incident s'enllaçava amb una tradició de fets sagnants que formava part del mite nacionalista. Val a dir que aquests incidents es produïen dos dies després d'haver fracassat el darrer intent d'arribar a un acord entre unionistes i nacionalistes en la qüestió del Home Rule (Conferència a Buckingham Palace, 21-24 de juliol).

Aquest era un període de molta tensió política que s'apaivagà momentàniament amb la crisi política europea. La guerra esclatà en un moment en què no semblava probable que s'arribés a un acord entre nacionalistes i unionistes, i fins i tot semblava possible el desencadenament d'un conflicte civil:

*Què passarà? Els Unionistes juren i perjuren, que's va a la guerra civil; els irlandesos no s'ho creuen, però es preparen. L'opinió general és que potser hi haurà tumultes, disturbis, però no s'arribarà a la guerra civil. En tot cas, els irlandesos poden restar tranquils: llur causa –com la de tots els pobles que lluiten per llur llibertat– està assegurada; es pot trigar més o menys, però a l'últim sempre, fatalment, s'ha de vèncer.*³⁸⁸

³⁸⁸ *Ibid.*

Davant la situació de crisi que ara es vivia es plantejà la necessitat d'un consens polític. S'acordà de donar al *Home Rule* el rang de llei, però la seva aplicació es deixava en suspens fins a l'acabament de la guerra, alhora que es posposava la discussió en relació a l'exclusió d'Irlanda del Nord. D'aquesta manera s'ajornava tota la problemàtica entorn del *Home Rule*.

Redmond, a més, es comprometia a col·laborar en l'esforç de guerra. La seva autoritat a Irlanda era aleshores encara molt gran. De fet, el nacionalisme que ell representava acceptava la visió d'Irlanda formant part d'un projecte comú amb la resta de la Gran Bretanya. Tot reforçant la idea que Irlanda era un membre respectable i lleial d'aquest conjunt, Redmond demanà la retirada de les tropes britàniques a Irlanda, per deixar a mans dels Voluntaris Irlandesos –actuant d'acord amb els Voluntaris de l'Ulster– la defensa de l'illa. Redmond pensava que un gest de bona voluntat –que demostrava la fidelitat dels nacionalistes irlandesos vers la Corona– era l'estratègia més adequada per a l'obtenció definitiva del *Home Rule*, alhora que podria servir per acostar unionistes i nacionalistes. D'aquesta manera Redmond desmentia una suposada manca de lleialtat dels nacionalistes vers l'imperi, argument que havia estat utilitzat sovint per a separar l'Ulster protestant de la resta d'Irlanda. Amb aquesta convicció, John Redmond féu una important declaració d'intencions a la Cambra dels *Lords* l'agost de 1914:

*Today there are in Ireland two large bodies of Volunteers, one of which has sprung into existence in the North and another in the South. I say to the Government that they may tomorrow withdraw everyone of their troops from Ireland. Ireland will be defended by her armed sons from invasion, and for that purpose Catholics in the South will be only too glad to join arms with the armed Protestant Ulstermen. Is it too much to hope that out of this situation a result may spring which will be good, not merely for the Empire but for the future welfare and integrity of the Irish Nation? Whilst Irishmen are in favour of peace and would desire to save the democracy of this country from all the horrors of war, whilst we will make any possible sacrifice for that purpose, still, if the necessity is forced upon this country, we offer this to the Government of the day: They may take their troops away, and if it is allowed to us, in comradeship with our brothers in the North, we will ourselves defend the shores of Ireland.*³⁸⁹

³⁸⁹ (Avui a Irlanda hi ha dos grans cossos de voluntaris, un nascut al Nord i l'altre al Sud. Dic al govern que potser demà faran replegar totes les tropes d'Irlanda. Irlanda es defensarà de la invasió mitjançant els seus fills armats, i a tal fi els catòlics armats del Sud estaran prou contents d'unir-se als protestants armats de l'Ulster. És excessiu esperar que d'aquesta situació en pugui sortir un bon resultat, no solament per a l'Imperi sinó també per al futur benestar i integritat de la Nació Irlandesa? Mentre els irlandesos estiguin a favor de la pau i desitgin preservar la democràcia dels

Aquest plantejament de Redmond no comptà, però, amb una resposta favorable per part del govern britànic. Així, fou refusada la proposta de Redmond de fer dels Voluntaris Irlandesos una força defensiva en temps de guerra. L'oficina de Guerra Britànica amb Lord Kitchener al capdavant encara creia que armar els seguidors de Redmond era armar *enemics*. Malgrat això, l'actitud de Redmond demanant cooperació en l'esforç de guerra rebé un ampli suport per part del poble, i tan sols una minoria s'oposà a la intervenció dels irlandesos a la guerra al costat d'Anglaterra. Per la seva banda, el sector de voluntaris propers a l'IRB, el *Sinn Féin* o d'altres organitzacions nacionalistes radicals, seguiren el tradicional lema nacionalista segons el qual els problemes per a Anglaterra representaven una oportunitat per a Irlanda.

Quant a l'abast de la participació irlandesa a la guerra no hi ha pas unanimitat a l'hora de fer-ne una valoració. A la tardor de 1915 hi havia 132.454 irlandesos a l'exèrcit britànic, dels quals 79.943 eren catòlics i 52.943 protestants³⁹⁰. FSL Lyons i Robert Kee, per exemple, qualifiquen d'important la participació irlandesa. En canvi, J.J. Lee veu en la xifra dels voluntaris enrolats en l'exèrcit britànic una feblesa en la identificació amb l'esforç de guerra. Així, el 26,9% del grup d'edat clau serví a l'exèrcit durant la guerra a Escòcia, el 24,2% a Anglaterra i Gal·les, i tan sols el 10% a Irlanda³⁹¹. En tot cas, el suport inicial del poble irlandès anà minvant a mesura que la guerra progressà.

Un dels fets que contribuï a fer retrocedir el suport dels irlandesos a la guerra fou la inexistència d'una divisió de voluntaris exclusivament irlandesos, a l'estil de la divisió de voluntaris de l'Ulster. Malgrat que la 16a divisió aplegava bona part del voluntariat *nacionalista* irlandès, no estava exclusivament formada per catòlics i la direcció continuava estant en mans britàniques. Redmond, tanmateix, intentà de presentar la participació dels irlandesos a la guerra com un esforç en defensa de la llibertat d'Irlanda:

It is these soldiers of ours, with their astonishing courage and their beautiful faith with their natural military genius, carrying with them their green flags and their Irish war-pipes, advancing to the charge, their fearless officers at their head, and followed by their beloved chaplains as great-hearted as

horrors de la guerra, mentre fem qualsevol sacrifici per a tal propòsit, encara, si la necessitat força el nostre país, oferirem tot això al govern del dia: Potser s'emportaran les seves tropes, i si se'ns permet, en companyonia amb els nostres germans del Nord, nosaltres mateixos defensarem les costes d'Irlanda). Stephen Gwynn, *John Redmond's last years*, p. 134.

³⁹⁰ Robert Kee, *Op. Cit.*, pp. 229-230

³⁹¹ J.J. Lee, *Op. Cit.*, p. 23

*themselves –bringing with them a quality all their own to the sordid modern batterfield- it is these soldiers of ours to whose keeping the cause of Ireland has passed. It was never in holier, worthier keeping than with these boys offering up their supreme sacrifice of life with a smile in their lips because it was given for Ireland.*³⁹²

Com podem veure, la idea del *sacrifici per la pàtria* no era exclusiva dels nacionalistes radicals, sinó que era un principi força estès a l'Europa sacsejada per la guerra. Si Redmond justificava la pèrdua de vides humanes en el camp de batalla europeu sota les ordres de l'exèrcit britànic, Patrick Pearse i els membres de l'IRB començaven a plantejar la necessitat d'una *demonstració de força* en terra irlandesa per a l'alliberament del seu país del domini britànic. En realitat, la guerra –en lloc de servir per acostar Irlanda i Anglaterra tal i com Redmond havia pensat- seria un element que afavoriria la confrontació entre les dues nacions, i la situació de Redmond i del Partit Nacionalista s'aniria afeblint a mesura que la guerra avançava.

Les perspectives d'una Irlanda dividida –cada cop més reals- juntament amb la creixent preocupació per una possible imposició a Irlanda del reclutament obligatori, foren factors claus en el progressiu afebliment de la posició de l'IPP. Tot i això, fins a l'aixecament de Pasqua de 1916, Redmond continuà comptant amb el suport majoritari. Tanmateix, la crua realitat de la guerra ajudà a fer oblidar el miratge del *Home Rule*. També cal tenir en compte l'edat avançada de John Redmond –que moriria el 1917- com un element més per entendre la gradual pèrdua de contacte del Partit Nacionalista amb la realitat política i social del país. La classe política que controlava l'IPP era hereva del temps de Parnell, i al llarg de la guerra s'esdevingué el definitiu relleu generacional en la direcció del moviment nacionalista irlandès. Aquest relleu no vingué de la mà de les bases del Partit Nacionalista, sinó que fou encapçalat per dirigents del conglomerat polític i social anomenat *Sinn Féin*.

10.2. L'AIXECAMENT DE PASQUA DE 1916: DEL FRACÀS AL MITE

El novembre del 1913 Patrick Pearse es referí en aquests termes a la situació que es vivia a l'Ulster:

³⁹² (*Són aquests soldats nostres, amb el seu impressionant coratge i la seva bonica fe, amb el seu enginy natural, que porten les seves banderes verdes i les seves gaites irlandeses, avançant a la càrrega, amb els seus valents oficials al davant, seguits per els seus estimats capellans castrenses de tan bon cor com ells mateixos –afegint una qualitat seva al modern i sòrdid camp de batalla- són aquests soldats nostres a qui ha tocat mantenir la causa d'Irlanda. No hi hagué mai una resistència tan sagrada i valuosa com la d'aquests nois oferint el seu suprem sacrifici de la vida amb un somriure als llavis perquè la donaven per Irlanda*). S. Gwynn, *Op. Cit.*, p. 201

*I am glad, then, that the truth has 'begun'. I am glad that the Orangemen have armed, for it is a goodly thing to see arms in Irish hands. I should like to see the AOH armed. I should like to see the Transport Workers armed. I should like to see any and every body of Irish citizens armed. We must accustom ourselves to the thought of arms, to the sight of arms, to the use of arms. We may make mistakes in the beginning and shoot the wrong people; but bloodshed is a cleaning and sanctifying thing, and the nation which regards it as the final horror has lost its manhood. There are many things more terrible than bloodshed; and slavery is one of them.*³⁹³

Aquesta declaració és exemple de l'esperit que animava al cercle de l'IRB. El mateix Pearse comandaria tres anys més tard una *revolta armada* contra el domini britànic a Irlanda. Aquesta glorificació de la violència com a via per a l'alliberament de la nació no era pas exclusiva del nacionalisme irlandès. A tot Europa trobem exemples d'encoratjament i apologia de l'esperit bèl·lic en defensa de la *pàtria*, sobretot arrel de l'esclat de la guerra. Aquesta cita de Pearse és significativa perquè correspon a abans del començament del conflicte europeu i ve a ser, en certa mesura, una resposta a l'armament dels unionistes de l'Ulster.

Patrick Pearse encapçalà l'aixecament de Pasqua de 1916 i esdevindria amb el temps una de les figures mítiques del modern nacionalisme irlandès. Militant de l'IRB, Pearse fou un destacat impulsor de la llengua gaèlica i mostrà gran interès en la qüestió educativa. Ell mateix fundà una escola a Dublín (*St. Enda*) amb la finalitat de promoure l'ensenyament del gaèlic. La seva tasca educativa fou d'un cert abast i ha estat analitzada a fons per Ó Buachalla³⁹⁴. Com altres nacionalistes irlandesos, Pearse arribà al radicalisme polític a través del *nacionalisme cultural* que seguí al *Revival* gaèlic del segle XIX. Pearse veia en l'assoliment d'una república irlandesa independent l'única manera de preservar la identitat nacional irlandesa de la influència cultural anglo-saxona. La restauració del gaèlic com a llengua *nacional* fou una de les reivindicacions essencials per a justificar el moviment independentista. Al mateix temps, Pearse presentà una visió mítica en què la lluita d'Irlanda per la llibertat era interpretada en termes quasi-religiosos, tot plantejant la idea que la nació havia de ser

³⁹³ (*Estic content, doncs, que la veritat hagi 'començat'. Estic content que els orangistes s'hagin armat, ja que és bo veure armes en mans irlandeses. M'agradaria veure armada l'AOH. M'agradaria veure armats els treballadors del transport. M'agradaria veure tots i cadascun dels ciutadans irlandesos armats. Ens hem d'avesar a pensar en les armes, a veure-les, a usar-les. Potser ens equivocarem al principi i errarem els trets; però el vessament de sang és purificador, i la nació que ho veu com l'horror final ha perdut la seva virilitat. Hi ha moltes coses més terribles que la sang, i l'esclavatge n'és una*). P.H. Pearse, *The Coming Revolution, Collected works of Padraic H. Pearse*, p. 99.

³⁹⁴ Séamus Ó Buachalla, *Op. Cit*

redimida per la via del sacrifici personal. El caire místic del nacionalisme de Pearse queda ben reflectit en aquesta descripció de Séamus Ó hAodha:

He had a wonderful love for Ireland, for her pure, noble people, for her fair, glorious land. But it is not the ecstasy of love he shows, nor the laughter of love, but the sorrow and the loneliness that are at the heart of all real love. The love he gave to Ireland is the love the mother gives to her son whom she sees grow up destined for trouble and woe.

'O laughing mouth it is torments me

That you must weep;

O beautiful face, it is my sorrow

Your beautiful must fade'

And as he grew in experience of life and understood the malice of the deeds of men, and the quick decay of the old Irish qualities, the sorrow deepened on him, the sweetness and the loneliness increased. The stories of Pearse are like the music of Ireland: they are most sweet when they are more sad. ³⁹⁵

Dels líders de l'aixecament de Pasqua de 1916 Patrick Pearse en fou el personatge més emblemàtic. Thomas MacDonagh i Joseph Mary Plunkett foren dos dels altres signataris de la Proclamació de 1916 que presenten un tarannà semblant al de Pearse. Tots tres, Pearse, MacDonagh i Plunkett, eren *Gaelic Leaguers*, catòlics, poetes i revolucionaris idealistes. Compartien la imatge d'una nació mística que calia redimir per la força. El caràcter d'aquestes figures emblemàtiques del nacionalisme irlandès ha estat qüestionat per un corrent historiogràfic *revisionista*. D'entre ells, W.I. Thompson en fa una

³⁹⁵ *(Tenia un amor meravellós per Irlanda, per la seva gent pura i noble, per la seva justa i gloriosa terra. Però no és l'èxtasi de l'amor allò que mostra, ni el somriure de l'amor, sinó que és la pena i la solitud el que hi ha dins tot amor real. L'amor que ell donà a Irlanda és l'amor que una marea dona al seu fill que veu créixer destinat als problemes i al dolor.*

'Oh boca somrient, són els teus turments

Que has de plorar

Oh cara bonica, es la meua pena

La teua bellesa es pansirà'

I a mida que creixia en experiència de la vida i entenia la malícia de les accions dels homes, i la ràpida pèrdua de les velles virtuts irlandeses, la pena es ficava dins ell, i la dolçor i la solitud augmentaven. Les històries de Pearse són com la música d'Irlanda; com més tristes són, més dolces són). Séamus Ó hAodha, P.H. Pearse, *Storyteller*, p. 80.

anàlisi psicològica i es refereix als *poetes-patriotes*, que en no aconseguir la sublimació a nivell personal del seu rol de poeta o guia cultural, s'haurien refugiat en el paper de rebel per tal d'encapçalar una lluita *heròica*. Ells haurien projectat la seva imatge mítica de la història a la vida real mitjançant el seu sacrifici personal.³⁹⁶

Tanmateix, els signataris de la proclamació de 1916 no presenten un caràcter homogeni. Al costat de Pearse trobem un personatge com James Connolly, que representava la vessant social de l'aixecament. Connolly compartia l'ideal *nacionalista* de Pearse, però el seu concepte de nació era més hereu de l'anàlisi marxista que del misticisme religiós. Al capdavant, però, ambdós personatges compartien un apassionat idealisme i un cert aire profètic en l'anàlisi de l'evolució històrica. Connolly, de fet, havia vist truncades les seves aspiracions revolucionàries en el desenllaç de la vaga general i *lockout* de 1913. Si el moviment obrer s'havia mostrat incapaç de desenvolupar la consciència nacional, Connolly esperava que una insurrecció de caràcter nacionalista donaria lloc a un procés revolucionari que acabaria amb l'organització d'una República dels Treballadors (*Workers' Republic*).

La resta de signataris de la proclamació de 1916 no tenen el carisma de Pearse o Connolly. Tanmateix, és significatiu el seu origen sociològic. Així, Eamonn Ceannt o Sean MacDermott eren representatius del sector republicà del *Sinn Féin* més acostat a les posicions ideològiques progressistes. MacDermott havia estat un dels defensors de l'apropament del *Sinn Féin* a la qüestió obrera i Eamonn Ceannt havia defensat la ITGWU i el moviment sindical liderat per Larkin. Tots dos semblaven estar més a prop de les posicions ideològiques de Connolly que no pas de les de Griffith. Això no vol pas dir que la revolta de 1916 tingués un caire socialista, però si és ben cert que molts dels *Sinn Féiners* acostats a la via insurreccional provenien dels sectors més progressistes del nacionalisme irlandès.

Tom Clarke –un altre dels líders de l'aixecament de 1916– representà el nexa d'unió del nou IRB amb la tradició fenianista del segle XIX, segons la qual el lligam amb la Gran Bretanya només podia ser trencat mitjançant un aixecament armat que establís una República Irlandesa independent. Així, els protagonistes de l'*Easter Rising* es veieren ells mateixos com els hereus del republicanisme revolucionari de Wolfe Tone i del corrent insurreccional fenianista del segle XIX. En conjunt, els líders que encapçalaren la insurrecció de 1916 es caracteritzaren pel seu caire intel·lectual i el seu acostament al moviment *Irlanda-Irlandesa*. La República Irlandesa que ells proclamaren l'abril de 1916 responia a l'ideal forjat al llarg del *Revival* gaèlic.

En l'interval de temps entre el funeral de O'Donovan Rossa –figura històrica dels *fenians*– l'agost de 1914 i el dilluns de Pasqua de 1916, els *Irish Volunteers* controlats per l'IRB havien estat

³⁹⁶ W.I. Thompson, *Op. Cit.*, pp. 102-103.

experimentant un increment notable en el seu nombre, mentre que els voluntaris manats per Redmond estaven esdevenint inoperants a Irlanda donada la seva participació a la guerra europea. Al mateix temps, la perspectiva de consecució del *Home Rule* semblava enfosquir-se amb el pas del temps. Però potser el fet més important que determinà una creixent actitud contrària a la guerra fou l'oposició a què l'amenaçadora Llei de reclutament obligari fos aplicada a Irlanda. La *Conscription Act*, que fou aprovada el gener de 1916 i comptà amb la total oposició de Redmond i l'IPP, excloïa en principi a Irlanda. Tanmateix, la porta quedava oberta per a la seva possible aplicació a Irlanda en un futur.

El 1914 l'IRB organitzà un comitè militar secret (*Military Committee*) –desconegut pel mateix *Suprem Council* de l'IRB– amb la missió d'organitzar una insurrecció armada. Tanmateix, no fou fins al maig de 1915 que aquest comitè militar va començar en realitat a plantejar l'aixecament que es portaria a terme l'any següent. James Connolly –que havia pensat en la possibilitat d'organitzar una revolta per la seva banda tot fent ús de l'esquifit ICA– s'afegí als nacionalistes liderats per Pearse en asseblar-se dels plans de l'IRB. En conseqüència, els *Irish Volunteers* i l'*Irish Citizen Army* (ICA) coordinaren els seus esforços per a l'aixecament de Pasqua de 1916.

L'extrem secretisme amb què l'IRB organitzà aquest projecte comportà que la rebel·lió de 1916 fos obra d'una minoria dintre del ja minoritari nacionalisme radical irlandès. Tot i això, els *conspiradors* esperaven de poder mibilitzar al conjunt dels Voluntaris que estaven sota la influència de l'IRB. Val a dir que en aquests moments el *Sinn Féin* i els *Irish Volunteers* estaven essent identificats com a formant part d'un mateix moviment, i els membres d'ambdues organitzacions eren popularment anomenats *Sinn Feiners*. La interpretació de l'*Easter Rising* vindria força condicionada per aquest fet; així, hom es referiria als revoltats com a *Sinn Feiners*, i la política repressiva que seguí a l'aixecament es dirigiria contra tot el moviment nacionalista radical aglutinat al voltant del *Sinn Féin*. Encara que en el període anterior a l'*Easter Rising*, els *Sinn Feiners* eren poc representatius i fins i tot impopulars, la societat irlandesa en el seu conjunt era molt susceptible de veure's afectada en la seva sensibilitat nacional. Pearse i els altres líders de l'IRB es serviren d'aquest sentiment emocional de l'ànima irlandesa per convertir el mite d'una República Irlandesa independent en un fet real, històric. Això no era pas una novetat a Irlanda, ja que mite i realitat s'havien influït mútuament en el decurs de la història.

La revolta de 1916 es convertí en un *sacrifici de sang*, però no s'havia pas organitzat amb aquesta intenció en un principi. En realitat, l'IRB aspirava a una victòria *militar* com a conseqüència d'una *guerra* insurreccional a gran escala. S'esperava que l'acció dels insurrectes seria l'espurna que faria encendre el foc de la revolta a tota Irlanda. Tanmateix, a mesura que s'apropava el dia previst per a la insurrecció anà creixent la consciència que l'aixecament fracassaria des d'un punt de vista militar. Els *conspiradors*, però, interpretaren l'acció que anaven a emprendre com un cop d'efecte de

conseqüències imprevisibles. En qualsevol cas, la presentació de l'aixecament com un *sacrifici de sang* serviria per a justificar el *gest* dels revoltats, que seria legítimat uns anys més tard pel moviment independentista irlandès encapçalat pel *Sinn Féin* i Eamon de Valera.

L'aixecament havia estat previst per al diumenge de Pasqua de 1916 i amb la intenció d'abastar tot Irlanda. L'estiu de 1914, Roger Casement³⁹⁷ havia anat als Estats Units per tal de recollir fons per armar els Voluntaris Irlandesos. Casement s'assabentà del projecte insurreccional de l'IRB a través de John Devoy i *Clann na Gael*. Devoy –que estava en contacte amb l'ambaixador alemany a Nova York en esclatar la guerra– informà Casement del projecte de l'IRB d'intentar aconseguir el suport alemany per a la insurrecció. D'aquí va sorgir la idea que Casement anés a Berlín per tal de fer possible la cooperació alemanya en la lluita per la independència d'Irlanda. Casement es traslladà a Berlín el novembre de 1914, on romangué fins a començaments de 1916, poc abans de l'*Easter Rising*. El resultat de la seva estada a Alemanya fou, però, molt pobre. En un principi, Casement i les autoritats alemanyes intentaren d'organitzar una brigada irlandesa a partir dels presoners de guerra irlandesos fets per Alemanya. Tanmateix, aquests intents resultaren infructuosos; els alemanys, per la seva banda, es negaren a cooperar militarment amb Casement. En darrer terme, les autoritats alemanyes acceptaren de carregar un vaixell amb municions (l'*Aud*), a més de subministrar un submarí a Casement per tal que es pogués desplaçar a Irlanda la vigília de l'aixecament. Però el dia abans de la data prevista per a la revolta, el vaixell *Aud* fou interceptat per les autoritats britàniques quan es trobava estacionat a prop de Galway (a la costa oest d'Irlanda), i Casement fou fet presoner. D'aquesta manera, l'aixecament que s'havia concebut originàriament abastant tot Irlanda, quedà pràcticament limitat a Dublín.

El projecte insurreccional encara patiria un altre sotrac important. La vigília del diumenge de Pasqua, Eoin MacNeill s'assabentà dels preparatius de l'aixecament i donà ordres de desconvocar la mobilització de voluntaris prevista per a l'endemà. Tot i l'oposició de MacNeill, el Comitè Provisional de l'IRB decidí de tirar endavant la seva temptativa insurreccional, que fou ajornada fins al dilluns 24 d'abril. El cap oficial dels Voluntaris Irlandesos considerava que l'única justificació per a un aixecament era l'existència d'unes possibilitats reals de victòria militar. MacNeill rebutjava la idea de Patrick Pearse segons la qual un *sacrifici de sang* podia redimir a Irlanda, de la mateixa manera que Jesucrist –amb els seu sacrifici personal– havia redimit la humanitat.

Poc després de migdia, el dilluns 24 d'abril, l'acte de *sacrifici* començà amb el desplegament a Dublín d'uns 1.200 voluntaris. Pearse i Connolly ocuparen l'oficina central de Correus –*General Post Office*– fent-ne el seu quarter general. Al costat del poeta i el líder sindical estigueren Tom Clarke, Sean MacDermott i un altre poeta, Joseph Plunkett –cap estratègic de la insurrecció. A una fàbrica,

³⁹⁷ Sir Roger Casement (1864-1932).

Jacob's Biscuit, un altre poeta –Thomas MacDonagh– prengué posicions amb el suport de John MacBride. Constance Markievicz i els seguidors de *Na Fianna Éireann* apostaren a *St. Stephen's Green*. Finalment, Eamon de Valera comandà un grup de voluntaris a *Boland's Mill*, i Eamonn Ceannt i Cathal Brugha ocuparen una seu sindical, la *South Dublin Union*.

A l'exterior de la *General Post Office* i davant l'astorament d'un reduït públic, Patrick Pearse llegí una solemne declaració proclamant la República Irlandesa:

IRISHMEN AND IRISHWOMEN: In the name of God and of the dead generations from which she receives her old tradition of nationhood, Ireland, through us, summons her children to her flag and strikes for her freedom (...)

We declare the right of the people of Ireland to the ownership of Ireland, and to the unfettered control of Irish destinies, to be sovereign and indefeasible. The long usurpation of that right by a foreign people and government has not extinguished the right, nor can it ever be extinguished except by the destruction of the Irish people. In every generation the Irish people have asserted their right to national freedom and sovereignty; six times during the past three hundred years they have asserted it in arms. Standing on that fundamental right and again asserting it in arms in the face of the world, we hereby proclaim the Irish Republic as a sovereign state, and we pledge our lives and the lives of our comrades-in-arms to the cause of its freedom, of its welfare, and of its exaltation among de nations (...)

*Signed on behalf of het provisional government, Thomas J. Clarke, Sean MacDiarmada, Thomas MacDonagh, P.H. Pearse, Eamonn Ceannt, James Connolly, Josep Plunkett.*³⁹⁸

³⁹⁸ (IRLANDESOS I IRLANDESES: En nom de Déu i de les generacions de morts de les quals rep la seva bella tradició de nació. Irlanda, a través nostre, convoca els seus fills a la seva bandera i a la lluita per la seva llibertat.

Declarem el dret del poble d'Irlanda a la possessió d'Irlanda, i al control sense traves dels destins irlandesos, a ser sobirans i inalienables. La llarga usurpació d'aquest dret per un un poble i un govern estrangers no n'han extingit el seu dret, ni mai pot extingir-se excepte per la destrucció del poble d'Irlanda. Cada generació, el poble irlandès ha afirmat el se dret a la llibertat nacional i a la sobirania; sis vegades durant els passats tres-cents anys ho ha fet amb les armes. Mantenint aquest dret fonamental i de nou afirmant-lo amb les armes davant del món, proclamem la República Irlandesa com a Estat sobirà, i empenyorem les nostres vides dels nostres companys d'armes a la causa de la seva llibertat, del seu benestar i de la seva exaltació entre les nacions). Mitchell & Ó Snodaigh, *Irish Political Documents, 1916-1949*, p. 17-18.

Aquest ha esdevingut un text simbòlic en la mitologia nacionalista irlandesa. En un principi, però, l'aixecament fou rebut amb escepticisme i indiferència -si no amb rebuig- per la majoria de la societat irlandesa. Els incidents entre les forces d'ordre i els insurgents es perllongaren tota la setmana. En acabar, Patrick Pearse decidí de rendir-se i no allargar més el vessament de sang. Els poetes havien portat a la pràctica el seu somniat gest de rebel·lia. Eamon de Valera, en rendir-se, evidencià la seva frustració en comentar que *si tan sols la gent hagués sortit al carrer amb ganivets i forquilles, el que fou una insurrecció podia haver esdevingut una revolució*.³⁹⁹

Les baixes en el bàndol rebel foren de 64 morts després de tota una setmana de combat. Tanmateix, les baixes entre la població civil arribaren als 220 morts i un nombre de ferits que ultrapassà els 600. El total de baixes entre les forces de la *corona* foren de 134 morts i 381 ferits. La majoria de les baixes policials no s'esdevingueren a Dublín sinó en un enfrontament prop d'Ashbourne (Comtat de Meath), quan un grup de 40 homes del RIC -força policial britànica- patiren una emboscada per part d'un grup de rebels encapçalats per Thomas Ashe. Aquesta fou una de les poques accions *reeixides* de la rebel·lió, i un dels pocs casos en què la revolta tingué una continuació més enllà de Dublín. A més, la manera com es produí aquest incident avançà la mena de conflicte armat que es desenvoluparia més tard amb la guerra per la independència.

La interpretació tradicional de l'actitud de l'opinió pública ha estat assenyalar la seva hostilitat envers l'aixecament en un principi, que evolucionaria -després de l'execució dels líders rebels- cap a una romantització dels insurgents. En tot cas, és molt difícil de reconstruir el sentiment de l'opinió pública, tenint en compte la mancança d'informació objectiva de què hom disposà en aquells moments. Davant d'això, els rumors ompliren el buit deixat pels fets certs. Una de les idees més esteses a Dublín fou la interpretació que l'aixecament formava part d'un pla d'invasió d'Alemanya. Al mateix temps, l'aixecament era presentat com un complot socialista i revolucionari.

Les primeres informacions aparegudes a la premsa també insistien en la versió d'un aixecament promogut pels alemanys i en el caire socialitzant de la rebel·lió. El *Roscommon Herald*, editat per Jasper Tully, aprofità l'ocasió per denunciar Larkin i assenyalar que la proclamació de la República Irlandesa pretenia establir una *República socialista*; comparava l'aixecament amb la Comuna parisenca i amb la revolta portuguesa -on els capellans *havien estat massacrats pels Sinn Feiners portuguesos*. A mitjans de maig, Tully tornà a invocar l'analogia de la Comuna, alhora que denunciava la *Setmana Roja* a Dublín, tot comparant-la amb la *Setmana Tràgica* de Barcelona de 1909⁴⁰⁰. El

³⁹⁹ W.I. Thompson, *Op. Cit.*, p. 74.

⁴⁰⁰ J.J. Lee, *Op. Cit.*, p. 33-34.

ressò dels fets de 1913, amb la mobilització obrera sota les consignes de James Connolly i James Larkin, encara era present en els sectors conservadors de la societat irlandesa, que veien en qualsevol moviment insurreccional la mà de l'obrerisme revolucionari.

L'arribada d'informació més veraç sobre l'aixecament coincidí amb les execucions dels rebels i l'inici de la campanya repressiva del govern britànic, amb l'empresonament de més de dos mil *Sinn Feiners*. Les autoritats havien interpretat la revolta com una rebel·lió *Sinn Feiner*, pel fet que hom associava els Voluntaris amb tot el nacionalisme situat al voltant del *Sinn Féin*. Aquesta política repressiva posà en una situació difícil a John Redmond i al Partit Nacionalista. L'aixecament, a més, representava un entrebanc a la seva política de guanyar el *Home Rule* a través de la conciliació i el pacte. Així, la insurrecció semblava corroborar els prejudicis unionistes en relació als nacionalistes irlandesos. Redmond denuncià l'aixecament com un complot alemany el 27 d'abril, contemporitzà sobre les primeres execucions i criticà obertament les execucions a partir del 6 de maig. La repressió, amb l'assassinat a sang freda d'aquells que s'havien aixecat en nom de la llibertat d'Irlanda, despertà la tradició de martirologi tan arrelada en el subconscient irlandès. Stephen Gwynn, un nacionalista contemporani, assenyala que el posicionament de Redmond es distancià del sentiment general del poble irlandès en acceptar les tres primeres execucions com a justes.⁴⁰¹

Així doncs, hom pot assenyalar que més que un canvi de postura davant dels fets, el que es produí fou la interpretació d'aquests mateixos fets a partir d'una informació més acostada a la realitat, en el context de la política repressiva britànica envers els sectors independentistes. El poble s'adonaria que aquells irlandesos que estaven essent assassinats no eren agents alemanys i que la pretensió principal de la revolta no era una revolució social. A més, no passaria per alt el fet que les sentències de mort eren sancionades per un govern britànic del qual Bonar Law i Edward Carson en formaven part.

L'esperit que animà els rebels de 1916 resta ben reflectit en les paraules adreçades al poble irlandès per Patrick Pearse poc abans de la seva execució:

I just received Holy Communion. I am happy, except for the great grief of parting from you. This is the death I should have asked for if God had given me the choice of all deaths –to die a soldier's death for

⁴⁰¹ S. Gwynn, *John Redmond's last years*, p. 228.

*Ireland and freedom. We have done right. People will say hard things of us now, but later on will praise us. Do not grieve for all this, but think of it as a sacrifice which God asked of me and of you.*⁴⁰²

Les paraules de Pearse foren gairebé profètiques. Els líders de la revolta de 1916 esdevingueren, al capdavant, els símbols de la lluita per l'alliberament d'Irlanda. El nacionalisme militant creixeria amb força els dos anys a venir. La consciència d'una identitat nacional irlandesa anà prenent gruix, essent-ne el caràcter gaèlic i catòlic els elements fonamentals que bastien aquesta consciència diferencial.

El 1915, la Lliga Gaèlica abandonà el seu caràcter apolític i es posicionà clarament al costat del moviment independentista liderat pel Sinn Féin i els *Irish Volunteers*. De fet, això era una conseqüència natural, donat que la Lliga Gaèlica –identificada amb els objectius ideològics emanats del moviment Irlanda-Irlandesa– era, objectivament, la vessant cultural del moviment polític independentista. Tanmateix, Douglas Hyde abandonà el lideratge de la Lliga arran de la seva politització. Hyde, d'origen protestant però nacionalista, no estava a favor d'una actitud compromesa de la Lliga Gaèlica en el camp polític. Val a dir que un sector de la historiografia irlandesa ha blasmat la Lliga Gaèlica per la seva identificació amb el nacionalisme republicà, fet que l'hauria convertit en un element de divisió més que no pas d'integració cultural. En tot cas, el compromís polític de la Lliga era expressió d'un canvi general en la consciència col·lectiva de la societat irlandesa.

En aquesta gradual radicalització política, l'*Easter Rising* fou un element fonamental. Hom no pot entendre l'evolució posterior del nacionalisme irlandès, sense tenir en compte l'impacte d'aquesta rebel·lió encapçalada per un grup d'intel·lectuals amb un gran component idealista. Si bé és cert que en el moment de produir-se la revolta el poble girà l'esquena als insurrectes, esdeveniments posteriors convertiren els rebels de 1916 en els iniciadors de la lluita per la independència. La importància de l'aixecament de 1916 com un fet que despertà la consciència nacional dels irlandesos queda ben reflectida en aquestes paraules de Tom Barry, una de les figures de l'IRB en la guerra contra Anglaterra:

I went to the war for no other reason that I wanted to see what war was like, to get a gun, to see new countries, and to feel a grown man. Above all, I went because I knew no Irish history and had no

⁴⁰² *(Acabo de rebre la Sagrada Comunió. Sóc feliç. Llevat pel gran dolor de deixar-vos. Aquesta és la mort que hauria demanat si Déu m'hagués deixat triar: una mort per Irlanda i per la llibertat. Hem fet el que calia. La gent dirà ara coses dures de nosaltres, però més endavant ens lloarà. No uns apeneu per tot això, sinó penseu-hi com un sacrifici que Déu ens ha demanat a mi i a vosaltres)*
Francis P. Jones, *History of Sinn Féin*, p. 414.

*national consciousness. I had never heard of Wolfe Tone or Robert Emmet., though i did know all about the kings of England and when they had come to the British throne. I had never heard of the victory of the Sassanach at Benburb, but I could tell the dates of Waterloo and Trafalgar. I did not know of the spread of Christianity throughout Europe by Irish missionaries and scholars, but did I not know of the blessings of civilization which Clive and the East India Company had brought to dark and heathen India? Thus through the blood sacrifices of the men of 1916, had one Irish youth of eighteen been awakened to Irish nationality. Le it also be recorded that those sacrifices were equally necessary to awaken the minds of ninety per cent of Irish people.*⁴⁰³

Les paraules de Barry justifiquen la visió de l'*Easter Rising* com un model per a tots els moviments d'alliberament contra l'imperialisme occidental de principis de segle. Irlanda, per a alguns historiadors, fou un dels primers entrebancs per a l'imperi britànic que s'enfrontà per primer cop amb una moderna *revolució colonial*. L'exemple també fou vàlid per a aquelles nacions europees que aspiraven al reconeixement de la seva identitat nacional. A Catalunya, Francesc Macià seguí atentament els esdeveniments a Irlanda, i deu anys després que Patrick Pearse hagués proclamat la República Irlandesa, encapçalà un acte de força de característiques semblants.

10.3. EL RESSÒ DE LA REVOLTA A CATALUNYA

En el moment de produir-se l'aixecament de 1916 la majoria dels sectors catalanistes havien pres partit pel bàndol aliat. En especial, els sectors republicans hereus de la tradició federal pogueren veure en els aliats uns fermes defensors de les idees de llibertat que ells abraçaven. A més, l'expressa voluntat de govern anglès de concedir l'autonomia a Irlanda, feia que molts catalanistes veiessin a Anglaterra com un model de comportament democràtic. Cal no oblidar que un dels arguments utilitzats pels aliats era

⁴⁰³ *(Vaig anar a la guerra simplement per veure com era la guerra, per aconseguir una arma, per veure nous països, i per sentir-me més gran. Per sobre de tot, hi vaig anar perquè no sabia res de la història d'Irlandesa i no tenia consciència nacional. No havia sentit a parlar mai de Wolfe Tone o de Robert Emmet, tot i que coneixia tots els reis d'Anglaterra i quan havien arribat al tron britànic. No havia sabut mai res de la victòria dsobre els Sassanach a Benburb, però podia dir les dates de Waterloo i de Trafalgar. No coneixia la difusió de la Cristiandat arreu d'Europa feta per missioners i savis irlandesos, ¿però no coneixia les benediccions de la civilització que Clive i la Companyia de l'india Oriental havia portat a l'Índia fosca i pagana? Per tant, a través dels sacrificis de sang dels homes de 1916, una joventut irlandesa de divuit anys s'havia despertat a la nacionalitat irlandesa. Deixem que consti també que aquells sacrificis eren igualment necessaris per a despertar les ments del noranta per cent del poble irlandes).* Tom Barry, *Guerrilla Days in Ireland*, p. 2.

la pretesa defensa de les *petites nacionalitats*, davant l'agressió alemanya a Bèlgica o Sèrbia. En aquest context, l'esclat de l'*Easter Rising* l'abril de 1916 agafà per sorpresa a molts catalanistes. Irlanda –sobretot entre 1910 i 1914– havia estat vista com un model de lluita parlamentària per l'assoliment de l'autogovern. El 1914 es donava per fet que Irlanda aconseguiria l'*estatus* de territori autònom amb amplis poders en els afers interns. *Anglaterra*, per la seva banda, era elogiada per la seva actitud adoptada envers les demandes irlandeses.

La revolta de 1916, doncs, fou interpretada per molts catalanistes com un acte de força eixorc d'una minoria d'irlandesos en connivència amb les autoritats alemanyes. L'aixecament, a més de no respondre a una voluntat majoritària del poble irlandès, representava un entrebanc per a la política de John Redmond a favor del *Home Rule*. *El Poble Català* mostrà la seva oposició frontal a l'aixecament “nacionalista”:

Els nacionalistes republicans –i ens atrevirem a dir tots els nacionalistes de Catalunya– no aprovem aquest intent d'alçament hagut a Irlanda darrerament provocat per uns quants elements inadaptats d'Irlanda i a sòu dels alemanys. ⁴⁰⁴

En la seva crítica, *El Poble Català* intentà desacreditar els revoltats fent una analogia de la insurrecció irlandesa amb els aixecaments carlins a Catalunya. La revolta de Dublín, doncs, obeïa als interessos d'una minoria oposada a la voluntat majoritària dels nacionalistes irlandesos. En el fons, hom percep un cert recel davant un nacionalisme irlandès caracteritzat pel seu caràcter profundament catòlic:

No podem aprovar-lo {l'aixecament} per la seva significació, pareguda a la dels carlins a Catalunya que en un moment en que l'Espanya es trobés convulsionada se'n aprofitessin llençant-se a l'aventura..Qui els seguiria del nostre poble? Els séus i encara. Lo mateix doncs, ha ocorregut a Irlanda (...)

Si el cas d'Irlanda és igual al de Catalunya, els nacionalistes republicans catalans, desaprovem la revolta haguda a Irlanda com la desprovariem i la combatiríem amb totes les nostres forces a Catalunya si els carlins intentessin un alçament paregut al d'Irlanda amb mires a reproduir una confusió que l'orgue dels carlins vol defensar {El Correo Catalán}, però que les paraules del quefe dels nacionalistes irlandesos en el Parlament anglès va destruir afirmant que ni ell ni cap dels séus amics ni cap dels nacionalistes irlandesos aprovava ni intervenia en aquesta revolta, sinó que la combatien perquè la consideraven convenient únicament pels interessos d'Alemanya i no pels d'Irlanda. ⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ *El Poble Català*, “Sobre Irlanda”, 9 de maig de 1916.

⁴⁰⁵ *Ibid.*

De fet, *El Poble Català* volia contestar així a les crítiques que s'havien fet des de les planes d'*El Correo Catalán* contra l'actitud de la premsa catalanista davant la repressió de l'aixecament nacionalista irlandès. *El Correo Catalán* havia al·ludit a la revolta irlandesa –excepcionalment utilitzant la llengua catalana– amb la intenció de desacreditar els nacionalistes catalans. Així, s'argumentava que la seva protesa defensa de les nacionalitats amagava la seva veritable intencionalitat; la defensa –al preu que fos– dels interessos d'Anglaterra i dels aliats:

Aquests dies fa pena llegir la premsa que encara per vergonya dels ideals nacionalistes, se diu Catalanista. Casi cap d'aquestes publicacions diu aquesta boca és meua en tocant a lo de Irlanda, i la que gosa parlarne poc o molt ho fa en uns termes tant antinacionalistes, que ni apresos en el 'Manual del Perfecto centralizador'.

El que bat el record d'aquest llenguatge indigne, es el desacreditat 'Poble Català', capaç de vendre com el seu comfrare 'El Progreso', la propia Catalunya pera servir els interessos aliats (...)

Els que així parlen son els mateixos que anys enrera comparaven la situació de Catalunya ab la de Irlanda i trobaven bona i santa tota protesta i tota rebel·lió en contra del tirà (...)

Son els educats en les doctrines parnellistes de Valenti Almirall, en favor de la llibertat d'Irlanda y de totes les nacionalitats oprimides (...)

Per qué acusar, doncs, a Alemanya del actual alçament de Irlanda? ¿No es el sentiment nacionalista l'esperit de llibertat i de justícia que mou el cor dels irlandesos?

*¡Catalanistes! No us deixeu embabiecar més per questos falsos nacionalistes venuts al or dels aliats, que es l'or anglès, per treballar contre les petites nacionalitats.*⁴⁰⁶

En les seves referències a la insurrecció irlandesa *El Correo Catalán* intentà utilitzar una dialèctica nacionalista; ells eren els veritables defensors de Catalunya en contraposició als *nacionalistes* i republicans. A més, es criticava el silenci dels sectors liberals i republicans davant l'afusellament dels líders de l'aixecament de Pasqua; silenci que es contraposava a la seva actitud bel·ligerant en contra de la repressió que seguí a la *Setmana Tràgica*. En conseqüència, es qualificava els sectors d'esquerra i nacionalistes de *falsos revolucionaris* i se'ls volia equiparar a Lerroux:

Tota la premsa ferrerista, revolucionaria, republicana y lliberal d'Espanya publica el telegrama oficial de Londres dient que 'ls firmants de les fulles revolucionàries irlandeses en Pearse, MacDonald, Clarke, Joseph Phunkett, Mardali Michal, James MacBride y altres molts patriotes han

⁴⁰⁶ *El Correo Catalán*, "Irlanda i Catalunya" (M. en G.S.), 8 de maig de 1916.

sigut afusellats a Dublin, y ho publiquen ab satisfacció, perque satisfacció deven sentir quan la terrible noticia no 'ls inspira ni una sola paraula de protesta.

¿Per qué no criden are contra Anglaterra, falsos revolucionaris, com cridaven contra Espanya? ¿Per qué no acuden en manifestació devant les ambaixades y consulats d'Anglaterra a proferir insults, com feyen ab los representants d'Espanya? (...)

Hont es la vostra consecuencia y el vostre revolucionarisme?

¡Farsants, mes que farsants!

A tots vos ha arribat ja el cas del gran revolucionari Lerroux, quan aprobá el fússellament del fagainerde 'Numancia' pel delicta ... d'haver-se sublevat!!! ⁴⁰⁷

Antoni Rovira i Virgili, un dels més grans coneixedors de l'evolució política irlandesa, farà una anàlisi de la insurrecció irlandesa que s'acostarà a la dels sectors republicans. Això és del tot lògic si tenim en compte que s'havia manifestat un ferm defensor del *Home Rule* i propugnava –en general– la solució federal per a tots els problemes de les nacionalitats. A més, Rovira i Virgili havia mostrat les seves simpaties pel govern liberal anglès i la seva actitud envers la qüestió irlandesa. Finalment, davant el conflicte bèl·lic que sacsejava Europa, Rovira i Virgili era un convençut aliadòfil, amb la convicció que estava en joc la sort de les *petites nacionalitats*. En conseqüència, en esclatar la rebel·lió irlandesa de 1916, manifestà la seva total oposició a l'aixecament, que considerà *un inútil vessament de sang* que, a més, representava un obstacle per la consecució de l'autonomia:

Una revolta sense esperança d'èxít, pot justificar-se quan la crueltat de la opressió encén d'ira un poble. Però, avui, el cas de la Irlanda no és aquest. Ha entrat la Irlanda pel camí de la seva llibertat nacional, i per aquest camí fa via.

En aquestes condicions, la insurrecció només podia produir dos efectes: un inútil vessament de sang i un enfortiment dels obstacles que s'oposen al triomf legal de l'autonomia irlandesa. Des del punt de mira irlandès, el moviment ha estat un deplorable error. ⁴⁰⁸

Per sobre de tot, es tractava d'una revolta *insolidària* amb altres causes nacionalistes donat que el triomf de la rebel·lió només hauria estat possible a expenses de l'esclavatge d'altres pobles. El *nacionalisme* de Rovira i Virgili, doncs, s'oposa al *Nosaltres Sols* dels *Sinn Feiners*:

Suposem, no obstant, que el succès de la revolta hagués estat possible. Nosaltres, nacionalistes fervents, no l'hauríem aprovada pas, ni hauríem desitjat el seu triomf.

⁴⁰⁷ *El Correo Catalán*, "Montjuic-Dublin", (M. en G.S.), 10 de maig de 1916.

⁴⁰⁸ *Renaixement*, "La Revolta irlandesa", 18 de maig de 1916.

I és que avui no es tracta solament del problema de la Irlanda. Se tracta de molts altres problemes nacionalistes, i alguns d'ells força més anguniosos que l'irlandès. El succés veritable de la insurrecció irlandesa només era possible en el cas de triomfar l'Alemanya i sos al·liats en la guerra present. I aquest triomf representaria l'esclavatge de Bèlgica, de Sèrbia, d'Armènia, de l'Alsàcia-Lorena i de les nacionalitats compreses dins l'Imperi austro Hongarès. Nosaltres som nacionalistes, però no per Irlanda solament. Ni tampoc per Catalunya solament. ⁴⁰⁹

L'única crítica de Rovira i Virgili envers l'actitud de les autoritats britàniques, estigué en relació als afusellaments dels líders de la revolta. Tot i que no en negà la seva legitimitat, manifestà la seva oposició en base a raons morals i polítiques:

Els militars anglesos, senyors de la situació gràcies a l'estat de guerra declarat a la illa, s'han excedit en l'empresonar i sobretot en el fusellar. No neguem la legitimitat dels fusellaments –llevat d'un, que, segons sembla, fou fet sense previa formació de causa- des del punt de mira de la llei marcial. Però el Govern anglès tenia el deure moral –i àdhuc el deure polític- de commutar les penes als condemnats a mort. ⁴¹⁰

Rovira i Virgili feia aquesta crítica absoluta de la revolta dels *poetes* de 1916 des de les planes de *Renaixement*. Tanmateix, el seu punt de vista no era compartit per tots els catalanistes; alguns nacionalistes radicals veïen en l'aixecament irlandès un model a seguir. En aquest sentit, Daniel Cardona féu una aferrisada defensa del *sacrifici de sang* en referència als *màrtirs* irlandesos de 1916 i als posteriors fets revolucionaris encapçalats per Eamon de Valera. L'essencialisme i misticisme de la seva concepció nacionalista s'acostava als posicionaments de Patrick Pearse o James Connolly:

La resplandor dels màrtirs es perpetua a través dels anys i de les generacions. Sense el sacrifici, cap ideal no aconsegueix el triomf. Cal el dolor per a la gestació suprema. Un ideal no ungit amb sang, és un ideal que morirà corsecat (...)

Després de moltes centúries d'anys, avui Gandhi les repeteix en el seu apostolat de deslliurança de l'Índia: 'El sacrifici i la mort esdevenen un instrument poderós per a la salut dels altres...'. ⁴¹¹

Tot i ser una posició minoritària, la glorificació dels *poetes* irlandesos de 1916 no partí solament des de plantejaments ideològics com els de Daniel Cardona. També a les planes de *Renaixement*, Manuel Serra i Moret féu una glorificació de la *Revolta dels Poetes* i criticà obertament l'actitud del govern

⁴⁰⁹ *Ibid.*

⁴¹⁰ *Ibid.*

⁴¹¹ Daniel Cardona, *Op.Cit.*, p. 217.

britànic. La *Revolta* –a la que Serra i Moret li donava un caire espiritual i èpic- s'explicava per l'esclavatge i l'opressió a què havia estat sotmesa Irlanda:

*La impotència, la fam, la desesperació, han sigut els permanents incentius de la qüestió irlandesa; són els motius que l'han debilitada i sostinguda a l'ensem. La potencia de l'Imperi ha causat la despoblació i la miseria d'Irlanda, i la despoblació i la miseria han avivat el sentiment d'adhesió a la terra i han intensificat el dolor de la llarga consumptiva...*⁴¹²

Serra i Moret, a més de justificar la revolta com un acte *natural* de desesperació davant la fam i la misèria, preveu –gairebé profèticament- que les tesis *Sinn Feiners* s'acabaran imposant –en bona mesura, gràcies al *sacrifici* dels poetes:

*Des de qualsevol punt d'obir s'ha d'admetre l'esperit de revolta com un fet natural, com una reacció contra el fatalisme (...) Els irlandesos es defensen contra la mort; res té d'estrany que la seva actitud sigui de desesperació. Que visquin, i a l'ombra del Home Rule es marcirà la flor del plany estèril. Els Sinn Feiners perderàn llur pruit de negatiu isolament la verda 'Erin', no continuarà essent fecondada per la llevor del martiri, de fam i de tragèdia.*⁴¹³

A diferència de Rovira i Virgili, la sublevació irlandesa no entrava pas en contradicció amb la defensa de les altres nacionalitats, sinó que era una manifestació més del desig de llibertat existent arreu. La *Revolta dels Poetes* havia de servir, en darrer terme, perquè Anglaterra s'adonés de la injustícia comesa sobre Irlanda:

*Anglaterra ha de sentir arrepeniment i ha d'honrar la memòria dels fusellats. I quan Irlanda dicti lliurement les seves lleis i lliurement es governi, Anglaterra ha de trucar a les portes del novell parlament irlandès i dipositar allí, en braços dels representants de la nació, una corona per als darrers martirs de la Irlanda irredempta i declarar que llur sang no la porten al front, sinó al cor, tots els anglesos. Que el llur amor a Irlanda és el fruit d'aquesta sang. I que els revoltats no eren traidors ni equivocats. Uns visionaris, sí; però de bona llei i de recte sentit. I que la seva mort ha portat llum allà on calia, llum a Anglaterra. I que llurs actes i llurs noms seràn classificats parionament amb els actes i noms dels que lluiten a tots els fronts, per la llibertat de Bèlgica, de Sèrbia, de Polònia, d'Armènia i de la mateixa Europa.*⁴¹⁴

Serra i Moret fa una exaltació dels poetes que han donat la seva vida per un *ideal*:

⁴¹² M. Serra i Moret, *Irlanda, Renaixement*, 15 de juny de 1916.

⁴¹³ *Ibid.*

Quins homes han mort! Homes caríssims a la humanitat. Joves, formosos, ingenus i braus; homes que, com deia un telegrama de Dublin, anaven a la batalla amb un revòlver en una mà i un volum d'En Sòfocles a l'altra. Plens d'abnegació i d'ideal, consagraven llur vida prometedora al sacrifici incondicional per la Patria... ⁴¹⁵

Serra i Moret, a més, fa un resum biogràfic dels poetes que havien liderat l'aixecament de Pasqua. Es refereix a Patrick Pearse com a l'*angelical president de la nonada República Irlandesa* i lloa la seva tasca educacional amb aquests termes:

Era conegut pel seu treball pedagògic, però era, més que altra cosa, un dels vells apòstols de Crist. Menava una escola a l'estil d'En Rabindranath Tagore. Ensenyava a les criatures història i literatura irlandesa en gran quantitat, i els hi feia representar drames èpics que ell escrivia. Parlava molt dels sants i s'hi il·luminava amb llur exemple. Va escriure un poema dramàtic titulat 'Iosagon' (Jesús infant) que va tenir gran èxit. Solia dir que la present generació era la única que no havia empunyat les armes en defensa de la llibertat d'Irlanda. ⁴¹⁶

De Thomas MacDonagh, jove i un gran poeta com en Pearse, fins i tot en tradueix una de les seves poesies (*El Capità Poeta*), la qual podria servir per a la tomba que serva els restes mortals del gran martir d'Irlanda:

*Foren ses cançons una nota humil
de la cançó eterna;
i la va ofegar la onada del món
sense esforç ni pena.
Sos fets varen ser un crit isolat
dit amb valentia
en la nit silent, en la que ni el plor
ni el riure floria.
Empero ses cançons dominen l'esperit
i les remors callen;
i s'ou el seu crit omplint l'infinit
quan apunta l'alba.* ⁴¹⁷

⁴¹⁴ M. Serra i Moret, "Irlanda", *Renaixement*, 15 de juny de 1916.

⁴¹⁵ *Ibid.*

⁴¹⁶ *Ibid.*

⁴¹⁷ Thomas MacDonagh, *El Capità Poeta*, (Després de l'Auba), M. Serra i Moret, *Op. Cit.*

Es refereix elogiosament al Professor John MacNeill com al *més notable de tots i escapat de la mort i condemnat a servitud perpetua*. Elogia la seva tasca acadèmica i la seva missió al front dels Voluntaris irlandesos:

*En MacNeill era un gran publicista, arqueòlec, historiador i polígraf. Ell ha refet la primitiva història d'Irlanda, enriquint les lletres amb les seves brillants investigacions sobre els celtas, llurs institucions, govern i formes socials. El professor MacNeill és fill de Belfast, i com que en aquella part de la illa no es parla gaelic va anar a viure a l'oest per a aprendre'l i el dominava i hi escrivia gairebé sempre. Ell va ésser l'organitzador i el capdill de la gran arma de voluntaris que va reclutar-se per a fer cara a l'aixecament dels Ulsterians comanats per Sir Edward Carson.*⁴¹⁸

Finalment, es refereix a James Connolly i a Constance Markievicz. De Connolly assenyala que *a més d'ésser el gran organitzador obrerista, era també un home de lletres i un escriptor brillant, essent autor d'un llibre molt conegut i consultat que té per nom 'El Treball en la Història d'Irlanda'*. Serra i Moret resumeix així la personalitat de Connolly:

*En Connolly era l'únic dels firmants a la declaració d'independència que no era jove, i era en canvi el més literalment revolucionari, el més actiu i guerrejador.*⁴¹⁹

Serra i Moret, en referir-se a Constance Markievicz, comenta:

*Constance (Countess) Markievicz havia nascut en el si d'una família d'ascendència anglo-irlandesa. Aviat, però, rebutjà el seu origen i manifestà el seu interès per qüestions socials, com ara la causa sufragista. S'uní al Sinn Féin, i participà activament en l'organització feminista creada per Maud Gonne ('Inghinidhe na hEireann'). Tanmateix, destacà sobretot en l'organització de 'Na Fianna' i en la seva participació com a soldat en el ICA (Irish Citizen Army). Durant la vaga de 1913 Markievicz donà suport als sindicalistes i tingué un paper molt actiu en l'organització de la distribució de queviures i l'assistència als treballadors. Participà activament en la sublevació de Pasqua de 1916 com un dels caps principals de l'ICA.*⁴²⁰

Finalment, fa una lloança de la participació activa de les dones en el moviment insurreccional i destaca que la república proclamada pels revolucionaris *declara la igualtat de drets no sols per als irlandesos,*

⁴¹⁸ Ibid.

⁴¹⁹ Ibid.

⁴²⁰ Ibid.

sinó tant per als homes com per a les dones de raça irlandesa. En darrer terme, Serra i Moret resumeix el fet revolucionari de 1916 amb una cita de W.B.Yeats a *Cathleen na Houlihan*:

*Es talment el que deia William Butler Yeats, l'autor d'aquella poesia tan inspirada i tan popular 'Cathleen na Houlihan': el més noble, el millor de la jove generació d'Irlanda ha quedat fora de combat. I tot per una causa futil: per la manca d'idealitat per part d'Anglaterra al tractar la qüestió irlandesa.*⁴²¹

Així doncs, podem resumir que en relació a l'aixecament de 1916 hi hagué un posicionament majoritàriament en contra per part del catalanisme. Sobretot, sectors republicans i nacionalistes moderats veieren en la revolta un perill per a la consecució del *Home Rule*. A més, s'interpretava que l'aixecament era una conspiració dirigida per Alemanya, i que representava una amenaça per a la victòria dels aliats en la conflagració europea. Tanmateix, com hem vist, no tothom interpretà els fets de 1916 de la mateixa manera. En la línia expressada per Serra i Moret, un sector de nacionalistes radicals –organitzats posteriorment al voltant de Francesc Macià– veieren en la *Pasqua Irlandesa* de 1916 un exemple a seguir. L'evolució posterior d'Irlanda –amb l'enfortiment del Sinn Féin i dels partidaris de la independència– refermà als nacionalistes radicals catalans en la necessitat d'organitzar un moviment insurreccional a l'estil irlandès.

10.4. LA "PETITA" IRLANDA CONTRA ANGLATERRA: DE LA GUERRA PER LA INDEPENDÈNCIA A LA GUERRA CIVIL

10.4.1. EAMON DE VALERA I EL NOU SINN FÉIN

L'*Easter Rising* marcà un punt d'inflexió en l'evolució del moviment nacional irlandès. Des de 1916 s'evidencià un procés de gradual afebliment del Partit Nacionalista liderat per Redmond, al mateix temps que anaven guanyant terreny les tesis favorables a la independència i a la formació d'una República Irlandesa. El 1917 s'esdevingué el definitiu col.lapse del vell partit nacionalista i de la política del *Home Rule*. En primer lloc, John Redmond –que havia estat el líder indiscutible dels nacionalistes i la figura emblemàtica de la lluita pel *Home Rule*– morí aquest mateix any. John Dillon recollí el lideratge d'un partit que no seria ja mai el mateix i que a mesura que passà el temps deixà de representar les aspiracions majoritàries del poble irlandès. Una generació jove al voltant dels Voluntaris Irlandesos –que ara es començaren a conèixer com Exèrcit Republicà Irlandès (IRA)– i del

⁴²¹ *Ibid.*

Sinn Féin, substituï al vell Partit Nacionalista en el lideratge del moviment nacionalista irlandès, que a partir d'ara s'organitzà per a la lluita per la independència.

El 1917 el govern britànic féu un darrer intent per salvar la política del Home Rule, celebrant a Dublín l'anomenada *Irish Convention*. En aquesta conferència, que durà de juliol de 1917 fins a l'abril de 1918, s'hi aplegaren nacionalistes i unionistes amb la intenció d'arribar a una solució de compromís. Significativament, el Sinn Féin refusà de participar en aquestes negociacions, donat que el moviment independentista ja es veia amb cor de presentar-se com una força alternativa al Partit Parlamentari i a la política del Home Rule.

El Sinn Féin experimentà canvis importants al llarg de 1917. A les eleccions parcials de Langford el maig d'aquest any un candidat *Sinn Feiner* s'imposava per primera vegada al Partit Parlamentari, amb el lema *Put MacGuinness in and get his comrades out*⁴²². En aquesta campanya es posà l'accent en la situació dels *Sinn Feiners* empresonats arran de l'*Easter Rising*. D'entre ells, Eamon de Valera havia esdevingut la figura clau que encapçalà un seguit de vagues i protestes a la presó. El juny de 1917 –com una mostra de bona voluntat del govern britànic en el context de l'*Irish Convention*– la majoria dels *Sinn Feiners* foren deixats en llibertat. Pocs dies després, el 23 de juny de 1917, de Valera aconseguia una esclatant victòria a *East Clare* assolint l'acta de diputat amb una majoria de 2 a 1 respecte al candidat del Partit Nacionalista. Des d'aquest moment, de Valera esdevenia no tan sols el líder dels supervivents de l'aixecament de Pasqua de 1916, sinó el cap indiscutible del nou Sinn Féin i el punt d'unió entre Cathal Brugha (representat més radical dels independentistes i de l'IRA) i Arthur Griffith. De Valera insistia en els seus discursos en el dret a l'autodeterminació i en la necessitat d'aconseguir l'establiment d'una República Irlandesa independent. Tanmateix, de Valera no es pronunciava sobre la forma de govern d'aquesta futura Irlanda sobirana, ja que veia la necessitat d'aplegar tots els esforços en la lluita per la independència. A la Convenció Nacional (*Ard Fheis*) de finals de 1917, de Valera expressà amb aquestes paraules l'esperit del nou Sinn Féin reconstituït com a partit independentista:

*It is an Irish Republic that we have a chance of getting international recognition. Some of us would wish, having got that recognition, to have a Republican form of government. Some might have fault to find with that and prefer other forms of government. But we are all united on this –that we want complete and absolute independence. Get that and we will agree to deffer afterwards.*⁴²³

⁴²² Desmond Ryan, *Unique Dictator*, p. 65

⁴²³ (Tenim l'oportunitat d'obtenir el reconeixement d'una República Irlandesa. Alguns de nosaltres destijariem, un cop arribat aquest reconeixement, una forma de govern republicana. D'altres

El nou *Sinn Féin* que sortia després d'aquesta Convenció Nacional de 1917 era, doncs, un moviment més ampli que l'antic *Sinn Féin* liderat per Arthur Griffith. El *Sinn Féin* es convertia en una mena de front unitari del moviment nacionalista irlandès, en el qual forces diferenciades s'aplegaven sota l'ideal comú de la independència. Per aconseguir la unitat d'aquesta fràgil coalició calia evitar definir-se en assumptes polèmics, cosa que comportava inevitablement l'acceptació de l'*estatus quo* social i econòmic. En tot cas, l'antiga idea de la *Monarquia dual* ja es deixava de banda, i Griffith perdia la direcció del moviment independentista. Griffith, en qualsevol cas, estigué plenament d'acord amb l'elecció de De Valera tot assenyalant que en *Eamon de Valera* tenim un soldat i un home d'Estat ⁴²⁴. De Valera fou unànimement elegit president del *Sinn Féin* i dels Voluntaris Irlandesos al mateix temps; d'aquesta manera el moviment polític i el paramilitar passaven a tenir una direcció comuna i uns mateixos objectius polítics. De Valera, però, no veia en la independència política el darrer objectiu de la seva lluita, car la fita última era elevar la moral i l'esperit del poble irlandès. El nacionalisme de De Valera, amb una barreja d'espiritualisme i messianisme religiós, es presentava com una alternativa al materialisme de la societat capitalista:

Our nation could then become again, as it was in the past, a great intellectual and missionary centre from which would go forth satisfying truths of Divine Revelation, as well as the fruits of the ripest secular knowledge. ⁴²⁵

Així doncs, tot i representar una solució de compromís entre les diferents faccions del moviment independentista, De Valera es caracteritzava per uns plantejaments ideològics propers a una mena de *nacional-catolicisme*. De Valera refusà d'integrar-se a l'IRB (que estava essent reorganitzat per Michael Collins), argumentat que en aquell moment les associacions secretes ja no eren necessàries. Malgrat que Collins i l'IRB donaren ple suport a De Valera com a líder indiscutible dels independentistes, hom pot veure ja els primers signes de dissensió entre els homes de l'IRB –que començaven a veure en Collins el seu cap- i els *Sinn Feiners*. De fet, l'IRB –hereu del fenianisme i el radicalisme del segle XIX- tenia una tradició ideològica més laica i menys sectària des del punt de

preferiran altres formes de govern. Ara no és el moment per a la discussió de la millor forma de govern. En canvi, estem tots units en això: volem la independència completa i absoluta). *Ibid.*, p. 80.

⁴²⁴ *Ibid.*, p. 76

⁴²⁵ (La nostra nació podria esdevenir de nou, com fou en el passat, un gran centre intel·lectual i missioner del qual avançarien les veritats de la Revelació Divina, així com els fruits més madurs del coneixement secular). Maurice Moynihan, *Speeches and Statements by Eamonn de Valera*, p. 606.

vista religiós. Tot i liderar una organització *militar i secreta*, el perfil ideològic de Collins es caracteritzava per un major pragmatisme i una visió de país més basada en la *ciutadania* que en la religió.

El nou programa polític del *Sinn Féin* aprovat en la Convenció de 1917 defensava l'establiment d'una República Irlandesa independent i sobirana, i negava el dret del govern britànic a legislar a Irlanda. Seguint l'esquema de Griffith, es proposava la retirada dels parlamentaris irlandesos de Westminster per tal de constituir una Assemblea Constituent irlandesa que havia d'iniciar el procés cap a la independència. Els *Sinn Feiners* posaren moltes esperances en el reconeixement internacional d'Irlanda com a nació independent, a partir de les possibilitats que s'obriren amb la Conferència de Pau que havia de seguir a la guerra. En contrast amb 1916, el *Sinn Féin* havia adoptat la neutralitat com a línia oficial del partit, amb la idea que la pressió dels irlandesos-americans podria forçar una solució favorable per a Irlanda un cop acabada la guerra.

Els catorze punts de Woodrow Wilson defensant el dret a l'autodeterminació de les petites nacionalitats tingueren un fort ressò en l'estratègia de Eamon de Valera. La proposta de crear una Lliga de Nacions per tal d'assegurar la justícia i la llibertat de totes les nacionalitats fou recollida en el Tractat de Versalles. De Valera s'adreçà al *Dáil Eireann* (Assemblea constituent d'un parlament irlandès de caire pseudo-revolucionari creada a principis de 1919) sobre la qüestió de la Lliga de Nacions, aprovant-se una resolució en la qual s'expressava el desig d'Irlanda d'entrar a la Lliga de Nacions a partir de la base d'igualtat de drets i l'acceptació de tots els deures i responsabilitats que l'adhesió a la Lliga pogués implicar⁴²⁶. Més endavant, el 27 d'octubre de 1920, Eamon De Valera adreçà una carta pública al president Wilson en què defensava el dret a l'autodeterminació d'Irlanda a partir de raons històriques:

*The people of Ireland undoubtedly constitute a nation – one of the oldest and most clearly defined in Europe. Their nation is not a nation merely in the sense of modern political science – it was a sovereign independent state for over a thousand years, knowing no external master but moulding its own institutions to its own life in accordance with its own will.*⁴²⁷

⁴²⁶ *Ibid.*, p. 26

⁴²⁷ (El poble d'Irlanda constitueix sens dubte una nació – una de les mès antigues i més clarament definides a Europa. No és una nació simplement en el sentit de la moderna ciència política, fou un Estat sobirà independent durant un miler d'anys, sense conèixer mestratge extern i desenvolupant les seves institucions pròpies per a la seva vida pròpia d'acord amb la seva voluntat pròpia). *Ibid.*, p. 38.

Al mateix temps, De Valera justificava la reivindicació d'Irlanda a partir de la voluntat popular manifestada en la seva organització *de facto* com a estat independent:

*Neither Czechoslovakia, nor Yugoslavia, nor Finland nor Armenia nor Poland itself nor any of the other newly established states of Europe, whose independence is now rightly recognised, even approach the perfection of nationhood manifested by Ireland, nor can their claim compare with Ireland's on other grounds. These nations, for instance, had not elected or organised government of their own to point to as Ireland has, ready to discharge the duties of a responsible government, not only, but actually discharging the most essential of them.*⁴²⁸

Finalment, i en contra de l'argument que el dret a l'autodeterminació no era aplicable a Irlanda –donat el llarg període d'integració política en el sistema britànic– De Valera deixava ben clar quina era la seva interpretació d'aquest dret:

*Britain claims national self-determination was not intended to apply to nations like Ireland, because Ireland had been for a long time in the British political system –but Czechoslovakia had long been in the political system of Austria, and Poland in the political systems of Germany, Austria and Russia. Self-determination was obviously not meant for the free nations who already had it but principally for such nations as Ireland, 'held in forced bondage by powerful imperial neighbours'. England's hold on Ireland in the past has been maintained by force alone, and by force is maintained whatever hold she has on Ireland today –by machine-guns, aeroplanes, tanks, bayonets– not by the consent of the people.*⁴²⁹

⁴²⁸ . "(Ni Txecoslovàquia, ni Iugoslàvia, ni Finlàndia, ni Armènia, ni la mateixa Polònia, ni cap dels altres Estats acabats d'establir a Europa, la independència dels quals és ara correctament reconeguda, ni de bon tros no s'aproxima a la perfecció de nació que manifesta Irlanda, ni les seves demandes poden comparar-se amb les d'Irlanda en altres terrenys. Aquestes nacions, per exemple, no han escollit o organitzat un govern propi en el grau que Irlanda ho ha fet, preparada no solament per complir els deures d'un govern, sinó complint-ne de fet la majoria). Ibid.

⁴²⁹ (Gran Bretanya reclama que l'autodeterminació nacional no estava prevista per a nacions com Irlanda, perquè Irlanda ha estat durant molt de temps en el sistema polític britànic. Però Txecoslovàquia ha estat durant molt de temps en el sistema polític d'Àustria, i Polònia en els d'Alemanya, Àustria i Rússia. L'autodeterminació no era òbviament per a les nacions lliures que ja la tenien, sinó principalment per nacions tals com Irlanda, 'retingudes a la força per uns poderosos veïns imperials'. El domini anglès sobre Irlanda en el passa s'ha mantingut solament per la força, i

El *Sinn Féin* suplantà l'estructura organitzativa del Partit Parlamentari. La proliferació de clubs *Sinn Feiners* entre 1917 i 1920 comportà un traspàs d'antics nacionalistes de l'IPP així com l'entrada d'elements joves en un rejuenit *Sinn Féin*. D'aquesta manera, a finals de 1918 el *Sinn Féin* comptava amb uns 1.354 clubs i 112.080 membres ⁴³⁰. Davant la creixent empenta del moviment independentista, dos fets es complementaren per a donar el definitiu cop de gràcia al Partit Nacionalista encapçalat per John Dillon. Per una banda, el fracàs de l'*Irish Convention* l'abril de 1918 deixà ja definitivament esgotada la via autonomista. Això coincidí en el temps amb un fet encara més determinant, com fou la introducció al Parlament britànic d'un projecte de conscripció (*Conscription Bill*) que abastava Irlanda. L'amenaça de l'aplicació del reclutament obligatori deixà en una posició molt difícil als parlamentaris de l'IPP. El *Sinn Féin* aprofità l'ocasió per llançar una intensa campanya en contra, que a més de comptar amb un ampli suport popular fou recolzada per l'església catòlica. Val a dir que des de 1916 joves membres de l'església havien començat a integrar-se al *Sinn Féin*, i a finals de 1918 gran part de la jerarquia catòlica havia donat l'esquena a l'IPP per acostar-se a les tesis independentistes.

Les eleccions generals de desembre de 1918 foren el punt final d'aquest procés de radicalització política, i confirmaren la pèrdua de l'hegemonia per par del Partit Parlamentari. Els candidats *Sinn Feiners* aconseguiren 73 representants per tan sols 6 del Partit Nacionalista. Per la seva banda, els Unionistes –amb 26 parlamentaris– es confirmaven com una minoria important al nord-est d'Irlanda. La majoria del poble irlandès, doncs, abandonà la via pactista de l'IPP i del *Home Rule*, per donar suport a un moviment polític que defensava la consecució de la independència per la via dels fets. D'ara en endavant, el poble irlandès no estava disposat a confiar més en les promeses del govern britànic, i era ell mateix el que prenia la iniciativa i encetava un procés polític genuí per al reconeixement de la identitat nacional d'Irlanda.

10.4.2 DEL PRIMER 'DÁIL ÉIREANN' A LA GUERRA PER LA INDEPENDÈNCIA

La manera amb la qual Irlanda aconseguí el seu reconeixement polític representà un cas singular a l'Europa del seu temps, i fou un precedent que serviria de model per a tots els moviments d'alliberament nacional desenvolupats posteriorment. Per primera vegada en la història d'Irlanda, la via constitucional i la insurreccional actuarien conjuntament sobre la base d'un projecte

per la força es manté qualsevol domini que hi tingui actualment; mitjançant les armes, avions, tancs, baionetes, i no amb el consentiment del poble) Ibid., p. 40

⁴³⁰ J.J. Lee, *Op. Cit.*

independentista. Els rebels que agafarien els armes per lluitar per la independència d'Irlanda comptarien ara amb un ampli suport popular, tot actuant d'acord amb la voluntat d'un Parlament Irlandès democràticament elegit.

Els parlamentaris *Sinn Feiners*, en autoproclamar-se Assembla Constituent irlandesa, estaven seguint la voluntat popular expressada a les urnes. L'establiment per la via dels fets del primer *Dáil Éireann* (o Parlament Irlandès) era un acte revolucionari però alhora democràtic, amb el qual el poble irlandès exercia *de facto* el seu dret a l'autodeterminació sense esperar que aquest li fos concedit. A tot això el govern britànic respongué en un primer moment amb una actitud de desconcert i incomprensió, negant-se a acceptar que el grup de *radicals* del *Sinn Féin* poguessin representar la voluntat majoritària del poble irlandès. Lloyd George, el primer ministre britànic, afirmà –com ja hem vist en el capítol anterior– que el problema d'Irlanda era conseqüència de l'acció d'un *petit cos d'assassins, una banda criminal que estava dominant i terroritzant el país*.⁴³¹

La repressió per part de les autoritats britàniques del moviment independentista constitucional (prohibició del *Dáil Éireann*), féu que els Voluntaris Irlandesos (o Exèrcit Republicà Irlandès) prenguéssin la iniciativa en *defensa del dret d'Irlanda a la independència* i engués una campanya d'agitació i violència. En un primer moment, però, el *Dáil Éireann* elaborà tot un programa polític destinat a substituir les constitucions britàniques per altres d'irlandeses per la via dels fets consumats. La legalitat del poder britànic era negada en virtut de la *legalitat* de la voluntat democràtica expressada pel poble irlandès. En la seva primera sessió, el *Dáil* adoptà una Constitució Provisional i aprovà una declaració d'independència en que s'assenyalava:

English rule in this country is, and always has been, based upon fraud and force and maintained by military occupation against the declared will of the people... The Irish Republic was proclaimed in Dublin on Easter Monday, 1916, by the Irish Republican Army, acting on behalf of the Irish People. "Now, therefore, we, the elected representatives of the ancient Irish people in National Parliament assembled, do, in the name of the Irish nation, ratify the establishment of the Irish Republic and pledge ourselves and our people to make this declaration effective by every means at our command... We solemnly declare foreign government in Ireland to be an invasion of our national rights which we will never tolerate, and we demand the evacuation of our country by the British garrison."⁴³²

El *Dáil* adoptà a principis de 1919 l'anomenat *Programa Democràtic*, que contenia tot un seguit de mesures de política social reformista. Aquest programa, pactat entre *Sinn Feiners* i representants

⁴³¹ W.I. Thompson, *Op. Cit.*, p. 106.

⁴³² E. Holt, *Protest in Arms*, p. 173.

sindicals com Thomas Johnson, estava molt lluy de la 'República dels Treballadors' de James Connolly, però era expressió de l'aspiració a la *democràcia social*. El projecte aprovat declarava que tots els drets a la propietat privada havien de ser subordinats al bé públic, i que la sobirania nacional s'estenia a totes les riqueses i recursos naturals del país. En conclusió, s'establia que el primer deure de la República era de proveir el benestar físic, material i espiritual dels seus fills, de manera que fossin garantides les necessitats materials bàsiques i el principi d'igualtat d'oportunitats en matèria educativa.⁴³³

Aquesta preocupació del *Dáil* per la qüestió social responia a la creixent simpatia dels nacionalistes vers el moviment sindical des de la participació de l'*Irish Citizen Army* de Connolly en l'aixecament de 1916. Després de 1916, la ITGWU i tot el moviment sindical experimentà un important avenç. Així, de 5.000 membres pels volts de 1916, la ITGWU passà a comptar amb més de 100.000 membres cap a 1919⁴³⁴. El creixement del moviment obrer en aquests anys era paral·lel al creixement del *Sinn Féin*. Tanmateix, la *Transport Union* (ITGWU) era considerada com la variant sindicalista del moviment nacional i, en realitat, no gaudia d'una personalitat pròpia. El moviment sindical d'aquests anys, sense el lideratge de Larkin, no posava en perill l'*estatus quo* i no representava, com el 1913, una alternativa al programa polític del nacionalisme irlandès majoritari.

De Valera fou elegit President del *Dáil* o Primer Ministre, però entre 1919 i 1921 estigué molt sovint absent d'Irlanda tot dedicant-se a la tasca de recollir fons i buscar suport a la causa irlandesa als Estats Units. Això comportà que Arthur Griffith actués com a president en funcions del Govern Irlandès la major part del temps. Encara que el govern civil del *Sinn Féin* aconseguí alguns èxits importants com l'establiment d'una organització de justícia paral·lela a la britànica o el llançament d'un deute públic, aquests aparells administratius es veieren ben aviat obligats a operar subterràniament. Llavors, l'aspecte militar del conflicte passà a primer pla i l'Exèrcit Republicà Irlandès liderà el moviment independentista. Michael Collins, que encapçalava l'IRA i era a l'ensem ministre de finances del govern del *Dáil*, anà guanyant popularitat fins a esdevenir el símbol de la resistència armada contra el domini britànic.

Ja des de gener de 1918 s'havien anat produint casos esporàdics de violència, amb enfrontaments entre Voluntaris (IRA) i les forces policials britàniques. Però no fou fins a finals del 1919, després de la supressió del *Dáil* i la il·legalització del *Sinn Féin* per part del govern britànic, que l'activitat de l'IRA experimentà un increment important. Així, l'actuació dels Voluntaris donà lloc a la mort de 192

⁴³³ J.P. McHugh, *Op. Cit.*, p. 26-27.

⁴³⁴ *Ibid.*, p. 137

policies i 150 soldats al llarg del 1920, en comparació als 13 policies i 1 soldat el 1919⁴³⁵. Aquest augment de la violència de l'IRA anà acompanyat de la creixent activitat repressiva, no menys violenta, de les forces d'ordre britàniques. Aquesta *Guerra per la independència* o també anomenada *guerra contra Anglaterra*, presentà trets ben diferenciats en comparació a la rebel·lió de 1916. Al romanticisme i l'idealisme de la *Revolució dels Poetes* s'hi afegia ara el caràcter pràctic i fred –i alhora sagnant i brutal– de la lluita encapçalada per l'IRA. En aquest sentit, Michael Collins assenyalà que *els rebels romàntics i incompetents podien morir per Irlanda, però no podrien mai alliberar-la*⁴³⁶. Tot i això, la guerra de la independència no estigué mancada dels seus herois i d'un idealisme nacionalista que justificava el sacrifici de vides humanes per la *causa* nacional. Especialment important fou la transcendència i la repercussió popular que tingueren les vagues de fam protagonitzades per líders empresonats del *Sinn Féin* o de l'IRA. Més endavant veurem l'enorme impacte que tingué a Catalunya la mort en vaga de fam de l'alcalde de Cork la tardor del 1920. Frank Gallagher, membre de l'IRA que també portà a terme una vaga de fam aquell mateix any, expressà d'aquesta manera la seva devoció per la causa d'Irlanda:

*Ireland! What is Ireland? ... Land? ... No. People? ... No ... Something else... I am not ready to die for earth or for a people... a people which is not very different from any other people... Ireland is something else... Ireland is the dead and the things the dead would have done... Ireland is spirit... It is the tradition ... of indomitable failure... of love for an ideal as strong as the love willing to die for.*⁴³⁷

Lloyd George respongué a la crisi el desembre de 1920 amb la *Government of Ireland Act*, però aquest intent de recuperar la solució autonòmica arribava massa tard. Aquesta llei posava les bases per a l'establiment de parlaments autònoms a Dublin i Belfast, amb poders semblants als previstos en els projectes de *Home Rule*. Es reconeixia, doncs, el dret de sis comtats de l'Ulster a organitzar-se autònomament respecte a la resta d'Irlanda, encara que es deixava la porta oberta a la unificació en cas que tots dos Parlaments arribessin a un acord. El grau d'autogovern que s'hi concedia estava molt lluny de les aspiracions nacionalistes irlandeses, que ara estaven compromeses en la creació d'una

⁴³⁵ J.J. Lee, *Op. Cit.*, p. 42

⁴³⁶ W.I. Thompson, *Op. Cit.*, p. 108

⁴³⁷ (Irlanda! Què és Irlanda? ... Terra? ... No. Gent? ... No ... És una altra cosa... No estic disposat a morir per la terra o per una gent ... un poble que no és gaire diferent de qualsevol altre poble... Irlanda és una altra cosa... Irlanda són els morts i les coses que els morts haurien fet... Irlanda és esperit... És la tradició... de la falla indomitable... de l'amor per un ideal tan fort com l'amor dels apòstols per Crist... Irlanda és justícia, és veritat... Aquesta és la Irlanda per la qual vull morir). Frank Gallagher, *Days of Fear. A diary of Hunger Strike*, p. 41.

República Irlandesa Independent fora de l'Imperi Britànic. L'aspecte més transcendent de la *Government of Ireland Act* fou la concessió d'un règim autònom nord-irlandès –dins de l'imperi britànic- que posava les bases de la divisió d'Irlanda en dues entitats polítiques diferenciades. A la pràctica, doncs, aquesta solució de compromís encara radicalitzà més als nacionalistes irlandesos que veieren en aquesta mesura un intent de dividir la *nació* irlandesa.

La violència prengué un caire més sever amb l'entrada a escena dels *Black and Tans*, cos especial format per ex-combatents enviat a Irlanda per lluitar contra l'IRA portant a terme *operacions especials*. Els *Black and Tans* començaren a arribar a Irlanda entre març i agost de 1920. La violència indiscriminada i la brutalitat de moltes de les seves accions provocaren la reacció de protesta de l'opinió pública a Irlanda i Amèrica. De fet, la violència dels *Black and Tans* reforçà la posició dels sectors més radicals del nacionalisme irlandès i serví de justificació a la violència desfermada per l'IRA. Val a dir que fins i tot el corrent liberal de l'opinió pública britànica criticà la política repressiva a Irlanda, i aquest fou un dels factors claus que forçà el govern britànic a buscar una solució negociada. Hom ha assenyalat que els britànics foren vençuts en la qüestió de la propaganda de la guerra més que no pas en l'aspecte militar. Així, el govern britànic hauria accedit a negociar amb els insurgents irlandesos a causa de la pressió de l'opinió pública britànica i americana.

Emaon de Valera i Michael Collins eren les dues màximes figures del moviment independentista. Sobre ells recauria la responsabilitat de portar a terme unes converses de pau que havien de resoldre el conflicte irlandès. La negociació que s'inicià l'estiu de 1921 els dividiria a ells dos i a la societat irlandesa en general, obrint-se un dels períodes més negres de la història moderna d'Irlanda. Així, una sagnant *guerra civil* seguiria a la guerra contra Anglaterra. Val a dir que l'enfrontament que es viuria a continuació no seria entre catòlics nacionalistes i protestants unionistes de l'Ulster. Estava a punt d'esclatar un conflicte entre els mateixos nacionalistes irlandesos. L'IRA havia esdevingut una poderosa organització militar que tenia com a fita la consecució d'una República Irlandesa independent; el maximalisme d'un i la intransigència dels altres donarien lloc a un enfrontament frontal. La guerra contra Anglaterra i la supeditació a la lluita armada havien donat lloc a una cultura política on no hi havia lloc per al diàleg i on el recurs a la violència s'havia convertit en un camí massa fàcil.

10.4.3. LA GUERRA CIVIL I LA FORMACIÓ DE L'ESTAT LLIURE D'IRLANDA

El 1921 la violència seguia assetjant Irlanda. Les accions de l'IRA eren contrarestades amb les repressàlies de les forces britàniques. L'intent de Lloyd George de solucionar el conflicte per la via de la repressió no donava resultats; ben al contrari, la violència indiscriminada dels *Black and Tans* havia

aconseguit que l'IRA gaudís de més suport popular. El govern britànic rebia pressions exteriors i també interiors per a solucionar el conflicte a través de la negociació i el pacte. Per la seva banda, De Valera era conscient que, tot i estar guanyant 'la batalla' –sobretot la de l'opinió pública- no podia guanyar 'la guerra'; en darrer terme, era inevitable arribar a una solució de compromís. Després d'un període de treva iniciat el juliol de 1921, De Valera acceptà una proposta de Lloyd George per a mantenir una *conferència* entre autoritats britàniques i irlandeses per tal d'arribar a una entesa i acabar amb les hostilitats. Tanmateix, en la seva proposta negociadora Lloyd George ja havia deixat ben clar que es descartava qualsevol solució que pogués deixar Irlanda fora de l'imperi britànic.

Una comissió del govern *Sinn Féin*, encapçalada per Arthur Griffith i Michael Collins, mantingué converses amb les autoritats britàniques a Londres des de l'11 d'octubre fins a principis de desembre de 1921. Ja d'entrada, sorprengué el fet que De Valera restés a Irlanda (o als Estats Units, recollint fons per al futur estat irlandès) en lloc de participar personalment en la taula negociadora. En realitat, De Valera creia que restant al marge de les negociacions afavoriria el manteniment de la unitat del moviment independentista. Així, l'última paraula abans de signar qualsevol mena d'acord la tenia el govern irlandès a Dublín. A més, De Valera creia que això li permetria de guanyar temps i evitar la pressió per part dels representants britànics. En qualsevol cas, hi hagué una certa confusió des d'un principi sobre els poders reals dels delegats irlandesos a Londres, donat que la representació irlandesa hi anava oficialment amb *drets plenipotenciaris*. En el desenllaç del procés negociador i davant la pressió dels representants britànics, els delegats irlandesos signaren un acord sense haver demanat el vist-i-plau al govern de Dublín, fet que provocà la seva desautorització per part de De Valera. Segui com sigui, el resultat del procés negociador fou una situació d'enfrontament entre els dos personatges més emblemàtics de la lluita per la independència, Michael Collins i Eamon De Valera.

El punt negociador que provocà més disputes fou la inclusió o no de l'obligatorietat del *jurament de fidelitat* a la Corona per part dels futurs parlamentaris irlandesos. Si bé els representants irlandesos estaven disposats a acceptar una mena d'associació política d'una Irlanda independent amb la *Commonwealth* –seguint l'esquema dels 'dominis' britànics com Canadà o Austràlia-, l'explicita subjecció a la Monarquia era difícil de pair pel nacionalisme republicà irlandès. Val a dir que la qüestió de l'Ulster estigué en un segon terme i que, de fet, hom era conscient de la dificultat d'aconseguir la integració de l'Ulster al futur estat irlandès. En tot cas, davant la negativa de la part britànica de retirar la necessitat del jurament de fidelitat a la Corona (*Oath of allegiance*), els delegats irlandesos interpretaren com una concessió en la qüestió de l'Ulster el fet que en el Tractat quedava establerta l'organització en un futur proper d'una 'comissió fronterera' (*Boundary Commission*). Aquesta comissió era entesa pels nacionalistes com un element que podria conduir a la unificació d'Irlanda; tot reduint el seu territori, l'entitat política d'Irlanda del Nord esdevindria inviable

econòmicament. En definitiva, la mateixa existència d'aquesta comissió obria la porta a les negociacions entre unionistes i nacionalistes, i segellava el caràcter temporal de la partició.

Sigui com sigui, Arthur Griffith i Michael Collins, després de dos mesos d'intensa activitat negociadora i amb un ultimàtum de *guerra en tres dies* per part de Lloyd George, signaren un acord de pau el 6 de desembre de 1921. Aquest *Tractat* –tal i com seria conegut– donava a Irlanda la condició de *Domini* de l'imperi britànic amb la denominació d'*Estat Lliure d'Irlanda*:

Ireland shall have the same constitutional status in the Community of Nations known as the British Empire as the Dominion of Canada, the Commonwealth of Australia, the Dominion of New Zealand, and the Union of South Africa, with a Parliament having powers to make laws for the peace, order and good government of Ireland and an Executive responsible to that Parliament, and shall be styled and known as the Irish Free State. ⁴³⁸

En els *Articles d'acord per a un Tractat entre Gran Bretanya i Irlanda* quedava establerta la concessió de facilitats navals a la Gran Bretanya, així com el dret a demanar el suport militar en cas de guerra. A més, els membres del futur parlament de l'Estat Lliure havien de sotmetre's a un *jurament de fidelitat al Rei d'Anglaterra*, en virtut de la ciutadania comuna entre els dos països i l'associació d'Irlanda amb la *Commonwealth*:

I ... do solemnly swear true faith and allegiance to the Constitution of the Irish Free State as by law established and that I will be faithful to H.M. King George V, his heirs and successors by law, in virtue of the common citizenship of Ireland with Great Britain and her adherence to and membership of the group of nations forming the British Commonwealth of Nations. ⁴³⁹

⁴³⁸ (Irlanda tindrà el mateix estatus constitucional a la Comunitat de Nacions coneguda com a Imperi Britànic que té el Domini del Canadà, la Commonwealth d'Austràlia, el Domini de Nova Zelanda, i la Unió de Sud-Àfrica, amb un Parlament que tindrà poders per fer lleis per la pau, l'ordre i el bon govern d'Irlanda i un Executiu responsable d'aquest Parlament, i se l'haurà de conèixer com a Estat Lliure Irlandès). Mitchell & Ó Snodaigha, *Op. Cit.*, p. 117.

⁴³⁹ (Jo... solemnement prometo fe veritable i fidelitat a la Constitució de l'Estat Lliure irlandès d'acord amb l'establert per la llei, i que seré fidel a S.M. el Rei Jordi V, els seus hereus i successors per llei, en virtut de la ciutadania comuna d'Irlanda amb Gran Bretanya i la seva pertanyença al grup de nacions que formen la Mancomunitat britànica). *Ibid.*, p. 118-119.

Quant a l'Ulster, el Tractat establia que si el Parlament d'Irlanda del Nord refusava la seva integració a l'Estat Lliure, s'organitzaria una comissió fronterera en què hi serien representats els governs d'Irlanda del Nord, l'Estat Lliure i una figura mitjancera nomenada pel govern britànic. Aquesta comissió hauria de *determinar -d'acord amb els desitjos dels habitants i en la mesura que fos compatible amb les condicions econòmiques i geogràfiques- les fronteres entre Irlanda del Nord i la resta d'Irlanda.*⁴⁴⁰

Aquest acord que signaren Griffith, Collins i la resta de delegats irlandesos a Londres, no s'havia remès prèviament a Dublin perquè De Valera li donés el seu vist-i-plau. En tornar a Irlanda, els membres de la comissió negociadora foren acusats d'haver incomplert el seu mandat. La posició de Michael Collins a la taula negociadora tot acceptant el Tractat sorprengué a molts, per bé que ell era vist com l'home dur que havia encapçalat la lluita armada de l'IRA. Collins era conscient que la signatura d'aquest acord podia donar lloc a molta polèmica i controvèrsia en el si del moviment republicà irlandès. En aquest sentit, i amb un caire premonitori, Collins afirmà que en acceptar el Tractat havia signat la seva sentència de mort.

Els que acceptaren el Tractat com a bo l'entenien com un primer pas cap a la independència completa, mentre que els que s'hi oposaven el consideraven una traïció a l'ideal republicà irlandès i als herois de 1916. Entre els que creien que calia anar a la guerra si no es concedia la República s'hi trobaven Eamon de Valera, Cathal Brugha, Robert Stack, Erskine Childers, Liam Mellows, i totes les dones representades al *Dáil*, incloent-hi Constance Markiewicz. A l'altre costat, com a figures polítiques que defensaven el Tractat, hi havia Arthur Griffith, Michael Collins, W.T. Cosgrave (futur president de l'Estat Lliure), O'Higgins i Mulcahy (cap de l'IRA).

A les discussions al *Dáil Éireann*, De Valera –encara president de la *República Irlandesa*– expressà la dificultat de la seva situació en mirar de mantenir la balança entre les diferents seccions del nacionalisme irlandès⁴⁴¹. De Valera havia tractat, en els darrers quatre anys, d'obviar els seus punts de vista personals per tal de poder ser una figura de compromís, però ara hagué de prendre partit. A principis de gener, el *Dáil* ratificà el Tractat anglo-irlandès amb 64 vots a favor per 57 en contra. Dos dies després, De Valera dimití del seu càrrec i Arthur Griffith fou elegit president del Parlament en el seu lloc. Posteriorment, es formà un Govern Provisional encapçalat per Michael Collins i el 16 de gener de 1922 *Dublin Castle* esdevenia la seu d'aquest govern. Tanmateix, la posició de Michael Collins com a cap del govern irlandès fou ben aviat amenaçada pels adversaris del Tractat. Ja el 17 de desembre de 1921, Liam Mellows havia rebutjat el dret del *Dáil* a ratificar el Tractat com a bo: *We*

⁴⁴⁰ *Ibid.*, p. 118-119.

⁴⁴¹ Desmond Ryan, *Op. Cit.*, p. 71

*who stand by the Republic still will I presume rebel against the new government that would be set up if this treaty is passed*⁴⁴². Amb aquesta argumentació els diputats oposats al Tractat rebutjaren el veredict de la majoria, i boicotejaren el *Dáil* després de perdre la votació.

En el conjunt de la societat hi havia un segment de població majoritari satisfet amb el Tractat, per al qual aquesta solució de compromís era acceptable i preferible en tot cas a l'estat de conflicte militar. Tanmateix, en el si de l'IRA –on s'hi trobaven arreglerats els republicans més militants que havien encapçalat la lluita contra la presència anglesa a Irlanda– la proporció d'opositors al Tractat era molt important. Un sector considerable de l'Exèrcit Republicà Irlandès veié en el Tractat una traïció a l'esperit de la seva lluita per una República Irlandesa independent. Val a dir que des de l'inici de les hostilitats s'havia anat incrementant el suport per part del poble a l'activitat de l'IRA. Així, en el moment que l'organització militar comptava amb més suport que mai, les autoritats polítiques es decidien per una solució de compromís que no estava d'acord amb els principis que havien inspirat militants com Ernie O'Malley, Liam Mellows o Rory O'Connor. Ernie O'Malley, per exemple, expressà d'aquesta manera la seva indignació davant la signatura del Tractat:

*Was the sacrifice in vain? We were strong in faith, in spirit, and men. We had built up a government that the people respected and trusted. In our strength did we do what we had never thought of doing in our weakness, betray the sovereign independence of Ireland? What would the Fenians have done in their day if the heritage of their trust had been violated? What would the poor dead generations, who had toiled, landless, starved, homeless, beaten to their knees, cowed, disheartened, with the vision in their hearts. They did not matter. We were to become part of the British Empire and lose our souls.*⁴⁴³

Aquest grup d'idealistes oposat al Tractat creia que era millor morir en la lluita que perdre el seu honor. Encara que la majoria del poble irlandès pogués acceptar el Tractat, ells se sentien obligats a mantenir la fidelitat a la tradició republicano-independentista. A més, l'*Easter Rising* servia de

⁴⁴² (Els qui estem amb la República encara ens considerariem rebels contra el nou govern que s'establiria si aquest Tractat s'aprova). J. J. Lee, *Op. Cit.*, p. 56.

⁴⁴³ (El sacrifici fou en va? Nosaltres érem valents en fe, en esperit i en homes. Construïrem un govern que el poble respectava i era mereixedor de confiança. Valents com érem hem fet el que mai pensàrem de fer quan érem febles; traïr la independència sobirana d'Irlanda. Què haurien fet els Fenians en el seu temps si s'hagués violat l'esperit de la seva lluita? Què haurien fet les generacions passades que patiren fam, misèria i violència en la seva pell? No se'ls tenia en compte. Nosaltres anàvem a esdevenir part de l'Imperi Britànic i a perdre la nostra ànima). Ernie O'Malley, *The Singing Flame*, p. 45.

justificació per a la seva actitud; de la mateixa manera que els *herois* de 1916, els rebels que ara lluitarien contra l'Estat Lliure podien ser legitimats per la posteritat.

Sovint hom ha analitzat la divisió entre els sectors pro i anti-Tractat tan sols en termes d'una confrontació entre possibilistes i idealistes (o militaristes). Tanmateix, alguns autors creuen veure un aspecte social darrera d'aquesta divisió. Així, la *guerra civil* mostraria ben a les clares l'existència de dues ideologies contraposades amb diferents normes i valors. Encara que els dos grups rebutjaven la presència britànica en assumptes interns, el consens s'hauria trencat un cop es dibuixava l'horitzó d'un nou ordre polític. Els nacionalistes, doncs, s'haurien dividit d'acord amb dos models socials diferents que haurien posat les bases del debat polític de l'Irlanda post-independent ⁴⁴⁴. Jeffrey Prager argumenta que en el període 1919-1921 els sectors més febles econòmicament i els elements més joves de la societat irlandesa havien estat els que més intensament havien recolzat el moviment independentista. En canvi, fou tan sols arran de la ferotge resposta militar britànica amb la introducció dels *Black and Tans* i dels èxits electorals del *Sinn Féin*, que els sectors més pròspers de la població irlandesa esdevingueren actius en la causa nacionalista, just poc abans de la signatura del Tractat anglo-irlandès. Amb l'esclat de la guerra civil, doncs, s'hauria produït la confrontació entre aquests dos sectors socials. Així, l'oposició més decidida al Tractat vingué de l'oest d'Irlanda, mentre que els pagesos del sud –més pròspers– semblaren més satisfets amb la solució donada. Els petits pagesos de l'oest, amb la seva economia de subsistència més primitiva i una cultura irlandesa més tradicional, haurien estat menys oberts a consideracions econòmiques pràctiques, i s'haurien arreglerat més fàcilment amb els ideals republicans. ⁴⁴⁵

En aquest mateix sentit, J.P. MacHugh assenyala que els sectors de la propietat tendiren a ser els més fermes defensors del Tractat, mentre que els petits pagesos s'inclinaren a donar suport als republicans. Alguns líders oposats al Tractat començaren a argumentar que el posicionament de les forces anti-Tractat al costat dels sectors socialment més desfavorits, podia fer decantar la balança en favor dels *Republicans*. Liam Mellowes, Patrick Rutledge i Peadar O'Donnell donarien expressió a aquesta línia de pensament en el si del moviment republicà. ⁴⁴⁶

L'agost de 1922, Mellowes proposà l'aplicació immediata del *Programa Democràtic* elaborat el 1919 pel Dáil, i manifestà que això era essencial si es volia mantenir la massa de treballadors al costat de la causa independentista i republicana. A més, Mellowes donà suport a un pla proposat per *Workers'*

⁴⁴⁴ Jeffrey Prager, *Building Democracy in Ireland*

⁴⁴⁵ *Ibid.*, p. 35.

⁴⁴⁶ J.P. MacHugh, *Op. Cit.* P. 42.

Republic -publicació oficial del Partit Comunista- segons el qual els bancs, els transports i la indústria haurien de ser controlats per l'estat en benefici dels treballadors i pagesos. Mellowes també donava suport als plans de Ruttledge per a una reforma agrària al camp irlandès. J.P. McHugh creu veure en aquestes propostes el ressò de l'herència fenianista de finals de la dècada del 1870.⁴⁴⁷

Per la seva banda, el petit Partit Comunista d'Irlanda, dirigit per Roddy Connolly, demanava a l'IRA de rebel·lar-se contra l'establishment de l'Estat Lliure i d'adoptar una política social que fos capaç de mobilitzar la massa de treballadors i de pagesos. I a *Workers' Republic* s'articularen els punts de vista i les estratègies que conformarien un creixent corrent republicà d'esquerrres els anys 20 i 30.

En el període de la *guerra civil* (1922-1923) aquestes propostes no arribaren a traduir-se en res de concret. I si bé l'IRA aconseguí un important suport entre els petits pagesos a les zones rurals, no tingué gaire èxit en el seu afany d'aconseguir el recolzament de la classe treballadora urbana. Així, el moviment sindicalista i el Partit Laborista Irlandès estigueren fonamentalment al costat dels sectors pro-Tractat. De fet, el lideratge republicà (anti-Tractat) durant la guerra civil estigué en mans de nacionalistes *purs* –com ara Austin Stack, Eamon de Valera, Rory O'Connor i Liam Lynch- els quals creien que la lluita *nacional* no s'havia de barrejar amb disputes socials.

Davant l'aprovació del Tractat pel *Dáil*, i la formació d'un govern de l'Estat Lliure Irlandès sota el lideratge de Michael Collins, De Valera i els seus seguidors constituïren una formació política nova que s'escindí del Sinn Féin i passà a anomenar-se *Cumann Na Poblachta* (Partit Republicà). El diari republicà *An Poblach*, dirigit per Erskine Childers, denuncià el Tractat número rere número, i fou important a l'hora de difondre el missatge dels *republicans*. Finalment, les dones aplegades en l'organització *Cumann Na mBan* estigueren plenament situades al costat del bàndol republicà.

En el pla militar, el 26 de març de 1922 es consumà la divisió formal de l'IRA. Més de dos-cents delegats desafiaren les instruccions de la direcció oficial de l'IRA, i s'aplegaren per mostrar la seva oposició al Tractat. En aquesta assemblea, Rory O'Connor i Liam Mellowes rebutjaren l'autoritat del *Dáil*, tot reclamant per a ells la legitimitat de l'IRA. Aquest era un cos de 16 oficials, entre els quals hi havia Liam Lynch, Rory O'Connor, Liam Mellowes i Ernie O'Malley. La línia de pensament d'aquests oficials de l'IRA, les accions dels quals conduïren a la guerra civil, queda ben expressada en aquestes paraules de Lynch: *Nosaltres ens hem declarat la nostra lleialtat a la República Irlandesa, i no viurem sota cap altra llei*⁴⁴⁸. El líder d'aquest grup era Rory O'Connor. El seu punt de vista era que el *Dáil* no tenia cap dret a aprovar un Tractat que desestablia la República. Per tant, ells no podien

⁴⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁴⁸ E. Holt, *Op. Cit.*, p. 208

seguir reconcixent el govern com a legítim. El 9 d'abril, aquesta facció de l'IRA es declarà ella mateixa independent de l'autoritat civil, assumint tota la responsabilitat en l'ordre públic. Finalment, el 14 d'abril, els seus membres assaltaren *Four Courts*, edifici emblemàtic que esdevingué la seu dels insurrectes durant uns mesos.

L'assassinat el 22 de juny de Henry Wilson, assessor militar britànic del govern de l'Ulster, provocà que Londres demanés una acció immediata contra la fortalesa de les *Four Courts*, a la qual es feia responsable de l'assassinat. Collins reaccionà indignat davant la indicació del govern britànic, però finalment –el 28 de juny– dirigí un ultimàtum per al desallotjament de l'edifici en control dels rebels. Davant la negativa de Rory O'Connor, Collins llançà un atac contra *Four Courts*, iniciant-se així l'enfrotament armat entre irlandesos. La decisió de resistir a *Four Courts* –posició que no era realista i efectiva des d'un punt de vista militar– era reflex del *coratge* i de l'*esperit de sacrifici* característic del *martirologi* irlandès. Finalment, els rebels de *Four Courts* es rendiren el 30 de juny. En sis setmanes, l'aparent força dels republicans o *irregulars* –com ara se'ls anomenava per part de les forces lleials a l'Estat Lliure– començà a donar mostres de feblesa. La situació política i militar, però, patí un daltabaix amb la sobtada mort de Griffith el 10 d'agost i l'assassinat de Collins el 22 d'agost en una emboscada a Béalnabláth, al comtat de Cork.

La mort de Collins fou una de les grans tragèdies de la guerra civil. Hi hagué moltes altres tragèdies personals, com ara l'assassinat de Harry Boland o les execucions de Cathal Brugha o Liam Lynch, però cap altra de les víctimes no era insubstituïble com ho era Collins. Ningú com ell podia haver determinat una evolució diferent en aquest període clau de la història d'Irlanda. Collins havia dominat l'aspecte militar de la campanya guerrillera entre 1919 i 1921, i després del Tractat de 1921 palesà les seves excepcionals qualitats com a polític. Els seus darrers discursos suggerien, fins i tot, l'ambició no tan sols de crear un nou estat sinó de construir una *nova societat*. Collins plantejava un model nacional basat en la justícia social, l'eficiència econòmica, el progrés cultural i la tolerància social i política. Això ha portat a molts historiadors a considerar que una Irlanda sota la direcció de Collins hauria pogut seguir una evolució diferent en el camp polític, social i econòmic.⁴⁴⁹

La mort de Collins enfortí els sectors més durs i intransigents al govern de l'Estat Lliure. El setembre de 1922, el govern –avalat per la denúncia de l'església dels *irregulars*– aconseguí de fer-se amb poders especials del Parlament que li permeteren d'imposar la pena de mort als rebels. D'aquesta manera, s'executaren 77 presoners republicans (!) entre novembre de 1922 i maig de 1923. Entre ells s'hi trobaven figures tan importants com Erskine Childers, Rory O'Connor, Liam Mellows o Liam

⁴⁴⁹ J.J. Lee, *Op. Cit.*, p. 66.

Lynch. Això reflecteix la duresa i la crueltat que caracteritzà l'enfrontament civil a Irlanda. La violència i l'odi entre els dos bàndols ultrapassà fins i tot els nivells de la guerra de la independència, i els efectes d'aquesta lluita sagnant determinaren l'evolució d'aquest període clau de formació de l'Estat Lliure.

La Constitució que adoptà el *Dáil* el desembre de 1922, preveia eleccions al cap d'un any. W.T. Cosgrave –que es convertí en el president del Consell Executiu quan l'Estat Lliure passà a tenir existència formal el 6 de desembre de 1922- avançà les eleccions per a l'agost de 1923, amb la idea de deixar a les forces anti-Tractat el menor temps possible per reorganitzar-se. Tot i que el *Cumann na nGaedheal* de Cosgrave continuà comptant amb la majoria, el resultat d'aquestes eleccions representà un significatiu avanç per al *Cumann Na Poblachta* de De Valera. El Partit Laborista, que havia tingut uns bons resultats a les eleccions municipals de 1920, fou el gran derrotat i patí una gran davallada. En aquestes eleccions, molts dels presoners de l'IRA (anti-Tractat) es presentaren com a candidats republicans i aconseguiren l'escó de parlamentari.

Davant la virtual desfeta militar de les forces *republicanes* i la manca d'expectatives d'una sortida aïrosa, els presoners de l'IRA anti-Tractat anaren a la vaga de fam el 13 d'octubre de 1923. Després de 41 dies la vaga fracassà sense que haguessin aconseguit cap promesa de ser alliberats. Un presoner, Dennis Barry, morí arran d'aquesta vaga de fam. El bisbe Cohalan impedí que el seu cos pogués entrar a l'església de Cork amb aquests arguments: *Republicanism in Ireland for the last twelve months has been wicked and insidious attack on the Church and on the souls of the faithful committed to the Church by the law of the Catholic Church.* ⁴⁵⁰

L'església, doncs, s'alineava amb l'ordre establert, tot veient en el radicalisme republicà una amenaça al seu paper dominant en la societat irlandesa. Tot i que la lluita desfermada a la guerra civil fou bàsicament un enfrontament entre pragmàtics i idealistes, hi hagué també un vessant social en la disputa. Els elements més conservadors estigueren amb les forces de l'Estat Lliure, mentre que els sectors socialment descontents s'inclinaren per fer costat als republicans. I si hom ha titllat els *irregulars* de *militaristes*, cal no oblidar la violència de la política repressiva seguida per l'Estat Lliure.

Si bé els *republicans* foren derrotats militarment, el líder polític que encapçalà la seva causa, Eamon de Valera, sobreviuria a aquesta desfeta militar i esdevindria una de les figures claus en la història del

⁴⁵⁰ (El republicanisme a Irlandadurant dels darrers catorze mesos ha estat un atac malèfic i insidiós contra l'església i contra les ànimes dels fidels compromesos amb l'església per la llei de l'església catòlica). *Ernie O'Malley, Op. Cit. p. 262*

nou Estat irlandès durant més de trenta anys. L'organització política republicana de De Valera havia patit molt desgast amb el resultat de la guerra civil i la desfeta de les forces anti-Tractat. Tanmateix, a les eleccions generals de 1923 el *Sinn Féin* (*Cumann Na Poblachta*) de De Valera aconseguia el 27% dels vots. Això evidenciava que, malgrat la desfeta militar, hi havia una minoria molt significativa que encara no estava disposada a comprometre's amb l'Estat Lliure. En el període 1923-1926, el *Sinn Féin* romangué com una força inflexible i irredemptista en els seus postulats ideològics, negant-se a participar en el joc parlamentari. En acabat, molts dels seus líders arribaren a la conclusió que amb aquesta postura intransigent no aconseguirien mai el suport necessari per arribar a assolir el poder. Així, el 1926 De Valera i un sector majoritari dels republicans se separaren de l'antic *Sinn Féin* i formaren *Fianna Fáil* (Lluitadors per la Llibertat), formació política nacionalista i republicana que pretenia d'utilitzar la via constitucional i presentar-se com una alternativa política al govern de Cosgrave. Sis anys després de la seva entrada al Parlament, el partit de De Valera s'imposava a les eleccions generals de 1932, iniciant-se així un període d'hegemonia política de *Fianna Fáil* que – amb petits intervals – es perllongaria fins a l'actualitat. El 1937, De Valera redactà una nova Constitució clarament republicana que representava, en certa manera, la torna per als republicans que havien estat derrotats a la guerra civil. El grau de sobirania aconseguit seria confirmat per la neutralitat mantinguda durant la Segona Guerra Mundial. Finalment, el 1949, la comunitat internacional reconeixia a Irlanda la condició d'Estat independent sense cap mena de subjecció legal a l'Imperi britànic.

Des de 1922 i fins a 1932 es visqué una etapa de consolidació de l'Estat Lliure d'Irlanda com a entitat política independent. El model polític dibuixat aquests anys ja no experimentaria canvis substancials, tot i la consecució posterior del règim republicà. L'organització política i administrativa del nou Estat irlandès seguiria força el model britànic. I més important que això, el somni de construir una nació culturalment independent s'aniria deixant de banda. Els plans per a la revitalització del gaèlic no comptarien amb el suport *moral* ni material necessari, i el procés de desaparició de l'idioma irlandès seguiria el seu curs irreversible. El nou Estat independent, a més, es veuria incapaç de fer front a la crítica situació de l'economia irlandesa, i el sagnant corrent migratori seguiria palesant la realitat d'una societat en crisi.

En darrer terme, el nacionalisme irlandès aniria perdent la identificació amb causes culturals i socials, associant-se cada vegada més amb el tradicionalisme religiós. El catolicisme esdevindria així l'element clau que serviria per a definir la personalitat diferenciada de la nació irlandesa enfront d'Anglaterra. D'aquesta manera es posaren els fonaments d'una organització social conservadora i tradicional, poc atractiva per a la comunitat protestant de l'Ulster. El republicanisme irlandès, nascut com un moviment polític reformista i fins i tot revolucionari a les acaballes del segle XVIII, era transformat en el dogma ideològic utilitzat per l'estat per a justificar l'ordre establert i l'immobilisme

social. En els mateixos anys, a *Irlanda del Nord*, la majoria protestant imposaria un sistema polític de dominació social i econòmica sobre la minoria catòlica. Així doncs, Irlanda apareixia –després de la *Revolució Nacional* i una dramàtica guerra civil– com un país dividit i allunyat –a les dues bandes de la frontera– dels ideals de Wolfe Tone i els *United Irishmen*.

10.5. EL "GEST" DE LA PETITA IRLANDA: EL RESSÒ A CATALUNYA DE LA "GUERRA" PER LA INDEPENDÈNCIA

Entre 1918 i 1922 la qüestió d'Irlanda aconseguí més ressò que mai. Les informacions que arribaren d'aquell país van arribar a commoure l'opinió pública catalana i despertaren mostres de solidaritat entre els catalanistes. La premsa catalanista sovint es referí a la lluita de la *petita* Irlanda davant el poderós imperi britànic. Si la Revolta de 1916 havia estat interpretada de manera crítica per molts nacionalistes catalans, la guerra anglo-irlandesa esdevingué el símbol indiscutible de l'ideal d'alliberament nacional. L'actuació britànica a Irlanda fou interpretada com l'intent de subjecció d'Irlanda per la força, mitjançant una política repressiva indigne de la *democràcia* britànica.

L'*heroisme* dels nacionalistes irlandesos, exemplificat en la vaga de fam de Terence MacSweeney, ajudà a formar la imatge *èpica* de la lluita irlandesa. Per als catalanistes, doncs, Irlanda esdevingué un *mite* contemporani de l'ideal nacionalista. El *gest* heroic dels irlandesos que lluitaven per la llibertat, demostrava la força imparable d'aquest ideal. Finalment, el Tractat de Pau i la guerra civil enfosquí una mica aquesta imatge idealitzada de la Revolució Nacional irlandesa. Fins i tot, alguns nacionalistes catalans elogiaren l'actitud d'*Anglaterra* en concedir un règim d'autogovern com el que representava l'Estat Lliure irlandès. En qualsevol cas, els sectors més radicals del nacionalisme català idealitzaren la *Revolució Nacional* irlandesa, la qual es convertí en el model a partir del qual construir el seu propi projecte revolucionari. En general –a Catalunya– el nom d'Irlanda anà associat a la imatge idealitzada d'una petita nació que havia lluitat per la seva llibertat. Irlanda esdevingué el símbol del *coratge* i el *sacrifici personal per la pàtria*. En definitiva, Irlanda fou el mite nacionalista de la victòria de la justícia per sobre de la força.

El seguiment més acurat de la situació Irlandesa el donà Rovira i Virgili des de *La Veu de Catalunya*. Les informacions concretes dels esdeveniments que s'estaven produint a Irlanda eren abastament comentades a través d'articles editorials. Davant les eleccions de desembre de 1918 –que donaren la victòria al *Sinn Féin*– Rovira i Virgili era conscient que s'anava a produir una agudització del conflicte, davant la pretensió dels diputats *sinn feiners* de reunir-se a Dublín per tal d'actuar com a *Assemblea Constituent* i proclamar la República Irlandesa:

*El triomf dels Sinn-Feiners ha estat formidable. Han aconseguit 70 llocs, mentre que els nacionalistes parlamentaris acabdillats per John Dillon només han obtingut 7 llocs (...) El gros èxit dels Sinn-feiners ha produït una immediata agudització del problema irlandès. Pel Regne Unit corren veus que els diputats 'Sinn-feiners' electes es proposen reunir-se a Dublín per a actuar com a Assemblea constituent i proclamar la República Irlandesa.*⁴⁵¹

Des de Catalunya, hom s'adona que el procés sobiranista a Irlanda no té punt de tornada i que, de fet, les autoritats britàniques van a remolc dels fets consumats. Amb tot, Rovira i Virgili destaca el fet que el govern britànic toleri aquesta assemblea constituent, circumstància impensable a la Catalunya contemporània:

*Ara mateix està reunida a la Casa de la Ciutat de Dublín l'Assemblea constituent de la Irlanda, que ha proclamat la independència de la illa, ha elegit el Govern de la República irlandesa, ha nomenat delegats per al Congrés de la Pau i ha demanat que siguin retirades del territori irlandès les tropes angleses. Aqueixa Assemblea funciona des del 20 de gener, i les autoritats britàniques toleren el seu funcionament. A fi que la reunió de l'Assemblea fos legal, el Govern alçà, el mateix dia 20, la prohibició de celebrar a Irlanda reunions i manifestacions públiques (censurat).*⁴⁵²

Rovira i Virgili, que segueix pas a pas l'evolució dels fets a Irlanda, albira encara la possibilitat d'una solució federativa. Malgrat el republicanisme del Sinn Féin, Rovira i Virgili es fa ressò d'aquelles veus que prefereixen la concessió a Irlanda d'un règim de *domini* semblant al de Canadà o Austràlia:

*Hi ha qui creu, no obstant, que si el Govern anglès oferís en ferm als irlandesos un règim semblant als d'Austràlia i del Canadà, la gran majoria dels irlandesos l'acceptarien, sobretot si abans s'haguessin convençut de l'escassa practicitat del programa 'Sinn-Fein'. Un periòdic independentista de Dublín, l'Irish Independent, ha declarat darrerament que no comparteix la concepció dels 'Sinn-Feiners' i que considera preferible per als interessos d'Irlanda, el règim dels 'Dominions'.*⁴⁵³

En definitiva, el problema irlandès ja no és el d'una nació que reclama l'autonomia, sinó el d'una nació que rebutja l'autonomia integral oferta per l'Estat i reclama la independència:

I convé tenir en compte que l'autonomia que l'Anglaterra ofereix a la Irlanda va més enllà de la llei del Home Rule aprovada l'any 1914, la qual, de fet, ha caducat. El projecte concebut per la majoria

⁴⁵¹ A. Rovira i Virgili, *La Veu de Catalunya*, 31 desembre de 1918.

⁴⁵² Antoni Rovira i Virgili, *Els Irlandesos i els Catalans*, 1 de febrer de 1919.

⁴⁵³ A. Rovira i Virgili, *El problema d'Irlanda*, 3 de febrer de 1919.

de la Convenció irlandesa que mesos enrera el Govern anglès convocà, era força més ample que la llei del Home Rule i s'acostava al règim de les grans colònies o 'Dominions' britànics.⁴⁵⁴

La perplexitat en què es troba el govern britànic queda molt ben reflectida en aquest article de *La Veu* que es refereix a la fugida d'Eamon de Valera de la presó anglesa de Lincoln:

*L'assemblea Constituent aplegada a Dublin segueix funcionant. Ara la presideix Edmon de Valera, el capítol del Sinn Féin, qui fugí no fa gaire de la presó anglesa on estava internat. I les autoritats angleses no s'atreveixen a agafar novament a De Valera, qui es passeja en llibertat pels carrers de Dublin, puix temen que la seva detenció fes esclatar la revolta (...) En l'actitud del Govern anglès hi ha una vera perplexitat. Ni les concessions parcials, ni els procediments de repressió, ofereixen probabilitats de resoldre el problema. Per al Govern anglès, tots els camins que pot triar apreixen plens de dificultats. I la Irlanda segueix essent, com a llegat vindicatiu de les velles injustícies històriques, una dolorosa nafra crònica oberta al flac de l'esplèndid Imperi anglès.*⁴⁵⁵

En aquest context, el següent pas dels independentistes serà la internacionalització del conflicte irlandès. Els delegats irlandesos a la Conferència de Pau de París l'estiu de 1919, nomenats per l'assemblea constituent irlandesa, aconseguixen ser rebuts per Wilson:

*Segons han declarat Walsh i Dunne, va prometre'ls (Mr Wilson) que obraria 'oficiosament' en favor de la Irlanda en el si de la Conferència de la Pau. El president Wilson acabà dient: 'Si Valera i els seus col·legues són escoltats i si és obtingut el reconeixement de la República Irlandesa, la nostra obra quedarà acabada en aquesta qüestió. Si el requeriment del Senat és denegat, continuarem els nostres esforços per a presentar el cas de la Irlanda davant la Conferència de la Pau en ple.*⁴⁵⁶

La Veu de Catalunya reproduceix íntegrament el *Memoràndum* dels delegats irlandesos tramès a Clemenceau. És evident que des de Catalunya hom veu sovint les reivindicacions irlandeses com reclamacions en bona part extrapolables a Catalunya. En aquest cas, l'èxit irlandès en internacionalitzar la seva *causa nacional* es contraposa a la incapacitat de Catalunya per fer sentir la seva veu. Amb tot, Irlanda esdevé –de fet– l'expressió màxima d'un *nacionalisme* que posa en dubte l'*estaus quo* dels estats-nació establerts. En aquest sentit, el ressò que té la reivindicació irlandesa al ser admesa a la conferència de pau amb veu pròpia, és viscut com una victòria pels catalanistes. Irlanda, d'alguna manera, és la punta de llança de tot un seguit de reivindicacions nacionals a Europa;

⁴⁵⁴ *Ibid.*

⁴⁵⁵ *La Veu de Catalunya, La situació d'Irlanda, 23 d'abril de 1919.*

⁴⁵⁶ A. Rovira i Virgili, *Irlanda davant la Conferència de Pau, La Veu de Catalunya, 23 de juny de 1919.*

Catalunya és a la porta esperant el seu moment. *Un Memoràndum de la Irlanda* és doncs, en bona mesura, una mena de memorial de greuges aplicable a Catalunya:

Senyor President:

El dia 17 de maig vam tenir l'honor d'adreçar a Vostra Excel·lència una nota en la qual vos demanàvem que comunicàssiu a la Conferència que el poble irlandès considera que no queda de cap manera lligat per la signatura dels delegats anglesos o britànics, per no representar aquests la Irlanda.

Avui us preguem que ens permeteu de sotmetre a l'examen de la Conferència les reivindicacions que formula la Irlanda per a ésser reconeguda com a Estat independent i sobirà.

Primer. El règim imposat per l'Anglaterra a la Irlanda ha estat i segueix essent intolerable: és contrari a tota idea de llibertat i de justícia; per això, encara que només for per humanitat, la Conferència hi hauria de posar fi.

Segon. L'objecte declarat de la Conferència és l'establiment d'una pau duradora, i cal reconèixer que això és impossible si hom rebutja les reivindicacions legítimes de nacions com la Irlanda per a disposar lliurement de llur sort.

Tercer. Al tractat actualment en discussió hom ha incorporat un pacte per a establir una Lliga de Nacions que, entre altres objectes, té el de confirmar i perpetuar la situació i les relacions establertes pel Tractat de pau. És evidentíssim que resulta profundament injust el voler confirmar i perpetuar un estat de coses essencialment contrari al dret. Refusar l'examen dels títols de possessió és insostenible quan es tracta de confirmar la possessió, com succeeix amb el projectat pacte de la Lliga de Nacions. La Irlanda nega formalment que l'Anglaterra o Gran Bretanya pugui fer valer cap dret ni títol legítim a l'ocupació o a la possessió de la Irlanda, i demana que els seus representants siguin autoritzats per a presentar-se davant la Conferència de la Pau a discutir les pretensions de l'Anglaterra.

Edmond de Valera, A. Griffith, Jordi Noble, comte Plunkett. ⁴⁵⁷

La situació començarà a canviar poc després amb l'aparició de friccions entre els independentistes i les autoritats britàniques. En pocs mesos s'engega una espiral de violència davant l'oposició britànica a acceptar la voluntat del poble irlandès. Davant les contínues hostilitats a l'illa i la política repressiva d'Anglaterra, la premsa catalanista es mostra més favorable a una solució independentista. Hom destaca, a més, l'existència d'un corrent d'opinió a la mateixa Anglaterra favorable a la independència d'Irlanda:

L'enorme simpatia de tot el món –exceptuem l'UMN– envers Irlanda, és més obiradora cada dia que passa. Però el que no és tan sabut és que l'absurda política georgiana és vigorosament combatuda

⁴⁵⁷ "Un memoràndum de la Irlanda, *La Veu de Catalunya*, 1 de juliol de 1919.

per la gran majoria dels anglesos. Hi ha un poderós corrent a favor d'una virtual independència irlandesa. El partit lliberal, i una gran nombre d'anglesos als quals repugna el procediment de primes a l'anarquia adoptat pel govern unionista, protesten cada dia amb més força contra l'intolerable estat de coses, contra aquesta mena d'immersió en pitjors tenebres atàviques. El gran 'gentleman' S.E. Grey, tan assenyalada personalitat del ministeri Asquith, n'acaba de fer sentir una brava condemnació.⁴⁵⁸

Des de la premsa catalana es critica l'ús de la violència per part dels independentistes irlandesos però encara es critica amb més contundència la política de repressàlies que porten a termes les forces policials britàniques. *La Veu de Catalunya* cita un diari anglès que responsabilitza a Lloyd George de la pràctica del terrorisme en reprimir una nació per la força armada:

*L'actual responsabilitat de Lloyd George en la monstruosa situació d'Irlanda (les forces oficials dedicant-se al terrorisme) és, diu la revista londinenca 'The New Statesman', la responsabilitat més feixuga i menys comortable que mai hagi caigut a les espatlles de cap governant anglès. De tota la destroça i tots els assassinats de la política de represàlies en té la culpa el primer ministres. 'Pot posar-hi terme demà mateix si vol. I el seu delictes és incalculablement més pregon, perquè com la seva negativa a acabar-ho és matèria, no pas de principi, sino de consideracions personals'.*⁴⁵⁹

L'actitud de Lloyd George seria conseqüència de la seva dependència dels vots d'Edward Carson (cap dels unionistes de Belfast) per a poder mantenir la seva majoria parlamentària. El conflicte a Irlanda ha pres tals proporcions que ja és vist com una guerra a la qual cal posar fi retirant les forces angleses:

*Cal que posem terme a la guerra irlandesa, sense condicions i a qualsevol preu. Ens sembla tan obvi preliminar a qualsevol ajust que ens és difícil d'admetre la possibilitat d'un paper honrat diferent d'aquest.*⁴⁶⁰

En la mateixa línia, *La Veu* cita unes declaracions d'Arthur Griffith, notabilíssima figura al cap de la República Irlandesa, acusant al govern britànic d'estar al darrere de la campanya de repressàlies contra els independentistes. Les forces britàniques no actuarien espontàniament sinó d'acord amb un pla premeditat:

Exhibí (Griffith) una ordre secreta procedent del Quarter General de Dublin (dos dies després de l'escandalós saqueig de Balbriggan, el fet més negre de les abominables represàlies angleses) urgint

⁴⁵⁸ *La Veu de Catalunya*, 1 d'octubre de 1920.

⁴⁵⁹ *Les Vergonyes d'Irlanda*, *La Veu de Catalunya*, 2 d'octubre de 1920, citant a *The New Statement*

⁴⁶⁰ *Ibid.*

a les autoritats locals a mantenir tota la pressió (...) Després, Griffith declarà que diversos membres importants de l'organització dels Sinn Feiners estaven assenyalats per a llur assassinat, i que ell figurava al cap de la llista. Digué que tenia prova absoluta que hom alliberava criminals de les presons angleses per a obrar com a agents provocadors a Irlanda. No creu que el Gabinet anglès i el Primer Ministre coneguin aquests fets, però homes que ocupes altes situacions en l'Executiu Irlandès n'estan assabentats.⁴⁶¹

Lloyd George surtí al pas d'aquestes acusacions amb unes declaracions abastament reproduïdes per *La Veu*. El Primer Ministre britànic es refereix a les provocacions que pateixen els policies i les forces d'ordre, així com a la disciplina en què han basat llur conducta. Lloyd George assenyalava que les coses han arribat a un grau tan intolerable, que perfectament es justifica que hagin perdut la paciència. El missatge és que cal restablir l'ordre calgui com calgui per tal d'impedir que un petit grup d'assassins tingui terroritzat tot un país:

Doncs bé: si això és la guerra, la guerra no es pot fer per una sola part. Es precis, per tant, restablir l'ordre, i a això ens dedicarem, siguin les que siguin les mesures que calgui emprar.

No es pot tolerar seguir tolerant aquest estat d'anarquia, ni que un petit grup d'assassins tingui terroritzat tot un país.

*És, doncs, necessari que aquesta cuadrilla de bandolers, quedi dissolta i estem disposats a dissoldre-la...*⁴⁶²

Lloyd George, doncs, responsabilitza al Sinn Féin de la violència i justifica l'actitud repressiva del govern britànic. En el pla polític, tot i que es mostra disposat a concedir l'autogovern a Irlanda, s'oposa obertament a la seva independència *de facto*. Un exèrcit o una marina pròpies representen, per al primer ministre britànic, una amenaça per al Regne Unit:

*Potser que sigui admissible que Irlanda administri per si mateixa els seus interessos: però de cap manera tolerarem que tingui el seu exèrcit i la seva marina. Contra això, en nom del Govern declaro que resistirem fins el darrer moment, sufocant tota temptativa que demani més enllà de ço que es pugui concedir, perquè el contrari constituiria una greu amenaça per al Regne Unit.*⁴⁶³

Des de la *Veu de Catalunya* es demana la realització d'una enquesta (referendum) per tal de solucionar el conflicte. Les autoritats britàniques, doncs, no poden eludir la seves responsabilitat en la situació de violència que viu l'illa:

⁴⁶¹ *La Veu de Catalunya, Greus acusacions, 4 d'octubre de 1920*

⁴⁶² *La Veu de Catalunya, 10 d'octubre de 1920.*

*Deixar persistir a Irlanda la situació actual, no tindria perdó de Déu (...) Els assassinats perpetrats allí i les represàlies per aquests són una vergonya per al Govern i fins per a tot el país (...) S'imposa la realització d'una enquesta i no és possible que el Govern el·ludeixi les responsabilitats.*⁴⁶⁴

La premsa catalana també es fa ressò d'una resolució de la jerarquia catòlica irlandesa que denuncia l'administració anglesa a Irlanda pel seu caràcter *terrorista* i per la seva parcialitat. A més, la resolució demana la realització d'una enquesta sobre la violència i el *dret de lliure determinació per a Irlanda*:

*La resolució de l'episcopat afegeix que els crims han estat tolerats i atentats no precisament per particulars obscurs i irresponsables, sinó pel mateix Govern britànic. Fa constar la dita resolució que alguns homes han estat torturats i gran nombre de dones maltractades.*⁴⁶⁵

La Veu també cita a l'Arquebisbe de Canterbury que, per la seva banda, es mostra contrari a una comissió d'enquesta sobre les atrocitats angleses i irlandeses comeses a Irlanda. Segons ell, aquesta iniciativa i d'altres propostes a favor d'un referèndum, estan basades en la suposició errònia que:

*... la lluita actual és una lluita entre Irlanda i Anglaterra, mentre que en realitat els veritables bel·ligerants són dos grans sectors del mateix poble irlandès.*⁴⁶⁶

Rovira i Virgili, tot i la seva simpatia envers Anglaterra i el Regne Unit, no s'està de blasmar la repressió britànica a Irlanda, comparant-la al *terrorisme que exerciren els alemanys durant la guerra en alguns dels països ocupats*. I, responent a les paraules de Lloyd George en referència a la seguretat del Regne Unit, Rovira i Virgili veu un perill major en el creixent odi irlandès vers Anglaterra:

*Anglaterra s'esforça a sotmetre pel terror els irlandesos, sense altres objectius que el de perpetuar una dominació secular i garantir egoísticament la seguretat de la pròpia illa. Una gran part de l'opinió pública britànica no s'ha adonat encara que l'odi dels irlandesos contra Anglaterra, exacerbat pels darrers esdeveniments, constitueix per a l'Imperi britànic un perill molt més gros que el de la independència absoluta de l'illa veïna.*⁴⁶⁷

En aquest context de crítica a la política britànica de repressió de l'independentisme, les vagues de fam seguides per alguns líders nacionalistes irlandesos assoliran un relleu insospitat. Així, la premsa

⁴⁶³ *Ibid.*

⁴⁶⁴ *La Veu de Catalunya*, 15 d'octubre de 1920, Discurs de Lord Asquith.

⁴⁶⁵ *La Veu de Catalunya*, 22 d'octubre de 1920.

⁴⁶⁶ *La Veu de Catalunya*, 8 d'octubre de 1920.

⁴⁶⁷ *La Veu de Catalunya*, Els crims d'Irlanda, 23 d'octubre de 1920.

catalana es fa ressò de la vaga de fam d'onze empresonats irlandesos a les presons de Cork i Brighton. *La Veu de Catalunya* es refereix el 18 d'octubre de 1920 a l'*heroic battle de Cork*, Terence McSweeney, que ha entrat en el 65è dia del seu dejuni voluntari. Es reproduceix, a més, un missatge de comiat als seus companys de consistori:

*Diu que té l'esperança que els regidors de Cork no oblidaran mai la importància de l'ús oficial de la llengua irlandesa en els afers municipals. Afegeix que confia que mai més no hi haurà a Cork un batlle que no parli l'idioma irlandès.*⁴⁶⁸

A finals d'octubre de 1920 les notícies referents a la vaga de fam centren les informacions referides al conflicte irlandès. L'acció dels vaguistes és vista com un element més que confirma la necessitat de buscar una solució pactada a Irlanda. En aquest sentit, *La Veu de Catalunya* es refereix a la negativa del Ministre per Irlanda a concedir una enquesta (referendum) tal com demanen els Sinn-Feiners. El govern britànic està disposat a concedir a Irlanda *tot el que cregui just i equitatiu*, però en cap cas vol fer concessions als autors dels crims comesos:

*Voleu que el Govern, capiteli davant el crim: no. El que cal a Irlanda és que es restableixi l'ordre, i això ho procurarà el Govern per tots els mitjans al seu abast.*⁴⁶⁹

Finalment, el 25 d'octubre de 1910, *La Veu* confirma la mort de MacSweeney després de 73 dies de vaga de fam. Apart d'una biografia en què s'elogia la figura del batlle de Cork, es citen les seves paraules en ser *judicat després d'haver estat elegit alcalde de Cork i magistrat primer de la República Irlandesa*:

*Sóc l'alcalde i el primer magistrat de la República en aquesta ciutat, i vosaltres no sou qui per a jutjar-me, ans al contrari, segons dret, jo us dec jutjar a vosaltres (...) Sóc lliure, i abans d'un mes sortiré de la preso o viu o mort.*⁴⁷⁰

L'endemà mateix, Rovira i Virgili publica un article glossant l'*ideal patriòtic* de MacSweeney com a exemple de la victòria de l'*esperit* –la voluntat d'independència– sobre la *matèria* –la força material de la Gran Bretanya:

El sacrifici de Mr. MacSweeney prova, no sols el tremp admirable de l'ànima del gran patriota, sinó la força de l'ideal nacionalista. Quins ideals humans hi ha en el món d'avui que siguin capaços

⁴⁶⁸ *La Veu de Catalunya*, 18 d'octubre de 1920.

⁴⁶⁹ *La Veu de Catalunya*, 21 d'octubre de 1920.

d'inspirar a un home la resolució infrangible i l'esforç de voluntat necessaris per a sofrir uan dolorosíssima agonia de moltes setmanes? Cal dir que només l'ideal patriòtic és capaç de donar aquests exemples i d'inspirar aquests sacrificis. La flama espiritual de la convicció patriòtica ha pogut més, en l'alcalde de Cork, que tots els instints i tots els crits de la carn. La mort del noble patriota te la significança profunda de la victòria de l'esperit damunt la matèria. De la mateixa manera que la voluntat de Mr. MacSweeney ha triomfat damunt la carn dolorosa, la voluntat d'independència dels irlandesos acabarà per triomfar damunt la força material de la Gran Bretanya.

471

El mateix dia, Josep Carner escriu a les mateixes pàgines de *La Veu de Catalunya* una poesia sota el títol *En la Mort de l'Heroi*. El text està ple de complicitats entre Catalunya i Irlanda:

*Sento passes i passes... Endevino
com, dintre d'un silenci funeral,
entre punys closos i mirades seques
martelleja un timbal.*

*Quin orgull, -sota el ròssec de les boires,
en front de la despulla del lleial,
de tenir una bandera prohibida
per posar-la a mig pal!* ⁴⁷²

La mort de MacSweeney desencadena tot un seguit d'actes de protesta a la capital catalana. Així, les associacions catalanistes tenen la bandera hissada a mig pal, organitzen ofrenes *honorant la seva memòria* o celebren actes de *simpatia a la República Irlandesa* ⁴⁷³. D'entre aquestes associacions podem esmentar l'Agrupació Nacionalista Els Montserratins, La Joventut Democràtica Nacionalista, La Joventut Nacionalista Obrera 'Pàtria Nova', la Unió Catalanista i la Lliga Regionalista, el CADCI, etc..

Destaca sobretot la mobilització per part de les Joventuts de les organitzacions catalanistes. Hom arriba a fer una crida demanant a la població de portar un llaç negre en senyal de dol:

⁴⁷⁰ *La Veu de Catalunya*, Mort del Batlle de Cork, 25 d'octubre de 1920.

⁴⁷¹ A. Rovira i Virgili, *La Mort de Mr. MacSweeney*, *La Veu de Catalunya*, 26 d'octubre de 1920.

⁴⁷² *La Veu de Catalunya*, Josep Carner, *En la Mort de l'Heroi*, 26 d'octubre de 1920.

⁴⁷³ *La Veu de Catalunya*, 26 d'octubre de 1920

Reunides a la redacció de 'l'Intransigent' algunes Joventuts nacionalistes de diferents matisos, han acordat pregar a tots els homes patriotes de la nostra terra que facin ostentació de la seva admiració vers l'heroic gest del noble Lord Alcalde de Cork, portant en lloc ben visible una llaçada negra durant vuit dies. ⁴⁷⁴

L'Associació Catalana d'Estudiants envia un telegrama al primer ministre d'Anglaterra que resumix l'estat d'ànim dels *catalanistes* davant l'esdevingut a Irlanda. El batlle de Cork es converteix a Catalunya en un símbol i un màrtir per a la causa dels pobles irredempts:

Lloyd Georges. Londres. Haveu deixat morir l'alcalde de Cork i haveu consolidat definitivament la independència irlandesa i desitgem a la jove República la felicitat de que la fan mereixedora els sacrificis dels seus fills. ⁴⁷⁵

Als voltants de la Universitat i l'Hospital Clínic apareixen pasquins en els quals es convidava els estudiants a fer acte de presència a una manifestació davant el cònsol britànic, com a protesta per la mort de l'alcalde de Cork:

S'hi han reunit uns 2 o 3 cents estudiants, donant visques a Irlanda i Catalunya. En arribar al consolat Britànic al carrer Balmes, una comissió ha pujat al despatx, demanant ésser rebuda pel cònsol. S'hi ha negat. ⁴⁷⁶

S'arriben a organitzar misses a diverses esglésies de Barcelona en record del batlle de Cork. Al temple de la Nostra Dona de Pompeia -i organitzada pels estudiants barcelonins- hi assisteixen l'alcalde i el president de la Diputació. Acabada la missa, l'acte esdevé una manifestació de signe catalanista:

Acabada la missa i enmig de gran silenci, la multitud sortí, aturant-se a la plaça (...) De prompte, majestuosament ressonaren 'Els Segadors', a cap descobert. No hi hagueren aplaudiments, però sí aclamacions a Irlanda i Catalunya. ⁴⁷⁷

⁴⁷⁴ *La Veu de Catalunya*, 27 d'octubre de 1920.

⁴⁷⁵ *La Veu de Catalunya*, 27 d'octubre de 1920.

⁴⁷⁶ *La Veu De Catalunya*, manifestació d'estudaints, 27 d'octubre de 1920.

⁴⁷⁷ *La Veu de Catalunya*, 28 d'octubre de 1920. Entre els assistents l'alcalde de Barcelona, Antoni Martínez Domingo, el President de la Diputació, Josep Vallès i Pujals, el primer Tinent d'alcalde, Carles Jordà, i els ex-diputats a Corts, Albert A. Rusiñol i Pere Rahola.; la missa fou a càrrec del Mossèn Francesc Baldelló.

A la missa celebrada a l'església de Sant Pau del Camp i organitzada per la Joventut Nacionalista *Pau Claris* –del CADCI–, s'hi adhereixen totes les 'Joventuts nacionalistes de Barcelona i nacionalistes de les barriades obreres del Districte V' ⁴⁷⁸. Finalment, l'agrupació Nacionalista *Els Montserratins* celebra una missa a l'església dels Sants Just i Pastor per *l'etern descans de l'ànima de l'heroic defensor de la llibertat d'Irlanda*. ⁴⁷⁹

Els actes de suport a la figura del batlle de Cork s'allarguen més d'una setmana. El CADCI organitza una *vetllada patriòtica* la nit de Tots Sants en honor de MacSweeney i els *braus difunts de Catalunya* Pi i Margall, Verdaguer, Robert Martí i Julià, Maragall, Torras i Bages i Prat de la Riba. En aquest acte, amb la participació de l'Orfeó Gracienc i parlaments de nombrosos catalanistes, hi assisteixen els presidents de la Diputació i de la Mancomunitat de Catalunya, a més de l'alcalde de Barcelona. ⁴⁸⁰

La Delegació a París del *Govern de la República Irlandesa* a París, que tingué contactes amb catalanistes i amb figures com Francesc Macià, escriu a *La Veu de Catalunya* agraint les mostres de solidaritat del poble català envers la causa irlandesa. Sean T. O'Ceallaigh signa aquest article on es fa referència a les manifestacions i actes de protesta que han tingut lloc a Barcelona davant la mort en vaga de fam de Terence McSweeney:

Hem llegit les informacions sobre les grans demostracions de simpatia envers Irlanda i envers la família del difunt i estimat amic McSweeney, que tingueren lloc a Barcelona la setmana passada (...) Aquesta manifestació espontània de l'interès pregon del poble català per la lluita que Irlanda sosté per la seva llibertat, és profundament apreciada pel poble d'Irlanda i representa per a nosaltres una gran força moral d'encoratjament per a seguir la lluita fins que la total reconeixença de la República irlandesa sia assolida (...) Estariem contentíssims si ens fèssiu la mercè de trametre al poble català i a la premsa de Catalunya el regreïment ferventíssim del poble irlandès per tan benvolent interès i simpatia. ⁴⁸¹

R. Negre i Batet, amb la seva publicació *Irlanda, el batlle de Cork i Catalunya* –apareguda el desembre de 1920– fa un resum dels actes als que ens acabem de referir:

A Barcelona, el 27 d'octubre, una manifestació d'estudiants que protestaven davant el cònsol d'Anglaterra. Missa amb ofertori a Sant Just i Pastor, organitzada pels 'Montserratins'. L'associació

⁴⁷⁸ *La Veu de Catalunya*, 1 de novembre de 1921

⁴⁷⁹ *La Veu*, 26 d'octubre de 1920.

⁴⁸⁰ *La Veu de Catalunya*, 30 d'octubre de 1920.

⁴⁸¹ *La Veu de Catalunya, Irlanda a Catalunya*, 11 de Novembre de 1920.

Catalana d'Estudiants tramet un telegrama de protesta a Lloyd George. L'associació 'Pau Claris', tramet un document de protesta amb un gran nombre de firmes valuoses, el 28 d'octubre. Al mateix dia, els estudiants fan celebrar una missa amb ofertori a l'església de Pompeia, assistint-hi les autoritats catalanes i nombrosos estudiants. El dia 29, són resats funerals que fa celebrar el 'Comitè d'Acció Catalana de Sud-Amèrica', a l'església de Sant Just i Pastor. El 31, missa organitzada a nom de la 'Joventut Nacionalista' i 'Centre Regionalista' de Barcelona, a Santa Maria. El dia primer de novembre una missa a nom de la 'Lliga Regionalista', de Gràcia, a l'església de Jesús, i una altra a Sant Andreu de Palomar, a nom de la 'Joventut Nacionalista', i omés, el 'Centre Autonomista de Depenents del Comerç i de la Indústria', celebrà el dia 2 de novembre una vetllada a la memòria del batlle de Cork i dels grans difunts catalans; la lletra tramesa per 'Nostra Parla' a la senyora vídua del Batlle, etc.⁴⁸²

Negre i Balet, a més, es refereix també a actes que tenen lloc fora de la ciutat de Barcelona:

*Entre els actes celebrats i misses resades i altres pregàries, en diferents indrets de Catalunya, cal esmentar: les vetllades celebrades a les Borges Blanques per la 'Joventut Catalanista', el dia 31 d'octubre, i la del 'Foment de la Sardana', de Mataró, el mateix dia; una part de rosari aplicada a profit de l'ànima de MacSweeney, resada al Col·legi de Germanes Dominiques, tot just es sabé la trista nova del traspàs del Batlle, a Juneda; una missa preparada per la 'Joventut Nacionalista' a Igualada, el dia 31 d'octubre, la missa celebrada a l'església parroquial de la Pobla de Lillet, el dia 2 de novembre; el telegrama tramès a la senyora vídua de MacSweeney pel 'Centre Catalanista' de Castelló d'Empúries.*⁴⁸³

Negre i Balet deixa constància de la commoció que causa a Catalunya la mort del batlle de Cork, fet que fa que la figura de MacSweeney esdevingui un mite en l'imaginari catalanista de l'època. Negre i Balet fa una exaltació del personatge de MacSweeney i reproduïx, per exemple, el seu missatge als irlandesos de tot el món després de 43 dies de vaga de fam. Les paraules de MacSweeney s'acosten al to heroïc i redemptor de Patrick Pearse, tot fent servir una retòrica gairebé mística en què Déu i Pàtria esdevenen inseparables. Morir per Irlanda, doncs, és un privilegi:

Si la nostra vida és empesa a la mort, restarà una taca en el nom d'Anglaterra, la qual serà unida a la seva història i mai cap cosa no la podrà esborrar, car ens rebutja el que ofereix als altres pobles amics. Jo penso que Déu està concedint a ells el darrer moment de reflexió, per tal que es deturin a meditar. Però si llur resolució és la de continuar en el camí emprès, sàpiguen que el nostre determini

⁴⁸² Negre i Balet, *Irlanda, el Batlle de Cork i Catalunya*.

⁴⁸³ Negre i Balet, *Irlanda, el batlle de Cork i Catalunya*, p. 32.

*és pres des del començament i que nosaltres estem disposats a morir. Tant els meus companys com jo, ens sentim singularment privilegiats i plens de benaurança en veure'ns instruments de Déu per atraure l'expressió d'admiració i d'ajut de tot el món per la causa de la Irlanda i pel reconeixement de la República Irlandesa, i si morim, sabem que serem cridats per gran privilegi i ventura, per tal d'entrar en la companyia d'aquells que moren per la Irlanda.*⁴⁸⁴

En darrer terme, l'alliberació d'Irlanda –o el que és el mateix, la seva *resurrecció*– està a les mans de Déu:

*Jo prego a Déu que es digni beneir a tots aquells que ens han efortit amb les seves pregueres –entre vosaltres i nosaltres hi ha hagut una veritable comunió de pregèries. Jo penso que Déu està vetllant damunt la nostra Pàtria, i que la resurrecció d'ella és imminent. Crec que aquesta és la darrera batalla per la llibertat, crec que Déu en sa justícia vol el seu triomf, i crec per fi, que el nostre poble en data propera podrà assolir i servir els seu lloc entre les Nacions del Món.*⁴⁸⁵

El to èpic del relat de Negre i Balet el porta –fins i tot– a reproduir la inscripció gravada al taüt de Terence MacSwiney:

TRAYLOC MAC.SUIBNE

(Terence MacSwiney)

Brigade Commandant

Cork 1st. Brigade

Irish Republican Army

Lord Mayor of Cork

Member of Dail Eirean for Mid Cork

Murdered by the Foreigner

in Brixton Prison

London, England

on the 25th October, 1920

The fourth year of the Republic

Aged 40 years

GOD HAVE MERCY ON HIS SOUL " (DÉU FACI GRAT AL SEU ESPERIT) ⁴⁸⁶

⁴⁸⁴ *Ibid.*, p. 29-30.

⁴⁸⁵ *Ibid.*, p. 30.

⁴⁸⁶ *Ibid.*

Negre i Balet justifica la revolta irlandesa i la vaga de fam de MacSwency per la política anglesa d'opressió espiritual d'ençà la invasió fins als nostres dies. Així, la política anglesa hauria promogut la divisió tot impeding la integració dels elements nousvinguts de fora amb la població indígena. Tanmateix, la nació irlandesa hauria estat capaç, finalment, d'absorbir dins la seva unitat tots els elements estrangers. A més, Negre i Balet contraposa el caràcter tolerant del poble irlandès amb la legislació penal d'altres països; el respecte de les minories, doncs, és un element important de la llei i el costum irlandesos⁴⁸⁷. D'aquesta manera, Negre i Balet sembla voler desmentir el caràcter sectari del nacionalisme irlandès, a més de culpabilitzar a Anglaterra per les divisions entre nacionalistes i unionistes (protestants).

En darrer terme, el dret d'Irlanda a esdevenir Estat Lliure és igualment aplicable a Catalunya perquè:

*Catalunya no s'ha conformat pas mai amb la pèrdua de les seves llibertats, i encara que s'hagués vingut amb aquest estat de fet en què es troba d'ençà de l'any 1714, la seva voluntat nacional, -tantes voltes palesada,- d'esdevenir Estat Lliure, li atorgaria el dret que hagués pogut negligir pretèritament.*⁴⁸⁸

El martirologi irlandès segueix amb l'execució de Kevin Barry -a l'edat de 18 anys- a la presó de Mountjoy. Això desencadena una sèrie de protestes a la premsa catalanista alhora e que s'exalta l'esperit de sacrifici dels patriotes irlandesos:

*Brava Irlanda, gloriosa Irlanda, quins fills que tens. Dones que resen sota el batent de la pluja -i, entre elles, aquella mare tan serena 'queno vessà ni una llàgrima', i homes, que se 't sacrifiquen amb tanta fidelitat com el teu gran alcalde o que reben la mort amb tanta valentia com el teu gran estudiant (Barry). Ets venturosa, entre les teves dissorts, Irlanda...*⁴⁸⁹

El 22 de novembre simbolitza una altra data mítica en la historiografia irlandesa coneguda com la *red week* i caracteritzada per la violència i el vessament de sang. Antoni Rovira i Virgili s'hi refereix amb un article titulat *La Jornada Vermella de Dublin*:

*La Jornada del 22 de novembre a Dublin és comparable a la Saint Barthelemy francesa i al Corpus de Sang Català. La comparança es basa en el caràcter dels fets i no pas en llur abast.*⁴⁹⁰

⁴⁸⁷ Ibid., p. 11-12

⁴⁸⁸ Ibid., p. 31

⁴⁸⁹ La Veu de Catalunya, Kevin Barry, Blai, 12 de novembre de 1920.

⁴⁹⁰ La Veu del Vallès, 24 de novembre de 1920.

Antoni Rovira i Virgili manté una actitud de certa neutralitat davant els actes de violència dels revolucionaris irlandesos i la repressió britànica:

Condemnables les repressàlies i les contra-repressàlies, tot home de cor net ha de desitjar que es posi fi a la violència que a Irlanda deshonra ensems les dues causes en lluita. ⁴⁹¹

Els actes de violència, doncs, són condemnables en qualsevol cas i no poden justificar-se per cap causa o ideal.

Amb la signatura del Tractat de Pau a finals de 1921 i el desencadenament posterior de la guerra civil, l'opinió pública catalana tornà a dividir-se un altre cop. Els sectors nacionalistes radicals veiren en el Tractat una maniobra del govern anglès per a dividir els irlandesos i impedir així l'assoliment de la independència completa. Tanmateix, l'opinió més generalitzada fou la d'interpretar el Tractat i l'establiment de l'Estat Lliure com una victòria dels nacionalistes irlandesos. Rovira i Virgili –tot i assenyalar les limitacions posades a les aspiracions irlandeses– valora positivament el Tractat:

Potser una part de l'opinió mundial quedarà decebuda per l'actitud adoptada a darrera hora pels irlandesos. Però la veritat és que han aconseguit molt, força més d'allò que podien esperar mesos enrera. El règim que serveix de base a l'acord és superior en gran manera a les lleis del 'Home Rule' de Mr. Asquith i de Mr. Lloyd George. Es tracta d'un règim d'unió personal o monàrquica, amb limitacions militars.

L'acord atorga a Irlanda el bell nom d'Estat Lliure. Ben bé lliure no ho serà, en el sentit de la plenitud de la sobirania i de personalitat internacional. Però, si l'acord esdevé realitat, Irlanda serà més lliure que no era Hongria, per exemple, en el vell règim dual de l'Imperi Austro-Hongarès. En circumstàncies anàlogues, cap poble hauria aconseguit tant com Irlanda, ni cap Estat hauria concedit tant com Anglaterra. ⁴⁹²

No tots els catalanistes aplaudeixen el tractat de pau i la constitució de l'Estat lliure. Alguns veuen en aquest fet una traïció als ideals republicans irlandesos. Per a Joan P. Fàbregas, per exemple, Cosgrave supedita la causa nacional a les *conveniències de classe*. Així, aquest polític irlandès és la *representació genuïna del gran capitalisme i dels elements reaccionaris irlandesos*:

⁴⁹¹ *Ibid.*

⁴⁹² Antoni Rovira i Virgili, *L'Estat Lliure d'Irlanda*, *La Veu de Catalunya*, 7 desembre de 1921.

*Es dedicà a destruir, per mitjà d'una repressió violenta, sagnant i bàrbara, les restes de l'exèrcit separatista, que d'una manera tan heroica havia lluitat per la independència d'Irlanda, i que tant havia contribuït a transformar la concepció rígida que tenia el poble britànic d'aquell problema.*⁴⁹³

Per a Fàbregas, doncs, la guerra civil que segueix al Tractat de Pau seria conseqüència de l'actitud repressiva d'un govern irlandès en mans de sectors conservadors. Fàbregas fa, doncs, una interpretació social de l'enfrontament civil a Irlanda i contraposa Cosgrave a Eamon de Valera:

*Hom pot afirmar, doncs, que si Cosgrave és la representació genuïna de la classe adinerada d'Irlanda, és a dir, dels detentors de les riqueses del país, que allí com arreu del món han supeditat sempre els ideals a les conveniències de classe, l'actual President de l'Estat Lliure d'Irlanda, Eamon de Valera, és la representació de la carn viva del poble irlandès, és a dir, de la gran massa que renunciaria amb plaer als beneficis materials, mentre aquell renunciament li prometés assolir la independència integral i, per tant, el lliure albir que li permetes gaudir el ple exercici de la seva sobirania nacional.*⁴⁹⁴

La concessió de l'autogovern a Irlanda és, majoritàriament, interpretada positivament. A més, hom lloa l'actitud d'Anglaterra i l'imperi britànic, contraposant-la amb l'actitud intransigent de l'imperi Espanyol. Catalunya, com Irlanda, és una nacionalitat a la què hom no pot negar el seus drets com a tal:

*I la realitat és, aquí com a Irlanda, que existeix una nacionalitat catalana, amb pròpia essència, que existeix una personalitat catalana amb el dret incoercible al seu lliure desenrotllament. El reconeixement, un dia o altre, d'aquesta personalitat és un fet inevitable, àdhuc un fet superior a la voluntat dels homes...*⁴⁹⁵

Al capdavant, Catalunya –com Irlanda– són realitats que estan per sobre de la voluntat dels homes; el concepte de nació, doncs, pren sovint un aire essencialista i messiànic. Davant aquesta realitat inescrutable, l'imperi espanyol ha de concedir una solució jurídica; en cas contrari, Espanya està destinada a la seva dissolució:

L'Imperi espanyol fou un gastament perquè els pobles que exercien l'hegemonia de les terres peninsulars no tingueren la capacitat d'imperi que palesà Rome en l'antigor i ha palesat Anglaterra

⁴⁹³ J.P. Fàbregas, *Irlanda i Catalunya*, p. 67.

⁴⁹⁴ J.P. Fàbregas, *Irlanda i Catalunya*, p. 81.

⁴⁹⁵ *La Veu de Catalunya*, *Irlanda Lliure*, editorial, 8 desembre de 1921.

en l'edat moderna. Si el plet de Catalunya no troba aquestes solucions jurídiques que nosaltres cerquem, restarà confirmada la secular ineptitud d'Espanya per a servir un imperi. I les davallades dels imperis, quan esdevenen incoercibles, acaben fatalment en la dissolució. Si el plet de Catalunya trobés una ràpida solució jurídica, encara fóra possible bastir un imperi ibèric, amb il·limitades possibilitats de concrecions polítiques.

Així, o Espanya demostra la seva capacitat potencial d'imperi resolent eficaçment i jurídica el plet secular de Catalunya, o continuarà la seva davallada envers la desfeta i la dissolució. Aquesta és la lliçó essencial d'Irlanda.⁴⁹⁶

L'exemple a seguir, doncs, és el d'Anglaterra i l'Imperi britànic. Espanya ha de resoldre el problema català, que com l'irlandès, és un plet de llibertat col·lectiva, un cas d'administració de llibertat política, per al qual fóra molt oportú i molt convenient que Espanya seguis l'exemple d'Anglaterra⁴⁹⁷. Espanya, a més, té el problema del Marroc, que és un problema de l'art de governar els pobles, un cas d'aptitud o ineptitud per a exercir funcions protectores, un cas de capacitat o incapacitat d'imperi, per al qual també caldria que Espanya aprofités les lliçons encoratjadores d'Anglaterra⁴⁹⁸. Hom diferencia, doncs, entre la qüestió catalana o irlandesa i el problema del Marroc, justificant –en certa mesura– el colonialisme britànic i fins i tot l'espanyol. En definitiva, l'editorial de *La Veu* no s'oposa a la idea de l'imperi sinó que en vol una transformació seguint el model britànic:

*I és que, mentre l'Espanyol no demostrï, amb la resolució definitiva del plet català, la seva capacitat d'imperi, no tindrà l'elasticitat i l'amplitud de concepció necessàries per a donar concreció civil a la idea del protectorat rifeny.*⁴⁹⁹

En el mateix editorial hom es refereix a la possibilitat que davant la persistent negativa d'Espanya puguin aparèixer a Catalunya *sinn-feiners* d'acció. És una clara amenaça sobre una eventual radicalització catalanista seguint el model revolucionari irlandès:

*Catalunya té, com Irlanda, plantejat un problema de llibertat col·lectiva. Catalunya, amb totes les formes possibles de sufragi, ha demanat i demana, com Irlanda, la seva autonomia. És cert que aquí no hi ha, encara, 'sinn-feiners' d'acció. Però és que hi ha, a Madrid, algú que ho enyori? Hi ha, allí, algú que ho desitgi?...*⁵⁰⁰

⁴⁹⁶ *La Veu de Catalunya, Irlanda Lliure, 9 de desembre de 1921.*

⁴⁹⁷ *La Veu de Catalunya, L'exemple d'Irlanda, editorial, 9 de desembre de 1921.*

⁴⁹⁸ *Ibid.*

⁴⁹⁹ *La Veu de Catalunya, l'exemple d'Irlanda, 9 desembre de 1921.*

⁵⁰⁰ *Ibid.*

11. LA FIGURA DE MACIÀ: L'INTENT DE PRATS DE MOLLÓ I LA IDEA DEL SACRIFICI DE SANG

Ja el 1914 Francesc Macià és un referent pel catalanisme més radical. Davant les eleccions de 1914, *Renaixement* elogia la figura de Macià com a únic candidat que pot representar a Catalunya dignament:

*No trobem en totes les candidatures de Barcelona ni un sol home que pugui representar dignament la nostra terra. I diem a Barcelona i no diem a Catalunya, perquè ens ve a la memòria el record d'aquell Francesc Macià, Català honrat i ciutadà noble que allà a les Borges Blanques va a lluitar amb aquella dignitat amb que deuen lluitar sempre les vers nacionalistes.*⁵⁰¹

Si Irlanda havia estat, en bona part, un model parlamentari i constitucional per la consecució de l'autonomia, les coses començarien a canviar a partir de 1916. L'aixecament de Pasqua de 1916 –tot i que molts catalanistes l'interpretaren de manera negativa– fou vist com un exemple a seguir pels nacionalistes radicals organitzats al voltant de Francesc Macià. L'evolució posterior a Irlanda –amb l'enfortiment del *Sinn Féin* i dels partidaris de la independència– refermà als nacionalistes radicals catalans en la necessitat d'organitzar un moviment revolucionari a l'estil irlandès. Cal tenir en compte, a més, que en el moment àlgid de la guerra anglo-irlandesa l'estratègia autonomista de Cambó fracassà de ple. Per a molts catalanistes l'actitud de la Lliga fou de claudicació davant els partits monàrquics; Cambó no s'hauria atrevit a posar en pràctica una estratègia de confrontació davant la negativa de l'estat espanyol a accedir a les demandes catalanes.

Fou en aquest context que Francesc Macià, amb la formació de la Federació Democràtica Nacionalista, intentà aglutinar els joves partidaris de la independència i oposats a la política seguida per la Lliga Regionalista. Tot i ser un grup petit, aconseguí un cert ressò a partir de la seva mobilització al carrer i el seu enfrontament amb les *forces d'ordre* i els grups dretans vinculats a la *Unión Monárquica Nacional*. Quant a la seva composició, cal destacar-ne la presència d'elements provinents d'organitzacions vinculades a la Unió Catalanista de Martí i Julià, al CADCI i a tota mena de casals i associacions nacionalistes de caire urbà. En tot cas, el que era norma general era el predomini de joves catalanistes i republicans que havien tingut accés a la retòrica nacionalista difosa

⁵⁰¹ *Renaixement*, 5 de març de 1914, p. 121-22.

per Martí i Julià. D'entre ells, hom pot destacar a Daniel Cardona (*Vibrant*) que contraposaria el regionalisme de la Lliga al caràcter revolucionari del seu catalanisme:

*Perquè en Prat mai havia vist el catalanisme com un moviment revolucionari sinó com una aspiració política. I ha fet politics i no revolucionaris. I els catalanistes, havent-se-les amb Espanya, com tots els pobles, que aspiren a ésser lliures, ho és, vulgues o no, de revolucionari.*⁵⁰²

La interpretació favorable a la revolta de 1916 es veié confirmada amb la victòria electoral del *Sinn Féin* el 1918, i la posterior evolució política irlandesa que menà a la constitució de l'Estat Lliure d'Irlanda el 1921. Als ulls de molts nacionalistes catalans, Irlanda esdevingué un model i un mite de la lluita per la independència. Així, l'acció de 1916 s'havia demostrat efectiva, amb la consegüent idealització d'un acte de força que hauria menat Irlanda al seu alliberament. A la *Conferència Nacional Catalana* de juny de 1922, Macià ja havia apostat per l'estratègia *Sinn Féin* tot proposant d'establir un govern provisional i un braç militar, amb la perspectiva d'una futura revolta a l'estil irlandès. Amb aquesta intenció Macià fundà poc després l'organització d'Estat Català. Així, Macià pretenia reproduir a Catalunya el model de l'IRB i els Voluntaris Irlandesos. De la mateixa manera que els *Sinn Féiners*, Macià considerava esgotada la via parlamentària i creia que la llibertat de Catalunya tan sols podia ser aconseguida per mitjà de la força:

*Creat el partit d'Estat Català i la constitució d'un contingent de futurs soldats de Catalunya, Francesc Macià no s'amagà pas de proclamar en ple Parlament que, donat el principi del dret de Catalunya a governar-se ella mateixa, acabava de crear l'exèrcit català que, quan vingués el cas, faria prevaler el seu dret per la força de les armes.*⁵⁰³

Aquestes declaracions es produïen en un moment de màxima tensió social i política a Catalunya. L'organització dels *escamots* d'Estat Català es justificava com una força defensiva davant la repressió de què eren objecte els catalanistes. A més, des de 1919 hom ja comptava amb uns *màrtirs* per la causa catalana, després de la mort de dos joves catalanistes en uns avalots a Barcelona:

Pitjor, mil voltes pitjor que la guerra, fou –i és– la dominació. Vexacions i insults de totes menes, els castiles els han anat augmentant cada dia. En començar l'any CCV de l'esclavatge de Catalunya, que ha sigut el de l'enfonsament del militarisme i el de la llibertat de tants de pobles, una 'Lliga

⁵⁰² Daniel Cardona (*"Vibrant"*), *"La Pàtria Nova"*, Butlletí de l'Estat Català, nº7, gener de 1925.

⁵⁰³ Alfons Maseras, *La República Catalana*, p. 19.

patriòtica española` que més tard infantà la 'Unión Monárquica nacional', amb fulles infamants cridà als eterns enemics de Catalunya i els atia al crim.

Els jovencells de setze anys, En Manuel Miralpeix i en Joan Benet, sols perquè lluien un llaç català, foren covardament assassinats...

Nous màrtirs de la Causa, rendim-los, Catalans, en el dia d'avui, tribut de recordança. No hi hagi entre nosaltres diferències: qui cregui, resi 'ls-hi una oració; qui no cregui, dediqui 'ls-hi un moment del seu pensar. Tots junts, Catalans, en l'onze de setembre de 1919, diguem: VENJANÇA!! ⁵⁰⁴

Sens dubte, la Revolució Irlandesa influí decisivament en el caràcter intransigent i insurreccional del nacionamlisme macianenc. Macià entrà en contacte amb De Valera i seguí atentament l'evolució política irlandesa d'ençà de l'*Easter Rising* de 1916 ⁵⁰⁵. Des de 1922, Macià havia dedicat els seus esforços a la formació de la *Federació Internacional de Clubs Separatistes Catalans*, amb la intenció de recaptar diners per a la causa catalana. Aquí trobem, un altre cop, el ressò de l'exemple irlandès. Així, el nacionalisme radical irlandès s'havia basat en bona mesura en el suport financer dels irlandesos-americans; de Valera havia estat un dels màxims precursors de la interrelació amb la comunitat irlandeso-americana des que liderà el moviment independentista irlandès. Macià, ja refugiat a França després del cop d'estat de Primo de Rivera, es referí a l'exemple irlandès per a demanar el suport dels catalans d'Amèrica:

Ha d'ésser preocupació constant dels catalans residents al continent americà i a altres indrets de l'estranger, que és precis de dotar de mitjans econòmics a aquesta organització a fi de desenrotllar de manera positiva i ràpida la marxa de nostra causa, prenent l'exemple del que realitzaren les colònies gregues per a emancipar-se del jou turc, de l'esforç esmerçat pels polonesos i dels desprendiments generosos dels irlandesos residents als Estats Units d'Amèrica. Pot assegurar-se que Amèrica ha estat la impulsora més formidable de la llibertat dels pobles opresos d'Europa. L'hora dels catalans és arribada. ⁵⁰⁶

El cop d'Estat de Primo de Rivera el 1923 i l'actitud de connivència de la Lliga, serviren a Macià per reforçar les seves conviccions sobre la inviabilitat de la via constitucional i la necessitat d'un moviment insurreccional a l'estil irlandès. Macià establí un *Bureau* -una mena d'oficina d'Estat Català a París- primer en un espai reduït al centre de París, després traslladat a un espai més ampli a *Bois-Colombes*. Aquí, Macià organitzà una mena de quarter general dels independentistes catalans, amb l'acompanyament de Ventura Gassol, que actuava de secretari particular i polític de Francesc Macià.

⁵⁰⁴ *Full Volant de la Unió Catalanista, 11 de setembre de 1919, R 61227, Biblioteca Arús.*

⁵⁰⁵ *Josep Carner i Ribalta, De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló, p. 48*

⁵⁰⁶ *Macià; la seva actuació a l'estranger, Volum I. p. 32.*

Des de París es publicà el *Butlletí de l'Estat Català*, amb la intenció de fer arribar a Catalunya l'esperit nacionalista dels exiliats catalans a França. En el text de salutació, Francesc Macià animava els joves a mobilitzar-se en favor de la defensa de Catalunya:

Jovent ardit, que a les teves mans arriba aquesta fulla, tu que ets la esperança de la Patria, treballa sens descans per Catalunya. Busca els teus germans i uneixte amb ells; organitzat dintre l'Estat Català, estudia i exercitat, dedica part del temps que disposes a servir a la Patria oprimida. Sigas prudent, sigas fidel. Tingas fe amb els homes que amb abnegació i sense soroll treballan per a deslliurar-la de l'esclavatge. Ells, fita la mirada en els seus amors, portaran Catalunya a la victòria.

507

El caràcter profètic i gairebé messiànic dels texts de Macià d'aquesta època coincideix amb l'oratória que caracteritzà els rebels irlandesos de 1916 i la guerra de la independència amb Anglaterra. Macià posava l'accent en la necessitat de formar un *exèrcit* ben organitzat i disciplinat perquè els seus membres tindran *que sufrir penes i dolors i solament posseint una fe inquebrantable en els seus caps i portant a l'ànima la ferma decisió de vèncer o morir, podran fer-se superiors als sofriments morals i materials que els esperen*⁵⁰⁸. La idea que una minoria -mitjançant el sacrifici personal- havia d'alliberar a la pàtria, és ben present en el Macià d'aquesta època. Macià, com els *poetes* irlandesos de 1916, creia que la llibertat de Catalunya solament es podia aconseguir amb un *sacrifici de sang*:

*Catalans, romandre passius i resignats, anar a la solució de futures col.laboracions més o menys cordials, duguin l'etiqueta que duguin, fora per Catalunya un martiri sense glòria, una mort sense resurrecció. Les taques de sang només amb sang poden ésser rentades i les coses de l'esperit mai, enlloc del món, s'han comprat a pes d'or ni de monedes. La llibertat dels pobles mai s'ha comprat a pes d'or ni de monedes. La llibertat dels pobles, només s'ha comprat sempre al preu de la sang. I ai d'aquells que un dia la compren a preu de moneda, que a preu de moneda se la tornen a vendre.*⁵⁰⁹

És evident que aquesta idea del *sacrifici de sang* tenia el seu model més allisonador en l'aixecament de Pasqua de 1916 i en les posteriors vagues de fam dels presoners irlandesos durant el conflicte anglo-irlandès. En una proclama del *Butlletí de l'Estat Català* de 1924 s'esmentava la revolta irlandesa del 1916 per justificar la realització d'un acte de rebel·lia nacionalista, encara que aquest no tingués possibilitats de triomfar. L'exemple irlandès hauria demostrat que el *vessament de sang* dels líders de la revolta havia preparat el camí cap a l'alliberament nacional:

⁵⁰⁷ Francesc Macià, "Salutació", *Butlletí de l'Estat Català*, abril de 1924, París-Catalunya.

⁵⁰⁸ Macià; la seva actuació a l'estranger, *Op. Cit.*, p. 31

⁵⁰⁹ Francesc Macià, "Catalans, Alerta!", *Butlletí de l'Estat Català*, n°7, edició per Catalunya, gener de 1925.

'Que no ho sabíeu que ells serien vençuts? -Sí, ells ho sabien. Que no sabien que anaven a una mort certa? -Sí, ells ho sabien' [Simone Téry, "En Irlande"]

Catalunya no té d'anys ençà tradició de guerra; la nostra bandera està ja cansada d'onejar en aplecs de sardanes i festes de gaia ciència. Ara, sota el cel blau de la nostra Catalunya ella demana la voluptuositat de la sang! Honorem-la, Catalans, amb la sang del nostre sacrifici! Que esperem més? Ah! Rieu-se'n de les preparacions!

'Ells sabien que anaven a morir, -deia la mare de Patrick i de William Pearse, executats després de l'insurrecció de Pasqua de Dublin, -ells ja m'ho havien dit, més ells també sabien que solament morint salvaven l'ànima de l'Irlanda.'

Salvem l'ànima de Catalunya, patriotes catalans. L'Unió Catalanista té encara aquella bandera que les dones de Catalunya li'n feren ofrena.

Fem, doncs, la preparació, l'immediata preparació i no guaitem res, ni escoltem la raó i el seny, que són enemics de l'ànima.

Cal veure benc clarament l'estat del nostre plet. Catalunya no té altra esperança per a la seva reivindicació nacional, que l'acció directa (...) Davant d'aquesta solució única i digna, s'imposarà l'"unió sagrada" per a iniciar l'acció definitiva i alliberadora (...) Ja el farem el front únic; ja la farem l'unio sagrada. La segellerà el patibol i serà signada pot ésser als Fossars de Montjuic. Únic lloc digne. La lluita de Catalunya contra Espanya no és una batalla; no és una vaga general de vint-i-quatre hores (...) N'hauem de perdre algunes per a guanyar la definitiva. Més perdem-les, que perdem-les guanyarem a Catalunya!

¡Jureu Catalans, que donareu la vostra vida per la Dignitat, per la Llibertat de la nostra raça! Visca Catalunya Lliure! ⁵¹⁰

Aquest text ve signat per membres d'EC de Barcelona, París, Perpinyà, Toulouse, Beziers i La Havana; i compta amb l'adhesió de delegats d'Euskadi, Índia, Canàries, Filipines, Rif, i *Nacionalitats oprimides* de l'oficina de Berlín (*Vereinigung Vergeioaltigter- Volker*). Aquest text té força semblança amb la retòrica de Daniel Cardona; probablement -doncs- ell n'és l'autor.

Aquest text evidencia, tanmateix, l'existència de diferències importants entre els membres d'Estat Català. Així, un sector més militarista -encapçalat per Daniel Cardona- es mostraria partidari de la realització d'un acte de força quan abans millor, sense esperar a l'organització del denominat *Front Únic* ni a l'aliança amb altres forces socials com ara la CNT. Per la seva banda, Francesc Macià era

⁵¹⁰ "Patriotes", *Butlletí de l'Estat Català*, n°5, 1 d'octubre de 1924

partidari d'esperar a la constitució d'aquest *Front Únic* de manera que fós possible organitzar un acte de força amb certes possibilitats d'èxit:

Front únic vol dir aplegament de tots els catalans convençuts de que l'únic mitjà d'obtindre la llibertat és el de la violència; front únic vol dir plasmar l'ideal de llibertat en un instrument que ordeni i canalitzi tots els recursos, tots els medis i tots els esforços del poble de Catalunya en una sola orientació i en una sola voluntat per a que no perdin temps i esforços; front únic vol dir que l'individualisme, les conveniències de partit i personals, s'esvaeixin i es fonguin dintre del sentiment de conveniència colectiva; vol dir també que els homes que formin part d'aquest instrument han d'acceptar les greus responsabilitats que el càrrec els hi comporta i els sacrificis que exigeix la seva alta representació.

*Per xó nosaltres, amb visió clara que el temps confirma cada dia més, senyalem com a únic camí a seguir la formació de l'Estat Català, és a dir, el Govern de Catalunya per la llibèrrima voluntat del poble, tenint com a únic fi l'organització i preparació d'una força que pogués LLUITAR I VENCER al nostre dominador, recollint i aplegant tots els recursos, tots els mitjans i tots els esforços.*⁵¹¹

Josep Pla, en una col·laboració al Butlletí d'Estat Català es mostrava favorable a la idea del *Front únic*, i veia en Macià un dels pocs polítics que sintonitzava amb el sentiment del poble català. A més, el comparava amb Eamon de Valera:

*S'al·lega, també, l'il·luminisme d'en Macià. Espanta, en aquest home, el De Valera. Aquest espant, localitzat a la Lliga, està bé perquè la por és una de les innumerables formes de l'ignorància. Però en els altres partits això no es compren. Un munt de diferències separen En Macià i jo. Som dos homes de dos èpoques distintes, de formació diferent, de sensibilitat potser contrària. Us concedeixo que en Macià és un símbol del sentiment a condició de que em considereu suficientment fred per ésser un oportunista. I bé, aquest oportunista us diu: En Macià és l'home que està d'acord amb el tò actual de l'opinió pública catalana. En Macià és l'única esperança. En Macià és sobretot l'home que porta avui la política amb suficient passió per tenir de Catalunya un coneixement exacte. No cal entrar en més explicacions. El temps dirà si el que avui sembla misticisme pur no és altra cosa sinó l'únic camí.*⁵¹²

Tot i aquestes divergències estratègiques, Macià i la resta de membres d'Estat Català, coincidien en la seva visió de la pàtria com quelcom sagrat; una realitat *espiritual* superior a qualsevol bé material. Per

⁵¹¹ Francesc Macià, "Front Únic", Butlletí de Catalunya, 20 de juny de 1924.

⁵¹² Josep Pla, "Necessitat del Front Únic", Butlletí de Catalunya, nº2, 20 de juny de 1924.

tant, el gest de rebel·lió que havia de *redimir* la pàtria, era un acte sublim d'espiritualitat. El gener de 1925 Macià es dirigí als catalans que s'havien *acoblat com a soldats en ordre de batalla*, per dir-los que s'acostava l'hora de la victòria:

Més fermes que mai i compactes, sapiguem estar amatents, mateix que si 'ns trobessiu en peu de guerra, a la veu d'ordre que optser us sigui donada l'hora que menys us penseu i el dia que menys sospitàveu. Es en el silenci que es congrien les revolucions i en silenci pacient que s'ha de saber esperar-les...

Penseu que si no se us ha cridat abans, és que no he cregut arribada l'hora de la victòria. Penseu també que, quan us cridi, podreu venir ben refiats, mateix que anéssiu a una festa, que una gran festa ha d'ésser per Catalunya aquest dia que pressento i que en veritat Se veritat, us dic que ja s'atança.

513

Macià, doncs, era explícit en la voluntat de preparar una revolta per a *redimir la pàtria*, però demanava paciència als *Voluntaris Catalans* per tal d'esperar el moment oportú. Macià no es volia llançar, doncs, a un acte de força sense una preparació prèvia i unes certes possibilitats d'èxit. És en aquests anys que es crea el mite de Macià com a heroi nacional. Sovintegen els articles llaudatoris que parlen del *cabdill*, del *redemptor de la pàtria*, etc. La figura de Macià és sovint comparada a la d'Eamon de Valera. Val a dir que d'ençà 1922, De Valera ja no liderava tot el moviment nacionalista irlandès. La guerra civil, que havia dividit la societat irlandesa des de la formació de l'Estat Lliure d'Irlanda, havia portat De Valera a prendre una actitud intransigent en defensa d'una República independent. Macià s'identificà amb el nacionalisme dels republicans irlandesos i de ben segur pretengué emular a Catalunya l'evolució del nacionalisme irlandès, que des de 1916 havia vist l'ensorrament del Partit Parlamentari i l'ascens del *Sinn Féin* i de l'ideal independentista.

Aquesta influència del cas irlandès i de la figura de De Valera en la personalitat de Macià no fou sols a nivell teòric. En els anys anteriors a l'intent de Prats de Molló, Macià mantingué contactes amb De Valera i fins i tot es traslladà a Dublín en ocasió de la festivitat de Sant Patrici, diada nacional d'Irlanda⁵¹⁴. Des de la seu d'Estat Català a *Bois-Colombes*, Macià tingué un contacte estret amb L.H. Kerney, delegat diplomàtic de la República Irlandesa a París⁵¹⁵. A més, durant un cert temps –pels

⁵¹³ Francesc Macià, *Catalans, Alerta!*, Op. Cit.

⁵¹⁴ Macià; *la seva actuació a l'estranger*, Op. Cit., p. 52

⁵¹⁵ Fons Macià, *Inventari 264, Arxiu Nacional de Catalunya*

volts de 1925- Macià va acollir un membre de l'IRA, Ambrose Victor Martin, qui havia estat deportat durant la guerra d'independència d'Irlanda i havia estat també en contacte amb nacionalistes bascos.⁵¹⁶

A.V. Martin, en la seva estada al costat dels independentistes catalans, donà a Macià la seva versió de l'evolució política irlandesa d'ençà 1916. A més, expressà la seva concepció nacionalista basada en la idea del sacrifici de sang i elogià l'IRA pel seu caràcter disciplinat. Martin advertí als catalanistes de Macià dels sacrificis que ell mateix havia hagut de fer en esdevenir soldat de l'IRA:

*Como Irlandés tengo orgullo en decirlos que los soldados de mi patria han sido en este siglo y por muchos siglos los más grandes rebeldes en el mundo entero, pero también han sido los más disciplinados. Es increíble la disciplina dentro del ejército republicano irlandés, sino fuera por eso en la última guerra no hubiesen podido defender con tanto éxito a su patria ante el tremendo poder del opresor.*⁵¹⁷

⁵¹⁶ A.V. Martin era un oficial de l'Exèrcit Republicà Irlandès. Originari de Kilbeggan (Co. Westmeath) era propietari d'un petit negoci. El 1919, set mesos després d'haver-se casat, fou deportat a l'Argentina per un període de tres anys. En acabar tornà a Irlanda, on romangué uns dos anys i d'on hagué de tornar a fugir per qüestions polítiques. Abans d'estar amb Macià a Bois-Colombes, estigué en contacte amb els nacionalistes bascos. Així, l'abril de 1922 intervingué com a propagandista als locals de la Joventut Basca de Bilbao, tot lloant el comportament de les dones irlandeses en la lluita per la llibertat nacional, a través de la seva organització "Cumann na Ban". Arrel de les paraules de Martin, i a iniciativa del líder nacionalista Elias Gasllastegui, sorgí l'"Associació de les Patriotes Basques" ("Emakume Abertzale Batza"). [a Ludger Mees, *Nacionalismo Vasco, Movimiento Obrero i cuestión social, 1903-1923*]. El 1925 tenim constància de la presència de Martin en una reunió a Ordizia –que probablement estava connectada amb les 'conspiracions' que giraven a l'entorn de Francesc Macià i el seu comitè de la Lliure Aliança. La consegüent intervenció policial en aquest acte acabà amb la detenció de Elias Gallástegui, d'altres "aberrians", i del mateix A.V. Martin. L'estada a Bois-Colombes es produí poc després d'aquest incident. Allí s'estigué un parell de mesos amb l'ajut econòmic de Francesc Macià. A París manté correspondència amb "Roberto" [Cosme de Orrantía?] que era membre de "Euzkadi Askatasuna Aldezko Batzara" (Euzkadi Independence Comission). EL maig de 1925 el sabem a Brussel·les, d'on no podia tornar a França donada la negativa de les autoritats belgues a donar-li el visat. (Ambrose Victor Martin, Fons Macià, Inventari 264, Arxiu Nacional de Catalunya).

⁵¹⁷ Ambrose Victor Martin, "Como habla un soldado", Fons Macià, Inventari n°264, Arxiu Nacional de Catalunya.

En un sopar organitzat pels irlandesos de París en motiu de celebrar-se la diada de Sant Patrici, Macià preparà un discurs en què lloava en nom de Catalunya la lluita del poble irlandès per la llibertat. De les paraules de Macià –que foren llegides en anglès per A.V. Martin- se'n desprenia una profunda admiració pel moviment republicà irlandès, que havia de servir d'exemple per als nacionalistes catalans. En el seu discurs –ple d'un llenguatge barroc i poètic- Macià contraposava una Catalunya “esclava” i atemorida a una Irlanda valenta que feia set-cents anys que lluitava per la seva llibertat:

This act is the consecration of friendship of two peoples who are, at the present, brothers of slavery and martyrdom and will be, in a short future, brothers in resurrection and deliverance.

*Emerald Isle, heroic Erin, Catalonia loves you, since many years, like someone in love. She would like to give you her arm. but she does not venture as she is still wearing a gown like Cinderella, a gown of slavery. You, brave Ireland, are, on the contrary, dressed in purple. The shedding of your precious blood makes you resemble a queen. You have for a royal strade a Calvary, and for a royal throne a Cross. It is from that reign of pains that, for seven hundred years, over the Ocean and Continents, you are claiming for justice.*⁵¹⁸

Macià lloava el darrer sacrifici d'Irlanda per la seva llibertat, dut a terme enfront del més abominable dels imperis. Aquí Macià s'estava referint a la guerra civil que seguí al Tractat de Pau de 1921. Aquest Tractat hauria servit per posar una bena plena de sang als ulls de molts irlandesos:

Ireland, Land of the Sacred Shamrock, Isle of martyrdom, seven hundred years nailed to a cross, to see, at the end, how some of your children would thrust the spear in your side as though this last wound must have been wanting to you to consummate the sacrifice, or as though this last crime have been wanting to the Opressor to justify being called of all the Empires the must abominable one.

*Has your oppressor not got enough blood with that of so many women and children assassinated, periodically, throughout the centuries, in Ireland, that now, calling some misguided brothers of yours and enthralling them with deceitful sweetness, by speaking to them of peace, he has tied a bloody bandage before their eyes and has converted them into the most repugnant war monsters.*⁵¹⁹

⁵¹⁸ Francesc Macià, Discurs llegit per A.V. Martin en el sopar de Sant Patrici celebrat a París, el 17 de març de 1925. Fons Macià, Inventari, 264, Arxiu Nacional de Catalunya.

⁵¹⁹ Ibid.

Macià es referia amb contundència, doncs, als irlandesos que estaven *traint* la seva pàtria, i assenyalava que si no es *convertien* a temps, caldria fer-los fora d'Irlanda, de la mateixa que *Sant Patrici* havia expulsat els rèptils d'Irlanda:

Do not allow Ireland to suffer any longer. Rend asunder the bloody veil from your brothers eyes and let them see the atrocity of the crimes they have committed. The conversion my redeem then if they earn to become great penitents. Otherwise, exterminate them as making of their death the penitence to wash the dishonour of their ill-spent lives (...) Of old it was Saint Patrick who expeled De Valera who would, today, expel the reptiles -that kind of reptiles who, like a plague, have descended upon your country? ⁵²⁰

Macià també creia veure a Catalunya l'existència de *patriotes* disposats a col·laborar amb "l'opressor" i fer de Catalunya un *Estat Lliure*. Però Catalunya havia de seguir l'exemple d'Irlanda i lluitar fins el seu complet alliberament:

In saying this to you, let me turn my face towards Catalonia. We don't lack of people that, while true patriots are disposing themselves to the supreme sacrifice, they offer themselves, publickly, to collaborate with the opressor for a Catalonian Free State resembling that Free State of mimicry you have got, unfortunately, in Ireland.

But the road we have to follow shall be dear under the guidance of your example. Catalonia shall learn from Ireland the courage for the fight and the resignation for the crude sacrifice that waits for her. ⁵²¹

Macià, doncs, volgué donar el seu suport als republicans irlandesos de París. Es posicionà clarament al costat de De Valera i en contra de les autoritats de l'Estat Lliure d'Irlanda. Macià feia palès un gran radicalisme i mostrava així la seva oposició a qualsevol solució que no fos la independència completa. Macià acabà les seves paraules amb un desig de llibertat per a totes les nacions oprimides que havien d'unir els seus esforços en una gran aliança comuna:

Blessed chalice, be a bond, of our liberty and a surety of the future alliance of the oppressed nations. They will spill into you the blood of Sacrifice and that will be for them their Sacred Wine. You shall unite them in suffering, shall confort them in the Fight, and shall exult them to the Liberation.

⁵²⁰ *ibid.*

⁵²¹ *ibid.*

Blessed chalice, arise above our Countries like a living affirmation of humanism, and, in front of the sarcasm of the League of Nations, proclaim that they will not raise at all the wine of the orgies, neither the cup which is filled with vile marketable blood.

For Ireland. For Catalonia. ⁵²²

En el mateix acte, intervingué també Ventura Gassol tot assenyalant la simpatia que Catalunya tenia pel poble irlandès i la seva lluita per la independència. Així mateix, Gassol féu una glossa llaudatòria de la figura de Francesc Macià, equiparant-lo a Eamon de Valera. Com ell, Macià es podia considerar el *President de la República Catalana* i el cap de l'*Exèrcit Català*:

Senyor Fr Macià. Colonel of the Spanish Army, flug away his sword are the dishonour that the oppression by Spain of Catalonia represented. And flug himself in the struggle to redeem his country. He had been, since he began to act, the most popular and adored deputy of the multitudes of Catalonia, and the incarnation of the radicalism and spirit of rebellion of Catalonia against Spain. "At this moment he is the representative of the nationalists and all Catalonia considers him as the President of the Catalan Republic.

He is the Commandant in Chief of the Catalanian Army, the army that must conquer the liberties of Catalonia. ⁵²³

Macià –i la resta de nacionalistes catalans que eren amb ell– sentien una gran admiració per la causa irlandesa. Les paraules de Macià, carregades de misticisme i un aire profètic, deixen entreveure una fascinació per la revolta irlandesa. Aquesta admiració coincidia en un moment que els membres d'Estat Català estaven preparant una acció armada. Macià volia realitzar un acte de força, però volia preparar una acció que no estigués destinada al fracàs. Amb la intenció de preparar un *aixecament* amb possibilitats d'èxit, organitzà el *Comitè d'Acció de Lliure Aliança* amb la presència de la CNT i nacionalistes bascos, i fins i tot es traslladà a Moscou en companyia d'Andreu Nin per tal de cercar l'ajut soviètic. Aquesta espara posà nerviosos als sectors més radicals i militaristes que el maig de 1925 fundaren a Barcelona l'organització *La Bandera Negra* (o *Santa Germandat Catalana*), amb l'objecte de portar a terme la *defensa nacional segons el mètode d'acció directa de l'organització d'Estat Català* ⁵²⁴. Es constituïa com una sub-organització d'Estat Català que havia de vetllar pel manteniment dels seus principis doctrinals, i es comprometia a anar a l'acció immediatament. Tot i que oficialment aquesta societat secreta era dirigida des de l'exili per Francesc Macià i Daniel Cardona, la formació de la SGC responia a la dissidència d'un sector d'EC respecte l'actitud de Macià. Daniel Cardona –que encapçalava aquest sector dissident– era partidari d'una acció immediata:

⁵²² *ibid.*

⁵²³ Ventura Gassol, *Fons Macià, Op. Cit.*

El Senyor Macià i Gassol veieren en tot això [l'organització de la SGC] una dissidència. La dissidència existia, basada en un argument important: no es feia res, i l'organització d'EC es disgregava... Pensàvem anar a l'organització d'un fet de dignitat, que, un cop tot enllestit, hauriem posat a les mans del senyor Macià, i si aquest no hagués acceptat i autoritzat el fet, hauriem tirat la cosa endavant. ⁵²⁵

Poc temps després del manifest d'aparició de la SGC es produí l'anomenat *Complot del Garraf*, intent frustrat d'assassinar el rei Alfons XIII que acabà amb la detenció de molts membres de *La Bandera Negra*. Per a Daniel Cardona aquella acció fou l'*únic intent de dignitat catalana durant la dictadura*:

El fet de Garraf tindrà tots els defectes i serà tan parvular com es vulgui. Fou, però un noble intent: l'ÚNIC INTENT DE DIGNITAT CATALANA durant la dictadura, i és respectable i ha d'ésser fervorosament elogiat per tots els patriotes... Els autors mateixos confessen que el fet donà més força moral a l'organització. Sí. També va donar força política. Gràcies a aquesta força avui hem tingut diputats, regidors, alcaldes, consellers i Presidents de la Generalitat. Fou inútil la revolta de Pasqua dels irlandesos en 1916? Foren inútils les revoltes i els complots del 'Katipunán' a Filipines? Han estat útils, a Catalunya, trenta anys de política? ⁵²⁶

Un any més tard, després de successius fracassos en l'organització d'un moviment més ampli, Francesc Macià decidí d'emprendre amb les seves forces una acció de *sacrifici* i de *dignificació nacional* a semblança de l'*Easter Rising* irlandès de 1916. Macià utilitzà la retòrica del sacrifici de sang, però havia preparat l'acció revolucionària amb l'esperança que pogués tenir èxit. Així, la incursió d'uns centenars d'homes pels pirineus podia haver provocat una reacció favorable a tot Catalunya, amb la possibilitat d'una col·laboració obrera –de la CNT– a Barcelona. Aquesta acció, doncs, podia ser l'espurna que engengués un procés revolucionari que portés la llibertat a Catalunya. En qualsevol cas, era un acte de *dignificació nacional*:

Jo per la meua part crec que no ha acabat aquí el complot, i he decidit en ferm i al marge del que puguin fer ells i al marge del que puguin fer els altres aliats nostres, portar a cap quelcom nosaltres sols que encara que no asseguri la llibertat de Catalunya (cosa que tampoc sabem, puix hi ha vegades que una sola espurna pot produir un gran incendi), almenys la farà quedar en un lloc més digne. ⁵²⁷

⁵²⁴ Daniel Cardona, "Vibrant", *Res de Nou al Pirineu*

⁵²⁵ *Ibid.*, p. 91.

⁵²⁶ *Ibid.* p. 82.

⁵²⁷ Macià, *La seva actuació a l'estranger*, *Op.Cit.*, p. 71-72.

Patrick Pearse i James Connolly s'havien referit en termes semblants en relació a la insurrecció de Pasqua de 1916. És clar, doncs, que Macià havia interioritzat la fascinació per l'*Easter Rising* que els nacionalistes irlandesos ja havien convertit aleshores en una pàgina mítica de la seva història. Macià qualificava la seva acció com una *aventura sagrada i gloriosa*, i en les proclames preparades per a la insurrecció els paral·lelismes amb la insurrecció irlandesa de 1916 eren evidents. Un *Govern Provisional de la República Catalana* declarava Catalunya independent i sobirana. El dret a la sobirania nacional es justificava, com en el cas de la proclamació del 1916 a Irlanda, als ulls de la història:

Dos segles d'esclavatge, d'humiliació i d'oprobri, no han pogut matar la veu de la nostra ànima. Ens han pogut sotmetre els nostres cossos per la força de les armes i arrabassar-nos així les nostres llibertats; ens han pogut fer baixar el cap sota el seu jou i fins treballar per a l'opressor, però no hem oblidat mai la veu interior de la nostra rebel·lió ni de fer sentir-la als altres com a protesta i invocació del nostre dret. ⁵²⁸

El *Govern Provisional* de Macià recorda el *Provisional Government* de la República Irlandesa proclamat pels rebels irlandesos de 1916. La "pàtria" és vista com una entitat sagrada, l'alliberament de la qual s'ha d'aconseguir mitjançant el sacrifici personal. El jurament dels *Soldats de l'Exèrcit Català* de Prats de Molló és un exemple clar d'aquesta mitificació i glorificació de la insurrecció armada:

Estem en el moment més solemne i més sagrat per nosaltres. Des de fa dos segles, cap moment com el present havia arribat a Catalunya. Gràcies al nostres gest, avui flota de nou sota el nostre cel la bandera roja i daurada que hem heretat dels nostres avantpassats, vençuda però tenyida de la sang que vessaren generosament i heroicament en defensa de les nostres perdudes llibertats... Jurem morir, també, si és necessari generosament amb la il·lusió i l'esperança de fer reviure Catalunya i amb ella, l'ànima d'aquells que han mort per la pàtria.. ⁵²⁹

El fracàs de la temptativa de 1926 serví, tanmateix, per convertir Macià en un símbol de la resistència catalana. Cinc anys més tard, amb l'adveniment del règim republicà a l'Estat espanyol, Macià proclamaria la *República Catalana* al balcó del Palau de la Generalitat. Finalment, doncs, ell esdevindria el líder d'un moviment nacionalista i republicà que comptava amb un ampli suport popular. Si el 1916 havia representat al capdavant un fet clau en la història irlandesa i el punt de

⁵²⁸ *Ibid.*, p. 162.

⁵²⁹ *Renaixement, Trista Lliçó*, 9 de juliol de 1926.

partença de la lluita per la independència, els fets de Prats de Molló serviren per a posar les bases a Catalunya d'una tradició republicana i independentista que adquiriria certa força els anys trenta.

CONCLUSIONS

1. LA NACIÓ PER FER: ELS PRIMERS CATALANISTES I EL MODEL IRLANDÈS

Hem vist com a Irlanda la idea de *nació moderna* té els seus orígens en el llegat de l'aristocràcia protestant. Des del segle XVIII trobem moviments polítics i culturals que plantegen l'ideal d'Irlanda com a nació a partir de la creença en el lideratge *natural* de l'aristocràcia anglo-irlandesa. En el camp polític, i com a ressò de les revoltes independentistes de les colònies americanes, sorgirà el 1782 un primer poder legislatiu autònom a Irlanda; l'anomenat *Parlament de Grattan* serà un intent efímer que respondrà única i exclusivament als interessos de la minoria protestant. Si en el camp polític veiem la necessitat que té l'aristocràcia anglo-irlandesa d'afirmar-se ella mateixa com una entitat diferenciada, en el camp cultural podem observar una evolució semblant. En un principi, els intel·lectuals *victorians* (anglo-irlandesos o simplement anglesos) reforçaran la visió estereotipada d'Irlanda, que lligava catolicisme i barbàric en contraposició a protestantisme i civilització. Tanmateix, aquest *folklorisme* que furgava en el primitivisme irlandès donarà lloc, per exemple, a la creació de la *Royal Irish Academy* a mitjans del segle XIX. Aquesta entitat, que aplegarà a una intel·lectualitat anglo-irlandesa desitjosa de reafirmar la seva supremacia *moral* enfront de l'industrialisme i la *modernització*, esdevindrà el planter dels intel·lectuals que iniciaran l'anomenat *revival* gaèlic. A poc a poc, l'interès històric i arqueològic pel passat gaèlic anirà evolucionant cap a una crítica als prejudicis anti-celtes i al colonialisme britànic. Intel·lectuals totalment arreglerats amb l'*estatus quo* i amb els cercles de poder victorians, com ara Samuel Ferguson o l'anglès Matthew Arnold, *redescobriran* el passat gaèlic tot contraposant-lo al *materialisme* de la civilització industrial. La redescoberta de les *sagues bàrdiques* i dels mites celtes bastiran un llegat cultural i històric que obrirà les portes a la reivindicació d'Irlanda com una nació mil·lenària. Al mateix temps, intel·lectuals catòlics influenciats pel corrent Romàntic del moment, com ara James Hardiman, començaran a reivindicar el passat celta tot contraposant-lo a la subjecció a Anglaterra. A finals del segle XIX, una generació posterior –majoritàriament vinculada a

l'aristocràcia protestant i hereva de la tradició anglo-irlandesa- protagonitzarà una renaixença literària que es caracteritzarà per l'exaltació del passat gaèlic –en anglès- i la glorificació de les figures mítiques de la simbologia i les llegendes celtes. Així, personatges com Standish O'Grady, W.B. Yeats, Lady Gregory o George Russell, arribaran a fer una exaltació *poètica* de la figura de *Cuchulain* i de la seva glorificació de la violència. Val a dir que aquesta renaixença literària també comptarà amb intel·lectuals d'arrel catòlica, el més significatiu dels quals serà Douglas Hyde –cap fundador de la Lliga Gaèlica-, que donaran lloc a l'anomenat moviment Irlanda-Irlandesa. Així, a començaments del segle XX, hom aprecia una progressiva desvinculació de la intel·lectualitat anglo-irlandesa respecte al nacionalisme irlandès per la creixent associació d'aquest amb el concepte d'Irlanda-Irlandesa. Així doncs, la tradició anglo-irlandesa serà la responsable de la redescoberta del passat gaèlic i de la popularització de la idea d'Irlanda com a nació moderna, però es desvincularà del moviment nacionalista posterior pel seu creixent caràcter catòlic i gaèlic. El nacionalisme cultural irlandès basat exclusivament en la reivindicació de la cultura celta i del gaèlic com a llengua nacional i la seva creixent vinculació al catolicisme, bastiran un projecte nacional poc atractiu per a l'aristocràcia protestant hereva de la tradició anglo-irlandesa. Aquests últims havien desitjat ser els líders morals d'un moviment nacional que fes d'Irlanda un estat *modern* seguint el model anglès.

El moviment Irlanda-Irlandesa -i el projecte de fer d'Irlanda una nació gaèlica- seria incapaç, però, de frenar el procés d'imposició de l'anglès. Hem de tenir en compte que el procés de *modernització* i d'introducció del capitalisme aniria vinculat a Irlanda a un procés d'assimilació cultural i lingüística. En aquest sentit, la gran fam de mitjans de segle afectaria sobretot aquelles àrees on la cultura gaèlica encara era més present; les transformacions i canvis que aquesta sotragada comportaria serien un cop de mort insalvable per al gaèlic. La reivindicació del gaèlic com a llengua nacional seria més un fenomen de les èlites urbanes nacionalistes que un clam del camp irlandès. El món rural irlandès irlandès, sobretot en un primer moment, interpretaria el nacionalisme com una ideologia que justificava el seu dret a la propietat de la terra enfront dels *landlords* absentistes. Com ja hem vist, des dels temps de Parnell la *guerra de la terra* i la reivindicació del *Home Rule* esdevindrien dos fenòmens molt interrelacionats. La vessant cultural de la *revolució nacional* no estaria, doncs, a

l'origen de la mobilització nacionalista del camp irlandès. Un cop la qüestió agrària fou en part resolta, a principis del segle XX, les zones rurals perderien protagonisme en la lluita *nacional* i les ciutats i els nuclis urbans prendrien la iniciativa.

El nacionalisme irlandès, però, no té les arrels solament en el *revival gaèlic* que inicia l'aristocràcia protestant anglo-irlandesa. Tota una tradició contestatària al llarg dels segles XVIII i XIX va bastint una alternativa radical en favor de l'emancipació de la població catòlica. Des de finals del segle XVIII observem un corrent republicà i nacionalista, que tot i rebre influències de la tradició anglo-irlandesa, s'emmiralla en la revolució irlandesa i la doctrina universal dels drets de l'home. És precisament a l'Ulster on el 1798 un protestant, Wolfe Tone, protagonitza la revolta dels Irlandesos Units (*United Irishmen*) en favor de la democratització d'Irlanda i l'emancipació dels catòlics.

Aquesta revolta encetaria una sèrie d'aixecaments irlandesos en favor del reconeixement d'Irlanda com una República independent. Aquesta tradició republicana es vincularà a una estratègia revolucionària que anirà rebent influències d'altres corrents ideològics sempre des de la radicalitat i l'esperit contestatari. Així, el nacionalisme radical-romàntic de mitjans del segle XIX donaria lloc a l'aparició dels Joves Irlandesos (*Young Ireland*), que farien seva la reivindicació del passat gaèlic per justificar la visió d'Irlanda com a nació moderna. Aquest moviment, bàsicament culturalista, tindria en James Fintan Lalor un precedent en l'intent de vincular el fet nacional amb la qüestió de la terra. La conflictivitat al camp irlandès, lligada amb la popularització de la idea nacional, desembocarien en la segona meitat del segle en l'aparició del Fenianisme (*fenianism*), organitzat com una societat secreta (IRB) que plantejava uns mètodes i una estratègia semblants als de l'anarquisme revolucionari. Aquest corrent el tornem a trobar el segle XX amb l'aixecament de Pasqua i en la posterior guerra per la independència liderada per l'IRA. Aquesta tradició insurreccional i revolucionària apareixerà oposada o paral·lela a una estratègia parlamentària i constitucional, que plantejarà una solució de caràcter federal de la qüestió irlandesa. Aquesta via parlamentària era, en part, conseqüència de l'Acta d'Unió de 1801, que havia afavorit la participació de la majoria catòlica irlandesa en el joc polític britànic. L'herència de Daniel O'Connell –que conjuminaria la primera meitat del segle XIX el parlamentarisme amb la idea de la *força moral*– seria recollida per Charles Stewart Parnell i Michael

Davitt a finals del segle XIX.. Parnell lideraria el Partit Nacionalista i sabria aplegar la *guerra de la terra* amb la reivindicació del *Home Rule*. A finals del segle XIX, la posició favorable de Gladstone a l'autonomia i les reformes agràries portades a terme, podien fer pensar que l'agitació social i política podia arribar a una fi. Tanmateix, això no fou així, el fracàs dels projectes de Gladstone deixaren la qüestió irlandesa irresolta. John Redmond, al segle XX, reprendria la lluita parlamentària per l'autonomia i lideraria el moviment nacionalista irlandès fins a l'esclat de la primera guerra mundial.

A Catalunya també veurem una *Renaixença* cultural i literària que, amb l'impacte del Romanticisme, desembocaria en un catalanisme culturalista de caràcter radical i romàntic. La redescoberta d'un passat nacional i la recuperació del català com a llengua de *cultura*, afavoririen un procés gradual d'expansió de la idea nacional. A Catalunya, a diferència d'Irlanda, la llengua reivindicada com a nacional –el català- no estava patint un procés d'extinció. La recuperació del seu ús en l'àmbit de les *élites* culturals i polítiques ajudaria a aquestes a identificar-se com a líders morals d'una comunitat nacional. Escriptors, polítics i fins i tot líders sindicals, anirien progressivament acostant-se a la llengua catalana que era, al mateix temps, la llengua del poble. A Irlanda, la reivindicació del gaèlic i del passat nacional es faria primordialment en anglès, establint-se una identificació més simbòlica que real amb la llengua nacional. Fins i tot, podem assenyalar que el concepte d'Irlanda-Irlandesa seria més un element de divisió que no pas d'identificació col·lectiva; així, una part de la intel·lectualitat anglo-irlandesa es desvincularia del procés nacionalista irlandès precisament per aquest punt. En el cas irlandès, com hem vist, no seria la llengua sinó la religió l'element que progressivament aniria prenent més importància a l'hora de caracteritzar una identitat nacional diferenciada.

En qualsevol cas, la *Renaixença* cultural catalana també tindria la seva traducció en el camp polític i de les idees, amb l'aparició de *La Jove Catalunya* i un primer *catalanisme* romàntic al voltant de la revista *La Renaixensa* (1871). El caràcter culturalista i la seva minsa capacitat d'incidència en el joc polític contrasta amb la vitalitat del nacionalisme irlandès del mateix període. Els primers *catalanistes*, els propagadors de la *idea*, ja s'admirallaran aleshores en el model irlandès. Catalanistes com Sebastià Farnés glorificaran la lluita irlandesa per la seva *llibertat*. La figura de Parnell ja serà reivindicada

alcshores amb els qualificatius d'heroi nacional i líder d'una *pàtria germana* els passos de la qual calia seguir. Val a dir que el catalanisme comença a donar els seus primers passos en el moment àlgid de la *guerra de la terra*, conflicte social associat a la demanda de l'autonomia i als projectes de *Home Rule* de Gladstone. La lluita al camp irlandès no era únicament portada a terme per les vies legals, la idea de la *força moral* sota el lideratge de Michael Davitt afavoria una estratègia de lluita social que s'acostava a la via insurreccional fenianista. I és que des d'un bon principi Irlanda oferirà un ventall de models i estratègies que faran palès la diversitat ideològica del nacionalisme irlandès.

El catalanisme, entès com un concepte ample d'identificació amb una realitat nacional, presentarà –com en el cas irlandès– una diversitat ideològica des d'un bon principi. Com ja hem vist, un grup d'intel·lectuals arribaran al catalanisme per la via del Romanticisme i la glorificació d'un passat mític. Paral·lelament, un altre sector –hereu de la tradició federal de Pi i Margall– anirà acostant-se al catalanisme a partir d'un republicanisme radical i democràtic, en oposició als sectors més conservadors de la societat catalana. Narcís Roca i Ferreras plantejarà un discurs *catalanista* basat en la idea de la *federació* i la *independència* de Catalunya en un període contemporani al dels primers catalanistes (1873).

Aquesta diversitat ideològica dels primers *catalanistes* es fa ben evident si repassem el seu posicionament davant la qüestió irlandesa. Per la dreta, Pella y Forgas serà l'exponent del catalanisme conservador que tot i aplaudir la lluita parlamentària de Parnell pel *Home Rule*, farà una crítica frontal al radicalisme i a l'ideal independentista dels *fenians*. A l'altra extrem, J. Narcís Roca i Ferreras i el grup *catalanista* al voltant de *L'arch de Sant Martí*, tot i mostrar-se favorables a l'*Home Rule*, faran una defensa aferrissada de la lluita irlandesa –en totes les seves variants– per la llibertat. Aquest sector veurà en el radicalisme irlandès un model revolucionari que conjuminarà la qüestió social amb la causa nacional. Val a dir que el posicionament de Valentí Almirall sobre la qüestió irlandesa variarà substancialment del de Roca i Ferreras, tot rebutjant la via revolucionària i defensant únicament la via parlamentària. Aquestes valoracions diferenciades dels fets que s'estaven produint a Irlanda deixen entreveure les grans diferències ideològiques existents entre el que podríem anomenar els primers

catalanistes. Cal subratllar que aquesta diversitat d'interpretacions que es fa palès ja ara i que seguirà fent-se evident els anys posteriors, presenta unes pautes que romandran més o menys invariables. Així, els sectors catalanistes més conservadors veuran el model irlandès com un exemple de lluita parlamentària i constitucional per l'autonomia. En canvi, els sectors catalanistes més progressistes veuran en Irlanda un model de lluita revolucionària que presentarà una dimensió social al costat de la reivindicació nacional. En qualsevol cas, tant pels uns com pels altres Irlanda serà el model nacionalista contemporani que mereixerà més atenció, esdevenint des d'aleshores un referent de primer ordre a l'hora de referir-se a la qüestió nacional.

2. LA NACIÓ IMPERFECTE: L'ULSTER I EL PERQUÈ DEL FRACÀS DEL HOME RULE

Els catalanistes de finals del segle XIX, en referir-se al model irlandès, donaven per fet l'obtenció de l'autonomia; Irlanda, doncs, anava a aconseguir la seva *llibertat*. Tanmateix, això no fou així i el segle XX començava amb la qüestió irlandesa encara pendent. Val a dir, però, que el nou segle es caracteritzaria per una menor conflictivitat social al camp irlandès donat que la qüestió de la terra havia estat, en part, resolta. De fet, el centre del debat polític i social es traslladaria del camp als centres urbans, essent Dublín i Belfast les ciutats que protagonitzarien la lluita per l'autonomia per un cantó i l'oposició a ella per l'altre. A més, una altra mena de confrontació social apareixeria als principals nuclis urbans; així, la qüestió obrera i la conflictivitat laboral esdevindrien un nou marc de lluites socials que substituïrien d'alguna manera a la qüestió agrària.

Els primers anys del nou segle es caracteritzaren per una menor radicalització social i política, amb un partit Nacionalista que —després del fracàs del *Home Rule* i la desaparició de Parnell de l'escenari polític— trigaria uns anys a refer-se. Al mateix temps, l'anomenat moviment Irlanda-Irlandesa aniria traduïnt-se en una alternativa política al nacionalisme parlamentari clàssic. Aquest nou moviment social i polític, que s'anomenaria *Sinn Féin* i seria liderat en un primer moment per Arthur Griffith, plantejaria una estratègia que barrejaria elements dels dos corrents que bàsicament havien caracteritzat el nacionalisme irlandès. Ideològicament, Griffith assumiria el radicalisme ideològic del

republicanisme revolucionari –tot plantejant la fita de la independència d'Irlanda-, però alhora reivindicaria la via parlamentària i constitucional de O'Connell i Parnell. En tot cas, aquest nou *nacionalisme* era encara molt minoritari el 1910, quan el debat pel *Home Rule* tornava a protagonitzar el debat polític.

Des de 1910 fins a 1914 el refundat Partit Nacionalista, sota el lideratge de John Redmond, seguiria dirigint el moviment nacionalista irlandès. El govern Liberal de Westminster necessitava del parlamentaris irlandesos per a l'obtenció de la majoria i, a més, Asquith –el primer ministre- es mostrava com un ferm defensor del *Home Rule*. En aquest context, la supressió del dret de veto de la càmera dels *Lords* semblava acabar amb l'últim obstacle per a la concessió de l'autonomia a Irlanda. Tot feia pensar que Irlanda anava a aconseguir l'anhelat autogovern i des de Catalunya hom aplaudia aquesta circumstància. De la mateixa manera que a Irlanda, on els sectors republicans i independentistes –encara minoritaris- veurien amb bons ulls el *Home Rule*, el catalanisme en el seu conjunt valorava positivament la solució autonòmica. La unanimitat dels catalanistes, però, es trencava a l'hora d'interpretar la importància del projecte de les Mancomunitats. Alguns joves catalanistes, com ara Enric Vila Marieges, ja plantejaven que Catalunya necessitava una plena autonomia política –com Irlanda- i no una simple descentralització administrativa. En tot cas, el debat als parlaments de Westminster i Madrid, pel *Home Rule* i pel projecte de Mancomunitats respectivament, coincidiren en el temps, fet que fou aprofitat per establir paral·lelismes entre un cas i l'altra. Rovira i Virgili, per exemple, veia el *Home Rule* com un primer pas en la transformació de l'Imperi britànic en una Federació lliure, solució que havia de servir de model per a l'Estat espanyol. En general, els catalanistes valoraven molt positivament l'actitud del govern anglès i la contraposaven a la posició intransigent de l'Estat espanyol. Aquesta crítica a l'Estat espanyol prendria encara més força amb la campanya per l'autonomia -liderada per Cambó el període 1918-19- i la negativa del govern a acceptar una solució (autonòmica) a la irlandesa. El fracàs d'aquesta campanya comportaria també una crítica, per part dels sectors catalanistes radicals i d'esquerra, als *regionalistes* de Cambó. Així, alguns catalanistes contraposarien l'actitud bel·ligerant dels parlamentaris irlandesos amb la passivitat dels membres de la Lliga.

El model irlandès d'aquests anys semblava donar la raó als sectors que plantejaven la validesa de la via parlamentària i constitucional. Un cop més, però, l'aplicació del *Home Rule* quedaria en suspens. I la causa principal no en seria l'oposició del govern britànic sinó la mobilització popular dels unionistes a l'Ulster. Això comportà que molts catalanistes haguessin de replantejar els seus pressupòsits ideològics referents a la qüestió nacional. Rovira i Virgili, defugint de plantejaments maximalistes, es mostraria favorable a una solució negociada que reconegués l'especificitat de l'Ulster. Tot i manifestar la seva simpatia pels nacionalistes, plantejaria la necessitat d'una solució consensuada que podia passar per una sub-autonomia (!). Altres catalanistes, però, tendiren a veure la mobilització dels unionistes com una maniobra dels elements militaristes i conservadors britànics. En general, els catalanistes coincidien a comparar la simplicitat del problema *nacionalista* a Catalunya amb la complexitat del cas irlandès. Així, Martí i Julià veuria Catalunya com un model nacional *perfecte*, en oposició a la complexitat d'altres casos. Aquesta auto-complacença, però, no era compartida per tots els catalanistes; Daniel Cardona –per exemple– es referiria a la manca d'una consciència nacional catalana per damunt de les diferències de classe.

Catalanistes i nacionalistes irlandesos s'adonarien ben aviat que la doctrina nacionalista no donava resposta a totes les situacions i casos concrets. A Irlanda, la visió territorial del nacionalisme s'enfrontava a un problema de difícil solució; a una part del territori *nacional* s'havien anat desenvolupant –de fet– dues consciències nacionals oposades. La població d'ascendència protestant, que a la resta de l'illa representava una petita minoria, havia anat desenvolupant a l'Ulster una consciència de grup en oposició al nacionalisme irlandès d'arrel catòlica. Hom pot parlar, de fet, de l'existència de dues identitats, *dues nacions*, cada una de les quals es definia per oposició a l'altre. La religió seria un element molt important a l'hora de mantenir al llarg dels segles una consciència nacional diferenciada en un mateix territori. La minoria protestant de l'Ulster veuria en la connexió amb la Gran Bretanya la manera d'assegurar la seva situació dominant, mentre que la minoria catòlica assumiria el nacionalisme irlandès com la ideologia que havia de permetre el seu *alliberament*. En aquest context, i davant la perspectiva de l'aplicació del *Home Rule* per al conjunt de l'illa, serien els

unionistes de l'Ulster els que primer agafarien les armes per oposar-se al nacionalisme irlandès. Com ja hem vist, però, fou a l'Ulster on va néixer el nacionalisme republicà irlandès (Wolfe Tone i els Irlandesos Units) que s'havia caracteritzat en un principi pel seu caràcter no sectari. Tanmateix, al llarg del segle XIX s'anà desenvolupant una creixent identificació nacional a partir d'elements ètnics i religiosos, fet que impossibilità que el nacionalisme irlandès fos capaç de bastir una identitat col·lectiva per sobre d'aquests condicionants. A més, l'evolució socio-econòmica de l'Ulster –més vinculat a la resta de la Gran Bretanya– afavorí que la minoria protestant anés identificant la seva consciència col·lectiva amb la seva vinculació amb l'Imperi. Val a dir que la situació de postergació social de la minoria catòlica tenia les seves arrels en el sistema de plantacions de Cromwell, a partir del qual s'havia implantat un règim gairebé colonial. Amb aquest panorama, el procés d'industrialització i *modernització* econòmica, no havia estat capaç de construir una societat integrada per sobre de les diferències religioses i culturals. Això faria que fins i tot el moviment obrer fos incapaç de presentar un projecte comú que abastés al conjunt de la classe treballadora de l'Ulster. La identificació nacional –en aquest cas amb l'afegit de la diferent adscripció religiosa– s'imposaria a l'internacionalisme obrer. Val a dir, però, que fins i tot en el període de més gran antagonisme entre nacionalistes i unionistes, un sector del nacionalisme republicà irlandès (Bulmer Hobson) es presentaria a l'Ulster com un moviment no sectari i obert a tots els segments de la població. Serien els sectors del republicanisme irlandès més militant –i no pas els vinculats al Partit Nacionalista de Redmond– els que intentarien trencar les barreres sectàries.

Irlanda, el model nacionalista per excel·lència, tindrà moltes dificultats a l'hora d'implementar el principi de la territorialitat. La qüestió de l'Ulster aturà l'aplicació del *Home Rule* el 1914 i la posterior solució independentista de 1921, amb la partició de l'illa, deixarà irresolta una problemàtica que ens ha arribat fins a l'actualitat. A Catalunya, l'aplicació del principi de nacionalitats toparà amb altres entrebancs, no menys importants. Així, la idea nacional serà incapaç de bastir un projecte comú que pugui imposar-se a la confrontació social. En aquest període, el lideratge de la Lliga en el moviment catalanista comportarà que les masses treballadores vinculades a l'anarquisme es dissociïn del projecte catalanista. Els intents dels sectors catalanistes progressistes de presentar-se com una

alternativa al catalanisme conservador de la Lliga no acabaran de cuallar, degut en part a la duresa de la confrontació social que viu la Catalunya d'entreguerres. Per la seva banda, la Lliga i Cambó tindran por de liderar un moviment nacional a l'estil irlandès, davant les conseqüències imprevisibles d'una sortida revolucionària. El catalanisme de la Lliga responia a uns determinats interessos de classe, oposats frontalment a les demandes de les classes treballadores. En resum, serà un factor intern -l'enfrontament de classe- i no pas la incapacitat de l'Estat espanyol de respondre a les demandes catalanes, el factor clau en el fracàs del catalanisme d'aquest període. El cop d'estat de Primo de Rivera tancarà un període en el qual el catalanisme havia estat incapaç de presentar-se com un moviment nacional ample a l'estil irlandès.

La idea nacional a Catalunya i a Irlanda, en oposició a l'Estat espanyol de la Restauració i a l'Imperi britànic de l'època victoriana, es presentarà sovint com una alternativa democràtica de transformació de les estructures de l'organització estatal. La idea de la Federació d'un Rovira i Virgili, per exemple, pretendrà una reorganització de l'estat que comporti una modernització i una democratització de les relacions socials. El fracàs de la solució autonòmica a Irlanda i a Catalunya, per raons diverses, comportarà que les respectives idees nacionals es vagin mostrant progressivament més incompatibles amb qualsevol mena de solució federativa. Així, aniran prenent més força aquells projectes nacionals alternatius als estats establerts. Hom pretendrà, de fet, construir la nació *perfecte* enfront de l'Estat *imperfecte*. Aquesta, però, resultarà una tasca impossible per bé que la nació, en qualsevol cas, es mostrarà també com una realitat imperfecte.

3. EL NACIONALISME INTEGRAL I LA QÜESTIÓ SOCIAL: EL SINN FÉIN I LA UNIÓN CATALANISTA

L'expressió *Sinn Féin* no es referia en un principi a un partit polític estrictament, sinó a una estratègia política que defensava que Irlanda havia d'ignorar completament la connexió amb Anglaterra i comportar-se com si ja fos un país independent. Arthur Griffith, l'ideòleg d'aquest moviment i líder del primer *Sinn Féin*, presentà el 1902 un programa que demanava als parlamentaris irlandesos que es retiressin de Westminster i s'organitzessin en Assemblée constituent. Griffith proposava una estratègia

de resistència pacífica i, prenent com a model la figura del patriota hongarès Francis Deak, advocava per una monarquia dual. En el fons, el *Sinn Féin* representava una alternativa respecte a l'estratègia del fenianisme i del parlamentarisme. En lloc del recurs a la violència, oferia resistència pacífica; en lloc del parlamentarisme, una assemblea sobiranista a Dublín. El *Sinn Féin* era, tanmateix, un moviment heterogeni que aplegaria a tot el nacionalisme radical i, de fet, inclouria als sectors procedents de l'IRB i la tradició revolucionària irlandesa. Així, veiem des d'un principi importants diferències ideològiques entre els plantejaments de Griffith i els dels republicans més militants, que refusaven qualsevol plantejament que suposés un compromís amb l'imperi britànic. Un altre element molt important en la configuració del *Sinn Féin* com un corrent polític diferenciati del Partit Nacionalista, seria la seva interrelació amb el nacionalisme cultural del moviment Irlanda-Irlandesa. Griffith, per exemple, plantejava una visió culturalista del fet nacional tot establint una diferenciació entre estat i nació, i defensava la importància de la llengua com a element d'identificació nacional. El *Sinn Féin*, doncs, aplegava elements ideològics procedents del republicanisme revolucionari hereu de la revolució francesa, al costat de plantejaments manlevats de l'escola romàntica alemanya i de Mazzini.

La Unió Catalanista de principis de segle presentava algunes característiques comunes amb el *Sinn Féin*. Per una banda, la UC tampoc no era un partit polític sinó que –com el *Sinn Féin*– aniria convertint-se en una mena de pal de paller del nacionalisme radical en oposició al *regionalisme* de la Lliga. La negativa de la UC a participar en el joc polític i el seu refús del sistema parlamentari espanyol, també deixa entreveure alguns punts de contacte amb el programa de Griffith. A més, ambdós eren moviments minoritaris en el conjunt del catalanisme i del nacionalisme irlandès respectivament. En el període 1910-1915 ambdós corrents anirien a remolc dels moviments parlamentaris majoritaris; així, els *Sinn Feiners* recolzarien l'estratègia del *Home Rule*, de la mateixa manera que la UC donaria el seu suport al projecte de les Mancomunitats i després a la campanya per l'autonomia liderada per la Lliga. Un altre punt de contacte entre ambdós moviments, és la coincidència en la seva interpretació de la nació com un fet cultural. Martí i Julià es referiria també al concepte de Catalunya-Nació i Catalunya-Catalana, tot lligant el catalanisme a un procés d'afirmació col·lectiva basat en uns valors culturals comuns. En ambdós casos, hi ha una clara distinció entre els

conceptes de nació i estat, essent el segon —l'estat— no res més que una conseqüència del primer. Martí i Julià acusarà als *regionalistes* de supeditar la *reconstrucció interna* de la nació a la política general de l'estat. Com Griffith, Martí i Julià plantejava la necessitat d'aconseguir el reconeixement de la nació per la via dels fets consumats, tot destacant la importància de la tasca de reconstrucció de la personalitat nacional i la seva projecció exterior. No calia solament fer política *catalanista*, sinó que calia també fer *nació*.

Els plantejaments de Griffith i Martí i Julià estaven basats en un nacionalisme *pur* que es presentava com un concepte superior que estava per sobre de qualsevol altra qüestió social o econòmica. L'ideal nacional no havia d'estar al servei de cap ideologia aliena ni de cap classe social. Aquest seria l'apoliticisme de l'UC a començaments de segle. Tanmateix, tant la realitat social catalana com la irlandesa posarien al catalanisme i al nacionalisme davant d'una conflictivitat social enfront de la qual seria difícil restar al marge. Hem vist, clarament, que el nacionalisme de Griffith i d'una part del *Sinn Féin* (com del Partit Nacionalista) no voldrà posar-se al costat dels treballadors durant la vaga i locaut de Dublín de 1913. Tanmateix, els sectors més progressistes del *Sinn Féin* i les organitzacions de caire més popular vinculades a l'independentisme irlandès, si que mostrarien les seves simpaties per James Larkin. Val a dir, però, que els posicionaments favorables als obrers no representarien, en la majoria dels casos, un apropament a la idea de la *República dels Treballadors* de James Connolly. La crítica al capitalisme aniria tan sols acompanyada d'una ambigua defensa del cooperativisme com a alternativa a la situació de conflictivitat social. A Irlanda, a diferència de Catalunya, el nou *Sinn Féin* encapçalat per Eamon de Valera acabaria fent del sindicalisme un apèndix més del moviment nacional.

A Catalunya veurem una situació ben diferent donada la duresa de la confrontació social i la força del moviment sindical. Val a dir que els plantejaments ideològics dominants a la UC i els propis de Martí i Julià, aniran evolucionant de manera substancial. D'un catalanisme *pur i neutral* en la qüestió social a començaments de segle, Martí i Julià anirà acostant el seu nacionalisme a la defensa de la causa dels treballadors tot plantejant, en un primer moment, la solució cooperativa com alternativa al capitalisme. Finalment, però, Martí i Julià arribarà a plantejar el *catalanisme integral*, entenent el

nacionalisme com una ideologia d'alliberament dels pobles del tot compatible amb el socialisme. Al costat de Martí i Julià, trobarem un grup d'intel·lectuals i polítics que s'esforçaran per fer una justificació ideològica del nacionalisme alternativa als postulats de la Lliga Regionalista. Aquests intents, però, no es traduiran en aquest període en l'articulació d'una força política capaç d'atreure les masses treballadores. Aquest incipient catalanisme d'esquerres no acabaria estructurant-se com a força política de pes fins la caiguda de la monarquia; això no vol dir, però, que no deixés la seva petjada en el debat ideològic del moment, essent el seu llegat d'una gran importància en el futur del catalanisme.

4. LA REVOLTA DELS POETES: EL CATALANISME I EL MODEL INSURRECCIONAL IRLANDÈS

Si fins l'esclat de la guerra europea el model irlandès havia estat interpretat des de Catalunya com el paradigma de la lluita parlamentària per l'autonomia, el procés revolucionari que s'obriria a continuació convertiria a Irlanda en el mite nacionalista de la lluita per la independència. El model irlandès havia presentat sempre una dualitat estratègica i ideològica, però almenys fins a 1916 la direcció del moviment nacionalista l'havia portada sempre el Partit Nacionalista de Redmond i l'objectiu polític havia estat el *Home Rule*. Amb el fracàs de l'estratègia nacionalista i la radicalització del nacionalisme irlandès, en part conseqüència de la revolta de 1916, seria el *Sinn Féin* i els sectors independentistes els que encapçalarien un model d'actuació revolucionari. Això faria que a poc a poc Irlanda esdevingués el model del nacionalisme irredemp i independentista, convertint-se sobretot en un referent per al catalanisme més radical.

En el període que va de 1914 fins a 1918 observem, doncs, una radicalització del nacionalisme irlandès coincidint amb la conflagració europea. Val a dir que aquesta radicalització també es donarà a Catalunya. Hem de tenir en compte que l'esclat de la guerra i la defensa de França i Anglaterra dels principis dels drets dels pobles faran trontollar tot el mapa d'Europa. La proposta de Wilson de crear una futura Lliga de Nacions que havia de substituir a la present ordenació estatal, representava una transformació radical de les estructures de poder. Arreu prendran força moviments contestaris als estats establerts que posaran les seves esperances en el desenllaç de la guerra per a una solució

favorable de les seves reivindicacions. Això serà especialment vàlid per a aquells moviments nacionalistes que havien anat desenvolupant-se en el si de l'Imperi Austro-Hongarès i de la Rússia tsarista. Aquest desvetllar de les *petites nacionalitats* es justificarà sovint a partir del principi del *poble oprimat* que reivindica el seu dret a la sobirania enfront d'un poder *opressor*. Apareixeran organismes com la 'Unió de Nacionalitats' que plantejaran la necessitat de refer el mapa d'Europa en base al principi de la sobirania popular i en oposició a l'imperialisme i el dret de conquesta. Catalans i Irlandesos, no cal dir-ho, seran presents en organitzacions com aquestes que representaran un intent d'internacionalitzar la causa nacionalista. És a partir d'aquest moment, doncs, que sovintejaran els contactes entre representants *nacionalistes* d'arreu d'Europa, produint-se una certa interacció que afavorirà l'intercanvi d'idees i de plantejaments doctrinaris. Catalanistes com Rovira i Virgili, per exemple, es referiran a les diferents qüestions nacionals tot fent-ne una anàlisi crítica.

En aquest context d'eclosió de la idea nacional, la guerra europea serà aviat interpretada pels catalanistes com un conflicte que enfrontarà les ànsies d'alliberament de les petites nacions amb l'imperialisme dels estats. Com hem vist, molts catalanistes plantejaran ingènuament que la participació d'un grup de voluntaris catalans al costat de les forces aliades, podia ser recompensat més tard amb el reconeixement internacional de la realitat nacional de Catalunya. Així, molts catalanistes s'emmirallaran en França reconeixent-li el seu paper històric d'avantguarda en defensa de la llibertat i la justícia social. Per al catalanisme més militant, que en aquests anys ja comença a evolucionar cap a solucions plenament independentistes, la guerra es percep com una lluita revolucionària que ha de donar lloc a una nova organització social. *Les pàtries futures* no solament hauran de garantir la llibertat col·lectiva dels pobles, sinó que hauran de garantir també la igualtat dels homes i la justícia social. Seran significativament els sectors nacionalistes més radicals els que faran una lectura social i revolucionària del conflicte europeu.

Tot i les esperances que molts catalanistes semblaven disposar en el desenllaç del conflicte europeu, hom percep sovint una certa frustració a l'hora de valorar la situació de la causa catalana a nivell europeu. Hom s'adona del poc ressò internacional de la qüestió catalana i de les mancances del moviment catalanista a l'hora d'articular-se com una força política capaç de forçar una transformació

de l'estat. Hem de tenir en compte, però, que la postura de França i Gran Bretanya en favor del principi de les nacionalitats tenia, en part, unes motivacions estratègiques i propagandístiques, essent la qüestió nacional un principi més incòmode per a l'Imperi Austro-Hongarès. De fet, la majoria dels canvis fronterers arrel del conflicte europeu, afectarien a l'Europa central i oriental, mentre que el que podem anomenar com *europa occidental* –i amb ella els Estats francès, espanyol i britànic– presentarien poques o nul·les modificacions. Apart del fet de ser els estats vencedors, França i la Gran Bretanya es caracteritzaven per unes estructures de poder més democratitzades que la majoria d'estats de l'est i centre d'Europa. A més, el nacionalisme francès o anglès s'acostaven més a la doctrina nacionalista imperant en aquell moment a Europa. En el despertar nacionalista de l'Europa d'entreguerres es barrejaven els principis del nacionalisme romàntic alemany o italià amb el patriotisme d'arrel democràtica inspirat en la revolució francesa. Cal afegir a això el fet que els estats francès i britànic havien fet imperar un procés de nacionalització i homogeneïtzació cultural (educació, llengua nacional, etc.), que juntament amb un procés de major integració econòmica, havien donat com a resultat societats més integrades. Això explica la feblesa relativa de, posem per cas, el moviment bretó o el gal·lès.

Catalunya i Irlanda podrien considerar-se, de fet, dos dels moviments identitaris alternatius més significatius de l'*Europa occidental*. Val a dir que Irlanda seria, sens dubte, el moviment nacional més ample i que esdevindria el model nacionalista revolucionari per excel·lència. Per què és Irlanda el moviment nacionalista més significatiu, i no –posem per cas– Escòcia o Gal·lès? El breu repàs a la història d'Irlanda ens ha permès veure que la integració econòmica seria molt més tardana que a altres punts de la Gran Bretanya; bona part de l'illa mantindria unes estructures socials i econòmiques tradicionals i es mantindria al marge del procés de *modernització* que afectaria sobretot al nord-est de l'illa i punts de la costa est. Tanmateix, trobaríem situacions semblants a punts d'Escòcia i de Gal·lès –tot i que aquests territoris allunyats de la modernització representarien espais més reduïts amb un nombre de població proporcionalment menor. Un segon element, i tal vegada més important, ens ajuda a entendre l'especificitat d'Irlanda respecte a Escòcia o Gal·lès. La modernització i la imposició del sistema capitalista a Irlanda, hauria estat precedit el segle XVII per la imposició del sistema de

plantacions i la desposseïció de la població autòctona. És a dir, el domini britànic a l'illa s'hauria imposat a partir d'un règim de relacions socials de perfil colonial. Això afavoriria que ja molt aviat hom fes una lectura *nacionalista* dels conflictes socials, des del moment que era la minoria anglo-irlandesa la que protagonitzava el procés de *modernització* i de transformació econòmica.

Catalunya i l'estat espanyol presenten una situació radicalment diferent. Per una banda, la integració social i econòmica hauria estat menor que a França o a Anglaterra; l'estat hauria estat més feble i no hauria reeixit tant a l'hora d'imposar un procés de *nacionalització* que arribés a les masses populars. Per altra banda, el procés de modernització i de canvi econòmic hauria començat, en bona mesura, a Catalunya que, d'alguna manera, s'hauria convertit en el territori que hauria liderat l'expansió del capitalisme a l'estat. Era a la perifèria, geogràfica i també políticament parlant, on el procés de modernització econòmica avançava més, mentre que el poder polític romania al centre, on les *élites* polítiques eren incapaces de bastir un projecte nacional *modern*. El cas de Catalunya i Espanya, doncs, presenta unes singularitats remarcables. El cas d'Itàlia, per exemple, mostra diferències fonamentals; el procés d'unificació, recent, s'hauria fet en base al nacionalisme romàntic dominant al segle XIX, i hauria estat encapçalat —de fet— des del nord industrial. El projecte de Prat de la Riba, i de molts catalanistes, seria precisament l'intent de refer Espanya per fer-ne una federació a l'estil alemany o americà. Sigui com sigui, en el cas català es barreja una especificitat socio-econòmica diferenciada i l'aparició d'un *renaixement* cultural i lingüístic que farà de la llengua i la cultura pròpies un signe de *modernització*. Els catalanistes redescobriran una nació en el passat que oposaran al projecte nacional espanyol del present. El catalanisme, doncs, serà vist com un element de *modernització* de les estructures de l'estat que voldrà replantejar la seva organització territorial. Ara bé, el catalanisme serà una *idea*, que basada en la reivindicació de la *nació* catalana, anirà creant una consciència col·lectiva de grup i una afecció per una identitat pròpia. La llengua i la cultura catalanes aniran, progressivament, esdevenint els símbols d'una comunitat en un moment històric on la reivindicació nacional esdevenia uns dels eixos del debat polític. La traducció política d'aquest catalanisme cultural reflectirà la pluralitat i les contradiccions de la societat catalana que, precisament, estava vivint un ràpid procés de transformació econòmica i social. Els interessos de les classes dominants acabaran assumint un

catalanisme conservador que es concretarà en el projecte de la Lliga Regionalista. Altres sectors catalanistes aniran elaborant altres projectes polítics basats en pressupòsits ideològics diferents. L'especificitat scio-econòmica catalana, amb una lluita social molt dura, farà que les classes treballadores assumeixin l'anarquisme com a element ideològic de reivindicació i de lluita obrera. Ja fa un segle, el concepte d'identitat col·lectiva tenia diferents angles; podia ser expressió de la pertinença a un grup nacional o vincular-se a la solidaritat de classe. En el cas català, durant molt temps, primà la segona per sobre de la primera.

Tornant a la revolta irlandesa i el seu ressò a Catalunya, ens hem referit abastament a la revolta de Pasqua de 1916, l'anomenada *revolta dels poetes*. En el moment de produir-se, hi hagué una reacció majoritària del catalanisme en contra d'aquest aixecament. Dos elements ajuden a entendre aquest posicionament. Per una banda, la majoria dels catalanistes havien pres partit pel bàndol aliat i veien amb bons ulls els plantejaments de Wilson; era lògic –doncs– que s'oposessin a un aixecament que podia afeblir al bàndol aliat. Per altra banda, la majoria dels catalanistes –i, com hem vist, la majoria dels irlandesos– encara confiaven en la solució autonòmica. L'aplicació del *Home Rule* havia quedat ajornada fins a la finalització del conflicte europeu. Aquesta actitud majoritària, però, no era compartida per la totalitat dels catalanistes. Així, per exemple, Serra i Morct ja féu una exaltació de la revolta irlandesa –les arrels de la qual trobava en la situació d'opressió i misèria que vivia Irlanda– tot justificant el recurs a la violència. A partir dels fets de 1916 Irlanda esdevé sobretot el símbol de la lluita per la independència d'un poble oprimat, tasca *heroica* que els catalanistes radicals interioritzarien com a seva i la voldrien fer extensiva a Catalunya. Ja en aquest moment, aquest sector catalanista radical fa una defensa del *sacrifici de sang* tot assumint l'essencialisme i el misticisme de Patrick Pearse. La reacció del conjunt del catalanisme davant la insurrecció de 1916 coincidí força amb l'estat d'opinió del poble irlandès. Així, si la revolta dels poetes fou rebuda inicialment amb sorpresa i indiferència, la dura repressió posterior de les autoritats britàniques anaren fent possible la mitificació dels rebels –ara fets màrtirs.

La radicalització del nacionalisme irlandès, en part motivada per la sensació que els unionistes comptaven amb el suport de l'establishment britànic, provocà que un nou *Sinn Féin*, sota la direcció de Eamon de Valera, encapçalés ara la causa irlandesa amb l'objectiu de fer d'Irlanda una República Independent i deslligada de l'Imperi britànic. L'estratègia revolucionària de De Valera, retirant-se del Parlament de Westminster, donà lloc a l'actitud repressiva del govern anglès. A partir de 1918 s'inicià un període caracteritzat per la violència de l'IRA i la repressió de les forces policials britàniques de tot el moviment independentista. Tot i que un sector important del catalanisme farà una crítica global de la violència, no s'estarà de desautoritzar al govern britànic per la seva actitud repressiva després que el 1918 el *Sinn Féin* hagués esdevingut la força majoritària a Irlanda. Des de Catalunya hom ja té aleshores la convicció que la solució autonòmica ha fracassat, i que la Gran Bretanya haurà d'acabar reconeixent la sobirania d'Irlanda. L'allargament del conflicte, i sobretot els actes heroics com la vaga de fam de Terence MacSwiney, faran que l'opinió pública catalana vagi identificant-se cada vegada més amb la revolta irlandesa. Cap a 1920, els fets a Irlanda arriben a provocar una mobilització de les bases catalanistes més radicals arreu de Catalunya, tot solidaritzant-se amb la lluita dels irlandesos per la seva llibertat. Els actes de solidaritat amb els revoltats irlandesos esdevenen, de fet, actes de reivindicació catalanista. El model irlandès d'aquest període serà el de la lluita armada per la independència; model que afavorirà l'aparició d'un independentisme radical al voltant de la figura de Francesc Macià. Aquest sector minoritari del catalanisme, en el context de la dictadura de Primo de Rivera, voldrà traslladar a Catalunya la *praxis* revolucionària irlandesa. L'intent de Prats de Molló i les arengues revolucionàries de Francesc Macià preparades per a l'ocasió, recorden moltíssim a la proclamació de Patrick Pearse el 1916. Aquests catalanistes volien un cop d'efecte, un *acte de sang*, que convulsionés a la societat catalana de la mateixa manera que la *Revolta dels Poetes* havia convulsionat a la societat irlandesa. Els contactes entre Macià i els republicans irlandesos de De Valera evidencien que el catalanisme independentista d'aquest període fou, en part, un producte del mite irlandès. I és que Irlanda ja havia deixat de ser història per convertir-se en un mite en la simbologia del catalanisme.

La solució donada al conflicte irlandès, amb la signatura d'un tractat de Pau que establia la formació de l'Estat Lliure d'Irlanda i la divisió de l'illa –amb l'Ulster que seguia formant part de l'Imperi britànic– fou, en general, ben rebuda a Catalunya. Rovira i Virgili, per exemple, clogià el govern britànic per haver accedit a una part de les demandes irlandeses. Tanmateix, per a alguns catalanistes radicals, com Jaume P. Fàbregas, Cosgrave –primer president de l'Estat Lliure– era el representant d'un *nacionalisme* que, com el de Cambó, defensava els interessos materials d'una part de la societat i traïa els ideals revolucionaris dels republicans irlandesos. El nacionalisme republicà irlandès, al llarg dels anys revolucionaris, havia anat consolidant un seguit de dogmes nacionalistes, com ara el rebuig a qualsevol solució negociada que comportés el jurament de fidelitat a la Corona per part d'un futur govern irlandès. A més, el Tractat deixava a l'Ulster, provisionalment, fora del nou estat irlandès. Això explica que el Tractat donés lloc a una sagnant guerra civil que enfrontaria i dividiria al moviment nacionalista irlandès i al mateix IRA.

El Tractat era una solució imperfecte que venia a resoldre el conflicte entre la idea nacional irlandesa –republicana i gaèlica– i la idea nacional unionista –hereva de la tradició anglo-irlandesa. Aquestes dues concepcions *nacionals* es mostrarien irreconciliables, de la mateixa manera que la idea nacional dels catalanistes de Cambó es mostraria incompatible amb la idea revolucionària anarquista de les masses obreres catalanes. Ambdós projectes nacionals defensaven una *nació perfecta* que no existia; caldria que passés un segle perquè se n'adonessin.

CLOENDA

Una primera valoració general que cal fer és subratllar l'enorme ressò que l'evolució social i política irlandesa té a la Catalunya d'entreguerres. Així, el primer estadi d'aquest treball de recerca va centrar-se en l'anàlisi del període anomenat *revolucionari* a partir de les fonts irlandeses mateixes. En un segon estadi, vàrem emprendre la tasca de veure la repercussió que aquests fets havien tingut a Catalunya, sobretot en els cercles catalanistes. Tot i que era imaginable que Irlanda ocupés un lloc important a la premsa catalanista de l'època, no deixa de ser sorprenent el gruix d'articles i comentaris referents a la situació a Irlanda. En el període àlgid del conflicte anglo-irlandès, les informacions i comentaris d'opinió són d'una periodicitat i d'un abast més que remarcable, fins al punt que hom pot dir que gairebé centren el debat polític a Catalunya. El gruix d'informacions referides a Irlanda ultrapassen, en qualsevol cas, les notícies referents a altres qüestions nacionals contemporànies.

Irlanda és, aquests anys, el referent inqüestionable pel que fa a la qüestió nacional; i això val per al període immediatament anterior a la guerra de la independència. Així, si d'ençà 1916 Irlanda esdevé el model insurreccional i revolucionari de la lluita per la independència, abans hom es refereix a Irlanda per lloar la via parlamentària i constitucional cap a l'autonomia.

Irlanda, doncs, serveix de model per als catalanistes que volen aconseguir una solució autonòmica per a Catalunya, alhora que és la font principal d'arguments per als catalanistes més radicals que s'acosten a posicions independentistes. A l'hora de debatre a Catalunya la viabilitat de l'autonomia o de la via insurreccional, Irlanda esdevindrà un element central de controvèrsia. Val a dir que si fins a 1916 hi ha una visió majoritària a favor del *Home Rule* per

a Irlanda, a partir d'aquesta data –i sobretot després de 1918– la majoria de catalanistes fan costat a les tesis independentistes del *Sinn Féin*. Tanmateix, la solució donada al conflicte irlandès amb el Tractat de pau consagrant l'Estat Lliure d'Irlanda és, en general, ben rebuda pels catalanistes. Al mateix temps, fins i tot es lloa l'actitud del govern britànic que accedeix a moltes de les demandes irlandeses. Malgrat aquesta posició majoritària partidària del pacte i de la solució de compromís, el llegat revolucionari irlandès –amb la mitificació de l'aixecament del 1916 i de la lluita posterior per la independència– deixarà empremta en els sectors més radicals del catalanisme. En bona mesura, el corrent independentista català farà els seus primers passos en aquest període i veurà en Irlanda el model a seguir. El Macià d'aquests anys serà, doncs, hereu de la tradició revolucionària irlandesa i voldrà, d'alguna manera, imitar els passos dels *herois* irlandesos.

Podríem personalitzar aquesta dualitat de models que Irlanda ofereix, en les figures de John Redmond i Eamon de Valera. El primer, hereu de la tradició de Parnell, plantejaria una solució autonòmica (*Home Rule*) tot mantenint Irlanda dins l'imperi britànic. El segon, hereu de la tradició republicana i dels plantejaments ideològics d'Arthur Griffith, obriria un període en què l'ideal independentista entraria en contradicció amb una solució autonòmica dins l'imperi britànic. Aquesta dualitat la podríem, fins i tot, fer extensiva a Catalunya. Així, Francesc Cambó –seguint a Prat de la Riba– veuria en el *Home Rule* l'exemple a seguir, mentre que Francesc Macià s'emmirallaria en Eamon de Valera i els revolucionaris irlandesos del *Sinn Féin*. Irlanda, sobretot per als catalanistes partidaris d'una sortida revolucionària, més que un model seria un autèntic mite, i hom s'hi referiria en termes llaudatoris gairebé profètics.

Les referències continuades a Irlanda aniran acompanyades, lògicament, de comentaris sobre l'actitud del govern britànic. En general, els catalanistes establiran la comparació entre un govern liberal anglès –disposat a concedir un règim autonòmic a Irlanda i després un règim d'Estat Lliure- i la Monarquia espanyola –oposada a qualsevol transformació de l'estat. Hom contraposarà el caràcter més democràtic i negociador del govern britànic al règim de la Restauració –i després a la dictadura de Primo de Rivera. El fracàs de la solució autonomista –justificat en part per la tardança en la concessió del *Home Rule* a Irlanda- serà presentat com un avís al govern espanyol; el mateix Cambó plantejarà la necessitat d'accedir a les demandes catalanes davant la possibilitat que el catalanisme segueixi els passos insurreccionals d'Irlanda. Així, per als sectors catalanistes, Catalunya i Irlanda seran dues cares de la mateixa moneda; dues nacions que aspiren a la seva llibertat. La visió dels polítics i l'opinió pública espanyola es mostrarà, en canvi, totalment en desacord amb aquest plantejament. Hom negarà el caràcter de nació a Catalunya i encara menys qualsevol mena de comparació pel que fa als greuges irlandesos envers Anglaterra. És evident que l'evolució diferenciada de la problemàtica irlandesa i catalana vindrà condicionada per l'existència d'un marc legal i polític substancialment diferent. Així, mentre els liberals anglesos assumiran les demandes irlandeses i es mostraran partidaris de la solució autonòmica, Espanya passarà d'un règim immobilitista a una dictadura militar que no donarà cap sortida constitucional ni democràtica a les aspiracions catalanistes.

L'evolució diferenciada a Catalunya i a Irlanda ve donada per una diversitat de factors socials, econòmics i socials. Evidentment, el nacionalisme irlandès es presentarà com una força més organitzada i amb un pes més gran en la societat irlandesa. Tant el nacionalisme irlandès del Partit Nacionalista partidari de l'autonomia, com el posterior republicanisme independentista del *Sinn Féin*, gaudiran d'un suport social majoritari a la societat irlandesa. A Catalunya, en

canvi, el catalanisme dominant –representat per la Lliga– no aconseguirà fer-se portamveu d'un moviment nacional ample que abasti al conjunt de la societat catalana. La solidaritat nacional irlandesa no podia repetir-se de la mateixa manera a Catalunya, on la solidaritat de classe passaria –tal vegada– a un primer pla. El catalanisme, que arribaria amb més o menys força a totes les classes socials, no aniria acompanyat d'un projecte nacional consensuat entre els diferents sectors socials. Si a les illes britàniques l'incipient nacionalisme escocès anira a remolc d'un moviment obrer d'àmplia base popular, a Catalunya el catalanisme polític i l'obrerisme entrarien en confrontació directa. En canvi, a Irlanda, el caràcter limitat del procés d'industrialització, faria que el moviment obrer –de fet– anés a remolc del moviment nacional. La derrota dels treballadors a la vaga general de Dublín de 1913 representaria la claudicació del moviment obrer que a partir d'aleshores esdevindria una branca més del *moviment nacional*. Tot i la empremta socialitzant de James Connolly a l'aixecament de Pasqua de 1916 i la col·laboració posterior entre sindicalistes i nacionalistes, el lideratge de la guerra de la independència es faria des de postulats polítics que situaven la lluita *nacional* per sobre de la qüestió social.

En el cas de Catalunya, el fet que el catalanisme no fos capaç –en aquest moment històric– d'articular-se com un moviment *nacional* ampli, no implica que no hi haguessin intents teòrics en aquest sentit. De fet, el debat teòric i ideològic a Catalunya fou superior al que hi hagué a Irlanda; una part del catalanisme era conscient que calia bastir un projecte nacional que arribés a les masses populars i que fos capaç de contrarestar política i socialment el marc legal polític vigent. Com hem vist, el catalanisme presenta un caràcter plural des dels seus inicis; i a mesura que la Lliga va fent-se amb el control del catalanisme polític i va evolucionant cap a posicions de classe, la Unió Catalanista i altres organitzacions nacionalistes van evolucionant en sentit contrari. Així, la Unió Catalanista, sota el lideratge de

Marti i Julià, intentarà bastir un projecte nacional que intentarà conjuminar les reivindicacions socials amb la qüestió nacional. Com a Irlanda, alguns nacionalistes plantejaran un ambigu cooperativisme com a alternativa al capitalisme dominant. Més endavant, els catalanistes més radicals, organitzats al voltant de Macià, fins i tot plantejaran la possibilitat d'actuar conjuntament amb les bases socials de l'anarquisme i la CNT. Val a dir que a Catalunya, el radicalisme anarquista es mostrarà com una força amb un caràcter independent que primarà la lluita de classes sobre qualsevol altra consideració. A més, el catalanisme que planteja una solució revolucionària en aquest moment té un pes relativament feble en el conjunt de la societat catalana, i no és capaç de liderar un moviment de masses ni –lògicament- de dirigir els sectors obrers embuïts per la doctrina anarquista. Hem de tenir en compte que en el mateix moment que s'esdevé la lluita per la independència a Irlanda, una altra mena de conflictivitat sacseja Catalunya; el *pistolerisme* i l'enfrontament social convulsiona Catalunya i no permet d'articular un projecte de revolució nacional semblant a l'irlandès. La Lliga no vol, davant la por a una sortida revolucionària, i Macià i els cercles independentistes són massa febles i no poden.

Irlanda és el model nacionalista per excel·lència, però no és un *fet nacional* sense contradiccions internes. De fet, el cas Irlandès planteja contradiccions importants a la teoria nacionalista dominant en aquest moment històric. A l'Europa d'entreguerres la idea de l'estat-nació està en un primer pla. Els Estats establerts es presenten, majoritàriament, com a nacions homogènies o aspiren a ser-ho. L'esclat de la guerra reforça la idea de l'estat-nació, amb l'apologia de la violència per a la defensa de la integritat nacional i l'enfrontament entre exèrcits *nacionals*. Al mateix temps, s'estén la idea –sobretot a partir del president americà Wilson- que cal una redifinició del mapa d'Europa. En definitiva, cal adequar les fronteres a

les realitats nacionals d'acord amb el principi de sobirania dels pobles. Això fa que a Catalunya hom albiri moltes esperances que el desenllaç de la guerra comporti una transformació de l'estat espanyol; els catalanistes es mostren partidaris del bàndol aliat i canten les seves excel·lències amb l'esperança que Catalunya sigui recompensada —un cop acabada la guerra— amb el seu reconeixement com a poble. Evidentment, es tractava d'un plantejament no mancat de certa ingenuïtat i allunyat de la realitat política; la crítica a l'estat espanyol anava acompanyada d'una lloança de França com a nació que liderava la lluita per la *llibertat dels pobles*. En aquest context, Catalunya mira molt a Europa i a d'altres realitats nacionals que lluiten pel seu reconeixement. Irlanda, però, segueix essent el referent més important de l'ideal nacionalista basat en la territorialitat i el llegat històric i cultural, refrendat pel dret a la sobirania dels seus ciutadans. Tanmateix, Irlanda plantejava certes contradiccions a la visió homogènia de les realitats nacionals. Així, la qüestió de l'Ulster posava moltes dificultats als teòrics del catalanisme. Hom era conscient que el retard en l'aplicació del *Home Rule* venia donat —en bona mesura— per l'oposició unionista al nord-est d'Irlanda. En aquest punt, alguns catalanistes reconeixeren la complexitat de la situació i es mostraran partidaris de buscar solucions de compromís, defugint dogmatismes ideològics o plantejaments maximalistes.

Antoni Rovira i Virgili, des de les planes de La Veu de Catalunya, seguirà atentament l'evolució dels fets a Irlanda i farà una anàlisi de la situació que anirà més enllà de la repetició d'eslògans o tòpics de l'ideari nacionalista. Davant la problemàtica de l'Ulster, per exemple, recolzarà una solució de compromís que faci compatibles els projectes de nacionalistes republicans i unionistes. Rovira i Virgili es mostra partidari d'una solució federal o confederal, que abasti no tan sols Irlanda sinó tota la Gran Bretanya. Aquesta anàlisi la fa, en realitat, extensiva a l'estat espanyol, on també creu necessària una solució semblant. Rovira i

Virgili s'adona que la qüestió de l'Ulster posa seriosos problemes a la teoria nacionalista tradicional; l'aplicació del criteri de territorialitat hi planteja serioses dificultats. Per altra banda, altres catalanistes –sobretot els sectors independentistes i més radicals- veuen en l'unionisme una maniobra de la Gran Bretanya per aturar el procés sobiranista irlandès; tot i que no posen en dubte la unitat de la nació irlandesa plantegen, però, la necessitat de bastir un projecte nacional integrador i no sectari. En aquest punt, el catalanisme és unànim a l'hora de criticar el sectarisme religiós i defensar els valors de la tolerància. Tot i així, trobem la recerca de la nació homogènia, nacionalment *perfecte*. Així, per exemple, Martí i Julià contraposa la complexitat irlandesa amb el caràcter perfecte de la nació catalana. Aquests plantejaments, però, cal situar-los en un context on el concepte d'estat-nació no pateix cap anàlisi crítica que en plantegi una redifinició global.

Per acabar amb la qüestió de l'Ulster, és obligat d'afegir un parell de comentaris més. Tot i la importància del desvetllament de l'unionisme i l'oposició d'aquest a l'autonomia, l'enfrontament violent que viurà Irlanda en el període analitzat no serà en clau sectària o ètnica. La lluita per la independència enfrontarà irlandesos amb altres irlandesos enquadrats en les forces britàniques a Irlanda, i la posterior guerra civil enfrontarà als mateixos nacionalistes irlandesos. La violència que sacsejarà l'illa serà primordialment basada en uns postulats ideològics i polítics, més que en la confrontació entre catòlics i protestants.

Irlanda servirà –d'alguna manera- per a justificar l'ús de la violència per a l'alliberament de la *nació oprimida*. El to dels discursos i les proclames dels independentistes irlandesos estaran plens d'un to heroic i profètic que glorificaran el *vessament de sang*. La *Revolta dels Poetes* de 1916, i sobretot la lectura que després se'n farà, serà el màxim exponent d'aquesta idealització de la violència. La vaga de fam d'alguns membres de l'IRA en plena guerra de la

independència serà un altre dels moments àlgids de mitificació del martirologi irlandès.

Tanmateix, molts catalanistes es mostraran crítics respecte la violència. Antoni Rovira i Virgili es mostrarà oposat a la violència de l'IRA, tot i que condemnarà encara amb més força la repressió *terrorista* de l'Estat. En tot cas, tot i la càrrega mítica de la revolució irlandesa, trobem un corrent que s'oposa a la violència. Els sectors més radicals, tanmateix, faran una lectura dels fets a Irlanda tot plantejant la necessitat a Catalunya d'una insurrecció violenta a l'estil irlandès. La creació de l'Estat Lliure d'Irlanda, i la posterior República Irlandesa, és hereva d'aquesta tradició insurreccional; essent l'aixecament de Pasqua de 1916 el mite *nacional* per excel·lència. I, de fet, l'activitat de l'IRA a l'Ulster el darrer quart del segle XX es justificarà –en bona mesura– per la lluita dels seus antecessors. Val a dir que a la República Irlandesa de finals del segle XX hom observarà una certa reticència a reivindicar les figures revolucionàries com Patrick Pearse. Vindicar aquests *herois* –que justificaven l'ús de la violència per a alliberar la *pàtria*– podia ser interpretat com una justificació de la campanya violenta de l'IRA a Irlanda del Nord. Hem de tenir en compte que la sensibilitat de les societats occidentals envers la violència i la justificació del seu ús han evolucionat molt; la idea –a principis de segle encara acceptada en molts cercles– de *morir per una causa justa* no troba tant arrelament en la societat actual, que defuig d'aquests plantejaments místics.

Ens trobem actualment, a començaments d'un nou mil·lenni, amb una societat molt diferent de la de principis de segle. Tanmateix, l'Europa d'entreguerres també era –com l'Europa d'avui– una societat on s'estaven produint canvis en les formes d'organització de les estructures polítiques, socials i econòmiques. L'idealisme que trobem a principis de segle, amb la cristallització de tot un seguit d'*ismes* que pretenen la construcció d'una nova societat on el fet nacional i identitari és fonamental per al desenvolupament de la llibertat individual, planteja moltes diferències amb la societat actual però també algunes semblances. És evident

que al món d'avui els grans *ismes* han perdut importància i ha augmentat la valoració de la llibertat individual. Tanmateix, el procés d'unificació política a Europa i la globalització econòmica i cultural a nivell mundial, posen de manifest unes contradiccions que s'assemblen a les plantejades en una Europa d'entreguerres que també viu un procés d'integració i de canvi. Si a principis de segle hom vol respondre a aquests reptes amb la construcció d'estats-nació homogenis que responguin a unes identitats nacionals enteses com a realitats invariables i permanents, actualment hom sovint tracta –de fet– de fer el contrari i obviar les diferències d'identitat a partir d'una pretesa globalització i integració social, política i econòmica.

Tanmateix, les crítiques als moviments identitaris que plantegen reptes als estats-nació establerts, es fan sovint des de la defensa de l'*estatus quo* i obviant que l'estat segueix jugant un paper important en la configuració de la identitat nacional. Val a dir que l'estat actual, però, es mostra molt més inclusiu i admet una pluralitat i diversitat que no trobem a principis de segle. Tanmateix, el procés d'integració europea actual sembla topar amb l'oposició d'alguns estats-nació, que no volen perdre parts de *sobirania* i que s'oposen a la construcció d'un marc europeu alternatiu al present. En aquest context, la crítica a les nacions que volen ser estat entra en contradicció amb la pràctica del *nacionalisme* per part de l'estat existent.

En qualsevol cas, la lliçó de l'Irlanda del període estudiat és que la capacitat de l'estat de donar resposta a temps a les reivindicacions *nacionals perifèriques* és fonamental a l'hora d'obviar conflictes o enfrontaments entre grups humans que es veuen com a diferents. En la mesura que una estructura política determinada és capaç de donar cabuda als diferents sentiments de pertanyença, reconeixent els drets en pla d'igualtat de totes les seves parts, hom pot plantejar una solució que obri les portes a un procés real d'integració a partir del reconeixement del principi d'igualtat individual i col·lectiva. En cas contrari, com veiem a la Irlanda d'entreguerres –amb els repetits fracassos de *Home Rule*– hi ha processos de

radicalització política i social que poden dur a l'enfrontament. La solució donada al conflicte de l'Ulster, amb l'aplicació *de facto* del principi de lliure elecció de nacionalitat en un mateix territori, sembla una solució original i nova que obre noves perspectives a la resolució de conflictes semblants.

Des de Catalunya, hom fa sovint una anàlisi crítica del catalanisme pel seu caràcter classista i el seu allunyament de les reivindicacions populars. Si comparem el catalanisme amb el nacionalisme irlandès, trobem que l'aparell teòric d'ambdues doctrines presenten, de fet, moltes similituds. La *Renaixença* o el *Revival* Gaèlic redescobreixen o *inventen* el passat, tant se val, per a justificar unes demandes culturals i després polítiques. No entrarem a fons en el debat sobre si la *nació* ja hi és o és inventada; aquest és un debat eixorc. En realitat, la consciència nacional és un fenomen variable al llarg del temps i que té les seves arrels en una complexitat de factors socials, culturals i econòmics. Al capdavant, però, és la voluntat dels ciutadans la que determina l'evolució en un o altre sentit. El catalanisme d'aquest període, en un sentit ampli, és un sentiment col·lectiu que va abastant al conjunt de la societat catalana i es va traduint en plantejaments ideològics diferenciats. La incapacitat del catalanisme polític de presentar-se com un moviment nacional unitari a l'estil irlandès, entre altres raons degut a la confrontació social que viu Catalunya en aquests període, no vol dir que la idea de la nació catalana no vagi imposant-se en la consciència col·lectiva dels catalans. En aquest procés d'expansió de la idea nacional, Irlanda jugarà un paper molt significatiu, sobretot a partir del període revolucionari iniciat amb l'aixecament de Pasqua de 1916. El lema *Nosaltres Sols* (*Sinn Féin*), que feren servir alguns catalanistes en aquests anys, és –òbviament– un crit manllevat de la *Revolució* irlandesa. El que en principi pot interpretar-se com un signe d'exclusió i de manca de solidaritat, es pot veure també com l'afirmació d'un desig de llibertat i de justícia. Tot depèn de què entenem per *nosaltres* –un grup determinat o un criteri

de ciutadania obert a tothom- i de si l'afany de ser *nosaltres mateixos (sols)* no tanca la porta a una societat multi-cultural i complexa. Avui, gairebé un segle després i a les portes d'un nou mil·lenni, la solució donada a l'Ulster sembla posar a Irlanda -un altre cop- a un primer pla, perquè hom ha estat capaç de posar les bases d'uns criteris d'adscripció nacional més flexibles i més allunyats de l'ideal *perfecte* de l'estat-nació.

APÈNDIX 1.

CATALANISME I SOCIALISME (textos)

J. Narcís Roca i Ferreras: Carta a un *meeting* del Centre Català

Sense llibertat administrativa y política, sense independència, hem arribat ahont som: à ser Catalunya, oficial, legalment, un sol nom geogràfic com la Polònia, à ser una conquesta aborrida y trepitjada com la Irlanda, à ser unes províncies artificials despotricades per lo més pesat, odiós y absurd de la centralització y la uniformitat. Y per el mateix estil estan Aragó, Valencia, les Andalucies, les dues castelles, Galicia y totes les demés, encara que se'n adonen tant com nosaltres y encara que per la qüestió dels interessos materials estan contra nosaltres. Morts que volen matar als vius, esclaus que volen encadenar el que's mou encara un xic, desafeïnats miserables y envejosos que volen matar de fam als que mengen treballant (...) Des d'ara, catalans, doble camí, doble jornada, doble feina: en lo terreno econòmic y dels interessos materials, sostenir la competència fins ahont se puga y buscar nous mercats, o nous camins comercials. En lo terreno polític català y dels drets morals, reivindicar la nostra vida de nacionalitat y poble, cridar a la llibertat, al dret, a la vida, a nostra Catalunya en pes y a totes les nacionalitats o regions nacionals d'Espanya. Lo que pensen l'Estat absolut y la seva gent per la aneixió de Portugal, havem de sentir-ho per la independència catalana: bé accepten y es conformen en que Gibraltar siga del anglès, ¿per què no han d'acceptar y conformarse en que Catalunya siga dels catalans com Portugal dels portuguesos?

Llibertat y fraternitat ha de ser lo nostre lema, catalans; independents y agermanats.

(J. Narcís Roca i Ferreras, *Carta d'en NRF a un meeting del CC, L'arch de Sant Martí*, 25 de juliol de 1886).

F. Culí i Verdager: sobre la proclamació socialista-nacionalista de Martí i Julià

La proclamació socialista-nacionalista que acaba de fer el doctor Martí i Julià, és una ideologia sistematitzada, que, com diu ell, va de dret al món i és un gros pas donat per la concepció clàssica del nacionalisme que a Catalunya en Prat de la Riba va exposar quan En Valenti Almirall l'havia iniciada d'un mode tan categòric que contrasta amb l'ambient d'aquella època a Catalunya; l'obra de l'Almirall avui encara té una grossa frescor. El doctor Martí Julià romp la neutralitat nacionalista i vincula i uneix aquest ideal amb el socialisme de tal faicó, amb tal estret lligam, que un es fa inseparable de l'altre. Per ell nacionalisme vol dir sobirania espiritual del món i significa això sobirania de tot el que hi ha en el món: imperi de la naturalesa, funcionament adequat de tots els organismes; supressió d'explotats i explotadors...

La neutralitat establerta, que En Torras i Bages decantà vers la Catalunya religiosa, En Martí i Julià la decanta pel socialisme que no és religiós, que és racionalista, i així el veritable nacionalisme es presenta com una política integral apte per a resoldre totes les direccions humanes i encaminar-les rectament amb criteri sistemàtic.

(F. Culi i Verdaguer, *Martí i Julià, Renaixement*, juliol 1913).

Martí Casanovas: Catalanisme Socialista

Catalanitzar, recatalanitzar l'obrer català; sens que en això senti ell l'angoixa de l'abandó de ses lluites reivindicatives; catalanitzar, recatalanitzar l'obrer català, sens sentir aquest el temor de veure's anular el seu esforç en pro d'una reivindicació de classe, ofegant-lo en forces i estaments en ells extranys, es una bella tasca que en la Catalunya nostra s'imposava viva, promptament.

Serà el Catalanisme socialista un nou factor de lluita i d'expansió de les nostres ansies lliberadores. Arrancar de la seva enervadora inercia al nostre obrer; portar-lo a la lluita de la nostra Patria; i alhora, incorporar, i aquesta serà tal volta la més alta labor que exercir puga, el socialisme catalanista al moviment obrer internacional, obrint a les nostres aspiracions, un nou marge d'encausament; veus-aquí la bella tasca de la naixenta força.

(Martí Casanovas, *Catalanisme Socialista, Renaixement*, 27 de març de 1913).

Andreu Nin / Josep Comaposada: Els socialistes i la Mancomunitat

En reunió celebrada el dia 22 del corrent, el Consell Directiu del Centre Socialista de Barcelona va acordar per unanimitat, adherir-se a l'Assemblea que, com a expressió del desig i la voluntat de Catalunya de que s'aprovi el projecte de la Mancomunitat, tindrà lloc el dia 24 del corrent en el Palau de la Generalitat de Catalunya.

Sense que aquest acte nostre signifiqui adhesió o col.laboració directa en una futura acció mancomunada d'elements de dreta i d'esquerra, la nostra entitat, que representa i defensa a Barcelona el Socialisme internacional que aspira a l'integral lliberació i redenció dels homes i dels pobles, fa constar les seves simpaties pel projecte de Mancomunitats, en lo que aquest afecta al principi d'autonomia.

El President, Josep Comaposada; el Secretari, Andreu Nin.

(*El Poble Català, Els Socialistes i la Mancomunitat*, 23 d'octubre de 1913).

Enric Vila Marieges: La Joventut en el moment polític actual

La nostra sinceritat ens porta a confessar que no hi ha revolucions merament polítiques sinó en apariència: en el fons són totes socials. Tots cerquem en la República no un fi sinó un medi d'obtenir

drets polítics; així ho entenia En Pi i Margall quan afirmava que sense la igualtat social la igualtat política és una vana paraula. Prexò nosaltres sustentem les idees republicanes, perquè les creiem precursors del socialisme. Nosaltres veiem en la República l'anunciació d'una societat futura, una societat nova, que demà, en aquell demà del pervindre, transformarà els valors humans i farà desaparèixer el domini individual de les coses (...)

Nosaltres representem la fe a Catalunya com a Nació i la fe en la llibertat com a contingut i com a substància de la nostra ànima nacional. De l'ideal patriòtic n'esdevé el desig de procurar el bé i la grandesa de la Patria. L'amor a Catalunya ens obliga a ser bons i a reparar les injustícies socials. D'aquí que defensem les reivindicacions obreres; així farem homes dignes de la patria i farem de cada català un home fort i Catalunya tornarà a ser rica i plena i esdevindrà triomfant (...)

(...) La joventut vol constituir una esplèndida esperança per a la Patria, vol ser el vehicoll que transporti a Catalunya la civilització moderna. Perxò la joventut, que vol la riquesa i el benestar de la nostra terra, no vol saber res de l'anomenat projecte de la Mancomunitat. Aquest projecte pot ésser admirable en quant signifiqui l'obra de la generació que passa, mes la joventut que simbolisa la generació que puja, no en té prou del projecte de Mancomunitat, sinó que vol i exigirà quan sigui precis la plena autonomia política de la Nació Catalana.

(Enric Vila Marieges, La Joventut en el moment polític actual, JFNR de Barcelona, 13 de desembre de 1913).

Antoni Rovira i Virgili: Nacionalitat i Proletariat

Els intel·lectuals de la classe obrera, i particularment els del socialisme, estan ben lluny de sostenir les teories antinacionalistes. Avui han comprès l'essència de l'ideal nacionalista. Aquesta essència no està en el retorn a temps pretèrits, ni en traçar noves fronteres separadores, ni en ressucitar institucions del passat. Està en l'afirmació de la personalitat dels pobles, de la nacionalitat viva, que es forja de l'esperit propi, fogar de cultura, font de riqueses espirituals, únic orgue per a aportar integralment la contribució dels agrupaments humans a l'obra gloriosa de la civilització del món. El Nacionalisme així entès –i així l'entenc jo, i així l'enteneu vosaltres- ¿com pot ésser mirat hostilment per la classe obrera? Si precisament el Nacionalisme és als pobles lo que el Socialisme és als homes! Si el Nacionalisme representa en el camp polític nacional la mateixa cosa que el Socialisme representa en el camp econòmic! Afortunadament, avui ens trobem amb que les dues grans idees del segle, les que tindran la victòria demà, cada dia van més juntes i lligades (...)

(...) Aquell lloc comú de que l'obrer no té patria, no pot sostenir-se seriosament. L'obrer té patria, encara que la senti d'una manera diferent com diferentment la senten un nacionalista de dreta i un nacionalista d'esquerra. L'obrer té patria; en té tanta com el burgès, més i tot que el burgès. I si no en tingués, fóra que li han robada, i hauria de reconquerir-la al lluitar pel conjunt de les seves reivindicacions. Jo sostinc que l'obrer té patria, i us diré que aquell obrer que no en té, que no en vol

tenir, serà un maniquí de Museu social, un exemplar per a una obra sociològica, però aquell obrer no tindrà ni carn, ni sang, ni ànima viva.

(Antoni Rovira i Virgili, *Nacionalitat i Proletariat*, JFNR de Barcelona, 13 de desembre de 1913).

Miquel Laporta: *El nostre Catalanisme*

I aquests possibles i aquesta tàctica són, aquí, entre nosaltres, principalment l'empenta de la classe treballadora i la unió indisoluble de la llibertat i el nacionalisme: i per xo no permetiríem que se'ns cregués solidaritzats amb la conducta d'aquells homes que, havent guanyat notorietat a títol de catalanistes, la posessin ara al servei del regimen de força capitalista que és plaent a la burgesia, però a qui el poble maleeix perquè li costa la suor i la sang. Encara que aquells homes fossin moguts, com ho diríem, pel desig de servir els interessos de Catalunya, la seva actuació li fóra molt danyosa de fet, perquè la exposaria al perill de perdre aquella dignitat en que sempre l'ha mantinguda l'esperança en la gran justícia que un dia o altre li ha de ser feta, i ademés retreuria a la classe obrera de cooperar al triomf de la causa de Catalunya que, per raó d'aquella actuació, li semblaria amparadora dels privilegis de les classes adinerades.

Per això és un deure nostre patriòtic fer que entengui la classe obrera que aspirem, igual que ella, a la glorificació del treball com únic instrument apte pel perfeccionament de l'humanitat, i a fer que aquesta sigui una germandat de nacions en la que quiscuna d'elles, de tot cor, fassi i mantingui després amb els fets de la seva política, aquella declaració que Mirabeau volia que fes l'Estat francès de la seva època, de que renunciava per sempre més a tota mena de conquestes i no emplearia mai la força contra la llibertat de cap poble.

(Miquel Laporta, *El nostre Catalanisme*, Sabadell Federal, Renaixement, 11 desembre de 1913).

I. Ribera i Rovira: La Guerra europea, l'alliberament de les pàtries i la revolució social

La tirania de les nacionalitats va cap al seu terme. La Guerra Gran resoldrà molts d'aquests problemes nacionalistes. Lo més terrible de la conflagració europea, no serà certament aquesta mortandat en els camps de batalla, sinó la revolució que, acabada la campanya, esclatarà dintre cada un d'aquests Estats heterogènics, per la lliberació de les pàtries esclavitzades. Potser aquest conflicte esdevindrà abans i tot de finida la gran guerra, particularment a Austria, a Alemanya, i a Rússia. La revolta per la lliberació de les pàtries agrillonades se juntarà a la revolució social provocada pels trasbals econòmic provocat per la guerra en la situació del proletariat industrial, mercantil i agrícola (I. Ribera i Rovira, *La guerra europea*, *Diari d'un Soldat*, Barcelona 29 d'agost de 1914).

El triomf del nacionalisme ja s'ha manifestat a Polònia. El tzar Nicolau II de Rússia, des de la ciutat sagrada de Moscou, ha publicat un 'ukase' oferint l'autonomia als polonesos (...) Catalunya,

Catalunya: al Mediterrani sense tu hi mancava una llenca occidental de cara a sol-ixent que pot ésser el lloc de repòs dels combatents. Posa preu a la teva hospitalitat, fins avui generosa. Aquest preu podria ésser la llibertat dels catalans. Viu alerta; que no s'adormi el patriotisme dels teus fills, i qui sap... El tsar, cinquanta anys després de la darrera revolta polonesa, consagra l'autonomia de la vella Polònia. Enguany fa dues centúries que Catalunya va caure retuda: 1714 ... 1914 ... Qui sap, qui sap!

(I. Ribera i Rovia, *Nacionalisme, Diari d'un Soldat*, Barcelona 30 d'agost de 1914).

J. Grant i Sala: El cooperativisme

Volem que a tothom li sigui reconegut el dret a la vida i que l'explotació iniqua de lo que en aquesta li és essencial, desaparegui; volem que el capital se subordini a la vida i al benestar dels homes i volem en fi limitar cada dia més l'acció de l'Estat, fent que sigui més normal i intensa l'acció de l'individu dins de la societat.

(J. Grant i Sala, *Catalanisme Renovador*, Renaixement, 22 de maig de 1913).

No és la cooperativa que ven menjar solament la cridada a produir sense fusells la revolució social més formidable, doncs, el cooperativisme en ses branques de consum, producció, estalvi, banca, empreses agrícoles, mutualisme i ensenyança, seran les que feren el miracle.

(J. Grant Sala, *El cooperativisme com ideal*, Conferència al CADCI, Renaixement, 10 desembre de 1914).

Pensin els estaments obrers, allunyats encara d'aquest humà ideal, això que a gràcies es deixen perdre de no fixar els ulls vers el cooperativisme mentre emergent llurs energies en lluites polítiques que de veure la realitat, el més que'ls poden donar és un canvi d'amo.

(J. Grant i Sala, *El cooperativisme, ideal de l'avenir*, La Nació, 2 d'octubre de 1915).

Domènec Martí i Julià: de la neutralitat social al Catalanisme socialista

Cal que l'ensenyança siga aprofitada i que, per tant, se treballi per a la formació d'un nucli nacionalista d'esquerra, amb completa sinceritat, desprenent-se de burgesismes i considerant l'acció nacionalista com deslliuradora de les nacionalitats en el sentit econòmic i social, de la mateixa manera que el Socialisme és deslliurador de l'individu; que puga dir-se, que el Nacionalisme és la democratització de les nacions, i que les ideologies nacionalistes i socialistes en comptes d'ésser antitètiques, són una ideologia única, que la una no es realitzarà sense realitzar-se l'altra, i que el burgesisme nacionalista no és altre que una última defensa d'ideologies històriques que abans de desaparèixer intenten una adaptació. Apar, repetesc, que aquestes ideologies mouen, a elements

actius del Nacionalisme i del Socialisme, a fondre's en una acció que serà evidentment positiva, car ni uns ni altres, al ajuntar-se, apart de les modalitats individuals, hauran de mantenir abscondites ni una sola de les ideologies que mouen llurs esperits.

(D. Martí i Julià, *Renaixement*, 8 de gener de 1914).

Hem d'afirmar molt sol·lemnialment que és aquí a Catalunya on per primera vegada es va proclamar que Nacionalisme i Socialisme no són dos principis oposats, sinó que són dos principis perfectament coherents i que se són necessaris l'un a l'altre. El Nacionalisme és la forma més perfecta de llibertat política dels pobles i el Socialisme és la forma més perfecta de la llibertat dels pobles econòmicament (...) El Nacionalisme sense el Socialisme és una aberració immensíssima; inversament, el Socialisme sense el Nacionalisme, si es concretés sols a defensar l'aspecte purament econòmic dels seus principis, si no sentís altres aspiracions que les purament egoístiques de la materialitat de la vida, fóra ben poca cosa; com el Nacionalisme, si no es completés amb els principis econòmics del Socialisme, fóra una negació. Perque, digueu-me, què serien les patries i què el Socialisme, aquella universalitat pel bé de l'existència de les patries, el del lliure viure de les nacions del món, la contraria a l'imperialisme, si no es fonguessin i de dret no atentessin plegats els grans imperialismes, els grans Estats que ofegant als petits pobles hi crearen el predomini de la força per damunt del dret? El Socialisme és el que creà l'internacionalisme que és la base de la llibertat del món, perque el món sense llibertat no es concebeix i de llibertat no n'hi ha d'altra que la que esdevé del lliure existir de tots els pobles de la terra.

(D. Martí i Julià, *Les orientacions de la Unió Catalanista*, La Nació, 3 de Juliol de 1915).

La civilització universal ha avançat sempre per embranzides, seguint el camí del sol, i l'era de la civilització europea occidental no ha finit encara: la guerra actual n'és una prova. Els problemes socials plantejats a Europa s'han de resoldre, i és el Socialisme l'ideologia que, fonent-se amb el nacionalisme, l'acció humana que posarà fi a l'imperi del dret de la força, renovarà l'Europa i, saltant per damunt de la mar gran, seguint sempre el camí del sol, durà, a les Amèriques la plenitud de l'era de la justícia, per a que allà s'hi plantegin els nous problemes d'evolució i perfeccionament dels homes, que la nova civilització determinarà..

(D. Martí i Julià, *La Nació*, 7 d'agost de 1915)

Pere Casals: *Del món del Treball*

Del molt que hi ha a fer. Es precis que tots els homes que estimin la Patria nostre curin de pervenir del nostre obrer, però amb fins completament altruistes. Mireu que l'obrer és el tresor, l'energia, el primer element que produeix la riquesa dels pobles. Mireu que un mal geni li roba avui tot el seu caràcter, i ai de nosaltres que en els desfigurin definitivament! (...)

(...) Es deure de tots els homes i patriotes de cor preocupar-se d'aquestes coses. Estimem de debò la Patria? Doncs a demostrar-ho més, no platònicament. Fora prevencions i odis d'estament. Mentre el Nacionalisme català no abracci dintre seu, sincerament, a tot el nostre poble, el triomf dels ideals no arribarà mai. Ademés, vosaltres que VOLEU DELXAR LES COSES PER AL DEMÀ, compteu que l'actual carnatge que endola la terra, durà en si mateix una total revisió de valors que ha de canviar la faç del món. Pobre de l'Humanitat que no fos així!

A laborar, doncs, tots i totes amb coratge i bona fe. Nosaltres aportarem el nostre petit esforç a la causa catalana lluitant per la de l'obrer, troç de la nostra Catalunya -Humanitat primer- carregant-nos de raó; després, fent-la valer. Hi ha moltes maneres de fer Patria.

(Pere Casals, Del món del treball, La Nació, 3 de juliol de 1915).

Maig: La Vaga

No és metralla el que vol el poble; pa, pa, és el que demana; el pa que es guanya i no se li dona, el pa per la dona, el pa pels fills. Les grans disbauxes de la societat són fetes amb suor d'aquesta pobre gent que perquè demana viure se li ensenyen els mausers. Doneu-li pa al poble; vosaltres, gent regionalista, els qui parleu cada dia de l'engrandiment de la Patria, de la riquesa de la Patria; vosaltres que sou els posseïdors de la riquesa de Catalunya; vosaltres que heu demanat als obrers que contribuïssin a la campanya pro-zones neutrals; penseu que són un troç de Patria que acorralada, per la miseria demana pa; no oblideu que el rebutjar les justes peticions dels obrers, és un perill gravíssim per la raça que poc a poc va neulint-se per manca d'una deguda alimentació, i la desaparició de la raça equivaldria a l'ensorrament de Catalunya (...)

(...) La vaga d'ara, és senzillament, la vaga de la fam. Els qui aspirem a una era de justícia eterna; els qui volem que cada íi ocupi a la societat el lloc a que té dret; els qui rebutgem els armaments la supremacia d'una determinada casta social; els qui aspirem a una Catalunya tot justícia i perfecció, hem de protestar enèrgicament de la situació arbitrària del nostre poble. Caiguin damunt dels responsables de les futures conseqüències, les autoritats ineptes i els "grans patriotes", el nostre mensypreu més gran, la nostra més fonda maledicció (...)

(...) La ciutat de Catalunya acull amb amor el pas d'aquests vaguistes, que tenen d'ella el gest rebel i l'aire de futurs triomfadors i el devassall d'aspiracions i anhels de llibertat fonamentats en la justícia. (Maig, La Vaga, Renaixement, 15 de gener de 1916).

J. Recasens i Mercadé: Marxisme i Nacionalisme

Els socialistes creiem que els obrers sols poden, si volen ésser lògics, pràctics i conscients, militar en un partit: el partit socialista, internacional i marxista. I que, en les files d'aquest no tant sols treballaran per la lluir emancipació econòmica, sinó que, al mateix temps, podran defensar quants

problemes i solucions conceptuïn de justícia, com el nacionalisme, la república, legislació obrera, cultura, etc. El contrari és descuidar l'essencial per a esmerçar estèrils esforços en coses purament accidentals.

(J. Recasens i Mercadé, *Nacionalisme i Socialisme*, Renaixement, 20 d'abril de 1916).

En aquest sentit, la posició que ens oferia nostre distingit col.laborador J. Recasens i Mercadé en el número passat d'aquesta Revista, té una valor doctrinària perquè, a pesar de tot, desconeix la realitat de Catalunya i fins la visió catalanista. I per altre costat, la seva posició, altament respectable, té una valor dogmàtica i doctrinal molt preuada, en quan encastellant-se en els principis es nega a intervenir en la política catalana –dominada per ell a ser sempre de burgesos– encara que no dubti en la política d'una organització Socialista ibèrica o d'unió amb els Socialistes d'Espanya, segurament per creure-la més eficaç –cosa certament molt discutible, àdhuc sota el punt d'obir socialista que sosté.

El senyor Recasens no s'ha fixat en ço que ve dient la Unió i venim dient nosaltres; i a l'escriure el seu article oblida llastimosament que a Catalunya s'hi desenrotlla necessàriament una política, perquè té en definitiva, corporacions públiques –la Mancomunitat la més comprensiva– que creen, reglamenten i administren serveis públics amb més o menys extensió i intensitat.

(Renaixement, Rèplica a J. Recasens i Mercadé, 6 d'abril de 1916).

La emancipació dels treballadors, obra exclusiva dels treballadors ha d'ésser, digué En Marx; i, convençuts d'aquest axioma, els treballadors no creuen, no poden creure, en l'acció dels partits que treballen per ideals agens a la llur redempció econòmica, com no creuen ni poden creure en la impulsio socialista de forces –per respectables i nobles que siguin– que es mouen fora del moviment sindical i polític de la classe obrera; de forces que s'encaminen, principalment, a constituir un instrument de govern que, com tots els governs, ha d'ésser fatalment antitètic amb nostres ideals d'igualtat social, de socialització universal, de fraternitat humana.

(J. Recasens i Mercadé, *Política Obrera i Política Burgesa*, Renaixement, 18 de maig de 1916).

Alfred Canal / Joan Lleget: Renovació i l'altra catalanisme

I ja que en l'actualitat sembla que no es pugui ésser catalanista sense pertènixer a la Lliga, per la futil raó de que és aquesta l'organització patriòtica que compta amb més nombre d'afiliat, esforcem-nos en propagar les idees lliberadores de l'humanitat, assimilant-les a l'essència nacionalista; que per aquest camí farem obrir els ulls a la classe treballadora, que jamai s'uniria amb la gent reaccionària, i privem, fent-li comprendre'l perquè de l'existència del nacionalisme, base de nostre llibertat, de que falsos redemptors els enganyin miserablement, amb promeses queno poden complir i ni els mateixos redemptors han somniat mai (...)

Per un cantó, la gent reaccionària de Catalunya, aplegant-se en gran part sota 'ls plecs de la bandera, que inicialment aixecà ben alta i sola la Lliga Regionalista, arribant fins a voltes a desvirtuar la seva verdadera acció patriòtica, claudicant en sos principis en raó de la conveniència política de quiscun influent afiliat, i menyspreant, moltes vegades, als que, de soca-arrel nacionalistes, no varen tenir a bé el desfer-se de le seves ides lliberals.

(Alfred Canal, *Tots per Catalunya, Renovació*, Granollers, 29 d'octubre de 1916).

D'aquesta hora en endavant, tothom tindrà Patria: Patria en el seu cor i en el seu cervell. I aquest socialisme nacionalista, únic que té raó natural d'existència, assentarà 'l verdader socialisme de tot el món, el socialisme que pugui aconseguir en l'esdevenir, l'esborrament dels privilegis, preeminències dels rics, i les vexacions i humiliacions dels pobres.

(Alfred Canal, *La realitat Socialista, Renovació*, 18 de març de 1917.)

I mentres veiem com el país irlandès s'encara valentment amb el seu sojutzador, rebutjant-li la conscripció aprovada per llur govern i parlament, tenint per entremig el compromís d'Estat de guanyar la guerra, en nostre parlament hem de sentir, per boca de nostre Parnell de 'guardarroquia', que les concepcions nacionalistes d'un valent diputat base són curulles d'apasionament i estemporànies per virtut d'aprovar una reforma de Reglament del Congrés i un 'modus vivendi' de l'Estat amb sos servidors de braç armat, que el mateix és indispensable a la vida nacional, com ho és la presència del 'leader' Cambó i companys, salvaguardant des de dalt, els sagrats interessos morals de Catalunya.

Una vegada, el llaç Maura-Cambó va matar el programa mínim de Solidaritat Catalana. Avui, el mateix llaç Cambó-Maura, ha enterrat la memorable executòria de l'Assemblea de Parlamentaris. I Visca Catalunya.

(Alfred Canal, *Cambó, Renovació*, Granollers, 5 de maig de 1918).

Venim a actuar amb completa independència, dirigit emperò els nostres entusiasmes juvenils envers els ideals nacionalistes, dels quals ens proposem ésser-ne portaveu en aquesta vila, defensant-los en totes ses manifestacions i conseqüències inherents a tot partit d'esquerra; essent un dels fins primordials de nostra tasca, treballar de ferm per a agermanar els idels de república i socialisme amb els de nacionalisme, puix no considerem incompatible la democràcia, la germanor espiritual dels pobles, amb la llibertat de les nacionalitats; ans bé, creiem que del nacionalisme ben estès podria devenir-ne la República i àdhuc el més pur socialisme.

(Joan Lleget, *Política Nova, Renovació*, Granollers, 7 d'octubre de 1916).

Serra i Moret: Irlanda

Per uns quants dies a tot arreu del món va distreure's l'atenció dels rapports del front de batalla i el públic devorava ansiós les noves de la sedició esclatada a Irlanda. Fou un crit angustios llençat en mig de la més gran de les tragèdies. El món va esglaïar-se. Després tothom va reprendre el seu partit, i la Irlanda callà, vençuda, ofegant amb la pols de la terra el deliri dels poetes que l'havien electritzada (...) La impotencia, la fam, la desesperació, han sigut els permanents incentius de la qüestió irlandesa; són els motius que l'han debilitada i sostinguda a l'ensem. La potencia de l'Imperi Britànic ha causat la despoblació i la miseria d'Irlanda, i la despoblació i la miseria han avivat el sentiment d'adhesió a la terra i han intensificat el dolor de la llaga consumptiva (...) Des de qualsevol punt d'obir s'ha d'admetre l'esperit de revolta com un fet natural, com una reacció contra el fatalisme (...) Els irlandesos es defensen contra la mort; res té d'estrany que la seva actitud sigui de desesperació. Que visquin, i a l'ombra del Home Rule es marcirà la flor del plany estèril. Els Sinn Feiners perderan lluir pruit de negatiu isolament i la verda 'Erin' no continuarà essent fecondada peer la llevor de martiri, de fam i de tragèdia (...).

(Serra i Moret, *Irlanda*, Renaixement, 15 de juny de 1916).

El Poble Català: Nacionalisme i Socialisme

Lo mateix de les nacionalitats esclaves, proletaris col·lectius que lluiten contra l'aristocràcia de les nacionalitats privilegiades. L'una lluita i l'altra han escandalitzat als mateixos socialistes queens preidicaven pau i amor. A l'últim la guerra de classes s'ha imposat i tothom l'ha reconeguda. La de nacionalitats oprimides s'haurà de reconèixer igualment compresa dintre el socialisme. Quan aquestes barreres que s'oposen a les corrents universalistes s'hagin esborrat, l'ideal socialista tindrà feta la meitat del seu camí. I veus aquí com no són incompatibles sinó complementaris, un nacionalisme socialista o un socialisme nacionalista.

(El Poble Català, Editorial, 15 de maig de 1916).

Revista de l'Ateneu Obrer del districte II: Amb motiu de la mort de D. Martí i Julià

El Doctor Martí i Julià, Cap del Nacionalisme de Catalunya, metge intel·ligentíssim i home bondadós i afable, desaparegué en eixa data d'entre nosaltres deixant un buit que difícilment s'omplirà.

Diem això, car com a batallador dintre del Catalanisme no n'hi ha hagut cap de su temple. Auster, recte i incommovible en la llur modalitat política, esdevenia el model perfecte del lluitador incansable, perseverant en la prèdica dels ideals sustentats per la entitat-mare del moviment patriòtic de Catalunya, la "Unió Catalanista".

(Revista de l'Ateneu Obrer del districte II, *Martí i Julià*, juliol de 1917).

APÈNDIX 2.

EL CATALANISME RADICAL: TEXTOS PATRIÒTICS I REVOLUCIONARIS

Joan d'Arlés: *Per la Nostra Guerra*

Oh, Catalans, germans de pàtria de l'una i l'altra banda d'aquest gran mar que ens separa! Penseu que tots els pobles que han ressorgit al gran concert de les lliures nacionalitats històriques, han tingut els seus herois i els seus màrtirs. I unes gotes de sang vessada d'aquests màrtirs i herois de les causes nobles, han estat fecundíssimes en el camp de les reivindicacions pàtries. Finlàndia, Polònia, Irlanda, Cuba, Filipines, són exemples històrics que no poden eludir els catalans que clamen per la llibertat de la nostra Pàtria. Prou polèmiques històriques; prou explicacions didàctiques, científiques i literàries defensant els drets, avui ja indiscutibles, de Catalunya.

Hem de fer la guerra; enfrontem la nostra guerra; portem-la al esperit dels nostres germans de pàtria que enten la rojor de la vergonya per la dignitat de la nostra pàtria escarnida i mil voltes trepitjada. Catalans de tot el món! Enfrontem la nostra guerra; prediquem-la, portem-la a l'esperit de tots; del pare, del germà, del fill, de l'amic, del conegut. La nostra guerra s'imposa. L'Estat invasor de Catalunya, dictador i despòtic, no pot interrompre el curs de la seva història.

I les ombres de Kosciuszko, d'Oberdan, de MacSweney, d'en Rizal, d'en Martí, d'En Maceo i en Màxim Gómez, se'ns apareixin com espectres precursors dels nostres herois i màrtirs que han de sortir indefectiblement de la nostra guerra que ha de donar la independència a Catalunya.
(Joan d'Arlés, *Per la Nostra Guerra*, Ressorgiment, Buenos Aires, gener del 1924).

Ressorgiment (Buenos Aires): Déu vos guard, Senyor Cambó

*Si en Cambó davant el sorollós fracàs de la seva política de cordialitat i d'harmonia amb Espanya, decebut del generós concurs que li atorgà, no apreciat pels espanyols, s'hagués donat per enter a la causa de Catalunya, el nostre poble, que sap perdonar massa, l'hauria acollit amb els braços ben oberts i l'hauria ratificat la seva confiança. Els espanyols, aleshores no li haurien pogut tirar en cara la seva actitud nobilíssima i, sobretot catalaníssima. No fou així, però, dissortadament (...)
(...) I al Cambó polític és que volem adreçar-nos per a dir-li que aquí a l'Amèrica trobarà forts nuclis de patriotes catalans organitzats que responen a un pla general per a la defensa de la Nació Catalana. Trobarà uns homes modestos de cabals, però pletòrics d'energies que s'han imposat com*

un deure sagrat el sacrifici de treballar, d'aquí estant, per la consecució de la independència de Catalunya. Uns homes idealistes, si voleu, catalans que creuen que la pàtria llur és Catalunya i únicament Catalunya. Uns patriotes que en els moments difícils saben donar la cara per la pàtria i acceptar les responsabilitats que se'n deriven, amb el cap ben alt i sense reserves mentals.
(Ressorgiment, Déu vos guard, senyor Cambó, Buenos Aires, Juny de 1924).

Francesc Macià: Per la Llibertat del nostre Poble

ESTAT CATALÀ, rendint tribut d'admiració als nacionalistes que posen voluntat, acció, fe i sacrifici en preparar i assolir l'alliberació espiritual del nostre poble, vol curar preferentment –ja que fou fins avui tasca oblidada– de l'organització i rendiment de les voluntats i forces que han de dur-nos l'alliberació material que permetrà el futur desenrotllament del nostre poble i la seva acció cooperadora a l'avenç constant de l'humanitat.

I no són solament els estudis històrics, els exemples colpidors dels últims llustres, la nostra voluntat d'homes d'acció els que ens indueixen a proclamar aquesta necessitat d'organització de les nostres forces per a reclamar d'una faiso contundent la nostra llibertat nacional, sinó que veus de fora i les realitats del moment ens diuen que sens una "prèvia acció militar nostra" seran endebades tots els esforços que fem per a fer-nos oir i escoltar més enllà de les fronteres i per a encaçar una solució amical i encoratjadora dels últims organismes creats per a vetllar per la llibertat, la pau i el progrés de les nacions.

(Francesc Macià, Per la llibertat del nostre poble, Butlletí d'Estat Català, nº3, 1924).

Catalans, romandre passius i resignats, anar a la solució de futures col.laboracions més o menys cordials, duguin l'etiqueta que diguin, fora per Catalunya un martiri sense glòria, una mort sense resurrecció. Les taques de sang només amb sang poden ésser rentadesi les coses de l'esperit mai, enlloc del món, s'han comprat a pes d'or ni de monedes. La llibertat dels pobles, només s'ha comprat sempre al preu de la sang. I ai d'aquells que un dia la compren a preu de moneda, que a preu de moneda se la tornen a vendre.

Ens diuen il.lusos i exaltats. Acceptem el nom d'exaltats, però amb consciència. Si tan exaltats sense seny haguéssim estat, hauríem caigut en el parany que més d'un cop se'ns ha posat, provocant-nos a l'atemptat personal que sempre he cregut innoble i mancat d'eficàcia; si tan exaltats, sense seny, haguéssim estat, hauríem caigut en aquest altre parany que el funest Martínez Anido ens havia parat també a Vera, a Perpinyà i fins a Barcelona. Tan-de-bo haguessin escoltat tots la meua veu. Aquests pobres joves que hi sucumbiren, màrtirs d'agents provocadors, d'aquests monstres sanguinaris tan tradicionals en el govern d'Espanya, n s'haurien deixat sacrificar d'aquesta manera tan oriminosa i

digna d'oprobri de tots els homes del món. Nosaltres som exaltats, però sabem contenir els exaltaments fins el dia que sigui. Aquest és el millor i l'únic oportunisme, el qui porti a la llibertat de Catalunya. Penseu que si no us ha cridat abans, és que no he cregut arribada l'hora de la victòria, i penseu també que, quan us cridi, podreu venir ben refiats, mateix que anéssiu a una festa, que una gran festa ha d'ésser per Catalunya aquest dia que pressento i que en veritat, de veritat, us dic que ja s'atansa. (Francesc Macià, *Catalans, Alerta!*, Butlletí d'Estat Català, Gener de 1925).

Daniel Cardona (Vibrant): La Pàtria Nova

La terra catalana ens demana la sang. Cal sang roja de sacrifici per purificar la Pàtria prostituïda. Hem penjat una estrella de cinc puntes a l'angle de la nostra bandera. Això vol dir que no tot és podrit a Catalunya. Això vol dir que hi ha un grup, un estol no conformista. Endavant! Peròensem que la nostra bandera es desplega al vent com uns braços oberts, demanant la vida als seus seguidors.

Fa prop de doscents anys que Catalunya no ha donat sang per la seva llibertat. Oh! amics! Poc penseu quina gran victòria, quina gran victòria la nostra a la primera foguera que s'encengui al apuntar l'alba, que torsi roig el cel i faci brillar la sang de la terra.

Aquell dia catalans, tant si es perd com si es guanya, el sol que surtirà estigueu-ne segurs, es dirà INDEPENDÈNCIA.

(Vibrant, *La Pàtria Nova*, Butlletí d'Estat Català, París, Febrer de 1925).

El meu temperament em du a la guerra de muntanya, a la qual em veuria amb cor de fer serveis a la nostra causa nacional. Sóc un enamorat dels procediments "Sinn-Feiners irlandesos, i amb tot i preveure que Catalunya no és Irlanda, els Escamots ensorrats pel macianisme haurien estat quelcom de semblant. L'agressió al Canonge Boada, autor oral de l'ordre de la predicació en castellà al bisbat de Barcelona, autor també d'una llista negra en la qual figuraven eclesiàstics catalanistes, fou un assaig incipient de tot allò que haurien estat aquests Escamots: una justícia i una alliberació catalanes. Llavors jo podia fer quelcom (...)

(...) Ja ho sabeu, compteu-me com a soldat de fila. La meva vida, i tot, és per la meva Pàtria. Quan la meva Pàtria senti la necessitat de dignificar-se, jo faré com dos. Ara, no vull ésser altra cosa que soldat de fila. Ja estic tip d'encendre focs i que altres els apaguin.

(Daniel Cardona, *Res de Nou al Pirineu*, p. 125, Barcelona, 1933).

Hem regenerat, doncs, la nostra llengua, la nostra cultura, les nostres ciències polítiques i econòmiques. Però no ens hem regenerat pel sacrifici. No és possible una regeneració sense sacrifici: Catalunya, que ha tingut en aquesta renaixença bons literats i bons polítics, no ha tingut homes de

grandesa moral que amb la seva exemplaritat elevessin a un pla superior l'ideal de la Catalunya eterna. Hem estat d'una mediocritat manifesta. Hem tingut l'"elite" política, l'"elite" científica, l'"elite" econòmica i l'"elite" artista. Totes aquestes "elites" catalanes plegades han demostrat una espiritualitat ben escassa. El nostre moviment catalanista no té res d'heroic... La política catalana és el símptoma més evident i més clar del nostre afebliment moral.

(Ibid., p. 147-148.)

Nacionalisme no significa la rebel·lia perquè sí, llarga o curta, i plegable a l'ocasió propícia. Macià no hauria pogut ésser mai Griffith o De Valera: li manca la convicció essencial (...) Vèiem en Macià, un Sir Casement, que al millor dia es faria penjar per Catalunya, i nosaltres darrera d'ell o davant d'ell. No ens interessava altra cosa que el fet de dignitat, i plantejar davant d'Espanya el nostre plet nacional en els termes estrictes: o la llibertat o la mort! (...)

(...) Faltava a Catalunya –i manca encara– una Pasqua irlandesa de 1916. Sense grans condicions polítiques, qui ens haiva de dir que Macià seguiria, a la primera avinentesa, el camí de Francesc Cambó.

(Ibid., p. 152-153).

El seu nacionalisme (Cambó) és la veu natural de la nacionalitat... Però en l'aplicació política d'aquest nacionalisme de Prat, no hi podem estar tots d'acord. El nacionalisme de Prat és imperialista. El nacionalisme de Prat hipoteca el nostre moviment nacional a favor d'un federalisme, i li nega la solució separatista... Així, agafem la doctrina integralment nacionalista del doctor Martí i Julià, i amb ell afirmem: "A la Nació no se l'afirma concretament si se la manté relligada a l'Estat" (...)

Cambó ha cregut afeblir la tesi separatista catalana amb l'afirmació que era més un sentiment que una convicció. Preguntem si el Nacionalisme Basc té altra base fonamental en el seu moviment patriòtic, que sigui més preponderant que el sentiment. Preguntem si el "sinn-fein" irlandès fou altra cosa que el sentiment. Demanem si en tot altre qualsevol moviment nacionalista, el sentiment no és precisament l'element que forma l'aspiració nacional i el converteix en una força dinàmica.

(Daniel Cardona, Ibid., p. 222-227)

Butlletí d'Estat Català: Paraules d'en De Valera

El llustre cap dels republicans irlandesos suara sortit de la presó on fou reclus per no acceptar la sobirania del rei d'Anglaterra, fidel als seus ideals de sempre de llibertat i d'independència nacional que ha defensat àdhuc condemnat a mort pel tirà i amb tots els mitjans ha pronunciat les següents paraules en el seu darrer discurs aclamat pel poble que envai el local i emplenà carrers i places del voltant:

"Jo demano als altres pobles sotmesos d'aprofitar l'experiència recent d'Irlanda, i de recordar que l'única base sobre la qual una nació, lluitant per la seva llibertat, pot restar unida és la de la independència completa."

En De Valera pensa alliçonat pels fets com el nostre capdill en F. Macià i com es veuran reforçats a pensar alliçonats pels fets també tots aquells que feien equilibris amb solucions intermitges, barrejant i confonent els conceptes d'independència i de separatisme i rebutjant l'ús de la força com a mitjà per a encaçar la cristallització dels nostres ideals.

(Butlletí de l'Estat Català, Paraules d'en De Valera, nº4, 1 de setembre de 1924.

Joan P. Fàbregas: Missatge al poble català d'Eamon de Valera

Digueu, company, al poble català, que malgrat no conèixer jo els antecedents del seu problema nacionalista que em permeti jutjar-lo, els seus anhels de llibertat i d'independència tenen la simpatia més cordial del poble irlandès i del seu president.

(Joan P. Fàbregas, *Catalunya i Irlanda*, p. 35, Entrevista Joan P. Fàbregas-De Valera).

Irlanda i Catalunya, a l'igual que totes les altres nacionalitats esclavitzades del món, tenen un perfecte dret a gaudir de les seves llibertats i de la independència integral. Si després de reconeguda la raó que els assisteix, si després d'haver-los restituit la dignitat humana que els fou arrabassada, volen formar part d'una confederació dels altres pobles d'afinitat racial, és una facultat del seu lliure albir; però mai no podrà ésser justificat i constituirà sempre una vergonya per a la nostra pseudo-civilització, que se'ls forci a viure sota fórmules que repugnen a la seva consciència i que la seva ànima rebutja.

(Joan P. Fàbregas. *Irlanda i Catalunya*, p. 26-27)

BIBLIOGRAFIA

1. PREMSA

L'Arch de Sant Martí

The Belfast Weekly Telegraph

The Belfast News Letter

Butlletí d'Estat Català

CADCI, Revista Anyal

Catalunya, Periòdic Català

El Correo Catalán

The Freeman's Journal

Gasete de l'Unió Catalanista

Irish Freedom

The Irish Times

The Irish Worker

Juny

The Gael

Galway Observer

The Kilnenny Journal

La Nació

Revista Nova

Pàtria Jove

El Poble Català

La Renaixensa

Renaixement

Renovació

The Republic

The Sligo Champion

La Veu de Catalunya

The Waterford News

(Consultats a la *National Libray of Ireland, University College Dublin (UCD)*, *Institut d'Història de la Ciutat*, *Hemeroteca Municipal de Granollers*, *Institut Jaume Vicens Vives*, *Biblioteca Arís i Biblioteca de Catalunya*).

2. PAMFLETS, MATERIAL NO PUBLICAT I BIBLIOGRAFIA GENERAL

Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona, *El fet de la reivindicació Jurídica Catalana*, Impremta Elzeviriana, Barcelona, 1919.

Gerry Adams, *Falls Memories*, Dingle, 1982.

J.M. Ainaud de Lasarte & Enric Jardí, *Prat de la Riba. Home de govern*, Ed. Ariel, Barcelona, 1973.

Santiago Albertí, *El Republicanisme Català i la Restauració Monàrquica (1875-1923)*, Albertí, Barcelona, 1972.

Gabriel Alomar, *Catalanisme Socialista*, Conferència organitzada per l'Ateneu Enciclopèdic Popular, Barcelona, 1910.

Kieran Allen, *The Politics of James Connolly*, Pluto Press, London, 1990.

Claudi Ametlla, *Memòries Politiques 1890-1917*, Editorial Pòrtic, Barcelona, 1963.

Samir Amin, *L'Ethnie à l'assaut des nations: Yougoslavie, Ethiopie*, unrisd, Fo. du Tiers Monde, l'Harmattan, Paris, 1994.

Pablo de Azcarate, *La société de Nations et la protection de Minorités*, Centre Européen de la Dotation Carnegie pour la paix internationale, Genève, 1969.

Albert Balcells, *Història del Nacionalisme Català. Dels orígens al Nostre temps*, Generalitat de Catalunya, 1992.

Ivo Banac, *The National Question in Yugoslavia. Origins, history, Politics*, Cornell Univ. Press, Ithaca, London, 1984.

Heribert Barrera, *El nacionalisme Català a la fi del segle XX*, Fundació Universitat de Vic, Eumo Editorial, Barcelona, 1987.

Tom Barry, *Guerrilla Days in Ireland*, Dublin, 1949.

Mart Bax, *Harpstrings and confessions. An antropological study of Politics in Rural Ireland*, University of Amsterdam, 1973.

Peter Beresford Ellis, *A History of the Irish Working Class*, London, 1972.

Jaume Bofill, *L'altra Concòrdia*, Publicacions de la Revista de Catalunya, Barcelona.

Ramon Alberch i Josep Quer, *Del catalanisme al nacionalisme*, Columna Assaig, Barcelona, 1998.

Matthias Brenzinger, *Language Death. Factual and theoretical Explorations with special reference to East Africa*, Mouton de Gruyter, Devlin. New York, 1992.

John Breuilly, *Nationalism and the state*, Manchester Univ. Press, 1982.

Patrick Buckland, *James Craig; Lord Craigavon*, Dublin, 1980.

- Josep Burgas, *Jordi Erin*, Salvador Bonavia Impressor, Barcelona, 1913.
- Josep Burgas, *Els Segadors de Polònia*, La Novel·la Teatral Catalana, Any II, nº32, 1920.
- Butlletí de Catalunya*, nº2, Publicacions d'Estat Català, Comitè Central Séparatiste Catalan, Paris, 1924.
- Thomas Byrne, *To the electors of the North Dock Ward*, January 1901, Pamflet, National Library of Ireland.
- Michel Cahen, *Pour une lecture réaliste de l'identité*, Group Bordeaux-Barcelone (CEAN/CEA), Editions l'Harmattan, Paris, 1994.
- Alex Callinicos, *The Revenge of Histor. Marxism and the East European Revolutions*, Polity Press, 1991.
- Francesc Cambó, *Actuación Regionalista*, Barcelona, 1915.
- Francesc Cambó, *Discursos Parlamentarios (1907--1935)*, Editorial Alpha, Barcelona.
- Norman F. Cantor, *The Age of Protest; Dissent and rebellion in the twentieth century*, London, 1970.
- Daniel Cardona i Civit (*Vibrant*), *Res de Nou al Pirineu*, Nosaltres Sols, Barcelona, 1933.
- Daniel Cardona i Civit, *La Batalla*, Barcelona, 1923.
- Jaume Carner, *Orientacions polítiques i socials del CNR*. Discurs pronunciat per ..., Barcelona, 1907.
- J. Carner i Ribalta, *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló*. Edicions Catalanes de París, 1972.
- J. Carner i Ribalta, *Macià: la seva actuació a l'estranger*, Vol. I-II, Lletra Viva Llibres, Barcelona, 1978.
- J. Casals i Arrufat, *Catalunya, Poble dissortat*, Barcelona, 1933.
- Daniel chatelain & Pierre Tafani, *Qu'est-ce qui fait courir les Autonomistes*, Penser/Stock 2, Éditions Stock, 1976.
- Moirin Chavasse, *Terence MacSwiney*, Dublin, 1961.
- John Joseph Clancy, *The housing problem: how to solve it*, United Irish League, Dublin, 1907? (National Library of Ireland).
- J.D. Clarkson, *Labour and Nationalism in Ireland*, New York, 1925.
- Shepard B. Clough, *A history of the Flemish Movement in Belgium*, Ph. D., New York, 1930.
- John Coakley, *The Social Origins of Nationalist Movements. The Contemporary West European Experience*. London, 1992.
- Linda Colley, *Britons. Forging the Nation 1707-1837*, Yale University Press, New Haven and London, 1992.

James Connolly, *Labour in Ireland*, Dublin, 1944.

James Connolly, *The Socialist Republic (Letter to the electors of Wood Quay)*, January 193, Pamflet, (National Library of Ireland).

James Connolly, *The Workers' Republic*, Dublin, 1951.

Agustí Colomines, *El Catalanisme i l'Estat, la lluita Parlamentària per l'Autonomia (1898-1917)* Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1993.

Pere Coromines, *De la Solidaritat al Catorze d'abril*, Curial, Barcelona, 1974.

E. Cortade, *Catalunya i la Gran Guerra*, Barcelona, Dalmau, 1969.

The Crane Bag, *Irish Language and Culture: An tEagrán Gaelach*, Dublin, 1980.

Bernard Crick (Ed), *National Identities. The Constitution of the United Kingdom*, Blackwell Publishers, Oxford, 1991.

Manuel Cruells, *Salvador Seguí, el noi del Sucre*, Editorial Ariel, Barcelona, 1974.

Alfons Cucó, *Esquema Històric del Valencianisme Politic*, L'avenç, nº1, 1977.

M. Helena Da Cruz Coello & Manuel Fernández Álvarez & Slobodan Pajovic y otros, *Pueblos, naciones y Estados en la historia*, Ediciones Universidad de Salamanca, 1994.

Martin Daly, *Memories of the Dead*, The Powell Press, Dublin, (National Library of Ireland).

Patrick T. Daly, *Rotunda War Contest*, Pamflet, 1908? (National Library of Ireland).

Thomas Davis, *Prose Writings of Thomas Davis*, London, 1980.

Deliberacions Assemblies Catalanistes, (Barcelona, VII), Biblioteca de la Unió Catalanista, Barcelona, 1904.

Àngel Duarte i Montserrat, *Pere Coromines: del Republicanisme als cercles llibertaris (1886-1896)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1988.

Dublin Disturbances Comission, Report, Dublin, 1914, (National Library of Ireland).

Dublin Strike Fund (1913-1914), Dublin Trades' Council, Receipts and disbursements for the period from 6 Sept. 1913, to 31 Oct. 1914. (National Library of Ireland).

Antonio Elorza, *Ideologías del Nacionalismo Vasco, 1876-1937*, Haranburu Editor, San Sebastián, 1978.

Marianne Elliot, *Wolfe Tone. Prophet of Irish Independence*, Yale Univ. Press, New Haven&London, 1989.

Joan Estelrich, *Per la Valoració Internacional de Catalunya*, Conferència donada a l'Associació Catalanista de Valls, Barcelona, 1925.

Joan P. Fàbregas, *Irlanda i Catalunya. Paral·lelisme Econòmic*, Ateneu A-G, Barcelona, 1932.

Ramon Fabrega, *Flandes, la Catalunya del Nord*, Emporium, Barcelona, 1932.

- Sebastià Farnés, *La Llibertat d'Armènia*, La Renaixensa, any XXVI, p. 554, 1896.
- Sebastià Farnés, *Articles Catalanistes (1888-1891)*, Ed. 62, Barcelona, 1982.
- Willem Fase, Koen Jaspaert & Sjaak Kroon, *Maintenance and loss of Minority Languages*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam-Philadelphia, 1992.
- Joshua A. Fishman, *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*, 1989.
- David Fitzpatrick, *Ireland and the First World War*, Trinity History Workshop, Dublin, 1986.
- David Fitzpatrick, *Revolution? Ireland 1917-1928*, Clarendon Press, Oxford, 1990.
- Pere Foix, *Serra i Moret*, Editores Mexicanos Unidos, México, 1967.
- Fons Macià, Inventari n° 264, Arxiu Nacional de Catalunya (Inclou correspondència privada de Francesc Macià, texts, documents, etc. durant la seva estada a Bois-Colombes).
- Josep Fontana, Casimir Martí, Jordi Nadal Oller, Pere Pascual i Domènech, Borja de Riquer, Roser Solà i Montserrat, Carles Sudrià & Josep Termes, *Catalunya i Espanya al segle XIX*, Columna, Barcelona, 1987.
- John Foster, *Nacionalitat, canvi social i classe: Transformacions de la identitat nacional a Escòcia*, Revista Afers, 1988-89.
- Seán de Freine, *The Great Silence*, Dublin, 1965.
- Jordi Galofré, *El Primer Congrés Catalanista (1880)*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1979.
- Johan Galtung, *The emerging European super-Nationalism*, Ulf Hedetoft, Nation of Integration, CIN.
- Tom Garvin, *Nationalist Revolutionaries in Ireland, 1858-1928*, Clarendon Press, Oxford, 1987.
- Ventura Gassol, *Les Tombes flamejants*, Atenes A.G., Barcelona.
- P. Gaynor, *The Faith and Morals, Sinn Féin Pamphlets*, Sinn Féin Ennis, Co. Clare, 1917? (National Library of Ireland).
- Virginia E. Glandon, *Arthur Griffith and the Advanced-Nationalist Press*, American University Studies, New York, 1985.
- John Gray, *City in Revolt. James Larkin and the Belfast Dock Strike of 1907*, Belfast, 1985.
- C. Desmond Greaves, *The Irish Transport and General Workers' Union; the formative years 1909-1923*, Dublin, 1982.
- C. Desmond Greaves, *Liam Mellows and the Irish Revolution*, London, 1971.
- Hortensi Güell, ¡Avant Catalunya!, Butlletí de l'Ateneu Obrer del Districte II, 1912.
- Stephen Gwynn, *John Redmond last years*, 1932.
- H. J. Hanham, *Scottish Nationalism*, Harvard Univ. Press, Cambridge, Massachusetts, 1969.

Anne Haverty, *Constance Markievicz. An independent Life*, London, 1988.

Ulf Hedctoft (Ed.), *Nation or Integration. Perspectives on Europe in the 90s*. European Studies, 7, Aalborg University, 1993.

Bulmer Hobson, *The Creed of the Republic*, The Republican Press, Belfast, 1907.

Edgar Holt, *The Irish troubles 1916-1923*, London, 1960.

Industrialización y nacionalismo. Análisis comparativos, Actes del I Colloqui Basc-Català d'Història (Sitges, 1982), Universitat de Barcelona, 1985.

The Irish Review, Volume III, March 1913, February 1914, Dublin 1914. Volume IV, July-August 1914, Dublin, 1914.

Irish Review, number 8, Spring 1990, Cork University Press.

The Irish Theological Quaterly, Volume III, Dublin, 1912.

ITUC and Labour Party, *Why Should Ireland Starve. Manifesto to the workers of Ireland*, 10 August 1914.

Enric Jardí, Francesc Macià. *El camí de la Llibertat (1905-1931)*, Aymà, Barcelona, 1977.

Gurutz Jáuregui Bereciartu, *Contra el Estado-Nación. En torno al hecho y la cuestión nacional*, Siglo XXI, Madrid, 1986.

Hank Johnston, *Tales of Nationalism: Catalonia 1939-1979*. Rutgers Univ. Press, New Brunswick, New Jersey, 1991.

Francis P. Jones, *History of the Sinn Féin Movement and the Irish Rebellion of 1916*, New York, 1919.

Joventut Federal Nacionalista Republicana de Barcelona, Sessió inaugural del curs 1913-14, celebrada en el CNR el 13 desembre de 1913, Barcelona.

Josep Maria Junoy, *Conferències de Combat*, Edit. Catalana, Barcelona, 1923. (Arxiu Històric de la Ciutat).

Michael Keating, *State and Regional Nationalism. Territorial Politics and the European State*, Simon&Schuster Inter. Group, London, 1988.

Michael Keating, *Regionalism, peripheral Nationalism and the state in Western Europe: A political model*, Canadian reviewmm of Studies in Nationalism, XVIII, 1-2, 1991.

Robert Kee, *The Bold Fenian Men, The Green Flag*, London, 1972.

James G. Kellas, *The politics of Nationalism and Ethnicity*, London, 1991.

Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic change and military conflict from 1500 to 2000*, Vintage Books, Random House, New York, 1989.

Thomas M. Kettle, *The open Secret of Ireland*, London, 1912.

Thomas M. Kettle, *The economics in Nationalism, Labour and Civilization. Labour: War of Peace*, (The Day's Burden, Literary, Political and Miscellanius Essays), Dublin&London, 1918.

Bud B. Khleif, *Language, Ethnicity and Education in Wales*, Mouton Publishers, The Hague-Paris-New York, 1980.

V.G. Kiernan, *History Classes and Nation-States*, Cambridge, 1988.

Emmet Larkin, *Socialism and Catholicism in Ireland*, Massachusetts Institute of Technology, Photocopy, University College Dublin (UCD).

James Larkin, *Defence Committee, Some Facts concerning J. Larkin and the Irish Labour Movement*, 1920, Pamflet, (National Library of Ireland).

J.J. Lee, *Ireland 1912-1985, Politics and Society*, Cambridge University Press, 1989.

Samuel Levenson, *James Connolly*, London, 1973.

Samuel Levenson, *Maud Gonne*, London, 1977.

Aren Lijphart, *Conflict and coexistence in Belgium. The dynamics of a culturally divided society*, Univ. of California, 1981.

Peadar Livingstone, *The Fermanagh Story*, Cumann Seanchais Chlochair, Enniskillen, 1969.

Diarmuid Lynch, *The IRB and the 1916 Insurrection*, The Mercier Press, Cork..

F.S.L. Lyons, *John Dillon. A biography*, London, 1973.

F.S.L. Lyons, *Ireland since the Famine*, London, 1971.

F.S.L. Lyons, *Culture and Anarchy in Ireland, 1890-1939*, Clarendon Press, Oxford, 1979.

F.S.L. Lyons, *The Irish Parliamentary Party, 1890-1910*, London.

Jordi Llorens i Vila, *La Unió Catalanista. Dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1893-1903)*, Tesis Doctoral, Universitat de Barcelona, 1991.

Dorothy Macardle, *The Irish Republic*, Dublin, 1951.

Daniel MacCarthy, *Letter to the electors of the Merchants' Quay*, 1908?, Pamflet. (National University of Ireland).

Piarsa F. Mac Lochlainn, *Last Words, Letters and statements of the leaders executed after the Rising at Easter 1916*, The Office of Public Works, Government of Ireland, 1990.

William H. McNeill, *Polyethnicity and National Unity in World History*, The Donald G. Creighton Lectures, Univ. Of Toronto Press, Toronto-London, 1985.

John McGarry & Brendan O'Leary, *The Politics of Ethnic Conflict Regulation*, London-New York, 1993.

Victor S. Mamatey & Radimir Luzo, *A history of the Czechoslovak Republic 1918-1948*, Princeton University Press, 1973.

Gerda Mansour, *Multilingualism and Nation Building*, 1993.

Joan-Lluís Marfany, *La Cultura del Catalanisme*, Empúries, Barcelona, 1995.

- Domènec Martí i Julià, *Per Catalunya*, Associació Catalanista de Gràcia, Barcelona, 1913.
- F.X. Martin, *The Irish Volunteers. 1913-1915*, Dublin, 1963.
- Víctor Martínez-Gil, *El naixement de l'Iberisme Catalanista*, Curial, Barcelona, 1997.
- Alfons Maseras, *La República Catalana*, Llibreria Catalònia, Barcelona, 1931.
- Angels M. Massip i Bonet & Carles Duarte i Montserrat, *Síntesi d'Història de la Llengua Catalana*, Ed. La Magrana, Barcelona, 1991.
- Manuel Massó i Llorens, *Com es troba el Catalanisme un absent que retorna*, Conferència, Estat Català, Barcelona.
- Sonia Mazey & Jeremy Richardson, *Lobbying in the European Community: Europe of the Regions. The Scottish experience*, Oxford University Press, 1993.
- Margon McDonald, *We are not French! Language. Culture and identity in Brittany*, Routledge, London-New York, 1989.
- Brendan McDonnell, *The Dublin Labour Movement*, National University of Ireland, Ph. D., UCD, June 1979.
- James Peter McHugh, *Voices of Reraguard. A study of An Poblacht: Irish thought in the Post-Revolutionary era, 1923-37*. (M.A.), National University of Ireland, UCD, 1975.
- William H. McNeill, *Polyethnicity and National Unity in World History*. Univ. Of Toronto Press, 1986.
- Kenneth D. McRae, *Conflict and Compromise in Multilingual societies, Belgium*, Wilfrid Laurier University Press, Waterloo, Ontario, 1986.
- Priscilla Metscher, *Republicanism and Socialism in Ireland*, Frankfurt, Bern and New York, 1986.
- Zdravko Milinar, *Globalization and territorial Identities*, London, 1992.
- Conchita Mir, *Actituds polítiques i control social a la Catalunya de la Restauració 1875-1923*, Estudi General Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, 1989.
- John Mitchel, *Jail Journal*, Dublin, 1914.
- John Mitchel, *The Last Conquest*, London-Glasgow, 1909.
- Ludger Mees, *Nacionalismo Vasco, movimiento obrero y cuestión social, (1903-1923)*, Sabino Arana Kultur Elkargoa, Bilbao, 1992.
- T.W. Moody, *Davitt and the Irish revolution, 1846-1882*, Clarendon Press, Oxford, 1981.
- Maurice Moyrihan, *Speeches and Statements by Eamon de Valera*, Dublin, 1980.
- J.P. Nannetti, *To the burgesses of the Rotunda Ward*, 1908, Pamflet, (National Library of Ireland).
- La Nation Catalane*, Bibliothèque de Nationalités, Unión des Nationalités-Office Central, Lausanne-Ouchy, 1917, (Biblioteca de Catalunya).

- Negre i Balet, *Irlanda, el batlle de Cork i Catalunya*, Barcelona, 1921.
- Andreu Nin, *Socialisme i Nacionalisme (1912-1934)*, Ed. La Magrana, Barcelona, 1985.
- Kevin B. Nowlan, *Forth the Banners Go*, Dublin, 1969.
- Séamus Ó Buachalla, *A significant Irish Educationalist. The Educational Writings of P.H. Pearse*, Dublin-Cork, 1980.
- J.P. O'Carrol & John A. Murphy, *De Valera and hist times*, Cork University Press, 1983.
- Diarmid O'Cobhthaigh, *Douglas Hyde. An Craoibin*, Dublin-London, 1917.
- Emmet O'Connor, *Syndicalism in Ireland. 1917-1923*, Cork University Press, 1986.
- Pádraig Ó Fearail, *The story of Conradh na Gaeilge*, Dublin, 1975.
- O'Flanagan, *Nannetti's Coercion*, pamflet, (National Library of Ireland).
- Proinsias Ó Gallachobhair, *By what Authority*. Pamflet, 1922-23?, (National Library of Ireland).
- Standish O'Grady, *Selected Essays and passages*, Dublin-Cork-Belfast, 1956.
- Séamus Ó hAodha, *Patrick Pearse: storyteller*, The Talbot Press, Dublin, 1918.
- Katherine O'Sullivan See, *First World Nationalisms: Class and Ethnic Politics in Northern Ireland and Quebec*. The Univ. Of Chicago Press, 1986.
- Henry Patterson, *Class Conflict and sectarianism. The Protestant working class and the Belfast Labour Movement 1868-1920*, Belfast, 1980.
- Patrick H. Pearse, *Collected Works of Padraic H. Pearse. Political Writings and speeches*, Dublin-London, 1922.
- J. Pella i Forgas, *La Renaixensa de Irlanda*, p. 44-69, La Renaixensa, any VIII, Tom I, nº 2, 31 gener de 1878.
- J. Pella i Forgas, *La Renaixensa de Hungria*, p. 177-192, La Renaixensa, Any VIII, Tom I, nº5; 15 de març e 1878.
- F. Pi i Margall, *La qüestió de Catalunya davant el Federalisme*, Barcelona, 1936.
- Josep M. Poblet, *El Moviment Auntonomista de Catalunya els anys 1918-1919*, Ed. Pòrtic, Barcelona 1970.
- Josep M. Poblet, *La Catalanitat de Marcel·lí Domingo*. Ed. Teide, Barcelona, 1978.
- Jeffrey Prager, *Building democracy in Ireland*, Cambridge University Press, 1986.
- Enric Prat de la Riba & Pere Muntanyola, *Compendi de la Doctrina Catalanista*, Any XXIV, p. 799-800, 1894.
- Uri Ra'anán, *State and Nation in multi-ethnic Societies. The breakup of multinational States*, Manchester University Press, Manchester-New York, 1991.

Jack E. Reece, *The Bretons against France, Ethnic minority Nationalism in twentieth century Brittany*, Univ. Of North Carolina Press, 1977.

I. Ribera i Rovira, *Catalunya i la Guerra de les Nacions*, Castanyer & Sagristà, Barcelona, 1916. (Arxiu Històric de la Ciutat).

Borja de Riquer, *Regionalistes i Nacionalistes (1898-1931)*, Barcelona, 1979.

Borja de Riquer, *Lliga Regionalista: La Burgesia catalana i el Nacionalisme (1898-1904)*, Ed. 62, Barcelona, 1977.

J. Narcís Roca i Farreras, *L'iniciativa de Catalunya*, Lo Renaixement, p. 184, 1878.

J. Narcís Roca i Farreras, *Dos procediments per l'emancipació*, La Renaixensa, p. 8, nº1, 31 d'octubre de 1878.

J. Narcís Roca i Farreras, *El Catalanisme Progressiu*, Ed. La Magrana, Barcelona, 1983.

Jaume Rossinyol, *Le problème National Catalan*, Mouton, 1974.

Antoni Rovira i Virgili, *La crisi del Règim*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1918.

Antoni Rovira i Virgili, *La Nau*, Centre de Lectura de Reus, 1927.

Antoni Rovira i Virgili, *Nacionalisme i Federalisme*, Ed. 62, Barcelona, 1982.

Desmond Ryan, *Unique Dictator. A study of Eamonn de Valera*, London, 1977.

Desmond Ryan, *Remembering Sion*, London, 1934.

Desmond Ryan, *Socialism and Nationalism; James Connolly*, Dublin, 1948.

T. Ryle Dwyer, *De Valera, the man & the myths*, Poolbeg Press, Dublin, 1992.

Raphael Samuel, *Patriotism. The making and unmaking of British National Identity*, Routledge, London-New York, 1989.

Zencida Sardà, *Francesc Macià vist per la seva filla*, Edicions Destino, Barcelona, 1989.

Hagen Schulze, *Nation-building in Central Europe*, Bery Publishers Ltd., UK, 1987.

Francis Sheehy -Skeffington, *Michael Davitt. Revolutionary, agitator & Labour leader*, London, 1908-1967.

Patrick Shortall, *Letter tot the electors of the Rotunda Ward*, January 1910, Pamflet, (National Library of Ireland).

A.T.Q. Stewart, *The narrow ground, Aspects of Ulster 1609-1969*, London, 1977.

Toni Strubell i Trueta, *Josep Roca i Ferreras i l'origen del nacionalisme d'esquerres*, Col·lecció Memòria Històrica 3, Llibreria El Set-ciències, Arenys de Mar, 2000.

Pep Subirós, *L'esquerra i la qüestió nacional i altres paradoxes*, Edicions 62, Barcelona, 1992.

Eileen Sullivan, *Thomas Davis*, Bucknell University Press, London, 1978.

Josep Termes, *Federalismo, anarcosindicalismo y catalanismo*. Ed. Anagrama, Barcelona, 1976.

Josep Termes, *La immigració a Catalunya i altres estudis d'història del nacionalisme català*, Empúries, Barcelona, 1984.

Josep Termes, *De la Revolució de setembre a la fi de la guerra civil (1868-1939), Volum 6 Història de Catalunya, dirigida per Pierre Vilar*, Edicions 62, Barcelona, 1999.

Terence MacSwiney, *l'Alcalde de Cork*, La Riba (Setmanari Nacionalista), 30 d'octubre de 1930. (Institut d'Història Jaume Vicens Vives).

Françoise Thibaut, *La Finlande, politique intérieure et neutralité active*, Librairie générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1990.

W.I. Thompson, *The imagination of an insurrection*, Dublin, Photocopy, University College Dublin.

Charles Townshend, *Political violence in Ireland*, Clarendon Press, Oxford, 1983.

Charles Tilly, *The formation of National States in Western Europe*. Princeton, 1975.

J.J. Tomiak, *Schooling, Educational Policy and Ethnic Identity – Comparative studies on Governments and non-dominant Ethnic groups in Europe 1850-1940, Volume I*, European Science Foundation, New York Univ. Press, Dartmouth, 1991.

Enric Ucelay Da Cal, *El nacionalisme radical català i la resistència a la dictadura de Primo de Rivera, 1923-1931*, 2 volums, Tesi Doctoral UAB, 1983.

Enric Ucelay Da Cal, *Francesc Macià. Una vida en imatges*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1984.

Enric Ucelay Da Cal, *La crisi dels nacionalistes radicals. (1931-32)*, Recerques, n°8, Barcelona, 1978.

Unió Catalanista, *Fulls Propagandistics, 1901-1919*, (Biblioteca Arús).

Union de Nationalités-Office Central, *La Nation Catalane. Son passé, son présent et son avenir*, Extrait des 'Annales de Nationalités', Bibliothèque des Nationalités (12), Lausanne-Ouchy, 1917.

Dereck W. Urwin, *Western Europe since 1945. A political history*, Longman, London-New York, 1968.

Henry Valen & Daniel Katz, *Political Parties in Norway. A Community study*, Oslo-London, 1964.

S. Vilfan, *Ethnic and Language Rights: Comparative studies on governments and non-dominant ethnic groups in Europe 1850-1940, Volume III*, European Science Foundation, New York Univ. Press, Darmouth, 1993.

Graham Walker, *The Irish Dr. Goebbels: Frank Gallaguer and Irish Republican propaganda*, Journal of Contemporary History, Vol. 27, p. 149-165, London, 1992.

Brian M. Walker, *Parliament Election Results in Ireland, 1801-1922*, Dublin, 1990.

Michael Watson, *Contemporary Minority Nationalism*, London-New York, 1990.

Warre B. Wells & N. Marlowe, *A history of the Irish Rebellion of 1916*, Dublin-London, 1916.

David William, *A history of Modern Wales*, London, 1950.

Gwyn A. Williams, *The Welsh in their history*, London-Camberra, 1982.

Kathryn A. Woolard, *Catalonia. The Dilemma of Language Rights*, (Nessa Wolfson, Joan Manes & Joshua A. Fishman, *Language of Inequality*, Mouton Publishers, 1985.

Arnold Wright, *Disturbed Dublin, 1914*.

W.B. Yeats, *The Collected Letters of W. B. Yeats*, Clarendon Press, Oxford, 1986.